

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

**УРОКИ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ
«МИСТЕЦТВО».
11 КЛАС**

*Навчально-методичний комплекс для вчителів
інтегрованого курсу
«Мистецтво»*

(За новою програмою)

Черкаси - 2020

Рекомендовано до друку Вченою радою КНЗ «ЧОПОПП ЧОР».
Протокол № 2 від 02.06. 2020 року

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Гловацький Сергій Віталійович, методист предметів мистецької освітньої галузі комунального навчального закладу «Черкаський обласний інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»; *Смейко Олена Юрївна*, учитель мистецтва Шельпахівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Христинівського району Черкаської області; *Зирянов Олександр Володимирович*, учитель предметів мистецької освітньої галузі Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Черкаської міської ради; *Олійник Анжела Борисівна*, учитель музичного мистецтва Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5 імені В.І.Чуйкова Уманської міської ради; *Ускучакова Світлана Іванівна*, учитель Москаленківського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-III ступенів» Чорнобаївської районної ради; *Миколюк Лариса Олександрівна*, учитель мистецтва Розсішської загальноосвітньої школи I – III ступенів Христинівської районної ради Черкаської області; *Муковіз Тетяна Володимирівна*, учитель музичного мистецтва Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 11 ім.М.П.Бажана Уманської міської ради; *Подопригор Світлана Вікторівна* учитель музичного мистецтва Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів №3 Уманської міської ради; *Позднякова Наталія Вікторівна*, учитель предметів мистецької освітньої галузі КЗ «Смілянська спеціалізована мистецька школа-інтернат Черкаської обласної ради»; *Березницька Оксана Анатоліївна*, учитель музичного мистецтва Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів №3 Уманської міської ради; *Іващенко Лариса Анатоліївна*, учитель предметів мистецької освітньої галузі Канівської гімназії імені Івана Франка Канівської міської ради Черкаської області; *Крім Людмила Анатоліївна*, учитель інтегрованого курсу «Мистецтво» Городищенської ЗОШ I-III ст. №1 ім. С.С.Гулака-Артемівського Городищенської районної ради Черкаської області; *Бутенко Галина Борисівна*, учитель образотворчого мистецтва Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів №11 імені М.П.Бажана Уманської міської ради; *Дунаєва Ліна Володимирівна*, учитель образотворчого мистецтва Уманського навчально-виховного комплексу №7 Уманської міської ради; *Бабич Марина Олександрівна*, учитель предметів мистецької освітньої галузі Золотоніської спеціалізованої школи № 1 Золотоніської міської ради; *Яковенко Лариса Віталіївна*, учитель музичного мистецтва Червонослобідського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів № 1 Червонослобідської сільської ради Черкаської області Черкаської районної ради Черкаської області; *Миколюк Петро Дмитрович*, учитель мистецької освітньої галузі Розсішської загальноосвітньої школи I – III ступенів Христинівської районної ради Черкаської області; *Сухова Ірина Михайлівна*, учитель мистецтва Уманського закладу загальної середньої освіти № 14 Уманської міської ради *Войцях Світлана Анатоліївна*, учитель предметів освітньої галузі «Мистецтво» гімназії Чорнобаївської районної ради; *Нелюб Валентина Вікторівна*, учитель образотворчого мистецтва Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 Уманської міської ради; *Орловська Алла Прохорівна*, учитель музичного мистецтва Уманської ЗОШ I-III ступенів № 11 ім.М.П.Бажана Уманської міської ради; *Смутьська Ірина Сергіївна*, учитель музичного мистецтва НВК «Уманська міська гімназія - школа естетичного виховання» Уманської міської ради; *Король Тетяна Михайлівна*, учитель предметів мистецької освітньої галузі Козацької загальноосвітньої школи I-III ступенів Звенигородської районної ради; *Беляєва Світлана Вікторівна*, учитель предметів мистецької освітньої галузі Лисянської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Лисянської районної ради; *Потравка Лідія Іванівна*, учитель предметів мистецької освітньої галузі Погребищенської загальноосвітньої школи I-III ступенів Драбівської районної рад; *Шеремет Лариса Григорівна*, учитель предметів мистецької освітньої галузі закладу загальної середньої освіти I-III ступенів с.Березняки Березняківської сільської ради Смілянської районної ради

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Педько О.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КНЗ «ЧОПОПП ЧОР»;

Колесник А.Ю., директор дитячої музичної школи № 3 Черкаської міської ради.

Посібник містить: передмову; методичні рекомендації «Особливості реалізації нового змісту освіти в 11–х класах навчального предмета «Мистецтво»»; календарно-тематичне планування уроків; розробки уроків .

Для вчителів предметів мистецької освітньої галузі.

ЗМІСТ

Передмова	5
Гловацький С.В. Особливості реалізації нового змісту освіти в 11– х класах навчального предмета «Мистецтво».....	6
Орієнтовне календарно-тематичне планування уроків інтегрованого курсу «Мистецтво», 11 клас.....	9
«МИСТЕЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО РЕГІОНУ»	
Смейко О. Ю. Греція – колыска європейської цивілізації.....	15
Зирянов О.В. Архітектура — кам’яний літопис століть.....	21
Олійник А. Б. Монастирі і замки Європи у романському стилі. Готичний собор, зразок синтезу мистецтв.....	24
Ускучакова С. І. Архітектура – кам’яний літопис століть. Архітектура Ренесансу і бароко. Приклади поєднання стилів: собор і площа Св. Петра в Римі. Галантність рококо. Па.....	29
Миколук Л. О. Споруди основоположника стилю модерн В.Орта в Брюсселі. Шедеври А. Гауді у Барселоні. Архітектурний конструктивізм (Ле Корбюзьє) і деконструктивізму (З. Хадід). Сучасні споруди у стилі хай-тек і еко-тек.....	34
Муковіз Т. В. Архітектура конструктивізму (Ле Корбюзьє) та деконструктивізму (З.Хадід). Сучасні споруди у стилі хай-тек та еко-тек.....	39
Подопрigor С.В. Антична скульптура – гімн людині.....	46
Позднякова Н. В. Скульптура – мовчазна потаємна муза.....	49
Березницька О.А., Сакральна скульптура європейського Середньовіччя. Мікеланджело – один з титанів Відродження, передвісник Бароко.....	59
Березницька О.А., Мова барокової пластики Л.Берніні. Ідеал краси доби рококо («Амур» Е. Фальконе). Скульптура класицизму. Творчість О.Родена.....	65
Березницька О.А., Скульптура модернізму і постмодернізму. Нове пластичне мислення сучасності: зразки гігантоманії (Антоніум у Брюсселі), кінетична скульптура.....	69
Івашенко Л. А. Різнокольоровий світ європейського живопису. «Титани» епохи Відродження.....	79
Кріг Л. А. «Титани» епохи Відродження та їхні шедеври: Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело Буонаротті. Живопис Північного Відродження: «малі» голландці (Я. Ван Ейк, І.Босх, Я. Вермер, Ф. Халс, П. Клас) та «великі» голландці (П.П.Рубенс та Рембрант)».....	84
Бутенко Г.Б. «Золота доба» іспанського живопису.....	93
Дунаєва Л.В. Класична (Ж.-Л. Давід), романтична (Е. Делакруа) і реалістична (Г. Курбе) школи живопису Франції.....	98
Бабич М. О. «Палітра стилів і жанрів музичного мистецтва: поєднання традицій і новаторства».....	105
Яковенко Л. В. Палітра стилів і жанрів музичного мистецтва: поєднання традицій і новаторства.....	111
Миколук П. Д. Відень — центр європейської музичної культури Європи. Віденська класична школа (Й.Гайдн, В.-А. Моцарт). Вальсова династія Штраусів. Віденський бал.....	115
Сухова І. М. Відень – центр музичної культури Європи. Віденська класична школа (Й. Гайдн, В. А. Моцарт).....	120
Подопрigor С.В. Творчість і виконавство музикантів-романтиків Ф. Шопена і Ф. Ліста. Творчість К. Дебюссі – енциклопедія імпресіоністських образів.....	125
Подопрigor С.В. Французькі шансоньє.....	130
Войцях С.А. Палітра стилів і жанрів музичного мистецтва: поєднання традицій і новаторства.....	133

Войцях С.А. Палітра стилів і жанрів музичного мистецтва: поєднання традицій і новаторства.....	141
МИСТЕЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО РЕГІОНУ	
Нелюб В.В. Храми Київської Русі. Подих ренесансу в архітектурі Львова.....	143
Нелюб В.В. Шедеври зодчества українського козацького бароко. Палаці й палацово-паркові ансамблі у стилі класицизм.....	150
Нелюб В.В. Український модерн.....	154
Король Т. М. Керамічна скульптура Трипілля. Збруцький ідол. Сакральна скульптура. Експресія бароко у творчості І. Г. Пінзеля: статуї Собору Св. Юра у Львові, ратуші в Бучачі. Іконостаси. Зразки пластики класицизму: пам'ятник А.-Є. Рішельє в Одесі, пам'ятник князю Володимиру в Києві, чотири фонтани на площі Ринок у Львові. Побутовий та історичний жанри у станковій скульптурі: Л. Позен. Пам'ятники і скульптурні портрети діячам української культури.....	158
Король Т. М. Світове визнання новаторської творчості основоположника кубізму в скульптурі О.Архипенка. Українська скульптурна Шевченкіана (І. Кавалерідзе, М. Манізер, В. Одрехівський та ін.). Доробок скульпторів діаспори. Парк «Сад скульптур ЛеоМола» у Вінніпегу. Пластична мова скульптури сучасності.....	163
Половець Д. С. Українська парсуна. Народний станковий живопис, зміст та символічність образів, особливості композиції народної картини. Козак Мамай.....	167
Половець Д. С. Портрети Д. Левицького і В. Боровиковського у становленні стилю класицизм у живописі. Розвиток історичного, побутового, пейзажного жанрів. Творчість М. Пимоненка, С.Васильківського, О.Мурашка.....	173
Орловська А.П. Модерна графіка. Художники авангардисти.....	177
Беляєва С. В. Живопис, графіка.Художники-авангардисти.....	180
Половець Д. С. Народне мистецтво: К. Білокур, М. Приймаченко.....	185
Беляєва С. В. Живопис, графіка. Народне мистецтво. Живопис сучасності.....	188
Смульська І. С. Український музичний фольклор: жанри, цикли пісень і танців. Народні інструменти.....	193
Смульська І. С. Партесна музика у братських школах. Хорові концерти А.Веделя, М. Березовського, Д. Бортнянського.....	196
196 Потравка Л. І. Неофольклорний стиль М.Скорика. Неокласичні камерні симфонії Є.Станковича, хорові твори Лесі Дичко. Музичний авангард композиторів-шестидесятників і модернізація музичної мови:В. Годзяцький, В.Сильвестров, Л. Грабовський. Пісенна творчість П. Майбороди, О. Білаша, В. Івасюка та ін.	200
Потравка Л. І. Поп- музика. Пісенний форум «Червона рута.». Рок- музика: гурти «Гайдамаки», «Скрябін», «Океан Ельзи», «Даха- Браха», «Онука» та інші. Музика митців української діаспори.....	213
Шеремет Л.Г. Перші професійні актори — скоморохи. Шкільний театр козацько-гетьманської доби. Національний ляльковий театр вертеп. Перший український професійний театр під орудою О. Бачинського при товаристві “Руська бесіда” (1864).....	221
Козієнко Т.М. «Принцип реалізму і народності «театру корифеїв». Новаторські експерименти видатного режисера і актора Л.Курбаса у театрі «Березіль». Творчість А.Бучми, Н.Ужвій, Г.Юри».....	226
Козієнко Т.М. Століття українського кінематографу. Видатні актори і режисери.....	229

ПЕРЕДМОВА

Зміст навчання предметів освітньої галузі «Мистецтво» у загальній середній школі спрямовані на розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні, засвоєння образного змісту творів мистецтва, що відкриває широкі можливості ефективного впливу на формування патріотизму, моралі та інших загальнолюдських цінностей в школярів.

У 2019-2020 навчальному році мистецька освіта реалізується через навчальні предмети «Мистецтво» (*1-2 класи*), «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво» та інтегрований курс «Мистецтво» (в початковій школі *3-4 класи* та базовій основній школі *5-7 класи*) та інтегрований навчальний курс «Мистецтво» (в основній школі та старшій школі *8-9 клас*), *інтегрований навчальний курс за вибором «Мистецтво» (в старшій школі 10-11 класи)*.

Вивчення мистецтва за новим змістом в 11 класі базується на основі Державного стандарту базової основної загальної середньої освіти (2017 р) та оновлених типових освітніх програм (2016 р.) – рівень стандарту та профільний рівень.

Навчальна програма «Мистецтво. 10-11 кл. розроблена відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Її зміст спрямовано на цілісний художньо-естетичний розвиток особистості учня шляхом ознайомлення з мистецтвом культурних регіонів світу. Вивчення цього курсу за вибором базується на системі знань, які отримали школярі в початковій, основній школі.

Основними видами діяльності учнів у процесі опанування мистецтва у старшій школі є сприймання, інтерпретація й оцінювання художніх творів; пізнання явищ мистецтва, художньо-творче самовираження, які мають бути збалансованими між собою.

Зміст мистецької освіти в 11 класі присвячено вивченню мистецтву європейського культурного регіонів, до яких належить і Україна.

Навчально-методичний комплекс «Уроки інтегрованого курсу «Мистецтво», 11 клас, створений для вчителів, котрі викладають даний предмет.

Робота містить методичні рекомендації щодо викладання предметів мистецької освітньої галузі в початковій школі, орієнтовне календарно-тематичне планування уроків інтегрованого курсу «Мистецтво», 11 клас, розробки уроків, фонохрестоматію музичних творів для сприймання та виконання, слайд-презентації до кожного уроку .

С.В. Гловацький,
методист предметів освітньої галузі «Мистецтво»
комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти
педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОГО ЗМІСТУ ОСВІТИ В 11–Х КЛАСАХ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «МИСТЕЦТВО»

Вивчення мистецтва за новим змістом в 11 класі базується на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2017 р) та оновлених типових освітніх програм (2016 р.) – рівень стандарту та профільний рівень.

Навчальна програма «Мистецтво. 10-11 кл. розроблена відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Її зміст спрямовано на цілісний художньо-естетичний розвиток особистості учня шляхом ознайомлення з мистецтвом культурних регіонів світу. Вивчення цього курсу за вибором базується на системі знань, які отримали школярі в початковій, основній школі.

Рівень стандарту

Метою вивчення мистецтва у старшій школі є формування в учнів системи ключових, міжпредметних і предметних мистецьких компетентностей у процесі пізнання, інтерпретації, творення, оцінювання мистецтва.

Реалізація мети здійснюється через розв'язання *завдань*: ознайомлення учнів з мистецтвом різних культурних регіонів світу, формування розуміння взаємодії між різними культурами, усвідомлення необхідності збереження культурно-мистецького надбання людства; виховання національної ідентичності, усвідомлення власної причетності до української культурної спадщини з одночасним усвідомленням культурно-мистецького розмаїття; формування креативних, комунікативних якостей особистості учня; стимулювання потреби до мистецької самоосвіти та здатності до художнього самовираження; естетична оцінка творів мистецтва, явищ сучасності та довкілля (зокрема медіаконтенту та інтернет-простору); критична оцінка впливу мистецтва та інформаційного простору на формування особистих та суспільних цінностей; усвідомлення зв'язків між мистецтвом та соціокультурним середовищами; мистецтвом різних народів.

Предметна мистецька компетентність (музична, образотворча, хореографічна, театральна, екранна) – це здатність до пізнавальної і практичної діяльності у певному виді мистецтва. Вона формується у процесі опанування учнями системи знань та уявлень у сфері певного виду мистецтва (*знаннєвий компонент*), набуття ними художньо-творчого досвіду з мистецтва (*діяльнісний компонент*), виховання ціннісних орієнтацій щодо мистецтва та мистецької діяльності (*ціннісний компонент*).

Основними видами діяльності учнів у процесі опанування мистецтва у старшій школі є сприймання, інтерпретація й оцінювання художніх творів; пізнання явищ мистецтва, художньо-творче самовираження, які мають бути збалансованими між собою.

Зміст мистецької освіти в 11 класі присвячено вивченню мистецтву європейського культурного регіонів, до яких належить і Україна.

У I семестрі учні 11 класу на уроках протягом навчального року знайомляться із мистецтвом європейського культурного регіону в світовій культурній спадщині. На основі отриманих знань в 8-9 класах про стилі мистецтва, школярі пригадують давньогрецьке мистецтво та мистецтво Давнього Риму, пригадують стилі Середньовіччя, вивчають історію архітектурних і скульптурних шедеврів класицизму, переглядають живописні шедеври середньовіччя та Відродження, бароко, романтизму, реалізму та інших стилів, що отримали розвиток в Європейських країнах. Школярам запропоновано огляд музичного мистецтва Європи від давнини до сучасності на прикладах творчості відомих європейських композиторів, виконавців, естрадних співаків, груп. Доцільно провести огляд розвитку

театрального мистецтва Європи від давньогрецького до сучасного з усіма напрямками і різновидами. Завершується мистецька подорож з оглядом історії розвитку кінематографу, зіркових імен акторів й режисерів Європи. Практична творча робота на уроках пов'язана із визначними мистецькими досягненнями, здійснених на території європейського культурного регіону, описом прикладів творів різних видів мистецтва, художніх явищ, створених у різні часи на теренах європейського культурного регіону.

У II семестрі учні 11 класу на уроках протягом навчального року знайомляться із українським мистецтвом на прикладах здобутків вітчизняного мистецтва, творчістю видатних представників українського мистецтва (зокрема, української діаспори).

Мистецька подорож проходить від знайомства із мистецтвом Трипілля, скіфів до українських храмів та іконопису, вивчення пісенних мелодій і епосу кобзарських дум до вертепного театру і українського поетичного кіно. При вивченні вітчизняних пам'яток слід звернути увагу на внесок українського народу в світову мистецьку спадщину: мистецтво Київської Русі, фортеці та замки, живопису та архітектури козацько-гетьманської доби на прикладах творів українського або козацького бароко, творів скульптури, живопису різних часів до творів різних видів мистецтва останніх століть, а також досягнення українських митців, що входять до мистецтва діаспори. Огляд розвитку української музики розпочинається із давніх церковних концертів, фольклору до творчості виданих діячів класичної школи до сучасності по жанрам, видам тощо. Практична діяльність школярів пов'язана із визначними творами різних видів мистецтва, художніми явищами, створених у різні часи в українському мистецтві в пізні часи.

Наприкінці 11 класу учень/учениця виявляє здатність:

- усвідомлювати необхідність збереження світової культурної спадщини; важливість національних мистецьких цінностей та їх збереження у сучасному полікультурному світі; толерантного ставлення до різних культур та їх представників,
- пізнавати мистецтво, інтерпретувати його та виявляти ціннісне ставлення; аналізувати вплив мистецтва та інформаційного простору на формування духовно-культурних цінностей – власних та суспільства;
- пізнавати себе через художньо-творчу діяльність та мистецтво, застосовувати їх для художнього самовираження та впливу на свій емоційний стан;
- розуміти зв'язок мистецтва з гуманітарними та природничими дисциплінами, застосовувати міжпредметні компетентності у різноманітній творчій діяльності в особистому та соціокультурному середовищі.

Програмою передбачено творче ставлення вчителя до змісту і технологій навчання, поурочного розподілу, добору навчального художнього матеріалу. Звертаємо увагу, що особливістю навчальної програми є варіативність художнього змісту: кожен учитель має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та виконання учнями, орієнтуючись на навчальну тематику, критерій їх високої художньої якості, репрезентативність художньо-регіональної специфіки, цікавість для учнів і відповідність їх віку.

Провідними видами діяльності в на уроках мистецтва в 11 класі є пізнання мистецтва, яке відбувається через сприймання, інтерпретацію і оцінювання художніх творів з акцентом на культурологічний контекст та *творче самовираження* здобувача освіти, що реалізується через виконання мистецьких проєктів (індивідуальних, колективних) та задоволення потреб учнів у співі, образотворчій діяльності, конструюванні, фото- та відеозйомці тощо, що сприятиме активному формуванню компетентностей, визначених навчальною програмою.

Важливо збалансувати різні види діяльності учнів під час навчання і не перевантажувати учнів зайвою інформацією, а наповнити його завданнями художньо-практичного спрямування. Інформації для засвоєння учнями має бути небагато, не варто її нагромаджувати, зокрема, історичним, світоглядним та іншими контекстами, переліками імен митців, назвами творів, дат тощо, адже наперед відомо, така інформація засвоюється тимчасово. Доцільно зосередити увагу на найголовнішому - на видах мистецтва, їх

специфічних унікальних особливостях, які презентують саме той чи інший культурний регіон світу.

У процесі планування освітньої діяльності вчитель має використовувати різноманітний методичний інструментарій, діалогічні форми подачі матеріалу.

Серед методів навчання мистецтву слід звертатися до словесних, наочних, діяльнісних, проблемних, методів, методами і прийомами стимулювання асоціативно-образного мислення, виявлення міжвидових мистецьких аналогій, порівнянь тощо), що зумовлено спільним тематизмом, який об'єднує навчальний матеріал різних видів мистецтва тощо.

Профільний рівень.

Для реалізації ідей профільного навчання в 11 класі запропоновано дві складові: *пізнавальну* (2 години на тиждень для реалізації культурологічної змістової лінії державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти) та *художньо-практичну* (3 години на тиждень), що репрезентована варіативними модулями, спрямованими на формування умінь з виду мистецької діяльності.

Серед видів мистецтва, що вивчається на уроках в 11 класі музичне мистецтво, графіка, комп'ютерна графіка, живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво, основи дизайну, хореографія (класична, народна, бальна, сучасна – за вибором), театральне мистецтво, фотомистецтво, мистецтво кіно, мистецтво театру і кіно, мистецтво рідного краю. Учитель самостійно складає календарний план, обирає ті види практичної творчої діяльності, які нададуть можливість набутти практичних навичок і розуміння особливостей видів мистецтв.

Система оцінювання результатів навчання в освітній галузі «Мистецтво» ґрунтується на позитивному ставленні до кожного учня (учениці). Оцінюється не рівень недоліків і прорахунків, а рівень прогресу особистісних досягнень. Тому критерієм перевірки та оцінювання результатів мистецької освіти є динаміка особистісного розвитку учня та ставлення до опанування предмету. Велику роль відіграють спеціальні художні здібності (музичний слух, вокальні дані, відчуття ритму, кольору, пропорцій, симультанне образне сприймання тощо), які можуть впливати на освітні результати учнів. До основних видів оцінювання належать: поточне, тематичне і підсумкове (семестрове і річне). Додатковими засобами стимулювання пізнавальної активності учнів є самооцінка та оцінювання результатів спільної діяльності за попередньо визначеними критеріями та художньо-творче самовираження, які мають бути збалансованими між собою.

Для досконалої реалізації компетентісного підходу до викладання предметів художньо-естетичного циклу освітньої галузі «Мистецтво» повинні викладати вчителі зі спеціальною фаховою мистецько-педагогічною освітою із відповідною кваліфікацією за дипломом *«вчитель музичного мистецтва», «вчитель образотворчого мистецтва», «вчитель художньої культури».*

СПИСОК ДЕРЖАВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО НОВОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВИТИ

1. Концепція Нової української школи. (сайт МОН України) URL: <http://mon.gov.ua/konczepczyia.pdf>
2. Оновлені програми для початкової школи «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Мистецтво» 2-4 класи. (сайт МОН України) URL: <https://mon.gov.ua/>
3. Типові освітні програми «Мистецтво» для 1-2 класи, 5-9, 10-11 класи. (сайт МОН України): URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi;> <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
4. Державні стандарти. (сайт МОН України) URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
5. Оновлені програми для основної школи освітньої галузі «Мистецтво». (сайт МОН України): URL: <https://artmon59-new.ed-era.com>

6. Програма «Мистецтво» профільний рівень та рівень стандарту. (сайт МОН України)
URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
7. Електронна платформа «Нова українська школа». (сайт МОН України): URL: <https://www.nus.inf.ua>

**ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН УРОКІВ МИСТЕЦТВА У 10 (11) КЛ.
(ДО ПІДРУЧНИКА Л.МАСОЛ МИСТЕЦТВО – К.: ВД «ОСВІТА», 2018. - 224 С.)**

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
ТЕМА 6. Мистецтво європейського культурного регіону			
	<p>6.1. Архітектура — кам'яний літопис століть Греція — колыска європейської цивілізації. Сюжет міфу «Викрадення Європи» у творчості європейських митців. Антична архітектура. Монастирі й замки Європи у романському стилі. Базилика — провідний тип церковних споруд. Нотр-Дам де Парі у Франції — перший готичний собор, зразок синтезу мистецтв. Пізня «полум'яніюча» готика в Італії, Іспанії. Архітектура Ренесансу і бароко. Приклад поєднання стилів: собор і площа Св. Петра в Римі. Галантність рококо. Палацово-парковий комплекс Версаль у Франції — взірць класицизму. Споруди основоположника стилю модерн В. Орта в Брюсселі. Шедеври А. Гауді у Барселоні. Архітектура конструктивізму (Ле Корбюзьє) і деконструктивізму (З. Хадід). Сучасні споруди у стилі хай-тек і еко-тек.</p>	<p>Практикум. Варіант 1. Зробіть схеми-замальовки архітектурних споруд Європи, які вас найбільше зацікавили, акцентуючи характерні деталі стилю. <i>Варіант 2</i> (колективна робота). Мистецький проект «Парк «Міні-Європа». В унікальному парку Брюсселя кожна європейська країна представлена макетами найвидатніших пам'яток архітектури (350 споруд): замків, соборів, палаців, ратуш, веж, площ, мостів тощо. Розподіліть між собою країни і підготовте колективне слайд-шоу. Зробіть презентацію і продемонструйте її учням і вчителям вашої школи.</p>	3
	<p>6.2. Скульптура — мовчазна потаємна муза Антична скульптура — гімн людині. Грецькі статуї та рельєфи. Римський скульптурний портрет: парадний, камерний, кінний. Сакральна скульптура європейського Середньовіччя. Мікеланджело — один з титанів Відродження, передвісник бароко. Капела Медічі у Флоренції. Мова барокової пластики Л. Берніні (Аполлон і</p>	<p>Завдання. Підготуйте і проведіть інтелектуально-фінансову гру «Аукціон». Попередньо визначте ролі та обговоріть правила гри. Оберіть твори скульптури «для продажу». Створіть ажіотаж, щоб перетворити їх у топ-лоти. Намагайтеся привернути увагу «потенційних покупців» до робіт. Практикум. Варіант 1. Створіть копію скульптури А. Джакометті</p>	3

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	<p>Дафна). «Амур» Е. Фальконе — ідеал краси доби рококо. Скульптура класицизму. Творчість О. Родена. Скульптури епохи модернізму і постмодернізму: П. Пікассо, К. Бранкузі, А. Джакометті та ін. Нове пластичне мислення сучасності: зразки гігантоманії (Атоніум у Брюсселі), кінетична скульптура.</p>	<p>«Людина, яка крокує», використовуючи нетрадиційні матеріали (дріт, фольга тощо). <i>Варіант 2</i> (групова робота). Оберіть дуже відомі й знакові для Європи скульптури, які варто розмістити на євробанкнотах. Зробіть серію ескізів нових купюр. Поцікавтеся, які архітектурні пам'ятки вже використано на них.</p>	
	<p>6.3. Різнокольоровий світ європейського живопису Первісні наскельні малюнки печер Ласко (Франція) та Альтаміра (Іспанія). Мозаїки, фрески, іконопис, книжкова мініатюра Візантії. Канони фресок романської доби. Вітражі готичних соборів — «Біблія для неписьменних»: Шартрський собор у Франції. «Титани» епохи Відродження та їхні шедеври: Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело Буонаротті. Живопис Північного Відродження: «малі» голландці (Я. Ван Ейк, І. Босх, Я. Вермер, Ф. Халс, П. Клас та ін.) та «великі» голландці (П. П. Рубенс і Рембрандт). «Золота доба» іспанського живопису: портрети Д. Веласкеса, картини й офорти Ф. Гойї. Досягнення національної школи живопису в Англії: сатира У. Хогарта, романтичні краєвиди Дж. Констебл і Дж. Тернера, портретна галерея Дж. Рейнольдса і Т. Гейнсборо. Класична (Ж.-Л. Давід), романтична (Е. Делакруа) і реалістична (Г. Курбе) школи живопису Франції. Французькі імпресіоністи (К. Моне, Е. Мане, О. Ренуар, К. Піссарро, А. Сіслей, Е. Дега, Б. Морізо), постімпресіоністи (Ж. Сьора, П. Сіньяк) та неоімпресіоністи (П. Гоген), фовісти (А. Матісс). Живопис різних течій модернізму і постмодернізму.</p>	<p>Завдання. Ознайомтеся самостійно з творчістю Леонардо да Вінчі. Проведіть диспут «Сторінками інтелектуального трилера Дена Брауна «Код да Вінчі» (попередньо прочитайте літературний твір і подивіться однойменний кінофільм). Мистецький проект: «Національні особливості кіношкіл європейських країн». Практикум. <i>Варіант 1.</i> Наслідуючи техніку постімпресіоністів, спробуйте різнокольоровими крапками виразити в абстрактних безпредметних образах свої почуття: радість, сум, розпач, тривогу, гнів тощо (<i>фломастери</i>). <i>Варіант 2</i> (колективна робота). Розділіться на групи (<i>за стилями</i>) й підгрупи (<i>за країнами</i>), створіть веб-галерею європейського живопису. Проведіть презентацію та розмістіть її на сайті школи.</p>	6

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	<p>6.4. Палітра стилів і жанрів музичного мистецтва: поєднання традицій і новаторства</p> <p>Грецька музика — найдавніша в Європі. Образ Орфея в творах композиторів різних епох. Вершинні досягнення в царині поліфонічної музики (Й. С. Бах) і музичного симфонізму (Л. ван Бетховен).</p> <p>Відень — центр музичної культури Європи. Віденська класична школа (Й. Гайдн, В.-А. Моцарт). Вальсова династія Штраусів. Віденський бал.</p> <p>Італія — батьківщина оперного мистецтва: Дж. Россіні і Дж. Верді. Міланський театр Ла Скала і розвиток співу бельканто (Е. Карузо, Л. Паваротті та ін.).</p> <p>Творчість і виконавство музикантів-романтиків Ф. Шопена, Ф. Ліста.</p> <p>Твори К.Дебюссі — енциклопедія імпресіоністських образів.</p> <p>Французькі шансонє (Е. Піаф та ін.). Загадки гурту «Бітлз».</p>	<p>Твори для сприймання: <i>Й. С. Бах</i> Токата і фуга ре мінор для органу. <i>Л. Бетховен</i> Симфонія № 9. Фінал, <i>Й. Гайдн</i> «Прощальна симфонія». <i>В.-А. Моцарт</i> «Реквієм», <i>Й. Штраус</i> «Казки віденського лісу», <i>Дж. Верді</i> Арії з опер у виконанні Л. Паваротті, <i>Ф. Шопен</i> Ноктюрн (за вибором). <i>Ф. Ліст</i> Ноктюрн «Мрії кохання». Пісні у виконанні Е. Піаф, гурту «Бітлз».</p> <p>К/ф: «Амадеус» (реж. М. Форман), «Безіменна зірка» за участю Е. Піаф.</p> <p>Завдання. Проведіть дискусію на тему «Майбутнє музики: перемога поп-культури чи повернення до класичних ідеалів минулого?». Розділіться попередньо на команди («Новатори» і «Ретрогради»). Аргументуйте свої судження, виявляйте критичне мислення, водночас дотримуйтесь Мистецький проект (робота в 2 групах). Теми: «Українські музиканти в Європі» та «Європейські музиканти в Україні».</p>	6
	УЗАГАЛЬНЕННЯ ТЕМИ		
ТЕМА 7. Мистецтво європейського культурного регіону. Художня спадщина України			
	<p>7.1. Архітектура</p> <p>Храми Київської Русі. Замки й фортеці у Луцьку, Хотині, Олеську, Мукачеві та ін. Подих Ренесансу в архітектурі Львова. Українські дерев'яні церкви карпатського регіону.</p> <p>Шедеври зодчества українського козацького бароко: Чернігівський колегіум; собор Різдва Богородиці у Козельці; Троїцький собор у м. Новомосковську; дзвіниці Софійського собору і Києво-Печерської лаври, Маріїнський палац, Андріївська церква в Києві. Барокова архітектура західноєвропейського зразка: Домініканський собор і собор Св. Юра у Львові, ратуша у Бучачі. Костели у західній Україні.</p>	<p>Завдання. Проведіть дискусію «Від модерну до хмарочосу — куди далі?».</p> <p>Мистецький проект (груповий). «Український храм — модель Всесвіту».</p> <p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> Замалюйте характерні архітектурні елементи споруд, які вам найбільше сподобалися (у вигляді схеми, ескізів, етюдів). <i>Варіант 2.</i> Зробіть світлини споруд свого краю, які потребують реставрації.</p>	3

Дата	Тема і зміст	Теми проєктів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	<p>Палаці й палацово-паркові ансамблі у стилі класицизм. Еклектика архітектурно-пластичних образів оперних театрів у Києві, Львові, Одесі. Архітектурний ансамбль резиденції буковинських митрополитів у Чернівцях.</p> <p><u>Український модерн</u> (будинок Полтавського губернського земства, будинок із химерами в Києві). Львівська сецесія. Помпезний неокласицизм і конструктивізм архітектури радянського періоду. Мова сучасного зодчества.</p>		
	<p>7.2. Скульптура</p> <p>Керамічна скульптура Трипілля. Збруцький ідол. Сакральна скульптура. Експресія бароко у творчості І. Г. Пінзеля: статуй Собору Св. Юра у Львові, ратуші в Бучачі. Іконостаси.</p> <p>Зразки пластики класицизму: пам'ятник А.-С. Рішельє в Одесі, пам'ятник князю Володимиру в Києві, чотири фонтани на площі Ринок у Львові. Побутовий та історичний жанри у станковій скульптурі: Л. Позен. Пам'ятники і скульптурні портрети діячам української культури.</p> <p>Світове визнання новаторської творчості основоположника кубізму в скульптурі О. Архипенка.</p> <p>Українська скульптурна Шевченкіана (І. Кавалерідзе, М. Манізер, В. Одрехівський та ін.). Доробок скульпторів діаспори. Парк «Сад скульптур Лео Мола» у Вінніпегу. Пластична мова скульптури сучасності.</p>	<p>Мистецький проєкт (за вибором): «Скульптурні портрети українських митців», «Скульптурна Шевченкіана в Україні та поза її межами».</p> <p>Практикум. Варіант 1. Виконайте замальовки пам'ятників рідного краю. Варіант 2. Запропонуйте ескізи монет із зображенням видатних пам'яток української скульптури.</p>	3
	<p>7.3. Живопис, графіка</p> <p>Петрогліфи з гроту «Кам'яної Могили».</p> <p>Поєднання мозаїки й фрески в монументальному живописі Київської держави.</p> <p>Мистецтво іконопису, осередки в Києві (Алімпій), Жовкві (І. Руткович, Й. Кондзелевич).</p> <p>Гравюра на дереві, міді. Українська</p>	<p>Завдання. Уявіть себе підприємцем, складіть рейтинг українських художників і оберіть з їхньої спадщини топ-10 картин для показу на міжнародному аукціоні (за бажанням – зробіть переклад назв і авторів англійською мовою).</p> <p>Проведіть диспут на тему «Чи замінять новітні арт-практики — перформанси й інсталяції —</p>	6

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	<p>парсуна. Народний живопис: Козак Мамай. Портрети Д. Левицького і В. Боровиковського у становленні стилю класицизм у живописі. Т. Шевченко — художник і графік (академік гравюри). Розвиток історичного, побутового, пейзажного жанрів. Творчість М. Пимененка, С.Васильківського, О. Мурашка та ін. Модерна графіка Г. Нарбута, М. Жука, конструктивізм В. Єрмілова. Станкові роботи та ілюстрації до літературної класики М. Дерегуса, В. Касіяна, В. Лопати, Г. і С. Якутовичів, А. Базилевича, представників української діаспори М. Левицького, Я. Гніздовського. Художники-авангардисти <u>О. Богомазов</u>, <u>О. Екстер</u>, <u>А. Петрицький</u>, <u>К. Малевич</u>, <u>О. Новаківський</u>, <u>Ф. Кричевський</u>, <u>Д. Бурлюк</u>, <u>В. Баранов-Росіне</u>. Школа монументального живопису М. Бойчука. Львівська живописна школа (О. Новаківський, О. Кульчицька, І Труш та ін.). Доробок митців радянської доби (<u>О. Шовкуненко</u>, <u>Т. Яблонська</u>, М. Глуценко, В. Зарецький; представники закарпатської школи А.Ерделі, Й. Бокшай, Ф. Манайло, В.Микита). Народне мистецтво: К. Білокур, М. Примаченко, М. Тимченко. І. Сколоздра та ін. Живопис сучасності: А. Криволап, І. Марчук, Т. Сільваші, О. Животков, О. Тістол та ін.</p>	<p>традиційну картину в мистецтві майбутнього?».</p> <p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> Мистецький проект з комп'ютерною презентацією (<i>за вибором</i>): «Мистецька Шевченкіана», «Майстри народного живопису», «Український авангард», «Славетні українці у світовому мистецтві». <i>Варіант 2.</i> Напишіть есе про творчість одного з українських художників, який вас найбільше вразив. Репродукцію якої його картини ви б хотіли подарувати друзям з інших країн, щоб зацікавити українським мистецтвом?</p> <p>Д/ф про Мурашка-портретиста: https://www.youtube.com/watch?v=9Kw2hcC3k0c</p>	
	<p>7.4. Музичне мистецтво Український музичний фольклор: жанри й цикли пісен і танців, народні інструменти. Музична культура Київської держави. Партезна музика у братських школах. Збірка «Сад божественних пісень» Г. Сковороди. Хорові концерти М. Березовського, А. Веделя, Д. Бортнянського. Становлення національної композиторської школи.</p>	<p>Твори для сприймання: <i>М. Лисенко</i> «Заповіт», <i>М. Вербицький</i>. «Заповіт», <i>К. Стеценко</i> <u>Солоспів</u> «Стояла я і слухала весну» на вірші Лесі Українки, <i>Я. Степовий</i> Балада «Три шляхи» на вірші Т. Шевченка, <i>М. Леонтович</i> Хорові обробки, пісні П.Майбороди, О. Білаша, В.Івасюка.</p> <p>Мистецький проект (колективна робота). «І прадіди в струнах бандури</p>	6

Дата	Тема і зміст	Теми проєктів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	<p>Дільність і творчість М. Лисенка та його послідовників: М. Леонтовича, К. Стеценко і Я. Степовго.</p> <p>Фундатор Перемишльської композиторської школи М. Вербицький. Просвітницька діяльність і творчість А. Вахнянина, О. Нижанківського, Д. Січинського. Хорова і симфонічна творчість Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, С. Людкевича. В. Барвінський — майстр інструментальних мініатюр. Музика для дітей В. Косенка.</p> <p>Нефольклорний стиль М. Скорика, неокласичні камерні симфонії Є. Станковича, хорові твори Лесі Дичко. Музичний авангард композиторів-шестидесятників і модернізація музичної мови: В. Годзяцький, В. Сильвестров, Л. Грабовський. Пісенна творчість П. Майбороди, О. Білаша, В. Івасюка та ін.</p> <p>Музичне виконавство: Б. Гмиря, С. Крушельницька, А. Солов'яненко та ін.</p> <p>Поп-музика. Пісенний форум «Червона рута. Рок-музика: гурти «Гайдамаки», «Скрябін», «Океан Ельзи», «Даха-Браха», «Онука» та ін.</p> <p>Музика митців української діаспори.</p>	<p>живуть...» про кобзарство в Україні. Дізнайтеся, які знані бандуристи є у вашому краї. Зробіть записи або запросіть когось із них виступити у вашій школі.</p> <p>Практикум (робота в групах). <i>Варіант 1.</i> Проведіть бліц-гру між двома командами, співаючи по черзі й без пауз українські пісні, які починаються на «Ой, ...». <i>Варіант 2.</i> Розділіться на групи за жанрами пісень — обрядові, історичні, ліричні, жартівливі, естрадні тощо. Презентуйте по черзі від груп зразок обраного жанру (кожний учень співає по одній пісні). Оберіть колективно (шляхом анонімного голосування) трійку співаків — зірок класу.</p>	
	<p>7.5. Театр і кіно</p> <p>Перші професійні актори — скоморохи. Шкільний театр козацько-гетьманської доби. Національний ляльковий театр вертеп. Перший український професійний театр під орудою О. Бачинського при товаристві «Руська бесіда» (1864). Принципи реалізму і народності «театру корифеїв»: музично-драматичного за формою і фольклорно-етнографічного за змістом. (М. Кропивницький, М. Старицький, І. Карпенко-Карий, П. Саксаганський, М. Садовський, М. Заньковецька). Діяльність першого стаціонарного українського театру в Києві. Новаторські експерименти видатного режисера і актора Л. Курбаса у театрі «Березіль». Творчість А. Бучми, Н. Ужвій, Г. Юри та ін. Мережа драматичних і лялькових театрів.</p>	<p>Завдання. Підготуйте і проведіть дискусію або шлеф-моб на тему «Сучасний герой театру і кіно – хто він?». Оберіть топ-5 акторів-кумирів.</p> <p>Мистецький проєкт (за вибором). «Лесь Курбас — реформатор українського театру». (Зокрема дослідіть, за які досягнення його ім'я увійшло до Золотої книги видатних європейців у Відні). «Іван Миколайчук – втілення національного духу в українському кіно».</p> <p>Практикум. <i>Варіант 1.</i> (колективна робота). Інсценізуйте інтермедію зі шкільного життя або фрагмент із п'єси, що входить до навчальної програми з української літератури. Запропонуйте оригінальні елементи сценографії. <i>Варіант 2.</i></p>	6

Дата	Тема і зміст	Теми проектів і дискусій, завдання, твори для сприймання, практикуми	К-сть годин
	Століття українського кінематографу. Картини О. Довженка («Земля» та ін.). Поетичне кіно («Тіні забутих предків», реж. С. Параджанов та ін.), «міська проза» К. Муратової. Козацький анімаційний серіал В. Дахна, культові мультфільми Д. Черкаського. Видатні актори: І. Миколайчук, Л. Биков, Б. Ступка та ін. Сучасні фільми — переможці міжнародних конкурсів: «Подорожні» (реж. І. Стрембіцький), «Плем'я» (реж. М. Слабошпицький).	Разом з однокласниками започаткуйте відеотеку українського кіно, виокремте в ній розділ «Навчальні фільми».	
	УЗАГАЛЬНЕННЯ ТЕМИ		3

«МИСТЕЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО РЕГІОНУ»

*Смейко Олена Юрївна,
вчитель мистецтва
Шельпахівської загальноосвітньої
школи I-III ступенів Христинівського району
Черкаської області*

Розділ . Мистецтво європейського культурного регіону

Тема уроку. Греція – колыска європейської цивілізації.

Мета уроку:

формування ключових компетентностей: загальнокультурної, інформаційної;
міжпредметної естетичної компетентності: здатність до пізнавальної та практичної діяльності;

предметних мистецьких компетентностей: розвивати навички осмисленого сприйняття творів мистецтва; формувати емоційні, естетичні якості особистості; прищеплювати інтерес до вивчення мистецтва

завдання уроку: розширити загально – естетичний кругозір учнів; довести, що в основі розвитку культури європейського регіону лежить мистецтво Стародавньої Греції; формувати навички порівняння, аналізу мистецьких творів, вміння виділяти головне; сприяти подальшому самостійному вивченні мистецтва європейського регіону.

Тип уроку: комбінований, жанр уроку – урок - екскурсія

Вид уроку: інтегрований

Обладнання: підручник, презентація, відеофільм «Викрадення Європи»

Поняття:

Еллада – держави на півдні Балканського півострова. В епоху Відродження її називали Стародавньою (Античною).

Ордер – один із видів архітектурної композиції, що складається з вертикальних і горизонтальних елементів.

Периптер – тип давньогрецького храму, прямокутна в плані споруда, з чотирьох сторін обрамлена колонадою.

Терми - громадські заклади для миття та водних процедур у Стародавньому Римі

ХІД УРОКУ

I. Організація класу

II. Створення емоційної атмосфери (слайд №3)

Де море Середземне (оспіване Гомером)-
Цілує і голубить неспішно острів Крит,
Де люди, як атланти, або скоріш, як Боги,
Тримають синє небо, а може білий світ, -
Із Греції - з любов'ю, я шлю тобі великий,
Античний, православний і сонячний привіт.

Ольга Медуниця

III. Актуалізація опорних знань

Асоціативне гроно «Еллада» (слайд №4)

IV. Мотивація навчальної діяльності

(слайд №5)

З мистецтва Стародавньої Греції розпочинається художній розвиток Європи. Успадкована і трансформована Римом мистецька спадщина греків поширилася європейським континентом. І чи не найкраще вона проявилась в архітектурі. «Не можна зрозуміти архітектуру, нічого не знаючи про суспільство, для якого вона створювалась» - казав Х'ю – Максвелл Кассон - британський архітектор, дизайнер інтер'єру, мистецтвознавець.

V. Повідомлення теми, мети уроку

Еллада – антична грецька цивілізація. Вона вважається колискою всієї західної цивілізації. Саме тут зародились більшість наукових дисциплін, саме тут виникли слова «муза», «музей», музика. Грецька культура поширилася далеко за межі своєї батьківщини. Грецькі міста були і на узбережжі Чорного моря. Величні архітектурні споруди, захоплюючі міфи та легенди чимало можуть розказати про історію цієї землі, подвиги, події. Тож, сьогодні ми помандруємо стежками історії, згадаємо і розширимо свої знання про античне зодчество.

VI. Робота над темою

У Давньому Римі існував вислів: «Полонена Греція полонила своїх ворогів». Вивчаючи мистецтво та історію, складається враження, що вона заповонила і весь світ.

1. Вправа «Мікрофон»

- Що ви знаєте про Європу?
- Звідки походить назва?

Європа названа за ім'ям героїні давньогрецької міфології Європи. Давньогрецьке мистецтво базується на міфологічній основі і тісно пов'язане з пантеоном богів Олімпу. Митці європейських країн – художники, скульптори, композитори, режисери – творчо осмислювали грецькі міфи мовою різних мистецтв. Чи мало робіт присвячено міфу «Викрадення Європи».

2. Перегляд відео «Викрадення Європи» (слайд № 6)

Перевірка сприймання (слайд №7)

- Де відбуваються події, передані в міфі?
- Хто головна героїня міфу?
- В якому вигляді постав син Крона?
- Як звали синів Європи і Зевса?
- Якими вони виростили?

Сюжети міфу можна побачити на фресках, мозаїках, монетах, у вазописі. Скульптурні композиції на цю тему є практично у всіх європейських містах. Цій темі присвятили свої роботи: Рафаель, Тиціан, Рембрандт, Веронезе, Серов... (слайд № 8, 9, 10, 11)

«Викрадення Європи» - новий виставковий проект талановитої художниці, відомого філософа і мистецтвознавця Ольги Петрової. Серія її робіт засвідчує актуальність міфу для творчості сучасних митців. (слайд №12)

Учень - екскурсовод

В основі всього давньогрецького мистецтва лежить образ прекрасної людини. «О, Греція! Ти дарувала істину, як Прометей: Людина - найцінніша міра всіх речей» - такий вислів відомий ще з тих часів. Людність є і характерною для грецької архітектури. Греки не намагались будувати храми грандіозними, величними. Вони прагнули, щоб будівлі були співмірні з людиною, щоб поряд з спорудою людина відчувала себе значущою, сильною. Давні греки, відкривши поняття гармонії, тісно пов'язували його з поняттям міри. «Міри у всьому дотримуйся» - радили мудреці. Тому і архітектурі Давньої Греції характерні збалансованість композицій та рівновага всіх частин. Вона стала першоджерелом – еталоном для наслідування. Так, римляни заповнивши греків, не лише перейняли їх майстерність, а й збагатили здчество арками, склепіннями, куполами. Саме давньоримський інженер та архітектор Вітрувій сформулював формулу: міць, краса, користь, яка і зараз не втратила свого значення.

Уперше в історії будівництва еллінські зодчі розробили систему, яка отримала назву архітектурний ордер (від латинського – лад, порядок) .(слайд №13,14)

У Греції склалися три класичних ордери(доричний, іонічний, коринфський), які продовжують застосовуватись і нині. Римляни ввели ще два: тосканський, композитний.

3.Групова робота

Вправа «Встановіть відповідність»

За допомогою стрілок з'єднати характеристику з назвою.

Доричний	Характерною особливістю цього ордера є капітель, схожа на дзвін і покрита стилізованим листям аканта
----------	--

Іонічний	Поєднання коринфського та іонічного ордерів
----------	---

Коринфський	Суворі міць, масивність, простота
-------------	-----------------------------------

Тосканський	Більш витончений, стрункий, з деякою химерністю декоративного оздоблення
-------------	--

Композитний	Спрощений варіант доричного ордеру
-------------	------------------------------------

Перевірка (слайд №15)

Доричний - Суворі міць, масивність, простота

Іонічний - Більш витончений, стрункий, з деякою химерністю декоративного оздоблення

Коринфський - Характерною особливістю цього ордера є капітель, схожа на дзвін і покрита стилізованим листям аканта

Тосканський - Спрощений варіант доричного ордеру

Композитний - Поєднання коринфського та іонічного ордерів

- В чому, на вашу думку, полягає секрет довголіття класичних ордерів?

Учень - екскурсовод

Талановиті майстри античності створили величні мармурові храми, які стали взірцями високої класики. Римляни додали до цього утилітарність у поєднанні з урочистою монументальністю. Із тих часів у будівництві застосовують арки, колони, купола. Римляни першими стали будувати типові міста. Утіленням сили своєї держави будувались триумфальні арки, колони. (слайд №16)

4.Порівняльна характеристика(слайд №17,18)

Пригадайте, які пам'ятки архітектури Стародавньої Греції та Риму ви знаєте.

- Чим вони схожі?

- Що відмінного?

Храм Гефеста – периптеричний, у формі прямокутної, витягнутої в довжину споруди, з усіх сторін обнесений колонадою. Побудований у доричному стилі на пагорбі Агорайос. Є найкраще збереженим серед усіх давньогрецьких культових споруд.

Римський Пантеон відрізняється класичною ясністю і цілісністю композиції внутрішнього простору, величністю художнього образу. Латинський надпис на фронтоні означає «Марк Агріппа, син Луція, обраний консулом втретє, спорудив це».

Ерехтейон по праву заслуговує бути у списку визначних архітектурних пам'яток Греції. Йому притаманні риси іонічного стилю. На жаль, ім'я величного архітектора храму не дійшло до наших днів. Храм мав два входи, з півночі та сходу. Східна частина Ерехтейону присвячена Афіні Палладі. Західна частина відводилася Посейдону та Ерехтею. Більшість фігур нині зберігаються у Британському музеї, а на місці іонічних портиків, обрамлених розеток та скульптур – точні копії. Ерехтейон насправді має унікальне для грецької архітектури асиметричне планування. Річ у місцевості, де розташований храм.

Театр Епідавра найкраще зберігся серед інших давньогрецьких театрів та є типовим прикладом елліністичної архітектури. Його називають пам'яткою краси та симетрії.

- *Пригадайте, в чому полягає відмінність забудови грецького та римського театру?*

Найбільший амфітеатр Стародавнього Риму, символ імператорської могутності. Гігантська споруда у формі чаші вмщувала понад 50 тисяч глядачів, які приходили дивитися на бої гладіаторів та циркові вистави.

Учень – екскурсивод (слайд №19, 20)

Поряд із будівництвом храмів велика увага стала приділятися громадському будівництву – архітектурі театрів, гімназій, палаців, суспільних споруд – бібліотек (Олександрія, Пергам) і споруд науково – практичного призначення (башта вітрів в Афінах, Фороський маяк). Видатним досягненням архітектури класичної епохи стала система регулярного планування міст, розроблена містобудівником Гіпподамом. За цією схемою вулиці перетиналися під прямими кутами, а квартали відмежовувались площами. У центральній частині міста, уздовж головної вулиці простягалася широка колонада для прогулянок. На околицях розбивали парки і будували стадіони.

Римляни зводили споруди в основному з бетону: кам'яну або цегляну оболонку заливали сумішшю вапна і щебеню. Центром міста у римлян був Форум. Спочатку так називався торговий центр, пізніше навколо будувалися численні громадські споруди. Він перетворювався на центр суспільного і громадського життя, тут проходили збори громадян, оголошувалися рішення Органів Управління. Нові архітектурні споруди – терми – були не просто громадськими лазнями, а ще й місцями відпочинку. Ці комплекси були чудово оздоблені, мали зали для спортивних ігор, бібліотеки тощо.

- *Які елементи античної архітектури використовують у сучасних будівлях?*

- *Які використали б, ви, при будівництві власної споруди?*

VI Підсумок уроку

1. Пояснити висловлювання (слайд №21)

- Будь – які руїни жахають, тільки грецькі викликають захоплення.

Дімітрос Камбуроглу

Найвеличніші витвори архітектури височать як живі свідки минулого в житті сучасності.

Ганс – Георг Гадамер

Архітектура – літопис часу: вона говорить тоді, коли вже мовчать і пісні, і перекази.

Микола Гоголь

2. Рефлексія (слайд №22)

Сьогодні я...

Мене надихнуло...

Мене вразило...

У Давню Грецію здійснили ми мандрівку,

В країну, де людина – понад все!

У міфах, в спорті, у мистецтві
Вона красу і радість лиш несе!

3. Д/з

Дослідити, які архітектурні споруди часів античності ввійшли до списку «Семи чудес світу». Підготувати питання для бліц – опитування по темі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гайдамака О.В. Мистецтво: підручник для 8 класу – Київ: Генеза, 2016. – 196 ст., іл.
2. Гайдамака, О.В. Мистецтво : (рівень стандарту, профільний рівень) : підруч. для 10 (11) кл. закл. заг. серед. освіти / О.В. Гайдамака. – Київ : Генеза, 2019. – 224 с. : іл.
3. Масол Л. М. Мистецтво. Рівень стандарту, профільний рівень: підруч. для 10(11) класу закладів загальної середньої освіти / Л. М. Масол. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2018. — 224 с. : іл.

Інтернет джерела:

1. <http://www.autotravel.ua/articles/vyznachni-pamyatky-greciyi/>
2. <https://mandry.club/krainy/greciya/>
3. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Європа>
4. <http://khanekomuseum.kiev.ua>

Додаток

Міф «Викрадення Європи»

На високому березі блакитно-зеленого моря стояло колись могутнє місто Сідон. Володарював у ньому Агенор, син бога морів Посейдона та Зевсової онуки Лівії, що її ім'ям названо цілу країну. Агенор мав дітей — кількох хлопців і єдину дочку Європу, його велику гордість і втіху.

Весело, безжурно жилося Європі в батьковім домі. Цілими днями бавилася вона із своїми подругами в лузі чи на березі моря, струнка і гарна, наче олімпійська богиня в колі юних Харіт.

Та от якось уранці прокинулася царівна незвично стривожена, збентежена дивним сном. Той сон наслала на неї сама Афродіта, богиня кохання і вроди. Наслала тоді, коли вже збігла остання третина ночі й край неба зажеврив од проміння Еос, богині світанку. Як солодко спиться тоді! І Європі віщій сон міцно склепив повіки. Та нараз із глибокої темряви виринули дві жіночі постаті.

Перша, у звичному вбранні, була Азія, безкрая земля, що розпросторилася ген за Сідоном. Друга жінка, по-чужинському вбрана, ще не мала ніякого ймення, хоч це була теж велика земля, десь далеко, за морем широким. Обидві жінки гаряче сперечались, і сідонська царівна вкрай здивувалася, почувши, що завелися вони через неї. — Дівчина належить мені! — запально твердила Азія. — Я її народила і зростила, я виплекала її, наче рідкісну квітку, і нікому тепер не віддам! Але чужинка владно притягла Європу до себе: — Хай ти її народила і виплекала, та дарма! З волі всемогутнього Зевса Європа піде тепер зі мною і її ім'я стане навіки моїм! Царівна прокинулася, та ще довго вдивлялась у ранковий присмерк і дослухалася. Навкруг панували тиша і спокій. Але дівчині вже не спалося. «Який дивний, незбагнений сон! — занепокоєно думала вона. — Чого ті жінки сперечалися через мене? І хто та чужинка? її слова сповнили моє серце якоюсь солодкою тугою». Та солодка туга не щезла і вдень, коли Європа майнула із своїми подругами на луг. У кожної дівчини був свій кошик на квіти, а царівна мала найкращий. Колись його зробив божественний майстер Гефест у дарунок Лівії, улюблениці могутнього Посейдона. А згодом той кошик перейшов до її онуки, і Європа часто роздивлялася його химерне плетиво із величною головою Зевса посередині. Сьогодні дівчині здалося, що Зевс дивиться на неї якось пильно й ласкаво, і знову дивна туга солодко стисла їй серце. Дівчата розбіглися по лузі, наповнюючи свої кошики різними квітами, а царівна рвала тільки червоні троянди,

подовгу спиняючись біля запашних кущів. "Зненацька Європа аж зойкнула з переляку: за трояндовими кущами стояв здоровенний бик. Та він мирно скуб собі траву, і, заспокоївшись, Європа мимохить замиливалася ним. Сніжно-білий, із довгими рогами, що, наче самоцвіти, яріли проти сонця, бик підвів голову і лагідно глянув на дівчину великими вимовними очима. Підбігли подруги і теж задивилися на гарну тварину. Підохочені її миролюбним виглядом, вони заходилися рвати для неї соковиті стеблини, прикрашати квітучим шафраном довгі роги, гладити білу шовковисту вовну на гордому карку. А царівна насмілилась і поцілувала бика в чоло. Той вдячно мукнув, і з його пащі полинув дух лугових квітів. Дівчата закружляли у веселому танку навколо Європи й бика, а він лизав царівні руки, плечі, шию і раптом уляк на передні ноги, підставляючи їй свою спину. — Ну ж бо, дівчата, сідаймо на бика! — вигукнула Європа. — Він гарно нас усіх покатає. Погляньте, яка в *такими ж* вимовними очима у нього широченна спина, тут усім стане місця. І вона перша притьмом усілася на бика. Але ту ж мить, не чекаючи її довгокосих супутниць, він звівся на ноги і подався, не поспішаючи, до моря. Зручно умостившись на його могутній спині, дівчина спершу голосно сміялася, та поволі той сміх затихав — її почав огортати неспокій. А коли білий бик скочив з берега в воду й поплив просто в море, Європа злякалась і розпачливо загукала на поміч. гарною ношею був уже на глибокій воді. Вони тільки бачили, як зіщулилася на ньому бідна царівна, та чули її жалібний плач. Незабаром і його не стало чути, а бика вже не можна було розрізнити серед сніжно-білих баранців морських хвиль. Ридма ридаючи, побігли дівчата назад, до Агенорового палацу, щоб розповісти там жахливу новину. А тим часом бик плив далі й далі, зрідка озираючись на Європу. Ласкавим поглядом він наче прагнув заспокоїти дівчину, той погляд щось їй нагадував, і раптом солодка туга знову стисла *їй серце*. *Європа згадала: на кошику із квітами величний Зевс дивився на неї* Той бик і справді був Зевс. Якось він угледів сідонську царівну в лузі, коли вона рвала квіти із своїми подругами, і саме тієї хвилі гостра стріла малого бешкетника Ерота влучила в серце всемогутнього бога. Відтоді щодня він милувався Європою і дедалі дужче палав від кохання. Нарешті Зевс надумав удатися до хитроців, щоб не збудити підозри в господині Олімпу — пильноокій Гері. Загорнувшись у ранковий туман, він перетворився на великого білого бика, спустився на сідонську землю і вчинив так, як задумав. Отож тепер Зевс плив із своєю обраницею морем, вигинаючи горду спину, щоб дівчині було зручно сидіти. Європа вже не плакала, надто чарівно і дивно було довкола. Море заспокоїлося і блискучим люстром стелилося перед ними. З води вихопилися пустотливі дельфіни й кумедно затанцювали круг них. З темних глибин виринули красуні нерейди і, вмостившись на спинах дельфінам, вітали сідонську царівну. Не знати звідки взялися поважні божки — тритони, що везли велику рожеву мушлю, а на ній стояла усміхнена Афродіта й осипала Європу барвистими квітами. Поперед усіх їхав на четверику баских коней грізний володар морів Посейдон, правлячи путь своєму рідному братові — Зевсу, а весь гурт оточували невеличкі морські божества, що урочисто дуділи в мушлі, граючи весільних пісень. Широко розплющивши очі, Європа вже не шулилась, на смерть перелякана, а рівно сиділа в бика на спині, підібгавши ноги та своє пурпурове вбрання, щоб їх не змочили бризки води. Правою рукою вона трималася за довгий ріг, а лівою і досі притискала до себе кошик із трояндами. Легенький Зефір куйовдив їй коси і надимав, наче вітрило, дівочий білий серпанок. А весняне сонце лагідно осявало згори ту дивовижну прегарну процесію. Врешті дівчині стало легко і весело плисти, дарма що з очей уже зовсім щез рідний берег. Вона всміхалася до німф і дельфінів, до поважних тритонів, і хоч не насмілювалася звести очей на богиню кохання, та в душі у неї наче щось гарно співало. Так збігав час, і врешті Європа зважилася нахилитися до бика і сказати: — Напевне, ти не бик, а безсмертний бог, адже бик не зміг би так долати морський простір. А ти пливеш легко, навіть здається — от-от знімешся в небо, в бездонну блакить. А що буде зі мною? — Не бійся, царівно, ні моря, ні неба, — відказав людським голосом бик. — Я справді — безсмертний бог, я — Зевс, і можу приймати яку тільки схочу подобу. А ти, мабуть, втомилася? Та незабаром нас привітає гостинний Кріт, той острів, що в давні-давні часи був мені за колиску. Він і тобі стане рідною землею, бо там ми поберемось і там народяться

наші сини, майбутні знамениті герої й царі. І дійсно, незабаром вони ступили на критську землю, ступили удвох, бо весь їхній урочистий почет щез у морі, знявши величні хвилі на знак прощального вітання. Щез і білий бик, а замість нього біля Європи стояв прекрасний могутній бог. Усе справдилося так, як провістив Зевс. Незабаром сидонська царівна стала його дружиною і зажила щасливо на Криті. Тут, біля неї, повиростали, як дужі дубочки, їхні сини — Мінос, Сарпедон і Радам ант, у майбутньому — знамениті герої і царі. А на шану і згадку про Зевсову обраницю велика, ще безіменна земля стала назавжди зватися її ім'ям — Європою.

Зирянов Олександр Володимирович,
учитель предметів освітньої галузі «Мистецтво»
Черкаської загальноосвітньої школи
I-III ступенів № 2 Черкаської міської ради

Тема. Архітектура — кам'яний літопис століть.

Мета. Формування ключових компетентностей.

Предметна мистецька компетентність: захопити учнів мистецтвом європейського культурного регіону, виявити найхарактерніші ознаки мистецтва кожного художнього стилю, знайти емоційний відгук; формування розуміння полікультурності сучасного світу, виявлення поваги і толерантного ставлення до культурного розмаїття, усвідомлення необхідності збереження культурно-мистецького надбання людства; формування уміння встановлювати закономірності, виявляти власні художні інтереси, давати естетичну оцінку художнім творам, наводити приклади, робити висновки, узагальнювати, систематизувати мистецькі знання; формування креативності, комунікативних якостей особистості учня; стимулювання потреби до мистецької самоосвіти та здатності до художнього самовираження

Спілкування державною, іноземною мовами: уміння сприймати, розуміти інформацію державною мовою; сприймати твори мистецтва інших країн та їх інтерпретувати, з урахуванням знань про культуру цих країн; уміння тлумачити поняття, використовувати спеціальну мистецьку термінологію, висловлювати думки, почуття, погляди, вступати в діалог (дискусію); збагачувати словниковий запас,

Уміння вчитися впродовж життя: формування уміння мотивувати свої дії, аргументувати свою думку, здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію; уміння конкретизувати набуті знання, формування навиків самоконтролю та взаємоконтролю, уміння здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію.

Математична: уміння перетворювати інформацію з однієї форми в іншу.

Інформаційно-цифрова: уміння використовувати сучасні цифрові технології, інтернет-ресурси для отримання нових знань, пізнання та творення мистецтва.

Основні компетентності в природничих науках та технологіях: уміння проводити пошукову діяльність, словесно формулювати результати досліджень, використовувати технічні засоби для втілення художніх ідей.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Обладнання: комп'ютер, мультимедійна презентація, підручник «Мистецтво» 11 клас.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Створення сприятливої атмосфери.

II. Актуалізація опорних знань. Індивідуальне опитування.

- ❖ Які архітектурні споруди Давньої Греції вас вразили найбільше?
- ❖ Які пам'ятки Давнього Риму ви хотіли б відвідати з екскурсією?
- ❖ Назвіть основні ознаки архітектури романського стилю
- ❖ Назвіть основні ознаки архітектури готичного стилю
- ❖ Презентуйте свою творчу роботу - схеми-замальовки архітектурних споруд, які найбільше зацікавили

III. Мотивація навчання.

Поміркуємо!

- ❖ Як ви розумієте вислів британського композитора, піаніста та диригента?
- ❖ Аргументуйте свою думку.

«Готична архітектура дозволяє побачити нескінченність»

Семюел Коулридж

IV. Вивчення нової теми

Мистецтвознавчий матеріал

В епоху **Відродження** розвитку архітектури сприяло захоплення античністю, що розпочалося з Італії. Відроджуються ордери, колони й інші декоративні форми греко-римського зодчества. Саме тому стиль дістав назву Ренесанс. Йому притаманні такі риси: пропорційність, симетрична композиція, застосування куполів, чіткий ритм чергування вікон і колон, членування на поверхи фасадів, увінчаних фронтонами.

Буржуазні революції в Нідерландах, Англії, Франції, становлення європейських держав відкрили період соціальної нестабільності. Наукові пошуки XVII століття породили відчуття минулості й беззахисності людського життя. Реформаційний та контрреформаційний рухи розхитали цілісну середньовічну ідеологічну систему. Відчуття плинності, рухливості зумовило зміну світогляду. У мистецтві це відобразилося через появу художнього стилю **бароко**, який відбив уявлення про вічну рухливість усесвіту.

Бароко успадкував архітектурні форми Відродження, але перевершив його за складністю екстер'єрів та інтер'єрів. Прямі лінії у спорудах майже зникають, натомість домінує химерна криволінійність, що створює ілюзію руху. Виникають великих розмірів споруди, надлишок декору, масштабні колонади, кручені колони, волюти, багато скульптур на фасадах, **картуші** на фронтонах.

Мистецька скарбничка

Картуш (фр. cartouche, італ. cartoccio — згорток) — скульптурна (ліпна) або графічна прикраса у вигляді декоративного щита чи згортка, що вміщують написи, герби, емблеми тощо.

Усе це породжувало ілюзію просторового руху. Архітектурні споруди часто ставали складовою **ансамблів** з палацами, парками, фонтанами, скульптурами. Багато міських та замських резиденцій цього часу збудовано на засадах синтезу архітектури й скульптури, підпорядкованого загальному декоративному оформленню.

Барокові зали прикрашали картинами, дзеркалами й люстрами, стелі — фресками, стіни — позолоченим різьбленням. Стиль бароко з його декоративністю і театральністю набув популярності в Італії, Німеччині, Австрії, Іспанії, Чехії.

Цікавим прикладом поєднання стилів є собор і площа Святого Петра в Римі. Спроекував собор у традиціях Ренесансу **Донатто Браманте** (1444—1514), остаточно реалізував проект Мікеланджело Буонарроті (1475—1564), який додав йому напруженої емоційності. Грандіозну чотирирядну колонаду з 284 колон, що утворює круглу площу перед собором, створив найяскравіший представник бароко **Джованні Лоренцо Берніні** (1598—1680), чим завершив величну єдність усієї просторової композиції.

Аналіз творів мистецтва

- ❖ Поясніть на проілюстрованих прикладах взаємозбагачення європейських стилів: поєднання бароко з Ренесансом і з готикою в архітектурних ансамблях площ у Римі та Брюсселі. Як ви вважаєте, чому це відбувається?

Перегляд відеоматеріалу. Архітектура бароко

Стиль **рококо** успадкував і посилив декоративність бароко і додав галантності в інтер'єри. Світські й церковні споруди були переобтяжені деталями: вигадливою позолоченою ліпниною з квітучими трояндами, фресками на стелі, скульптурою. Насолоджуючись розкішшю, європейська аристократія прикрашала зали великими дзеркалами, вазами, кришталевими канделябрами.

Класицизм виник у Франції у XVII ст. і невдовзі став панівним у Європі. В архітектурі відбувся перехід від замків і фортець до палаців і парків. Орієнтований на античні й ренесансні зразки новий стиль уособлював природне тяжіння до ясності й простоти художніх образів. Він виражав принципи цілісності композиції, симетрії, доцільності, врівноваженості, завершеності.

Вершиною класицизму вважають **Версаль** — резиденцію королів. Навколо палацу споруджено парк із фонтанами, прямими алеями і клумбами чітких геометричних форм. Такий парк згодом дістав назву регулярного, або французького, на відміну від англійського романтичного парку.

Перегляд відеоматеріалу. Версаль

Наприкінці XIX — на початку XX ст. бурхливий промисловий розвиток у Європі супроводжувався інтенсивною забудовою міст. Зросла роль житлової і громадської архітектури (вокзали, банки, театри, лікарні, школи). Технічний прогрес, винайдення нових будівельних технологій і матеріалів (метал, скло, бетон) сприяли виникненню яскравого явища, яке «подарувало» європейське мистецтво, - **модерн**, що в різних країнах мав свої назви.

Аналіз творів мистецтва

❖ Пригадайте, які назви стилю модерн використовували у країнах Європи?

Архітектурі модерну притаманна відмова від наслідування будь-яких форм минулого. Головна роль відводилася красивим плавним лініям, копіюванню природних форм, передусім рослинних, з підкресленням їхньої динаміки. І це вже був не декор на площині стіни, а пластика самої стіни.

Архітектори модерну також намагалися показати можливості нової функціональної організації інтер'єру будівлі, висунувши на перший план вимоги до комфорту (наприклад, будівлі облаштовували ліфтами і центральним опаленням).

Архітектурні пам'ятки основоположника стилю модерн бельгійського архітектора **Віктора Орта** (1861—1947) зосереджені в Брюсселі (з них чотири споруди внесено до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО).

Яскравий представник стилю модерн в Іспанії — **Антоніо Гауді** (1852—1926), який створив низку архітектурних шедеврів у Барселоні: Храм Святого Сімейства, парк Гуель, будинки з кам'яними хвилями стін і декором дивовижної краси.

Перегляд відеоматеріалу. Архітектура Антоніо Гауді

Аналіз творів мистецтва

❖ Спробуйте узагальнити новації модерну на прикладі пам'яток В. Орта і А. Гауді.

Індустріалізація привела до посилення функціональності в архітектурі, виникнення **конструктивізму** з його лаконізмом, граничною простотою прямокутних форм і мінімумом декору. Конструктивізм «проповідував» практичність кожної архітектурної деталі, обстоював доцільність будівлі, де кожний елемент повинен мати свою функцію, а якщо він її не має і служить тільки для прикраси - він не потрібен. Виникають будинки на «ніжках», простір під якими призначався для руху транспорту. За проектами французького архітектора швейцарського походження **Ле Корбюзьє** (1887—1965) в цьому стилі зведені будинки в Європі, Америці, Індії, Японії.

Серед європейських митців-новаторів, що творили у стилі **деконструктивізму**, — архітекторка **Заха Хадід** (1950—2016), британка іракського походження, яка стала першою жінкою, нагородженою Прітцкерівською премією (аналог Нобелівської премії в архітектурі). Фантастичні проекти Захи Хадід принесли їй чимало перемог у престижних конкурсах і глибоку шану серед професіоналів. Проте, на жаль, значна частина проектів залишається нереалізованою через неготовність замовників прийняти нестандартний дизайн, що ламає архітектурні стереотипи.

Перегляд відеоматеріалу. Деконструктивізм

Колосальні цивілізаційні зміни в еру космічних технологій вплинули на естетичне сприйняття архітектури. У 70-х роках XX ст. в Англії виник стиль **хай-тек** (високі

технології). Він орієнтований на максимальний прагматизм і широке використання в будівництві скла, пластмас, блискучих поверхонь, металевого технічного антуражу.

Перегляд відеоматеріалу. Стиль хай-тек

Інженерні елементи, які зазвичай ховають подалі від очей, хай-тек демонстративно виставляє назовні і пропонує ними милуватися. Приміром, у будівлі фірми Lloyd's of London усі комунікації винесені на фасад. Ажурна система гвинтових сходів, скляних ліфтів і вентиляційних труб сприймається як декоративний прийом.

Перегляд відеоматеріалу. Будівлі фірми Lloyd's of London

На зламі століть на основі біоніки формуються стилі **біо-тек і еко-тек**. Прихильники наймолодшого напрямку в архітектурі прагнуть до екологічності. На противагу індустріальному хай-теку вони не сперечаються з природою, а вступають із нею у діалог, шукають аналогії конструкцій сучасних споруд із будовою органічних об'єктів.

Зразки так званої «органічної архітектури» (часто несиметричної) мають форму яйця, гнізда, печери, дерева, стебла, кокона. Виробляють і матеріали, подібні до природних структур, — павутиння, бульбашки, волокна тощо.

В ідеалі архітектура майбутнього — це не лише естетична, а й екологічна система, що має існувати в гармонії з природою, органічно вписуватися в навколишній ландшафт, використовувати матеріали та конструкції, нешкідливі для здоров'я людей.

У наш час можуть збутися і незвичайні мрії. Наприклад, за короткий час можливо побачити багато видатних пам'яток та архітектурних споруд Західної Європи. Потрібно лише відвідати у Брюсселі **парк «Міні-Європа»**. Тут у масштабі 1:25 з філігранною точністю, максимально схожими на оригінал представлено 350 копій найвидатніших пам'яток з 80 міст країн Євросоюзу, а також різноманітні об'єкти природи й техніки.

Собори, фортеці, ратуші, музеї, церкви, площі, вулиці, будинки в мініатюрі, карликові дерева й газони, фонтани, млини, що рухаються... Звучання гімнів різних країн, гудіння пароплавів та народні пісні всієї Європи занурюють в атмосферу різних країн.

V. «Сходінка творчості». Виконання творчого завдання. «Екскурсивод»

Створити скетч-листівку із зображенням архітектурних споруд Європи

Скетч (від англ. sketch - ескіз, нарис, від грец. σχέδιος — випадковий, імпровізований) - це розкладка сторінки (листівки) з оригінальною схемою розташування елементів (фоновий папір, допоміжний папір, фотографії, журнали, заголовок, різні прикраси).

VI. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- ❖ Які архітектурні надбання «подарував» світу Європейський культурний регіон?
- ❖ Спробуйте узагальнити взаємозв'язки між змінами у світогляді людини та появою художніх стилів.

VII. Домашнє завдання.

- ❖ Завершіть свою творчу роботу – скетч-листівку із зображенням архітектурних споруд Європи.

Здійсніть в мережі Інтернет віртуальну мандрівку парком «Міні-Європа». Поцікавтеся, які саме споруди є в парку.

*Олійник Анжела Борисівна,
учитель музичного мистецтва
Уманської загальноосвітньої школи
I-III ступенів № 5 імені В.І.Чуйкова
Уманської міської ради*

Тема уроку. Монастирі і замки Європи у романському стилі. Готичний собор, зразок синтезу мистецтв

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Загальнокультурна компетентність: духовно – моральні основи життя людини

Інформаційна компетентність: здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією;

Міжпредметна естетична компетентність: оволодіння досягненнями національної (світової) культури; виявлення інтересу до духовних і моральних цінностей .

Предметні компетентності: розширити загально-естетичний кругозір учнів, ознайомити їх із стилями часу, поняттями, з шедеврами романської та готичної архітектури; розвивати навички образного, осмисленого сприймання архітектурних творів; формувати емоційні, естетичні, моральні, загальнолюдські та національні якості особистості.

Тип уроку: комбінований

Оснащення уроку: технічні (інформаційні) засоби навчання, підручник, презентації, альбом для малювання, кольорові олівці.

Демонстраційний ряд: собори: Шпаєрський, Бамберзький, замок Ельц, Святого Стефана (Відень), кафедральний Бургоса (Франція), Реймський (Франція), Миланський (Італія), Севільський кафедральний (Іспанія), Йоркський, Нотрдам де Пари, Кельнський, Санта Марія дель Фьйоре, Шартрський, комплекс абатства Клюні, Сюллі-сюр-Луар, Церква Сен-Сернен в Тулузі

Методи і прийоми, використовувані учителем на уроці: коментар, бесіда, демонстрування наочності, організація процесу сприймання, пізнавальної та практичної діяльності учнів, стимулювання творчої активності учнів.

Форма організації: урок з елементами подорожі з використанням відеоматеріалів; виконання вправ та творчої роботи.

Види мистецтв (предметів), що інтегруються на уроці: живопис, музичне мистецтво

Міжпредметні зв'язки: література, музичне мистецтво

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги учнів на уроці та проголошення теми уроку

II. Мотивація навчальної діяльності

В XI—XII ст. у мистецтві християнської Європи зародився новий стримано-величний стиль – романський. Термін «романський стиль» увів на поч. XIX ст. Арсісс де Комон, який встановив зв'язок архітектури XI—XII ст. із давньоримською.

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

- Що означає термін *Античність*?
- Розкажіть про особливості архітектури Античності.
- Назвіть найвідоміші пам'ятки архітектури Давньої Греції.
- Назвіть найвідоміші пам'ятки архітектури Давнього Риму.
- Назвіть найвідоміші пам'ятки античної архітектури України.

IV. Виклад нового матеріалу

Важка безмовність — так лаконічно схарактеризував скульптор Огюст Роден романський стиль, що панував у середньовічній Європі. І не дивно, адже цей стиль набув поширення саме в архітектурі (його назва підкреслює зв'язок зодчества із давньоримськими традиціями).

Романський стиль (від лат. — римський) — художній стиль, що панував у Європі (переважно західній) в XI—XII ст. (у деяких місцях — і в XIII ст.), один із найважливіших етапів розвитку середньовічного європейського мистецтва.

Найповніше романський стиль виявив себе в архітектурі й об'єднав в одне ціле види мистецтв, що нерозривно пов'язані з нею: архітектура, скульптура, живопис. Для початку романської доби характерне бурхливе будівництво. Провідними типами споруд стають собори, монастирі й замки, які створювали для потреб церкви та лицарства. І релігійні, і світські споруди нагадували неприступні фортеці. Оборонні й монастирські комплекси захищали зубчасті мури з високими вежами (головну називали донжон).

Споруди романського стилю вирізнялися міцністю і зовнішньою суворістю,

монументальністю, простотою геометричних форм (паралелепіпед, циліндр, конус, піраміда), лаконічністю зовнішнього декору. Фасад споруди та її портал (вхід) прикрашали рельєфами. Вузькі вікна-бійниці на масивних стінах обрамляли арками. У церковному будівництві панували базиліки, що зводили за зразком римських світських споруд. Романські храми мали прості форми з перевагою вертикальних або горизонтальних ліній. Головним будівельним матеріалом був тесаний камінь.

Характерними рисами романського стилю в архітектурі є:

- масивні стіни, вузькі прорізи вікон, поглиблені портали, високі вежі.
- система простих геометричних об'ємів (кубів, паралелепіпедів, призм, циліндрів).
- перевага напівциркулярної форми склепінь.

Найяскравішим прикладом романського стилю в архітектурі став замок Ельц у Східній Німеччині. Ельц – справжній середньовічний замок, збудований у XII ст. на 200-метровому гірському шпилі й оточений з трьох боків річкою та густим лісом.

Шпаєрський собор

Бамберзький собор

замок Ельц

Шпаєрський собор – величний імперський собор у місті Шпаєр (Німеччина). Ця найбільша за розмірами церква в романському стилі, що збереглась дотепер, була зведена в 1030-1061 роках імператорами Священної Римської імперії.

Бамберзький собор Св. Петра та Св. Георгія – кафедральний храм німецького міста Бамберг. Будівництво собору розпочалося 1004 року за вказівкою Генріха Святого і закінчилось у 1012 році.

Комплекс абатства Клюні (XI ст.) – найвеличніший романський храм, що знаходиться в Бургундії (Франція), з величезною, найбільшою в тогочасній Європі церквою.

Сюллі-сюр-Луар (XI –XII ст.) – середньовічний замок, який належав сімейству Бетюнів, герцогу Сюллі. Споруда мала захисне призначення.

Церква Сен-Сернен в Тулузі (1080-1120 рр.) – велична базиліка, побудована переважно з цегли. У плані вона нагадує хрест, а довкола нав знаходиться галерея. Особливістю цього храму є дзвіниця, розташована на перетині «хреста», і органний зал з органом, що має 54 регістри.

Комплекс абатства Клюні

Сюллі-сюр-Луар Церква

Сен-Сернен в Тулузі

Значно цікавіша і досконаліша у технічному плані архітектура **готична**.

Готика (італ. gotico, від назви германського племені готів), стиль середньовічної культури країн Західної Європи.

Готика зародилася в Північній частині Франції (Іль-де-Франс) у середині XII ст. і досягла розквіту в першій половині XIII ст. Первісна назва готичної архітектури — Opus Francigenum. Термін «готика» — пізнього походження, але саме він закріпився в літературі і мистецтвознавстві.

- У якій країні сформувалася та набула найбільшого розпо всюдження готика? (У Франції).

Що є основоположним фактом готичного стилю і які характерні риси відрізняють готику від романського стилю? (Основоположним фактом є стилістична єдність, відмінні риси — посилення раціоналізму та реалістичних тенденцій).

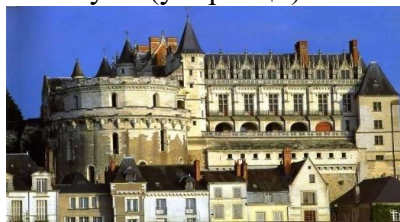
Готика розвивалася в країнах, де панувала католицька церква, і під її егідою феодално-церковні основи зберігалися в ідеології та культурі епохи Готики. Готичне мистецтво залишалося переважно культовим за призначенням і релігійним за тематикою: воно було співвіднесено з вічністю, з «вищими» ірраціональними силами. Його характерною рисою є прагнення зодчого збудувати якомога вищу споруду. Місце напівкруглої склепінчастої арки посіла стрілчаста арка (у формі стріли). При чому, головним нововведенням було використання схрещення ребер стрілчастих арок. Дві «розірвані» арки розподіляли тиск ваги, що й дозволило зводити вищі будівлі. Готичні собори мали всередині багато високих ошатних колон. Їхні вікна були великі, прикрашені вітражами (розмальоване скло). Надмірні об'ємні прикраси – статуї, барельєфи, висячі арки, чудернацьке кам'яне різьблення – багато оздоблювали споруду всередині і ззовні. Одна або кілька високих башт та величні портали (двері) надавали готичним храмам особливої урочистості. Готичний собор — це зразок синтезу архітектури, скульптури й живопису. У соборі й на площі перед ним відбувалися всі найважливіші події в житті міста. Кращими пам'ятками готичного зодчества є собор Богоматері в Парижі (Нотр-дам-де-Парі), Руанський, Реймський та Шартрський собори у Франції, Лінкольський собор у Англії, Міланський собор в Італії, Празький в Чехії. Головні елементи оздоблення інтер'єрів цих споруд – вітраж та кругла пластика.

Собор Нотр-дам-де-Парі Лінкольський собор у Англії Міланський собор в Італії

Своєрідною візитівкою готичної архітектури по праву вважають собор Паризької Богоматері. Його почали зводити у 1163 р. на місці християнської базиліки, яка змінила свого часу староримський храм, присвячений Юпітеру. Будівництво собору завершили у 1345 р. Він вирізняється гармонійними пропорціями та чистотою ліній. Руйнування, викликані часом і людьми, спотворили первісне обличчя собору. Під час Французької революції йому загрожувало знесення. Урятувало собор від руйнування культ богині Розуму, який увів Робесп'єр. Храм присвятили цій богині. Із 1844 по 1864 рр. собор було відреставровано зодчим Віолле-де-Дюком. На верхніх бокових вежах він створив світ химер-демонів із жіночими обличчями, які дивляться на місто, що розкинулося внизу. Тепер без них уже й неможливо уявити Нотр-дам-де-Парі.

Із архітектури цивільного призначення готичного стилю найбільш відомими є міська ратуша в Брюсселі, будинок відомого французького фінансиста XV ст. Жака Кера в Бурже, королівський замок в Амбуазі (у Франції) та інші.

Міська ратуша в Брюсселі Королівський замок в Амбуазі Празький собор в Чехії

Розвиток мистецтва готики пов'язаний із життям міста — нового центру

середньовічної культури (XII-XVI ст.). Готичні ознаки найяскравіше виявилися в сакральній архітектурі. Набуло поширення і світське будівництво (ратуші, університети, палаци).

УКРАЇНА

Романський вплив міг прийти в Україну з Польщі, Угорщини й Чехії. Він найбільше втілений у спорудах Чернігова і Галича, у якому збереглася церква св. Пантелеймона (1194), де романські форми значно переважають візантійські. Портал із колонками, внутрішні різьблені фризи з аканту і плетінки близькі до подібних пам'яток Заходу. У будівлях Чернігова спостерігається романський вплив (Успенський собор Єлецького монастиря), хоча у своїй основі вони мають типові риси давньоруської візантики. Такі романські риси мали й інші споруди України: у Галичі (княжий собор Успення Богородиці в Крилосі), у Володимирі-Волинському та кілька церков-ротонд у Галичині, на Волині й Закарпатті. Цього не можна сказати про іконографію. Тільки в збережених мініатюрах Трійського Псалтиря з другої половини XI ст. помітні деякі романські риси, що й спонукало дослідників мистецтва вважати їх творами західноукраїнських майстрів.

Собор Бориса і Гліба (Чернігів) Церква Св. Пантелеймона (Шевченкове) П'ятницька церква (Чернігів)

Один з найцікавіших періодів історії архітектури України — кінець XIV — перша I половина XV століття.

На західних землях, які менше за інші потерпіли від монголо-татарської навали, тоді зростають міста, розвиваються ремесла й торгівля. В українські міста прибуває багато поселенців, переважно німців, які принесли в мистецтво, а зокрема в архітектуру, нові стильові форми.

Серед культових споруд переважали католицькі костели. Вирішальну роль у формуванні нового стилю відіграв Львівський кафедральний костел. Його заклали на початку 60-х років XIV століття, а завершили в основному в 80-х роках наступного. У подальших століттях костел зазнав численних перебудов, втратив одну з двох веж і отримав цілком новий вигляд, однак планувальна структура залишилась первісною.

Серед будівничих цього храму відомі Нічко, Йоахім Гром, Амброзій Рабіш; одним із найтурботливіших опікунів будови в міських актах названо Петра Штехера.

Об'ємну композицію костелу витворено завдяки двом головним складовим: пресбітеріуму (вівтарній частині) та корпусу нав (власне молитовній залі).

У Львові збереглись також готичні келії монастиря домінікан, а також фрагменти готичних кам'яниць.

Також збереглись готичні костели у Скелівці (XV—XVI ст.), Новому місті (1463—1512), Дрогобичі (XIV—XVI ст.). Костел у Стрию (XV ст.) також первісно був побудований у стилі готики, однак неодноразово горів і від первісної споруди залишились лише стіни нави та пресбітеріуму, а також ренесансна каплиця, інше було добудовано наприкінці XIX ст. Одним з останніх звели 1538 готичний костел св. Миколая у Куликові та Мостиськах.

Розквіт катедральної готики в Україні припадає на часи правління короля Владислава II Ягайла (1386—1434). Хоча готичні храми здебільшого будувались католиками, це вплинуло і на українське храмобудування того часу. Готичні риси притаманні церкві Різдва Пресвятої Богородиці в Рогатині (XIV ст.), монастирській церкві в Уневі та інші.

На Закарпатті готичні споруди будувались угорською церковною владою. До нашого часу збереглися готичні церкви XIV—XVI ст. — Св. Єлизавети в Хусті, Вознесіння та Св. Франциска у Виноградіві, Хрестовоздвиженська у Береговому, Св. Мартина в Мукачеві, Серця Ісуса в Бене, Св. Духа в Четфалві та інші.

Готичні церкви в селах Сокирниця, Крайниково, Данилово, Олександрівка Хустського району справляють незабутнє враження. Готичні церкви в селах Діброва, Нересниця Тячівського району. По долинах річок Ріки та Теремлі готичний стиль заходить в села Негровець, Репинне, Сухий, Рекіти, Тюшка, Обляска, Сойми, Кужбії Міжгірського району, а також в Івашковиця, Локіть Іршавського району та Новоселиця Виноградівського району.

Костел Св. Миколая (Київ) Костел Св. Єльжбети (Львів) Костел Св. Єлизавети (Хуст)

V. Творча робота

Варіант 1. Створи ескіз герба своєї школи або міста (кольоровий папір ножиці, клей).

Варіант 2. Зобрази середньовічний замок-фортецю в романському стилі (графітні, кольорові олівці).

Варіант 3. Створи ескіз вітража за геометричними або рослинними мотивами для вікна певної форми — круглого, прямокутного або стрільчастого (на вибір) (графітні і кольорові олівці, фломастери).

Варіант 4. Групова робота. Розробіть шрифт з елементами готичного стилю, дослідивши додатково його особливості

VI. Підсумки уроку

- Що є основоположним фактом готичного стилю і які характерні риси відрізняють готику від романського стилю? (*Основоположним фактом є стилістична єдність, відмінні риси — посилення раціоналізму та реалістичних тенденцій*).

- Яка романська архітектурна споруда вас найбільше вразила. Чому?

- Назвіть ознаки романського стилю в базиліках.

- Схарактеризуйте особливості середньовічних романських замків.

- Порівняйте романський і готичний стилі в архітектурі на прикладі певних споруд

- Опишіть тематику готичних вітражів. Які основні кольори в них переважають?

- Назвіть архітектурні споруди України романського і готичного стилю.

*Ускучакова Світлана Іванівна,
учитель Москаленківського навчально-виховного
комплексу «Дошкільний навчальний заклад –
загальноосвітня школа I-III ступенів»
Чорнобаївської районної ради*

Тема. Архітектура – кам'яний літопис століть. Архітектура Ренесансу і бароко. Приклади поєднання стилів: собор і площа Св. Петра в Римі. Галантність рококо. Палацово-парковий комплекс Версаль у Франції – взірць класицизму.

Мета:

формування ключових компетентностей: загальнокультурної, інформаційної;

формування міжпредметних естетичних компетентностей: оцінювати предметні явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтва;

формування предметних компетентностей: визначити основні особливості пам'яток архітектури XIII-XVIII ст.; розвивати вміння порівнювати пам'ятки культури різних стилів, креативне мислення; розширювати загальний кругозір; виховувати ціннісно-світоглядні орієнтації, потреби у творчому самовираженні та естетичному самовдосконаленні.

Обладнання: підручник, зошит, проектор, ноутбук, аудіо матеріали, мультимедійна презентація, альбом для малювання, кольорові олівці.

Тип уроку: комбінований

Поняття:

Парк – обмежене місце у природному середовищі, призначене для загального відпочинку. Садово-паркове мистецтво, або ландшафтна архітектура, складається з трьох основних типів паркових композицій: регулярного, або французького, створеного французькими архітекторами на початку XVII ст., пейзажного, природного і натурального англійського парку, що ввійшов у моду в середині XVIII ст..

Базиліка – один з основних типів християнських храмів, прямокутна а плані споруда (у вигляді латинського хреста).

Садово-паркове мистецтво – мистецтво створення садів, скверів, парків та озеленення території. Містить планування територій, обрання рослин, їх групування та розміщення, будівництво форм і декоративних елементів – сходів, каскадів, фонтанів, огорож тощо.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

1. Вправа «До успіху»

- Усміхніться один одному, подумки побажайте успіхів на цілий день. Для того, щоб впоратися на уроці із завданнями, будьте старанними і дисциплінованими. **Завдання наші такі:**

1. Не просто слухати, а чути.
2. Не просто дивитися, а бачити.
3. Не просто відповідати, а міркувати.
4. Дружно і плідно працювати.

2. Створення емоційної атмосфери

Звучить аудіо запис. Уривок з твору К Дебюсі «Сходінка до Парнасу».

Парнас – гірський масив в центральній Греції, який, за древніми міфами, був місцем перебування Аполлона і його муз.

II. Актуалізація опорних знань

Вправа «Відкритий мікрофон»

- Які ви знаєте пам'ятки архітектури Ренесансу і бароко?
- Які форми будівель були притаманні романському, готичному стилям?
- Що ви знаєте про галантність рококо?

Приєм «Мистецький пазл»

Завдання: необхідно скласти розрізані картинки із зображеннями пам'яток архітектури Ренесансу, бароко, рококо, класицизму та презентуйте свою роботу.

III. Мотивація навчальної діяльності

Приєм «Мистецька хвиля»

Завдання: учні по черзі відповідають на поставлені питання.

- Пригадайте риси стилів бароко і класицизму. Як вони проявлялися в архітектурі європейських країн?

VI. Вивчення нового матеріалу

Метод «броунівський рух» (навчаючись сам, навчаю інших)

Методичний коментар. Клас об'єднується у три групи. Кожна група отримує картку з текстом. Після прочитання і обговорення змісту тексту члени групи переходять до інших груп і повідомляють їм здобуту інформацію. Процес переходу від групи до групи

завершується після того, як кожен учень класу отримав увесь обсяг теоретичного матеріалу, що вивчається.

Картка 1.

Архітектура доби Відродження

Доба Відродження знаменувала собою повернення до «вічних» цінностей. Форми античної архітектури (симетрія, пропорція, упорядкованість розташування колон і пілястр) ретельно вивчалися архітекторами на батьківщині Ренесансу – в Італії. На зміну лаконічним готичним візуальним образам приходять напівсферичні бані і напівкруглі арки, а на зміну майстрів-будівельників – освічений і талановитий художник-архітектор. Відроджуються ордери, колони й інші декоративні форми греко-римського зодчества. Невипадково стиль дістав назву Ренесанс. Йому притаманні такі риси: пропорційність, симетрична композиція, застосування куполів, чіткий ритм чергування вікон і колон, членування на поверхні фасадів, увінчаних фонтанами.

Картка 2.

Стиль бароко в архітектурі

На зміну Ренесансу прийшов стиль бароко, який успадкував архітектурні форми Відродження, але перевершив його за складністю екстер'єрів та інтер'єрів. Прямі лінії у спорудах майже зникають, натомість домінує химерна криволінійність, що створює ілюзію руху. Виникають масштабні колоди, кручені колони, волюти, багато скульптур на фасадах, картуші на фронтонах. Основні риси стилю бароко: просторовий розмах, плавність, складне поєднання криволінійних форм, злиття об'ємів у динамічну масу, багату на скульптурний декор; парадність, урочистість, пишність, динамічність; прагнення до синтезу мистецтва – взаємопроникнення архітектури, скульптури, живопису й декоративного мистецтва.

Барокові зали прикрашали картинами, дзеркалами й люстрами, стелі – фресками, стіни – позолоченим різьбленням. Стиль бароко з його декоративністю і театральністю набув популярності в Італії, Німеччині, Австралії, Іспанії, Чехії.

Картка 3.

Собор і площа Святого Петра в Римі

Цікавим прикладом поєднання стилів є собор і площа Святого Петра в Римі. Спроектував собор у традиціях Ренесансу Донато Браманте (1444-1514), остаточно реалізував проект Мікеланджело Буонаротті (1475-1564), який додав йому напруженої емоційності. Грандіозну чотирирядну колонаду з 284 колон, що утворює круглу площу перед собором, створив найяскравіший представник бароко Джованні Лоренцо Берніні (1598-1680), чим завершив величну єдність усієї просторової композиції. Берніні віддалив площу від собору і надав їй овальної форми, оточивши двома рядами спарених колон.

Через урочисті величезні двері проходимо до собору. Тут усе сповнене пишністю, від усього віє багатством: величезні пілони прикрашені оздобами, мозаїкою, тут же мармурові надгробки пап, скульптури. Навкруги снують натовпи прочан, туристів, католицького духівництва з усього світу. Проходячи переднє приміщення собору – нартекс, помічаєш в перспективі з правого боку на високому п'єдесталі біля стіни скульптурну групу. Це – один з найславніших шедеврів світового мистецтва – «Пієта» (плач матері над тілом загиблого сина) Мікеланджело. І тут уся пишність собору, весь шум і метушня відступають на задній план.

Картка 4.

Стиль рококо в архітектурі

Стиль рококо успадкував і посилив декоративність бароко і додав галантність в інтер'єри. Світські і церковні споруди були переобтяжені деталями: вигадливою позолоченою ліпниною з квітучими трояндами, фресками на стелі, скульптурою. Насолоджуючись розкішшю, європейська аристократія прикрашала зали великими дзеркалами, вазами, кришталевими канделябрами.

Центром формування нової культури XVIII сторіччя став не палацовий парадний інтер'єр, а салон. Замість величезних передніх залів бароко завиляються невеликі ошатні

салони рококо. Стиль рококо не вніс в архітектуру ніяких нових конструктивних елементів, але користувався старими, не стискуючи себе при їхньому вживанні ніякими традиціями і маючи у виді, головним чином, досягнення декоративної ефектності.

Архітектори рококо намагалися згладити кут між стіною і стелею за допомогою падуги – плавного напівкруглого переходу, що декорувався тонким орнаментальним рельєфом. Так само як і в часи бароко, велика увага приділялася стельовим плафонам, однак у цей період стелі знову стали плоскими. Відмітна риса рококо – дрібний стилізований тонкий рельєфний орнамент у виді переплетень, гротесків, завитків, опуклих щитів, неправильно оточених такими ж завитками, з масок, квіткових гірлянд і фестонів, і рокайль – орнаменту у виді черепашок. Рокайль стає основним мотивом декору. Орнаментация використовується повсюди – в обрамленні вікон, дверей, стінних просторів усередині будинку, у плафонах.

Метод «Чиста дошка». Робота з підручником с.152-159

Завдання: учитель пропонує учням прочитати текст підручника і відповісти на питання, записані на дошці. По ходу відповідей вчитель витирає дошку.

1. Назвіть риси притаманні Ренесансу.
2. Поясніть на проілюстрованих у підручнику прикладах взаємозбагачення європейських стилів: поєднання бароко з Ренесансом і з готикою в архітектурних ансамблях площ у Римі та Брюсселі. Як ви вважаєте, чому це відбувається?
3. Пригадайте риси класицизму. Які пам'ятки архітектури в цьому стилі ви знаєте?
4. Які особливості стилю рококо?

Рубрика «З історії шедевра»

Сан-Сусі – палацово-парковий ансамбль в Потсдамі, біля Берліна, колишня літня резиденція пруського короля Фрідріха II. Палац часто називають німецьким суперником Версаля. Хоча Сан – Сусі збудований у скромному стилі рококо та набагато менший, ніж його французький суперник, він широко відомий численними храмами і капризами у парку. Палац був спроектований Георгом фон Кнобельсдорфом між 1745 і 1747 роками з метою створення приватної резиденції, де король міг би відпочивати від церемоній берлінського двору. Це підкреслюється й назвою палацу, що походить від французького словосполучення sans souci – «без турбот» - що показує, що палац є місцем відпочинку.

Регулярний французький парк, що займає величезну площу в 287 га, прикрашений архітектурними спорудами 1744-1860 рр. У 1990 році палацовий комплекс Сан-Сусі, який є видатним зразком архітектурної творчості та ландшафтного дизайну, внесений у список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

Метод «Акваріум». Робота в групах.

Завдання: одна мікрогрупа працює окремо, в центрі класу, після обговорення викладає результат, а решта груп слухає, не втручаючись. Після цього групи зовнішнього кола обговорюють виступ групи і власні здобутки.

Палацово – парковий комплекс Версаль у Франції – взірць класицизму

Версаль – один із найбільших та найвидатніших парків Європи. Він складається із безлічі терас, що знижуються, якщо віддалятися від палацу. Клумби, газони, оранжерея, басейни, фонтани та численні скульптури продовжують палацову архітектуру. У Версальському парку також розташовано кілька невеликих палацоподібних будівель (зокрема, Малий і Великий Тріанони). У Версалі остаточно сформувалися риси класицистичної архітектури і паркобудівництва.

На початку XVII ст. там, де нині розташоване місто Версаль була заболочена місцевість, де полювали французькі королі, для яких було споруджено мисливський будиночок (1624). Згодом на вимогу Людовика XIII архітектор Жак Лемерсьє побудував тут невеликий палац, а паркобудівник Андре Ленотр – величний парк із фонтанами, алеями та альтанками.

1669 року Андре Ленотр, син головного садівника Тюїлбді за часів Луї XVIII, розпочав будівництво парку Версаль, а згодом розробив принципи планування так званих французьких регулярних парків. Одразу за величним палацом сходи ведуть до великого

фонтана, далі – зелена смуга Королівської алеї, за нею – басейн Аполлона, а ще далі, уже майже на горизонталі, видно Великий канал. На території парку численні алеї віялами розходяться від майданчиків з альтанками, статуями, фонтанами. Зона парку на захід переходить у лісопарк.

Версальський парк – типовий для французького паркового мистецтва. Паркобудівник Андре Ленотр відвідав Італію, де вивчав досвід садівників. Ленотр помітив різницю у рельєфах Італії та Франції. Сади італійців розплановані на терасах, струмки утворюють каскади, фонтани. Рельєф у місцинах Франції, де працював Ленотр, спокійніший, а декор садів стриманіший, але після активного втручання у рослинність (вистрижені візерунки, фігури, широке застосування сухих, квіткових, водяних партерів).

Парк версальського типу своїми прямолінійними доріжками і фігурними формами ретельно обрізаних чагарників підкреслював абсолютний контроль людини над природою. Він успадкував симетричне планування садів доби Відродження вздовж головної осі за умови підпорядкування всіх частин ансамблю єдиному художньому задуму. Садівник активно втручається у природне середовище, по-своєму використовує рельєф місцевості, водні ресурси, лісові масиви, рослини; також активно використані в єдиному комплексі паркові будівлі, скульптури, квітники за обов'язкового збереження ієрархії, особливого ладу побудови саду.

Перегляд відео «Парк Версаль». Поділіться своїми враженнями від побаченого.

Проблемне питання:

- Назвіть країни, у яких виникли Ренесанс, бароко, рококо, класицизм. Охарактеризуйте їх на прикладі пам'яток європейської архітектури.

V. Узагальнення та систематизація отриманих знань

Робота з таблицею

Мистецький стиль	Країна	Пам'ятка архітектури
		Палац в Амалієнбурзі
Бароко		
	Італія	
		Версаль
	Німеччина	
Ренесанс		

Написання сенкану з теми «Бароко»

Методичний коментар.

Сенкан – п'ятирядковий неримований вірш, який складається за схемою:

- 1 рядок – слово-тема (іменник);
- 2 рядок – 2 прикметники (означення теми);
- 3 рядок – 3 дієслова (активність, дієвість, пов'язана з темою);
- 4 рядок – фраза з чотирьох слів (трактування теми або ставлення до неї);
- 5 рядок – слово-висновок (іменник, синонім до теми).

Приклад сенкану

Бароко

Несподіване, непередбачуване

Вражає, дивує, заворожує

Почуття в стані ефекту

Перлина

Приєм «Творча лабораторія»

Створіть рекламну брошуру палацово – паркового комплексу Версаль у Франції та презентуйте свою роботу.

Вправа «Ти - мені, я – тобі»

Учні мають поставити один одному запитання з теми вивченої протягом уроку.

VI. Підсумок уроку

Вправа «Піраміда знань»

Завдання: учитель передає учням піраміду. Той учень, який отримує піраміду має продовжити речення, що з'являється на екрані або яке почне промовляти вчитель.

«Найбільше мені запам'яталось...»

«Я зможу розповісти друзям, що...»

«Сьогодні я був здивований тим, що...»

«Я зможу довести батькам, що...»

«Найцікавішим на уроці для мене було...»

VII. Домашнє завдання. Підготувати презентацію «Парк «Міні-Європа», дотримуючись послідовності виникнення загальноєвропейських стилів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Миропольська Н.С., О.В. Гайдамака, Л.М. Масол Художня культура: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл./В.М. Бойко, С.В. Міхелі. - Харків: Вид. група «Основа», 2012. - 175 с.
2. Інтелектуальні ігри на уроках історії/ уклад. В.О. Ніколенко. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 127 с.
3. Інноваційні технології в роботі вчителя художньої культури/уклад. Науменко Є.І. – Х.:Вид. група «Основа», 2011. – 127 с.
4. Кондратюк Н.В. Усі уроки художньої культури. 11 клас. – Х.: Вид.група «Основа», 2012. – 224 с.
5. Кондратова Л.Г. Усі уроки художньої культури. 11 клас: – Х.: ВГ «Основа», 2011. – 351 с.
6. Гісем О.В., Мартинюк О.О. За сторінками шкільного підручника всесвітня історія. 7 клас. – Х.: Вид. група «Ранок», 2016. – 256 с.
7. Історія мистецтв, Мінськ, 1997. – 189 с.
8. Костенко Л.В. Художня культура. 9-11 класи: Нестандартні уроки. – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2008. – 160 с.
9. Пілат Н.М. Цікаві завдання з історії. 7-8 класи: Посібник для вчителя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 120 с.

Миколюк Лариса Олександрівна,

учитель мистецтва

Розсішської загальноосвітньої школи I – III ступенів

Христинівської районної ради Черкаської області

I РОЗДІЛ

Архітектура-кам'яний літопис століть

Урок 4

Тема уроку: Споруди основоположника стилю модерн В.Орта в Брюсселі. Шедеври А. Гауді у Барселоні. Архітектурний конструктивізм (Ле Корбюзьє) і деконструктивізму (З. Хадід). Сучасні споруди у стилі хай-тек і еко-тек.

Мета уроку:

формування ключових компетентностей: обізнаності та самовираження у сфері культури; ініціативності і підприємливості;

міжпредметної естетичної компетентності: оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтв;

предметних мистецьких компетентностей: ознайомити учнів з особливостями стильового напрямку у мистецтві «модерн», хай-тек і еко-тек, розкривши їх специфіку та багатство; вчити розпізнавати серед інших стилів; вивчити найвідоміші архітектурні

пам'ятки цього напрямку; сприяти формуванню естетичного смаку.

Завдання уроку: розширити уявлення учнів про архітектурні форми стилів модерн, хай-тек і еко-тек; ознайомитися з мистецькими творами Віктора Орта в Брюсселі, Антоніо Гауді у Барселоні; проаналізувати їх авторські стилі; розширити знання про архітектурний конструктивізм (Ле Корбюзьє) і деконструктивізм (З. Хадід). Формувати навички порівняння, уміння виділяти головне, порівнювати гармонійний і дисгармонійний взаємозв'язок архітектури з довкіллям; розвивати навички дослідницької роботи, інтерес до знайомства з мистецькими творами; ознайомити з новими термінами і поняттями; мотивувати на подальше самостійне знайомство з мистецтвом модерну.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань, жанр уроку – урок-майстерня побудови знань.

Вид уроку: інтегрований.

Обладнання: архітектура: Антоніо Гауді. Будинок Бальо, Собор Святого Сімейства, Парк Гуєля; Віктор Орта. Особняк Тасселя; Ле Корбюзьє. Вілла Савой; Заха Хадід. Культурний центр Г.Алієва; Річард Роджерс. Будівля фірми Lloyd's of London; Рієнцо Пієно. Акваріум; Норман Фостер. Хмарочос; Сантьяго Калатрава. Палац мистецтв ім. королеви Софії.

Поняття:

Модерн (від фр. *moderne* — новітній, сучасний) — стильовий напрям у мистецтві (переважно в архітектурі, образотворчому й декоративно-ужитковому мистецтві) кінця XIX — початку XX століття. У Бельгії й Франції — «нове мистецтво» (фр. *L'Art Nouveau*), у Німеччині — «молодий стиль» (нім. *Jugendstil*), в Італії — «квітковий стиль» (італ. *stile floreale*), у Великій Британії — «сучасний стиль» (англ. *modern style*), у США — «стиль Тіфані» (англ. *Tiffany style*), в Австрії, Україні — «сецесія»

Конструктивізм (від лат. *constructio* — побудова) — авангардистський метод (стиль, напрям) в образотворчому мистецтві, архітектурі, художньому конструюванні, літературі, фотографії, оформлювальні на декоративно-прикладному мистецтві, що отримав розвиток в 1920 — початку 1930 років.

Функціоналізм: архітектурний принцип, за яким певна споруда формується під впливом функції, яка повинна заповнити цю споруду. Це популярно трактується так: краса в архітектурі та дизайні є результатом функціональності.

Деконструктивізм — це напрямок в сучасній архітектурі, заснований на застосуванні в будівельній практиці ідей французького філософа Жака Дерріда і ранньому конструктивізмі 1920 років. Для деконструктивістських проектів характерна візуальна ускладненість, несподівані зламани і нарочито деструктивні форми, а також підкреслено агресивне вторгнення в міське середовище.

Хай-тек - стилістичний напрям у сучасній архітектурі та дизайні, орієнтований на функціональність, науковість, елітне обслуговування архітектурою з застосуванням високих технологій.

Біо-тек, або **Архітектурно-будівельна біоніка** - назва сучасної «нео-органічної» архітектури, де виразність конструкцій досягається запозиченням природних форм.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Створення емоційної атмосфери

Звучить мелодія Поля Морія «Пробач мій дитячий каприз»

- Чи сподобалась вам мелодія?
- Чим вона вас вразила?
- Порівняйте прекрасне в музиці, природі та архітектурі.

III. Актуалізація опорних знань

Брейн - стормінг («мозковий штурм»)

- «[Архітектура — немов завмерла музика](#)» [Фрідріх-Вільгельм Шеллінг](#)
- Поясніть, як ви розумієте цей вислів.
- Що таке архітектура?.

- Які елементи містить архітектура?

ІV. Мотивація навчальної діяльності

Поєднується храм і будинок,

І напівбашта до них лине,

Мозаїку добав тепер-

Стиль називається ... (модерн)

- На сьогоднішньому уроці ми пірнемо у світ фантастичної архітектури модерну та його напрямків. Зрозуміємо як розвиток технічного прогресу вплинув на розвиток архітектури ХХ століття.

У. Повідомлення теми і мети уроку

Ми продовжуємо знайомство із спорудами основоположника стилю модерн В.Орта в Брюсселі, шедеврами А. Гауді у Барселоні. Познайомимося з напрямками - архітектурний конструктивізм (Ле Корбюзьє) і деконструктивізму (З. Хадід) та сучасними спорудами у стилі хай-тек і еко-тек.

УІ. Вивчення нового матеріалу

- Зверніть увагу на роздатковий матеріал — це картки

Метод «броунівського руху» («навчаючись сам, навчаю інших»)

Клас об'єднується в групи. Кожна група отримує картку з текстом. Після прочитання і обговорення змісту тексту члени групи переходять до інших груп і повідомляють їм здобуту інформацію. Процес переходу від групи до групи завершується після того, як кожен учень класу отримав увесь обсяг теоретичного матеріалу, що вивчається.

Картка №1. Модерн в архітектурі

У 90-х роках ХІХ ст. в європейському мистецтві склався новий стиль – модерн. Новий стиль увійшов в історію світового мистецтва під різними назвами: у Франції та Бельгії – «Ар Нуво», у Німеччині – «югендстиль», в Росії – «модерн», в Австрії – «сецесіон». Поширене в Англії і Італії назву «ліберті-стиль» походить від імені Артура Лейзенбі Ліберті, відкрив у 1875 р. в Лондоні магазин, де продавалися твори східного мистецтва і європейські вироби, виконані у новому стилі. У Франції нарівні з Ар Нуво вживалися назви «стиль Гімара» (по імені архітектора Гектора Гімара) і «стиль Муша» (по імені плакатиста Альфонса Мухи), у Бельгії – «стиль Орта» (по імені архітектора Віктора Орта). Французи називали його «стилем локшини» з-за звивистих переплетень ліній; «стилем квітів» – з-за великої кількості рослинних колірних мотивів в його художній мові.

Девіз модерну: «Жоден будинок не повинен бути схожий на інший!». Основою синтезу мистецтва була архітектура, що об'єднала майже всі види мистецтва – від живопису до моделей костюмів. В архітектурі модерну виявилось органічне злиття конструктивних і декоративних елементів, так як конструкція піддавалася естетичного переосмислення і включалася в декоративну систему споруди. Найбільш цілісно уявлення про модерні дають особняки, павільйони, громадські будівлі, фасади яких несиметричні і схожі на текучі, подібні живим організмам утворення, що нагадують природні форми і разом з тим є результатом вільного формотворчості майстра.

Картка №2. Унікальні творіння славетного архітектора Антоніо Гауді

Король заліза, король архітектури, король модерну — бельгійський архітектор Антоніо Гауді створив архітектурний вигляд одного з найкрасивіших міст світу — Барселону.

Він побудував чотири брюссельських будинки, включених до Списку світової культурної і природної спадщини ЮНЕСКО: будинок професора Тассель, який вважається першою в світі спорудою в стилі модерн, будинок ван Етвельде, Сольвей і свій власний, де нині розміщена експозиція Музею В. Орта. У своїх проєктах він активно використовував нові матеріали — метал і скло та інші. Несучим конструкціям, виконаним із заліза, він надавав незвичайні форми, що нагадують якісь фантастичні рослини. Поручні сходів, світильники, що звисають зі стелі, навіть дверні ручки — все ретельно проєктувалося в

єдиному стилі.

Картка №3. Творіння Гауді – це живий організм

Антоні Гауді-і-Курнёт (повне прізвище та ім'я — Антоні-Пласід-Гільєм Гауді-і-Курнёт,) — каталонський архітектор, новатор форми та один з найяскравіших представників стилів арт-нуво та модерн в архітектурному мистецтві. Більшість його робіт зосереджена в Барселоні.

Собор Святого Сімейства (La Sagrada Familia) – це грандіозна споруда, вона ніби виростає із землі і підноситься над «неоготичними» шпилями підйомними кранами й інопланетним декором, що зображує сцени зі Святого Письма. Остання незакінчена робота великого Гауді. Усередині храму видовище не менш приголомшливе, ніж назовні. Будівля собору розрахована на хор із 1500 співаків, дитячий хор із 700 чоловік і 5 органів. Храм повинен був перетворитися на центр католицької релігії. За планом А. Гауді, храм Святого сімейства повинен був стати будинком-символом, грандіозною алегорією Різдва Христового, представленого трьома фасадами. Східний - присвячений Різдву; західний - Страстям Христовим, південний - найзначніший, повинен стати фасадом Воскресіння. Різдва Христового має 3 портали: центральний - Портал Любові, зліва - Портал Надії, а правий - Портал Віри. Будівництво храму триває і сьогодні. Остаточо його планують закінчити до 2030 року.

Парк Гуєля– це неймовірний парк із «пряниковими будиночками», викрученими лавками і «вирощеними» з каменю напіврослинами - напівтваринами – легендарна роботи великого Антоніо Гауді. Візитна картка парку – кольорове мозаїчне покриття лавок і живності, включаючи знаменитого дракона, що став символом міста.

Будинок Міла– це житловий будинок, який було побудовано в 1910 році в місті Барселона архітектором Антоні Гауді для екстравагантної сімейної пари Міла, одна з визначних пам'яток каталонської столиці.

Будинок Бальо - Житловий будинок, побудований у 1877 році для текстильного магната Жозепа Бальо-і-Касановаса в 1904- 1906 роках. Будинок Бальо вражає повною відсутністю прямих ліній, які так властиві майстру. Хвилясті обриси балконів перегукуються з інтер'єром, який Гауді теж розробляв сам.

Картка №4 Стиль функціоналізм - рішення для активних і енергійних

Новий етап у розвитку модернізму як стилю в архітектурі, який отримав назву «функціоналізм», почався після Другої світової війни. Одним із засновників раннього функціоналізму був архітектор Вальтер Гропіус, який вважав, що в нову епоху архітектура повинна бути суворо функціональною, економічною і орієнтованою на технології масового виробництва.

Картка №5 . «П'ять відправних точок архітектури» Ле Корбюзьє

Видатний теоретик і практик функціоналізму Ле Корбюзьє прагнув перетворити місто в залитий сонцем і відкритий повітрю парк. Він створив модель "променистого міста», не розділеного на райони ієрархічно різного рівня, зміг суттєво розширити практичні архітектурні прийоми і палітру функціоналізму і зумів виробити власну теоретичну платформу, яка отримала назву «П'ять відправних точок архітектури». Її потім узяли на озброєння всі архітектори світу, які прагнули створювати сучасну архітектуру:

1. Стовпи-опори (будинок може бути піднятим на стовпи)
2. Плоскі дахи-тераси (на ньому можна посадити невеликий сад або створити місце для відпочинку)
3. Вільне планування
4. Стрічкові вікна(вікна можна робити будь-якого розміру і конфігурації)
5. Вільний фасад (Опори встановлюються поза площиною фасаду, всередині будинку. Зовнішні стіни приймають будь-які форми).

Індустріалізація привела до посилення функціональності в архітектурі, виникнення конструктивізму з його лаконізмом, граничною простотою прямокутних форм і мінімумом декору. Девіз конструктивістів: форма споруди має відповідати її функціям. Виникають будинки на «ніжках», простір під якими призначався для руху транспорту. За проектами

французького архітектора швейцарського походження Ле Корбюзьє (1887-1965) в цьому стилі зведені будинки в Європі, Америці, Японії, Індії.

Картка №6. Заха Хадід - перша жінка архітектор

Серед європейських митців-новаторів, що творили у стилі деконструктивізму, - архітекторка Заха Хадід (1950— 2016), британка іракського походження, яка стала першою жінкою, нагородженою Прітцкерівською премією (аналог Нобелівської премії в архітектурі). Фантастичні проекти Захи Хадід принесли їй чимало перемог у престижних конкурсах і глибоку шану серед професіоналів. Проте, на жаль, значна частина проектів залишається нереалізованою через неготовність замовників прийняти нестандартний дизайн, що ламає архітектурні стереотипи.

Картка №7. Будинки в стилі хай-тек

Колосальні цивілізаційні зміни в еру космічних технологій вплинули на естетичне сприйняття архітектури.. Наприкінці 1970-х років з'являється стиль хай-тек (англ. high technology, high tech, hi-tech). Його основоположники, британські архітектори Норман Фостер, Річард Роджерс та Ніколас Грімшоу, вважали, що вже невдовзі саме високі технології будуть визначати, як житиме населення сучасних міст. Тому традиційні уявлення про комфорт і затишок мають відійти у минуле. Будинки мали перетворитися на своєрідну «машину для житла». Вони вирізнялися простими фасадами, масштабними формами, великою кількістю скла і технологічними інтер'єрами. Приміром, у будівлі фірми Lloyd's of London усі комунікації винесені на фасад. Ажурна система гвинтових сходів, скляних ліфтів і вентиляційних труб сприймається як декоративний прийом. Декором для цих будівель мали слугувати прозорі скляні стіни та комунікації інженерні - панорамні ліфти, вентиляційні труби, металеві троси. Такі фасади мало нагадували звичні житлові будинки, а інтер'єри були радше схожі на заводські цехи. Улюбленим кольором високотехнологічних архітекторів став срібно-металевий. З матеріалів вони надавали перевагу склу, пластику й металу.

Характерні риси стилю хай-тек:

- складна простота, скульптурна форма, технологічність, структура і конструкція як орнамент, антиісторичність, монументальність, твори дуже функціональні, зручні;
- використання високих технологій у проектуванні, будівництві споруд;
- використання прямих ліній і простих фігур;
- широке застосування скла, пластику, металу;
- трубчасті конструкції з металу і сходи, виведені назовні будівлі;
- широке використання сріблясто-металевого кольору;
- часте звернення до елементів конструктивізму і кубізму.

Картка №8. Органічна архітектура біо-тек

«Еко-тек» біо-тек - нові напрями в архітектурі - архітектура майбутнього. Об'єднавши принципи біології, новітні інженерно-технологічні розробки і традиційну архітектуру, архітектори, які працюють у цих напрямках, прагнуть створити новий тип біонічних будівель, який є продовженням живої природи. Вони часто запозичують природні форми коконів, дерев, павутини, бджолиних стільників — все, що зустрічається в живій природі. Можна зустріти будівлі, схожі на мушлі молюсків, гнізда птахів, квіти рослин, кістяки риб і, навіть, крила метелика. Еко-біо-тек втілює концепцію, сенс якої створити новий простір для життя людини на зразок творінь природи.

Прийом «Три слова»

- Опишіть враження від знайомства із архітектурою майбутнього трьома словами.

УІІ. Закріплення вивченого матеріалу:

Технологія «Акваріум». Розподіляю учнів на три групи і пропоную їм запитання та впродовж 3 хв подумати над ними. Потім одна з груп сідає в центр класу. Це необхідно, щоб відокремити діючу групу від слухачів певною відстанню. Ця група отримує завданнями із схемою роботи:

- Прочитати вголос завдання.
- Обговорити проблему, використовуючи метод дискусії.
- Дійдіть спільного рішення за 3-4 хв.

1 група: Подумайте та визначте основні естетичні принципи стилю модерн ?

2 група: Узагальніть новації модерну на прикладі творчості В.Орта та А.Гауді?

3 група: Поясніть вислів: «Максимум функціональності-мінімум непотрібного декору». Про який стиль йде мова?

Після цього група займає свої місця, а я ставлю до класу запитання:

- Чи погоджуєтеся ви з думкою групи?
- Чи була ця думка достатньо аргументована, доведена?
- Який з аргументів ви вважаєте найпереконливішим?

УІІІ. Підсумок уроку. Рефлексія

Сьогодні на уроці ...

- Мої очікування здійснилися (не здійснилися)...
- Я дізнався...
- Стиль модерн-це...
- Мені найбільше запам'яталися такі пам'ятки архітектури..
- Сьогодні на уроці мене вразило...
- Мене зацікавило...
- Я відчув ...
- Я уявив...

ІХ. Домашнє завдання

1 група - зробити схеми – замальовки архітектурних споруд Європи, які вас найбільше зацікавили;

2 група - накреслити ескізи споруд незвичайної форми;

3 група - створити скретч-листівку із зображенням архітектурних споруд Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горюнов В. С. Тубли М. П. Архитектура эпохи модерна. Концепции. Направления. Мастера. / В. С. Горюнов- 2-е изд. - С.-Перербург : Стройиздат СПб, 1994. -С. 333.
2. Закович М.М. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. / За ред. М. М. Заковича. -[4-те вид., випр. і допов.] -К.: Знання, 2009. -С. 281.
3. Криворучко Ольга. Сучасна архітектура: Термінологічний словник.- Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008.-136 с.
4. Онацький Є // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. - Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. - 1960. -Т. 3, кн. VI : - С. 709
5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. / О. Пометун., Л. Пироженко -К.: Видавництво А.С.К., - 2004.-С.192.
6. Сингаєвська М. А. Вплив Ле Корбюзьє на сучасну світову архітектуру / М. А. Сингаєвська // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. - 2014. - Вип. 36. - С. 190-196.

Муковіз Тетяна Володимирівна,

учитель музичного мистецтва

Уманської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів

№ 11 ім.М.П.Бажана Уманської міської ради

Тема уроку: Архітектура конструктивізму (Ле Корбюзьє) та деконструктивізму (З.Хадид). Сучасні споруди у стилі хай-тек та еко-тек

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Загальнокультурна компетентність: духовно-моральні основи життя людини; роль мистецтва у житті, засвоєння художньої картини світу.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Соціальні компетентності: використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу.

Міжпредметні естетичні компетентності: виявлення естетичного ставлення до мистецтва; вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва; вміння цінувати красу, створену митцями; оволодіння досягненнями національної (світової) культури; виявлення інтересу до культури, духовних і моральних цінностей.

Предметні компетентності: ознайомити дітей з характерними рисами архітектури конструктивізму, деконструктивізму, хай-теку та еко-теку, ознайомити з найкращими досягненнями найбільш визначних напрямів розвитку мистецтва, спонукати до власних міркувань, критичного мислення, обґрунтування свого ціннісного ставлення до явищ художньої культури сучасності, розвиток художньо-естетичних компетентностей.

Розвивати вміння учнів аналізувати та порівнювати твори архітектурних споруд, визначати їх особливості; інтерес до вивчення світового та національного мистецтва; творчість, фантазію.

Виховувати інтерес до творчості Ле Корбюзьє, З.Хадида.

Тип уроку: Урок-бесіда

Матеріали та обладнання: мультимедійна дошка, мультимедійна презентація, архітектурні пам'ятки конструктивізму, деконструктивізму, хай-теку та еко-теку, роботи Ле Корбюзьє, З.Хадида.

Основні поняття для засвоєння: конструктивізм, деконструктивізм, хай-тек та еко-тек.

Твори мистецтва для перегляду та аналізу: Ле Корбюзьє Житловий будинок в Марселі, вілла «Савой» в Пуассі; Річард Роджерс «Центр Помпиду»; Людвіг Міс ван дер Роє «Сорокаповерховий хмарочос.»; І.О. Фомін «Будинок Ради Міністрів УРСР у Києві (1935-1937 рр.)»; В.Г. Заболотній «Будинок Верховної Ради у м. Києві»; Будинок лікаря (1930р. арх. Альошин П.Ф.) вул. Велика Житомирська, 17; БК заводу «Більшовик». 1931-34; ЦУМ, Київ; Проект будівлі електротехнічного корпусу ХІІІ (1928 - 1929 рр); ансамбль площі Свободи (до 1991 р – площа Дзержинського) у Харкові

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

II. Мотивація до навчання

Минуле ХХ століття увійшло в історичний літопис людства як століття стрімкого технічного прогресу і небачених наукових відкриттів, що змінили традиційні уявлення про простір і час.

III. Актуалізація опорних знань

Гра «Філворд»: Знайдіть стилі мистецтва

Б	А	Р	О	С	Е	Ь	Т	С	І
Р	Н	І	К	Г	Ц	Е	С	І	Н
Е	М	З	О	О	Т	И	Ч	Я	Ч
Д	О	М	К	Л	А	М	Н	И	И
К	М	М	З	И	С	О	А	Й	Т
М	З	І	И	Ц	В	Д	Е	Р	Н

Е	А	Л	Т	И	І	З	А	Н	А
Р	І	К	Н	З	Й	И	Н	Т	І
Р	О	М	А	М	С	К	Ь	С	Й

IV. Повідомлення теми і мети уроку.

У мистецтві на зламі століть не було єдиного панівного стилю, воно ознаменувалося спалахом цілої низки новаторських художніх стилів. І сьогодні ми познайомимося з новими стилями ХХ-ХХІ століть.

V. Вивчення нового матеріалу.

Бесіда з учнями про Конструктивізм

Конструктивізм в архітектурі був зароджений на рубежі 20-30 років ХХ століття і був призначений для проектування як промислових, так і цивільних споруд різного призначення.

Більшою мірою цей стиль реалізувався в проектуванні житла, так як в ті часи бурхливими темпами отримала розвиток промисловість і потреба розмістити якомога більше робітників з їх сім'ями в міських ризах була велика.

СЛОВНИК

Конструктивізм – стиль в архітектурі, фотографії та декоративно-прикладному мистецтві, що отримав розвиток на початку 1930 років. Характеризується суворістю, геометризмом, лаконічністю форм і монолітністю зовнішнього вигляду

Конструктивізм в архітектурі ХХ століття отримав популярність саме тому, що з його допомогою зводилися споруди житлового призначення, у яких планування житлоплощі була максимально економічною, за рахунок чого було можливо помістити багато квартир, а отже і мешканців в такій споруді.

З декоративних архітектурних елементів фасаду був присутній лише увінчує карниз, так як ніс функцію не тільки декору, але і оберігав стіни від затікання води з даху. Конструктивізм підкреслював призначення будівель. З'явилися каркасні конструкції споруд, великі вікна, пласкі дахи, будівлі здавалися «легкими» і високими. Архітектори конструктивізму припускали, що максимально раціональним буде використовувати при оформленні фасаду такі елементи, як годинник, рекламні щити і вивіски, гучномовці, і навіть шахти ліфтів переносили назовні будівлі для того, щоб максимально раціонально використовувати внутрішній простір. За цим стилем будуються нові мікрорайони, нові міста. Прикладом може бути **Ейфелева вежа** (висота 312 м).

Девізом конструктивістів був: **«форма споруди має відповідати її функціям»**. Виникають будинки на «ніжках», простір під якими призначався для руху транспорту. За проектами французького архітектора Швейцарського походження **Ле Корбюзьє (1885-1965)** в цьому стилі зведені будинки в Європі, Америці, Японії, Індії. Основи для «нової архітектури» він шукав у чисто геометричних формах, лініях під прямим кутом, в бездоганих поєднаннях вертикалі і горизонталі, в абсолютному білому кольорі. Завдання архітектора, на його думку, зводиться лише до пошуку простих форм і правильної системи пропорцій. У книзі **«Шлях до архітектури»** (1923) він так виклав суть своїх художніх принципів: **«Велике мистецтво створюється простими засобами ... Прості геометричні форми прекрасні, тому що вони легко сприймаються ... Куб, конус, куля, циліндр, призма – ось великі первинні форми. Їхній спосіб представляється нам чистим, легко сприйманим, однозначним. Тому вони красиві. Це прекрасніші з форм...»**

Знамениту віллу **«Савой» в Пуассі (Франція)** відрізняють вишукане досконалість форм і чіткість пропорцій, органічна єдність з природою, можливість повного усамітнення для людини.

Вираження взаємодії об'ємів у просторі він шукав у музичній гармонії, вважаючи, що звук являє собою модульовані хвилеподібні коливання. Ці міркування привели його до створення **модулора** – системи архітектурних пропорцій, виведених на основі пропорцій

фігури людини. Винахід модулора стало одним з найважливіших концептуальних положень архітектора.

Житловий будинок в Марселі – своєрідна модель ідеального житла для людини. Розрахований на 350 сімей (приблизно 1600 чоловік), він наочно втілює ідею автора про те, що «будинок – це машина для житла». Будинок піднятий на високі стовпи-опори, він включає 337 двоповерхових квартир, магазини, готелі, сад на даху, спортзал, бігову доріжку, басейн, дитсадок. Все, що необхідно людині для життя.

Великі заслуги Ле Корбюзьє і в області містобудування. Сформульовані ним принципи сучасного містобудування (відмова від коридорній системі вулиць, підвищення питомої щільності населення за рахунок збільшення поверховості будинків, озеленення території, різні форми шляхів сполучення, створення системи громадського обслуговування) багато в чому актуальні і в наш час. У 1925 р Ле Корбюзьє запропонував план реконструкції Парижа, згідно з яким передбачалося повністю знести стару, історичну частину міста і на її місці побудувати нове, суперсучасне місто. На щастя, цієї утопічної ідеї архітектора не судилося здійснитися.

Конструктивісти намагалися слідувати 5 принципам архітектури Ле Корбюзьє, визначені ним в 20-х роках:

1. **Стовпи-опори:** звільняється місце під житловими приміщеннями - для саду або стоянки автомобіля.

2. **Плоскі дахи-тераси:** можна було б розвести невелике сад або створити місце для відпочинку.

3. **Вільне планування:** внутрішнє планування можна організувати з набагато більшою ефективністю.

4. **Стрічкові вікна:** вікна можна зробити практично будь-якої величини і конфігурації, в тому числі вільно протягнути їх стрічкою уздовж усього фасаду, від кута до кута.

5. **Вільний фасад:** Опори встановлюються поза площиною фасаду, всередині будинку

Одним з видатних архітекторів ХХ ст. був німецький архітектор **Людвіг Міс ван дер Роє**. За його проектами побудовано багато хмарочосів. Однією з кращих споруд є **сорокаповерховий хмарочос**.

Конструктивізм в Україні

Одним із засновників радянської архітектури є **І.О. Фомін**. За словами Фоміна цей стиль повинен бути **«простим, здоровим, із суворими, чіткими лаконічними формами, і водночас яскравим, життєрадісним»**. За його проектом було побудований **будинок Ради Міністрів УРСР у Києві** (1935-1937 рр.). 1936 року почалось будівництво Верховної Ради у м. Києві за проектом радянського архітектора **В.Г. Заболотного**.

На архітектурі Києва позначився вплив новітніх тенденцій, хоча і в дещо спрощеній формі. Нові об'єкти розміщували окремо, на великих вільних ділянках, у середовищі, що сформувалося в добу історизму й модерну. Перші будинки нового стилю почали з'являтися в Києві в другій половині 1920-х років

Перегляд та аналіз ілюстрацій: БК заводу «Більшовик». 1931-34; Будинок лікаря (1930р. арх. Альошин П.Ф.) вул. Велика Житомирська, 17; ЦУМ, Київ

Будучи столицею України в 1919 - 1934 рр., Харків виявився одним з найбільших центрів конструктивістської забудови в Радянському Союзі. Загально визнаним символом конструктивізму в Харкові є **ансамбль площі Свободи (до 1991 р – площа Дзержинського)** з домінуючою будівлею Держпрому.

Перегляд та аналіз ілюстрацій: Проект будівлі електротехнічного корпусу XIII (1928 - 1929 рр.); ансамбль площі Свободи (до 1991 р – площа Дзержинського) у Харкові

В Україні одними з найкращих зразків втілення конструктивізму в архітектурі також є:

➤ **корпус Академії будівництва і архітектури на вулиці. М. Чернишевського (1930, Г. Швецько-Вінецький) у Івано-Франківську;**

➤ *філармонія (початк. приміщення зведено 1891 та зруйновано під час 1-ї світ. війни; конструктивіст. рис набуло після реконструкції 1928–29, яку також виконав С. Треля) у Івано-Франківську;*

➤ *вілла Маргошеса (1938, Ф. Януш; нині Будинок вчених) у Івано-Франківську;*

➤ *кінофабрика (1929, В. Риков, за участі П. Савича та ін.; нині Національна кіностудія художніх фільмів ім. О. Довженка) у Києві;*

➤ *Головоштамт (1938, Я. Путерман-Садловський) у Луцьку;*

➤ *костел Остробрамської Божої Матері (1932, Т. Обмінський) у Львові та ін.*

У стилістиці конструктивізму проектували будівлі й визначні українські архітектори О.Бекетов, Г.Вегман, О.Вербицький, О.Гегело, Д.Дяченко, В.Заболотний, Б.Йофан, Я.Корнефельд, В.Онащенко, Д.Скоробагатов, В.Татлін та ін.

Бесіда з учнями про деконструктивізм

Офіційним початком *деконструктивізму* стає 1988 рік, коли у Нью-Йоркському музеї сучасного мистецтва відкривається виставка «Деконструктивістська архітектура», після чого Чарльз Дженкс публікує в «Architectural Design» статтю «Деконструкція: чарівність відсутності», присвячену новій течії. У тому ж році виходять спеціальні випуски Architectural Design, Art & Design, які присвячуються деконструктивізму. З цього моменту факт існування деконструктивізму як течії вже не піддається сумніву, тепер ідеться про боротьбу між постмодернізмом та деконструктивізмом, які характеризуються як «консерватори» та «новатори» відповідно. У 1989 році публікуються такі праці, присвячені цьому явищу: Ч. Дженкс, «Нью Модерн: від пізнього до неомодернізму» та А. Пападакіс, К. Кук, А. Беньямін, «Деконструктивізм». Деконструктивізм стає альтернативою постмодернізму.

СЛОВНИК

Деконструктивізм — напрям в сучасній архітектурі, заснований на застосуванні в будівельній практиці ідей французького філософа Жака Дерріда.

Виставка «Деконструктивістська архітектура» у Нью-Йорку 1998 року презентувала таких архітекторів:

Френк О. Гері, (будинок Гері у Санта-Моніці, Каліфорнія, 1978–1988 рр.), *Даніель Лібескінд* (City Edge у Берліні, 1987 р.), Рем Коолхаас (багатоквартирний будинок і оглядова вежа у Роттердамі, 1982 р.), *Петер Айзенман* (біоцентр університету у Франкфурті-на-Майні, 1987–1989 рр.), *Заха Хадід* (пік у Гонконгу, 1982–1983 рр.), Соор Хімме́льбау / Кооп Гімме́льбау, в яку входили Вольф Д. Прікс та Гельмут Свічинські (мансардний поверх у Відні, 1983–1989 рр.), *Бернард Чумі* (парк де ла Вілетт у Парижі, 1982–1985 рр.).

Яскравим прикладом архітектури деконструктивізму є *Біоцентр у Франкфурті-на-Майні авторства Петера Айзенмана*. Проектований як дослідницька лабораторія із допоміжними приміщеннями, Біоцентр становить розширення уже існуючих приміщень Університету Йоганна-Вольфганга Гете. До проекту були поставлені три вимоги: *по-перше*, максимальна інтеракція між функціональними відділами та людьми, які їх використовують; *по-друге*: передбачення можливостей розширення за рахунок сьогодні ще не передбачених переміщень; *по-третє*: якомога більша задіяність навколишньої зеленої зони. Насамперед це означало відсторонити традиційну автономію архітектури як дисципліни, пом'якшуючи міцно встановлені ієрархії простору. Так з'явилася думка наповнити архітектуру впливами біології.

Деконструктивісти зосереджують основну увагу на свободі форм, а не на функціональних потребах. Вони прагнуть здивувати глядача, залишити в їхній уяві образ, який запам'ятається на довгий час, а інтер'єр в більшості випадків є ще дивнішим, ніж зовнішнє оформлення.

Однією із видатних архітекторів сучасності стала *Заха Хадід*. У 2004 році вона стала першою жінкою, що отримала Прітцерівську премію (аналог Нобелівської премії серед архітекторів).

Заха Махаммад Хадід (1950-2016) — британська архітекторка іракського

походження.

Дипломний проект Захи Хадід називався «Тектонік Малевича». У змісті проекту відобразилися мистецькі ідеї іншого вихідця з України харків'янина В. Татліна. У 1980 році відкрила у Лондоні власне архітектурне бюро Zaha Hadid Architects. Протягом 1980-их викладала у Асоціації Архітектури та інших престижних закладах у всьому світі.

Будинки за проектам Захи Хадід зведені в різних країнах світу — від Німеччини та Італії до Гонконгу та Азербайджану. Серед її проектів — лондонський олімпійський комплекс водних видів спорту, оперний театр в *Гуанчжоу (Китай)*, *Центр Гейдара Алієва у Баку*, також вона розробила проект одного з стадіонів для чемпіонату світу з футболу у Катарі у 2002 році. Заха Хадід — перша жінка нагороджена Прітцкерівською премією, а також перша і єдина жінка, що отримала Королівську золоту медаль РІВА.

Оперний театр Гуанчжоу — новітній китайський оперний театр у Гуанчжоу, найбільший театр південної частини Китаю і третій — у Китаї (після Національного центру виконавських мистецтв в Пекіні і Великого театру у Шанхаї).

Конкурс на найкращий проект будівлі театру було проведено у 2002 році, переможцем якого було оголошено проект британської архітекторки Захи Хадід. Урочисту церемонію закладання першого каменю — у 2005. Вартість будівництва склала близько 1,38 млрд юанів (бл. 200 млн \$). Відкриття театру відбулося у травні 2010 року оперою Дж.Пуччіні «Турандот».

Деконструктивізм є показником того, наскільки розвинутим є людство, чи буде воно намагатися розуміти цей стиль, чи лише відкидати усі його засади.

Можливо це одна з причин, через яку деконструктивізм мало поширений в архітектурі та мистецтві України.

Бесіда з учнями про хай-тек

Колосальні зміни цивілізації в еру космічних технологій вплинули на естетичне сприйняття архітектури. У 70-х роках ХХ століття в Англії виник стиль хай-тек. Він орієнтований на максимальний прагматизм і широке використання в будівництві скла, пластмас, блискучих поверхонь, металевого технічного антуражу. Інженерні елементи, які зазвичай ховають від очей, хай-тек демонстративно виставляє назовні і пропонує ними помилуватися.

Основними рисами хай-тек в архітектурі є:

- складна простота, скульптурна форма, технологічність, структура і конструкція як орнамент, твори дуже функціональні та зручні;
- використання високих технологій у проектуванні, будівництві споруд;
- використання прямих ліній і простих фігур;
- широке застосування скла, пластику, металу;
- трубчасті конструкції з металу і сходи, виведені назовні будівлі;
- широке використання сріблясто-металевого кольору;
- часте звернення до елементів конструктивізму та кубізму.

Основні типи споруд хай-тек – громадські, комерційні, офісні будівлі. Часто будівлі хай-тек це величезні хмарочоси, аеропорти, музеї, культурні центри, мости, віадукі.

Перегляд та аналіз ілюстрацій: Центр Жоржа Помпіду в Парижі

Прикладом споруди в стилі хай-тек є *Центр Жоржа Помпіду в Парижі*. Відкритий з 1977 року, створений за ініціативою французького президента Жоржа Помпіду.

Центр включає Музей сучасного мистецтва, велику бібліотеку, концертні та виставкові зали, Інститут дослідження та координації акустики й музики. Широкий майдан перед Центром Помпіду облюбували художники, бродячі артисти, музиканти й циркачі. Праворуч від Центру Помпіду на площі Стравінського знаходиться однойменний екстравагантний фонтан.

Будівля дуже великих, як для центру Парижа, розмірів має в довжину 166 м, завширшки 60 м і у висоту 42 м. Побудована за новаторськом проектом Ренцо П'яно та

Річарда Роджерса, який переміг серед 680 конкурсних робіт. Оригінальна ідея архітекторів полягала в розташуванні всіх технічних конструкцій (арматурні з'єднання, всі трубопроводи, ліфти та ескалатори) зовні будівлі, що дозволило максимально вивільнити корисну площу до 40 тис. м². Арматурні з'єднання пофарбовано білим кольором, вентиляційні труби - синім, водопровідні - зеленим, електропроводка - жовтим, а ескалатори та ліфти - червоним.

Бесіда з учнями про еко-тек

На зламі століть на основі біоніки формується ще один стиль еко-тек. Прихильники наймолодшого напрямку в архітектурі прагнуть до екологічності. На противагу індустріальному хай-теку вони не сперечаються з природою, а вступають із нею у діалог, шукають аналогії конструкцій сучасних споруд із будовою органічних об'єктів. Зразки так званої «органічної архітектури» мають форму яйця, гнізда, дерева, стебла, кокона. Виробляють і матеріали, подібні до природних структур – павутиння, бульбашки, волокна тощо.

Однією з найважливіших тенденцій розвитку сучасного суспільства є підвищена увага до безпеки навколишнього середовища та екологічності. Інтер'єр в екостилі, відрізняється і багатофункціональністю, і простотою.

Є думка, що в новий час перший крок на шляху становлення концепції біо-тека зробив британський архітектор **Френк Ллойд Райт** в 1939 році. За його словами, архітектурна споруда має бути схоже на живий організм, який росте у відповідності з законами природи, в гармонії з навколишнім середовищем. Ця єдність мистецтва, науки і релігії він назвав органічною архітектурою. В епоху панування строгих форм неокласицизму ці тези прозвучали абсолютно несподівано і ново. Біо-тек в сучасному розумінні виник в кінці ХХ - початку ХХІ століть і понині перебуває на етапі формування.

Найвідоміші архітектори, які створили проекти будівель в стилі біо-тек: **Грег Лінн, Кен Янг, Майкл Соркін, Фрай Отто, Ян Капліцкій, Ніколас Гримшоу, Сантьяго Калатрава і Норман Фостер**. Серед їхніх робіт кілька громадських будівель, наприклад, Національний космічний центр Великобританії, Місто мистецтв і наук у Валенсії, Художній музей Мілуокі, Лондонський «Корнішон». Зустрічаються також і житлові будинки, наприклад, «Наутилус» в Мексиці.

У будинках встановлюють сонячні батареї, колектори для збору дощової води, влаштовують тераси із зеленими насадженнями, віддається перевагу природним освітлення та вентиляції. Іноді природні форми використовуються для вирішення непростих інженерних задач, безпосередньо не пов'язаних з архітектурою. Наприклад, штучний острів **Пальма-Джумейра в Дубаї** створено у вигляді крони фініка. Саме така форма забезпечує оптимальне співвідношення тривалості берегової лінії і довжини шляху до найбільш віддалених від кореня пальми житлових об'єктів.

Перегляд та аналіз ілюстрації Пальма-Джумейра в Дубаї

Виконання завдання

Уявіть, що ви працюєте художником-дизайнером у фірмі «Класик» з архітектурного проектування житлових споруд: котеджів, заміських садиб тощо. Запропонуйте потенційним клієнтам проект, що своєю оригінальністю привернув би їхню увагу (намалюйте план-схему) у стилі еко-тек.

V. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

Вправа «Продовж думку»

Сьогодні на уроці ...

Я зрозумів ...

Я запам'ятав ...

Мені сподобалось ...

Хотілося б ще ...

VI. Домашнє завдання.

Розділіться на групи (за стилями), створіть веб-галерею архітектури сучасних стилів.

Тема уроку. Антична скульптура – гімн людині.

Мета уроку. Формування ключових компетентностей:

загальнокультурна компетентність: оволодіння досягненнями культури, розглянути історичні умови розвитку античної скульптури, ознайомити учнів з особливостями скульптури античного світу, виховувати духовність, шанобливе ставлення до скульптурних пам'яток людства.

міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до світу в різних сферах діяльності людини, оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтв; вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва; спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення світової культури; вміння цінувати красу, створену митцями.

вміння вчитися: самостійно аналізувати твори скульптури; відрізнити засоби художньо-образної мови, характеризувати скульптурні твори, порівнювати їх характерні особливості;

предметних компетентностей:

- ознайомити учнів із особливостями поняття антична скульптура;
- поглибити знання учнів про культуру Давньої Греції та Риму;
- прагнення до особистої творчості.

Обладнання: Зоровий ряд: зображення скульптурних творів (юнацька (курос) та дівоча (кора) фігури, «Аполлон Бельведерський», «Ніка Самофракійська»; Мирон «Дискобол», «Афіна і Марсій»; Фідій «Зевс Олімпійський», «Афіна Промакос», «Афіна Парфенос»; скульптурна група «Лаокоон та його сини» роботи Агесандра, Полідора та Афінатора; Харес «Колос Родоський»; Пракситель «Гермес із немовлям Діонісом», «Аполлон Сауроктон», «Афродіта з острова Кос», «Афродіта Кнідська»; Поліклет «Дорифор»; роздавальний матеріал (5—10 карток із зображеннями скульптурних творів, що виконані у різні часи представниками різних стилів; 4 картки із інформацією для роботи в групах за темою уроку). Музичний ряд: фрагменти рондо, пісень та мотетів Г. Дюфаї; М. Теодоракіс «Танець Зорби» (сиртаки).

Обладнання: ТЗН.

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Форма організації: урок з елементами подорожі з використанням відеоматеріалів.

Основні поняття для засвоєння: античне мистецтво.

Міжпредметні зв'язки: – архітектура, література.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

- 1. Перевірка заповнення таблиці «Архітектура світу» (2—3 учні)
- 2. Презентація сторінки «Архітектура світу» альбому «Культурна спадщина народів світу» (2—4 учні)

III. Актуалізація опорних знань учнів

Аналітичне завдання (індивідуальна робота)

Учні отримують картки із зображеннями скульптурних творів, що виконані у різні часи представниками різних стилів.

Завдання: дібрати картки, на яких зображено скульптурні твори античних часів.

IV. Мотивація навчальної діяльності

«Людина - міра всіх речей»

V. Викладення нового навчального матеріалу

Вступне слово вчителя

Під античною культурою розуміють культуру Давньої Греції та Риму, оскільки саме ці держави заклали підґрунтя розвитку європейської культури.

Словникова робота.

Античне мистецтво — мистецтво високорозвинених рабовласницьких держав Середземномор'я та Передньої Азії у I тис. до н. е. (Греція та елліністичні держави, Римська республіка) та в I половині I тис. н. е. (Римська імперія).

Античне мистецтво долало у своєму розвитку такі основні етапи: архаїку, класику, еллінізм, римське мистецтво. Найпліднішим періодом античного мистецтва і водночас найхарактернішим виразником його основних тенденцій вважають період грецької класики (VI—V ст. до н. е.). Традиції античного мистецтва надзвичайно вплинули на розвиток світової культури, зокрема особливо яскраво проявилися у мистецтві Відродження.

Рання грецька скульптура (часів Гомера) склалася близько VII ст. до н. е. Її типові зразки — зображення юнацької (курор) та дівочої (кора) фігур: статично одноманітні, недосконалі пропорційно, типізовані зображення.

Скульптура архаїки має риси героїки та міфічності, однак без ознак жаху та страху смерті, притаманних східному мистецтву.

Серед усього образотворчого мистецтва древніх цивілізацій мистецтво Давньої Греції, зокрема, її скульптура, займає особливе місце. Ніде більше скульптура не піднімалася на таку висоту, ніде більше так не цінувалася людина, як у давньогрецькій цивілізації.

Риси скульптури Давньої Греції Давньогрецьке суспільство не було статичним, воно проходило певні етапи розвитку, на яких змінювався його естетичний ідеал. Цьому типу культури притаманна нероздільність і взаємопроникнення матеріального і духовного. Людина була однією з головних тем творчості скульпторів Давньої Греції.

Гасло мистецтва Давньої Греції «Людина - міра всіх речей»

Ідеал людини Фізично сильна, мужня людина-атлет, людина-герой, якій властиві всі чесноти; вільний еллін, натхненний вірою у свою могутність, із прекрасним тілом.

Антична скульптура Архаїчний період. Виникає монументальна грецька скульптура. Створюються статичні статуї богів Скульптори використовують вапняк і мармур, які найкраще підходять для зображення людського тіла. Білий мармур укривають сумішшю воску та маслинової олії або сумішшю молока і шафрану, завдяки чому він набуває кольору людської шкіри Історія розвитку античної скульптури поділяється на декілька періодів:

Поширеними в цей період стають два типи скульптури: Оголений юнак Курор. Статуї зводились в честь переможців олімпійських ігор. Юнаки виступали оголеними, так з'явилися скульптурні зображення курорів, яких довго називали «архаїчними аполлонами». В фігурах передано мужність, силу.

Статуї зазвичай розфарбовували. Оскільки статуї мали ритуально - культове значення їх зображали одягненими у хітони. Задрапована Кора (Діва) жриця богині Афіні.

Слідом за архаїчним прийшов класичний період При створенні скульптур зникла статичність, скульптори почали підкреслювати гармонійне поєднання у людині фізичного і духовного. В епоху класики улюбленим матеріалом скульпторів стала бронза. Виготовлялась глиняна модель, покривалась воском, заливався бронзовий сплав в залишений отвір. Гарячий метал “з’їдав” віск і займав його місце.

Найвідомішими скульпторами цього періоду були: Мирон, Фідій і Пракситель. Найвідоміша скульптура Мирона є «Дискобол» та «Афіна і Марсій».

Розквіт класичного мистецтва пов'язаний з ім'ям Фідія Найвизначнішими його роботами є 12м статуя Афіні Парфенос та 14м статуя Зевса Олімпійського.

Пракситель У своїх творах прагнув передавати почуття людини: героїв зображував мрійливими, ліричними, красивими. Афродіта Кнідська Гермес з немовлям Діонісом.

Найвищого розвитку скульптура як вид мистецтва досягла в елліністичний період Її притаманна грандіозність, складність композиції, драматизм і динамічність. Мистецтво стає

більш суперечливим, акцент ставиться на внутрішній світ та індивідуальність людини. Скульптори розкривають різноманітні грані духовного світу людини. Це найяскравіше втілили майстри Скопас, Пракситель, Лісіпп. Лаокоон та його сини.

Менада Скопас. IV ст. до н.е фриз мавзолею в Галікарнасі, Лісіпп Відпочиваючий Гермес Ерос.

VI. Динамічна пауза

Основним досягненням римлян є скульптурний портрет (парадний, камерний, кінний), якому притаманні реалістичність відображення характерів, урочистість, що мала звеличувати могутність влади імператорів. Рельєфи на історичні сюжети часто прикрашали тріумфальні арки і колони. Скульптура Давнього Риму.

Брут Зародження портрета пов'язане з давнім заупокійним культом знімання маски з обличчя померлого.

Імператор Август в образі Юпітера в епоху імперії (1 ст. до н.е. – 5 ст. н.е.) – виник новий напрям під впливом грецького мистецтва. Змінився характер образу: в ньому відобразився ідеал суворої класичної краси. З'являються парадні, величні і стримані портрети. З'являються портрети на повен зріст: ефектні і помпезні.

До кола уваги скульпторів входять зображення жінок. Портрет невідомої римлянки Знатна римлянка.

Імператор Коммод в образі Геркулеса Поступово в римському портреті сформувалося дві лінії – офіційна, придворна й реалістична. Офіційний портрет одержав своє поширення в портретах імператорів, де пом'якшено трактовані портретні голови сполучаються з ідеальними торсами грецьких богів і героїв.

У реалістичному портреті римські художники вперше звернулися до внутрішнього світу конкретної людини. Портрет Луція Цецилія Юкунда Портрет сірійки Портрет невідомого. Одним із різновидів портрета стає кінний портрет Кінний монумент Марку Аврелію.

Рельєфна скульптура набула значного розвитку у період імперії. У Вівтарі Миру, який збудований за часів Августа, на стрічці фриза зображена процесія на чолі з імператором та членами його сім'ї.

Рельєф набув широкого розвитку за імператора Траяна. Сцени рельєфу (200 м.) колони Траяна були присвячені переможній війні римлян з дунайськими племенами. Вони розповідають про військове мистецтво та про побут римлян тієї доби.

Скульптура Давньої Греції й Давнього Риму Узагальнений ідеалізований образ людини. Зображення окремої людини у її неповторності й винятковості.

VII. Актуалізація набутих знань

Вправа «Знайди зайве»

Учитель демонструє зображення (3—4 скульптурних пам'ятки античного мистецтва та 1 скульптурну пам'ятку будь-якого іншого часу, наприклад, у стилях бароко чи ампір).

Завдання: знайти «зайвий» елемент та назвати твори античності, що зображено на репродукціях, та їх авторів.

VIII. Підбиття підсумків уроку

1. Рефлексія

- Сьогодні на уроці я дізнався про...
 - Я хотів би більше дізнатися про...
- 2. Оцінювання активності роботи учнів на уроці*

IX. Домашнє завдання

Для всіх (групова робота). Учні класу об'єднуються у 5 груп. Кожна група має підготувати повідомлення:

група 1-ша «Історики» — загальна характеристика епохи Відродження;

група 2-га «Біографи Леонардо да Вінчі» — життєвий та творчий шлях Леонардо да Вінчі;

група 3-тя «Знавці творчості Леонардо да Вінчі» — найвидатніші твори Леонардо да Вінчі («Мадонна у скелях» («Мадонна у гроті»), «Мона Ліза» («Джоконда»), «Тайна вечеря»);

група 4-та «Біографи Рафаеля Санті» — життєвий та творчий шлях Рафаеля Санті;

група 5-та «Знавці творчості Рафаеля Санті» — найвидатніші твори Рафаеля Санті («Сікстинська Мадонна», «Прекрасна садівниця», «Афінська школа»).

Індивідуальне (для учнів із високим рівнем навчальних досягнень; 3—6 учнів): продовжити оформлення альбому «Культурна спадщина народів світу», доповнивши його сторінками «Антична скульптура», «Скульптури Мікеланджело Буонарроті — утілене відчуття форми».

Позднякова Наталія Вікторівна,
учитель предметів мистецької освітньої галузі
КЗ «Смілянська спеціалізована мистецька
школа-інтернат Черкаської обласної ради»

Тема 6.2. Скульптура – мовчазна потаємна муза.

Мета. Формувати компетентності:

Предметна мистецька компетентність: розкрити характерні риси скульптури європейського культурного регіону як виду мистецтва у процесі його розвитку від часів Античності до сьогодення, продовжувати знайомити учнів зі зразками скульптурних творів різних епох та стилів мистецтва; формувати креативні, комунікативні якості особистості учня; стимулювати потребу до мистецької самоосвіти та здатності до художнього самовираження; навчати давати естетичну оцінку творам мистецтва, критичну оцінку впливу мистецтва та інформаційного простору на формування особистих та суспільних цінностей, вчити усвідомленню зв'язків між мистецтвом та соціокультурним середовищами; формувати емоційні, естетичні, моральні, загальнолюдські цінності особистості.

Ключові компетентності:

Спілкування державною, іноземною мовами: уміння сприймати, розуміти інформацію державною мовою; сприймати твори мистецтва інших країн та їх інтерпретувати, з урахуванням знань про культуру цих країн; уміння використовувати спеціальну мистецьку термінологію, тлумачити поняття, висловлювати свої думки, погляди, емоції.

Математична: уміння перетворювати інформацію з однієї форми в іншу.

Уміння вчитися впродовж життя: формування уміння виявляти власні художні інтереси та потреби; планувати та організовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва чи самовираження через мистецтво; раціонально використовувати час для задоволення культурних потреб, здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію.

Компетентність екологічної грамотності і здорового життя: використання мистецтва для вираження емоцій, почуттів, переживань та корекції власного емоційного стану.

Інформаційно-цифрова: уміння використовувати сучасні цифрові технології, інтернет-ресурси для отримання нових знань, пізнання та творення мистецтва.

Основні компетентності в природничих науках та технологіях: уміння проводити пошукову діяльність, словесно формулювати результати досліджень, використовувати технічні засоби для втілення художніх ідей.

Оснащення уроку: презентаційний матеріал, відеоматеріал, комп'ютер, підручник Л.Масол «Мистецтво 10-11 класи», гаджети для орієнтування у географічному просторі.

Методи і прийоми: бесіда, аудіовізуальний, організація процесу сприймання, стимулювання активності учнів, порівняльний аналіз.

Форма організації: урок-презентація.

Терміни і поняття: скульптура (кругла, рельєф та його види), хрисоелефантинна скульптура, маскарон.

Види мистецтв, що інтегруються на уроці: музика, література, архітектура.

Міжпредметні зв'язки: історія, географія, література, фізика.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний етап.

II Мотивація навчальної діяльності. Слайд 1

Скульптура – мовчазна потаємна муза. А ще її називають літописом світу. Вона може розповісти нам про зниклі цивілізації, ідеали, якими жили люди багато століть тому. Розглядаючи цю тему, ми простежимо розвиток мистецтва скульптури європейського культурного регіону від часів Античності до сучасної скульптури, поговоримо про видатних скульпторів та їх роботи, зануримося у світ чуттєвого каменю.

III. Актуалізація опорних знань та життєвого досвіду учнів. Слайди 2, 56-59

- Що таке скульптура?
- Назвіть два основні роди скульптури.
- Якою буває скульптура за своїм змістом та формою?

IV. Основна частина.

Слайд 3

Скульптура Європейського культурного регіону базується щонайперше на досягненнях мистецтва Давньої Греції, прийнятого і трансформованого Римом та розповсюдженого по всій імперії, яка включала значну частину Європи. І далі впродовж наступних 2000 років воно проявлялося в різні періоди по-різному: то органічно синтезувалося у храмовій архітектурі Середньовіччя, то небувало розквітло в епоху Відродження; розкрило різні свої грані в епохи бароко, класицизму, романтизму, реалізму і просто вибухнуло різними модерністичними течіями та напрямками ХХ століття.

БЛОК 1. Скульптура Стародавньої Греції

Слайд 4

Скульптура Стародавньої Греції і до сьогодні вражає своїми блискучими зразками. Головна мета давньогрецьких майстрів скульптури полягала в створенні образу прекрасної і гармонійної людини. Нажаль, більшість творів дійшло до нас тільки у копіях або переказах.

Слайд 5 (містить відеоматеріали)

Грецький культ прекрасної духом і тілом людини демонструє скульптура Мирона «Дискобол» - одна з найвідоміших скульптур часів Античності. Також це перша скульптура, яка зображує людину у русі. Вік «Дискобола» - біля двох з половиною тисяч років. Оригінал було втрачено у часи Середньовіччя. Копії скульптури зберігаються у багатьох музеях світу. Цікавим є те, що «Дискобол» став символом олімпійського руху сучасності.

Перегляд відеоматеріалу

Слайд 6

Провідною темою грецького майстра пластики Поліклета стали атлети.

«Діадумен» - спортсмен-переможець, який вінчає себе переможною пов'язкою-нагородою – діадемою. Такі пов'язки виготовлялися з червоної вовни і були доповненням до вінка переможця (оливкового, лаврового, соснового – залежало від місцевості). До наших часів дійшло близько сорока копій цієї скульптури.

«Дорифор» - списоносець. Постаць юнака здається рухомою і жвавою, завдяки тому, що горизонтальні осі не є паралельними. Іноді цю статую назвали «Канон Поліклета», тому що «Дорифор» - це не зображення конкретного спортсмена, а ілюстрація канонів справжньої чоловічої краси. Оригінал статуї втрачено, але існують численні її копії.

Слайд 7

Мистецька скарбничка

Хрисоелефантинна скульптура — твори античного мистецтва, виконані з пластинок слонової кістки та золота.

Хрисоелефантинна техніка застосовувалась переважно для створення колосальних образів богів. Власне статуя складалася з дерев'яного каркасу, на який прикріплювались

пластини зі слонової кістки, що передавали оголене тіло; із листкового золота виконувався одяг, зброя, волосся.

В античних джерелах згадується близько 200 хрисоелефантинних статуй. Жодна з цих описаних у літературі скульптур не збереглася, деякі відомі за мармуровими копіями римської доби, зокрема статуя Афін Парфенос.

Слайд 8

Афіна Варвакіон — найточніша копія Афін Парфенос (Афін-діви) роботи Фідія римської доби. Сама скульптура не збереглася. Афіна Парфенос була головною скульптурою Афінського акрополю. Дерев'яну тринадцятиметрову основу покривала тонна золота. Обличчя і руки були виготовлені зі слонової кістки найвищого гатунку. У правій руці Афіна тримала двохметрову статую богині перемоги Ніки. На кожній деталі скульптури, починаючи від постаменту, на якому стояла Афіна, і закінчуючи її шоломом, були зображені міфологічні сцени: на постаменті - народження Пандори, на щиті з обох сторін - битва з амазонками і боротьба богів з гігантами, на сандалях - бій з кентаврами. Важко собі уявити, що такий шедевр зробила людина. Сама статуя згоріла під час пожежі. Доля Фідія залишається невідомою.

Слайд 9 (містить відеоматеріали)

Одним з Семи чудес стародавнього світу є статуя Зевса Олімпійського. Відомості про цю роботу Фідія дійшли до нас тільки в описах античних авторів.

Перегляд відеоматеріалу

Слайд 10 (містить відеоматеріали)

Неперевершеним зразком античної скульптури є Венера Мілоська. Мармурова богиня кохання вражає своєю загадковістю, класичними рисами обличчя, пропорціями фігури. Прекрасно збережену скульптуру вродливої жінки з білосніжного мармуру знайшли 8 квітня 1820 року на острові Мілос, який тоді належав Туреччині. Автора скульптури точно встановити не вдалося, адже кілька літер надпису на постаменті стерлися. Нині поширена версія про авторство Агесандра Антіохійського.

Перегляд відеоматеріалу

Робота з підручником: с.103

- Порівняйте скульптури атлетів і визначте, яка з них статична, а яка — динамічна.
- Чому, на вашу думку, Венеру Мілоську вважають еталоном жіночої краси?
- Чи вважаєте ви статуї атлетів еталонами чоловічої краси?
- Аргументуйте.

БЛОК 2. Скульптура Стародавнього Риму

Слайд 11

Основним досягненням римлян є скульптурний портрет (парадний, камерний, кінний), якому притаманні реалістичність відображення характерів, урочистість, що мала звеличувати могутність влади імператорів.

Слайд 12

Август з Прима-Порта — статуя римського імператора Октавіана Августа, знайдена 1863 року біля Риму в районі Прима-Порта. Статуя є копією бронзового оригіналу, виготовленого за замовленням римського сенату у 20 році до н. е. і вважається найкращим портретом імператора.

Август звертається з промовою до війська, в позі оратора, з піднятою правою рукою. На грудях його - панцир, прикрашений рельєфами, в центрі якого зображено парфянина, який передає римському полководцю знаки легіону, захоплені парфянами в 40 році до н. е. і повернуті в 20 році до н. е. римлянам в результаті дипломатичних переговорів. По боках - фігури, які уособлюють переможені Августом Німеччину і Дакию. Вище - колісниця з Геліосом, Аполлоном і Артемідою. Рельєфи створюють декоративний ефект на гладкій поверхні панцира. Стегна Августа охоплює перекинута через ліву руку плащ,

розташований красивими складками. Символічна і фігура амура на дельфіні. Вона говорить про оспіване Вергілієм походження роду Юліїв від Венери і Енея.

Слайд 13

Кінна статуя римського імператора Марка Аврелія збереглася тільки завдяки помилці. Це єдиний кінний бронзовий античний монумент, що дійшов до нас. Таких статуй в Стародавньому Римі було багато, але всі вони були переплавлені в часи Середньовіччя, за винятком цієї, яку вважали зображенням імператора Костянтина Великого, шанованого християнами.

Кінний монумент - це пам'ятник полководцю. Жест вершника звернений до війська. Марку Аврелію довелося на своєму віку дійсно багато воювати з парфянами, варварськими племенами, але нащадки згадують його не як полководця, а як філософа на троні. Імператору вдавалося відбивати напади ворогів і втихомирювати бунтівників, але військову славу він цінував не високо. Марк Аврелій був одним з найосвіченіших людей свого часу. Вивченню філософії він присвячував весь свій вільний від державних турбот час. До нас дійшла книга його роздумів. У ній ми читаємо: «Дивись, не оцезарись, не просочися порфірою - буває таке. Бережи себе простим, гідним, незіпсованим, строгим, прямим, другом справедливості, благочестивим, доброзичливим, привітним, міцним на всяку належну справу. Вступай в боротьбу, щоб залишатися таким, яким побажало тебе зробити прийняте тобою вчення. Шануй богів, людей бережи. Життя коротке; один плід земного існування - праведний душевний склад і справи для суспільної користі».

Слайд 14 (містить відеоматеріали)

Творче завдання

- Дайте характеристику римським скульптурним портретам.

Перегляд відеоматеріалу

Слайд 15 (містить відеоматеріали)

Великих успіхів римляни досягли в рельєфних зображеннях. Рельєфи на історичні сюжети часто прикрашали тріумфальні арки і колони.

Перегляд відеоматеріалу

Слайд 16 (містить відеоматеріали)

На форумі Траяна у Римі височіє тріумфальна колона, встановлена у 113 році Аполлодором Дамаським на честь перемог імператора Траяна над даками.

Перегляд відеоматеріалу

Захоплюючись майстерністю грецьких і римських скульпторів, митці наступних поколінь звертаються до античних статуй як до найкращих зразків мистецтва.

БЛОК 3. Скульптура Середньовіччя.

Слайд 17

Середньовічне мистецтво - особлива ступінь у світовому художньому розвитку. Одна з його найголовніших особливостей - тісний зв'язок з релігією, її догматами, а звідси - аскетичність. Релігія та її суспільний інститут - церква, були могутньою ідеологічною силою, найважливішим фактором формування всієї феодальної культури. Саме світогляд Середніх віків був переважно теологічним. Крім того, церква виступала головним замовником мистецтва. Нарешті, не слід забувати, що духовенство було тоді єдиним освіченим класом. Релігійне мислення сформувало все середньовічне мистецтво.

Слайд 18

Своєрідність європейської середньовічної скульптури, яка стала частиною соборів романського стилю, також визначила християнська релігія. Гігантські рельєфні композиції прикрашають портали храмів. Скульптура стає нероздільною частиною архітектури, вона тісно пов'язана з площиною стіни. Людська фігура в зображенні середньовічного художника позбавляється своєї матеріальності. Створюючи образи, романські художники не прагнули наблизитися до життєвої правди. Їх головне завдання - втілити ідею. Звідси умовність, стилізація форм.

Слайд 19-20

Церква дбала не тільки про те, щоб скульптура, як і живопис, була Біблією для неписьмених, але й вселяла віруючим страх перед загробним життям. Апокаліптичні теми – Страшний Суд та потойбічне покарання – найрозповсюдженіша тема романських порталів. Портал вважався кордоном двох світів - мирського і священного, пов'язував їх між собою. По цей бік, як попередження - демони, пекельні муки, леви, що поїдають або роздирають грішників, шабле зубі тигри, поруч – фігури святих.

На перший погляд, романська скульптура здається грубою та дикою, проте вона експресивна, як ніяка інша.

Слайд 21 (містить відеоматеріали)

Боротьба за піддану пристрастям людську душу між ангелами і сатаною стала улюбленим мотивом романської скульптури.

Перегляд відеоматеріалу

Слайд 22 (містить відеоматеріали)

У мистецтві готики скульптура відіграє помітну роль, «олюднюючи» архітектуру. Скульптурне оздоблення будується за суворою стандартною схемою, роз'яснює розповідний сенс історії сходження від гріхопадіння до пізнання божества, через проходження роду людського земним життям і стражданнями Христа до можливості спасіння, відкритої людині в законах християнської церкви. Кінець людської історії - у Страшному Суді, покарання грішників. Скульптура готичних соборів докладно ілюструвала весь цей комплекс ідей, включаючи реальні історичні події, постаті живих королів і єпископів. Готична скульптура відрізняється реалістичним трактуванням основних персонажів. Скульптор намагається створити образ, наділяючи його людськими рисами: так, в Марії ми бачимо чарівну французьку з живими людськими переживаннями, а не абстрактний догматичний спосіб "цариці небесної".

Перегляд відеоматеріалу

Слайд 23 (містить відеоматеріали)

Друга особливість готичної скульптури полягає в її відособленості від стіни на відміну від романської, тісно пов'язаної з площиною стіни. У готичному соборі скульптура майже завжди об'ємна, статуї вільно стоять на своїх п'єдесталах біля стіни, часто виступаючи за її межі. Складки одягу підкреслюють об'ємність постаті - в цьому вбачається вплив античної спадщини.

Перегляд відеоматеріалу

Слайд 24 (містить відеоматеріали)

Готичний скульптурний стиль бере свій початок з Франції. Однією з перших робіт цього напрямку вважають скульптури та скульптурні ансамблі Шартрського собору.

Перегляд відеоматеріалу

БЛОК 4. Скульптура епохи Відродження.

Слайд 25

Скульптура Відродження (Ренесансу) — один з найважливіших жанрів мистецтва Відродження, що досяг у цей час розквіту. Основним центром розвитку жанру була Італія, головним мотивом — орієнтація на античні зразки і милування людською особистістю.

➤ Пригадайте назву скульптури та її автора.

➤ Які скульптури, скульпторів епохи Ренесансу ви знаєте? Назвіть їх

Слайд 26 (містить відеоматеріали)

Будучи далеко не єдиною мальовничою усипальницею у Флоренції, Капела Медичі різко відрізняється від інших подібних об'єктів. Мікеланджело вклав весь свій талант в те, щоб створити в капелі атмосферу глибокого трагізму і скорботи - тут все присвячено темі смерті.

Навіть характер природного освітлення дуже символічний. У самому низу, де розташовані саркофаги з покійними, темніше за все. Чим вище, тим більше світла зовні

потрапляє всередину будівлі. Це символізує безсмертя душі і її перехід в царство світла після завершення земного життя людини.

Центральний об'єкт в Капелі Медичі - вітвар. Але аж ніяк не він представляє найбільший інтерес з художньої та естетичної точки зору.

По правій і лівій стороні від вітваря знаходиться усипальниця герцогів Джуліано Немурского і Лоренцо Урбінського.

Слайд 27

Навпроти вітваря, під протилежною стіною у виступаючому цоколі покоїться прах ще двох Медичі - Лоренцо Прекрасного і його рідного брата Джуліано. Ці два представника могутнього роду були свого часу набагато більш значущими фігурами, ніж їх тезки, поховані «по сусідству». Але їх саркофаги прикрашені набагато скромніше - на склепі встановлено три статуї роботи Мікеланджело - святих Косьми і Даміана та «Мадонна з немовлям». Остання - чи не єдина скульптура в капелі, яка позбавлена трагізму і наповнена ліричним відображенням близькості матері і дитини.

Лоренцо Прекрасний був видатним державним діячем Флорентійської республіки і її керівником в епоху Ренесансу. У багатьох виникає природне запитання, чому його з братом усипальниця одержала від Мікеланджело настільки мінімалістське оформлення. Відповідь насправді дуже проста. Лоренцо Урбінський і Джуліано Немурский першими з роду Медичі отримали герцогські титули. У ті феодальні часи ця обставина мала набагато більше значення, ніж реальна історична роль тієї чи іншої особи.

Слайди 28-29

Саркофаги герцогів Лоренцо і Джуліано Медичі прикрашені скульптурами, які принесли ще більше слави і без того знаменитому на той момент Мікеланджело. Це так звана «Доба». Скульптури «Ранок» і «Вечір» встановлені на гробниці Лоренцо Урбінського, а «День» і «Ніч» - на саркофазі Джуліано Немурского.

Ще за життя Мікеланджело скульптура «Ніч» справляла незабутнє враження на сучасників творця своїм глибоким трагізмом. Точно такий же настрої фігура створює і зараз.

Скульптури Лоренцо і Джуліано були запроектовані як символічні - вони не відображали зовнішність своїх реальних праобразів. Це було умовою художника, який був відомий своїм не цілком зрозумілим негативним ставленням до портретів і інших форм втілення в мистецтві точних образів реальних людей. Тому особи фігур представилися ідеалізованим узагальненням. Алегоричні фігури тривалості доби повинні були стати натяком на швидкоплинність життя.

БЛОК 5. Скульптура бароко.

Слайд 30

Аполлон і Дафна

Викладено за поемою Овідія "Метаморфози"

І світлий, радісний бог Аполлон зазнає суму, і його спіткало горе. Він зазнав горя незабаром після перемоги над Піфоном. Коли Аполлон, гордий з своєї перемоги, стояв над убитою його стрілами потворою, він побачив коло себе юного бога кохання Ерота, який натягував свій золотий лук. Сміючись, сказав йому Аполлон:

— Навіщо тобі, дитя, така грізна зброя? Залиш краще мені посилати разючі золоті стріли, якими я зараз убив Піфона. Чи тобі рівнятися славою зі мною, стріловержцем? Чи не хочеш ти, часом, досягти більшої слави, ніж я?

Ображений Ерот гордо відповів Аполлонові: — Стріли твої, Феб-Аполлон, не знають промаху, всіх разять вони, але моя стріла поразить тебе.

Ерот змахнув своїми золотими крильцями і вмить злетів на високий Парнас. Там вийняв він із сагайдака дві стріли: одну, що ранить серце і викликає кохання, — нею пронизав він серце Аполлона, а другу, що вбиває кохання, пустив він у серце німфи Дафни, дочки річкового Пенея.

Зустрів якомсь прекрасну Дафну Аполлон і покохав її. Але тільки-но побачила Дафна золотокудрого Аполлона, як із швидкістю вітру кинулась тікати, адже стріла Ерота, що вбиває кохання, пронизала її серце. Побіг навздогін їй срібнолукий бог.

— Стій, прекрасна німфо, — благав Аполлон, — чому біжиш ти від мене, немов овечка, переслідувана вовком. Немов голубка, яка рятується від орла, тікаєш ти! Адже я не ворог твій! Дивись, ти поранила ноги об гострі колючки тернику. О, почекай, спинись! Адже я Аполлон, син громовержця Зевса, а не звичайний смертний пастух.

Але все швидше бігла прекрасна Дафна. Мов на крилах, мчить за нею Аполлон. Все ближче він. Ось зараз наздожене! Дафна почуває його дихання. Сили лишають її. Почала благодати Дафна батька свого Пенея:

— Батьку Пенею, допоможи мені! Розступися швидше, земле, і поглинь мене! О, відніміть у мене цей образ, він завдає мені лише страждань!

Тільки сказала вона це, як зараз же заціпили її члени. Кора вкрила її ніжне тіло, волосся обернулося в листя, а руки, піднесені до неба, перетворились у віти. Довго сумний стояв Аполлон перед лавром і, нарешті, промовив:

— Нехай же вінок тільки з твоєї зелені прикрашає мою голову, нехай віднині прикрашатимеш ти своїм листям і мою кіфару, і мій сагайдак! Хай ніколи не в'яне, лавре, твоя зелень! Стій же вічно зеленим!

А лавр тихо шелестів у відповідь Аполлону своїми густими вітами і, немовби на знак згоди, схилив своє зелене верхів'я.

Найвидатніший представник італійського бароко Джованні Лоренцо Берніні, як і Мікеланджело Буонаротті, належав до митців-універсалів. Він блискуче виявив себе не тільки в архітектурі, а й у пластичному мистецтві, живописі. Переконаливо репрезентує мову барокової пластики й новаторства Л. Берніні його твір «Аполлон і Дафна». Експресія образів і динаміка форм цієї скульптури були революційним кроком у галузі різьблення по мармуру. Поселити життя в бездушну кам'яну брилу — особливий дар Л. Берніні. Такої вершини не зміг досягти жоден із його послідовників.

Творче завдання

- Якими пластичними засобами митець передає динаміку, емоції персонажів (пози, жести, волосся, вирази облич, драпірування одягу)?
- Які твори Берніні, що стали знаковими для стилю бароко, ви знаєте?

Слайди 31-32

Скульптура стала невід'ємною складовою архітектури бароко, надаючи динамічності виразності церквам, палацам, павільйонам, фонтанам. Німеччина безперечно пишається комплексом Цвінгер, щедро прикрашеним статуями й декоративними рельєфами, картушами з гербами й химерними *маскаронами*.

Мистецька скарбничка

Маскарон (або Маска) (фр. *mascacon*, італ. *mascherone*) — вид скульптурної прикраси (барельєф або горельєф) у формі голови людини, тварини чи фантастичної істоти.

- Скульптура Цвінгера є станковою чи монументально-декоративною?

БЛОК 6. Скульптура рококо.

Слайд 33

Доба рококо привнесла в мистецтво скульптури нові образні типи. Скульптори створювали безліч витончених чоловічих і жіночих статуй і бюстів, статуетки німф і фавнів. Улюблений сюжет майстрів епохи рококо - зображення божества любові - купідона.

Слайди 34-35

Ідеалом краси став «Амур» Етьєна Моріса Фальконе (1716—1791). Відомо, що майстер сам створив близько десятка подібних робіт, ще й передавав замовлення учням і колегам.

Крилатий малюк приклав палець до губ, запрошуючи тримати в таємниці його пустоці. Обличчя його напівсерйозне, на губах ледь помітна посмішка. Реалістичні лінії тіла, пластичність і складна поза, вказують на безсумнівний талант автора, а також на те, що художнику тісно в рамках вигадливого рококо

БЛОК 7. Скульптура класицизму.

Слайд 36

Для майстрів скульптури класицизму характерні культ ідеалів античності й Відродження, стриманість, чіткість форм і деталей. Митці часто звертаються до міфологічної тематики, наприклад, до сюжету міфу про Амура і Психею.

Психея («душа», «метелик») (за грецькою міфологією) — уособлення душі, дихання. Давні греки уявляли собі душі померлих у вигляді метелика або птаха, що летить. Душі померлих в царстві Аїда зображуються такими, що летять. Вони представляються такими, що вилітають із крові жертв, пурхають у вигляді тіней і фантомів. Душі померлих в'ються вихором примар довкола Гекати, примара Ахілла при облозі Трої з'являється у супроводі вихору. Міфи про царівну Психею розповідають про прагнення людської душі злитися з коханням. За невимовну красу люди почитали Психею більше, ніж Афродіту. За однією із версій, ревнива Богиня послала свого сина, божество кохання Ерота (Амура), збудити в дівчині пристрасть до найпотворнішого із людей, проте, побачивши красуню, хлопець втратив голову і забув про наказ матері. Ставши чоловіком Психеї, він не дозволяв їй дивитися на нього. Вона ж, згораючи від цікавості, вночі запалила світильник і поглянула на чоловіка, не помітивши гарячої краплі масла, що впала на його шкіру. І чоловік зник. Врешті-решт по волі Зевса люблячі поєдналися. Апулей в «Метаморфозах» переказує міф про романтичне кохання Амура і Психеї, про мандри людської душі, що бажає зустрітися зі своїм коханням.

Слайд 37-39

Творче завдання

- Перегляньте скульптури Мішеля Клодіона, Антоніо Канови та Джованні Бенцоні. Якими засобами митці передають динаміку та емоції персонажів міфу?

Слайд 40

Творче завдання

- У чому суголосні композиції А. Канови та О. Родена?
- Який із творів ви вважаєте найкращим гімном коханням?

Слайд 41

Суголосна міфу тема кохання була втілена Огюстом Роденом (1840—1917) у знаменитих композиціях «Поцілунок» і «Вічна весна», неперевершених за грацією та експресією. О. Родена можна вважати засновником **експресіонізму** в скульптурі.

Слайд 42

У містах Європи й поза її межами є понад 20 копій відомої роботи О. Родена «Мислитель». Завдяки контрастам фактури, прийомам обробки матеріалу митцю вдалося показати людину, сповнену внутрішньої енергії.

Творче завдання

- Послухайте п'єсу Ф. Ліста «Мислитель», порівняйте музичний і скульптурний образи.

БЛОК 8. Скульптура модернізму і постмодернізму.

Слайд 43

Різноманітність напрямів і стилів, багатство тематики й матеріалів подарувала людству епоха модернізму і постмодернізму.

- Пригадайте, які стилі й напрями виникли в мистецтві ХХ ст.
- Що є характерним для кожного з них?
- Які відомі митці їх репрезентують?

Слайд 44

Славетний засновник кубізму Пабло Пікассо (1881—1973) створював не лише живописні композиції, а й оригінальні за формою кубістські скульптури.

Жінки дуже вплинули і на долю, і на творчість майстра. Цей вплив знайшов відображення в скульптурі - джерелами натхнення багатьох робіт, в тому числі знакових, переломних на творчому шляху Пікассо, були жіночі образи. Не намагайтеся дивитися на них як на портрети: при бажанні майстер цілком міг би зобразити жінок досить реалістично,

але він цього не зробив. Чому? Чи були його скульптурні роботи швидше експериментами, або він все ж намагався відобразити психологічний портрет, характер жінки? Знайдіть свої власні відповіді на ці питання і нехай вони стануть вашим розумінням, вашим власним трактуванням творчості Пікассо. Хоча, можливо, його творчості не потрібно трактування?

Слайд 45 (містить відеоматеріали)

Митця румунського походження Константина Бранкузі (1876—1957) вважають одним із піонерів абстрактної скульптури. Він намагався втілити образ птаха в універсальній і лаконічній формі, вловити політ як символ.

Перегляд відеоматеріалу

Слайд 46

Культовий для мистецтва сучасності експресіоністичний твір «Людина, яка крокує» швейцарця Альберто Джакометті (1901—1966) зображений на швейцарській банкноті 100 франків. Тонка, мов лезо, крихка бронзова фігура з грубою поверхнею зображує самотнього пішохода. Скульптура в людський зріст (183 см), створена для міської площі, була продана на аукціоні Sotheby's за рекордні для пластичного мистецтва 104,327 млн доларів.

Безперечно, цінність творів мистецтва не вимірюється тільки грошима. Проте міжнародні художні аукціони демонструють світові тренди, виявляють тенденції моди, відкривають нові імена та роблять сенсації. Адже торгівля творами мистецтва перетворилася на великий бізнес.

Слайд 47

Британський скульптор Генрі Мур належить до числа кращих майстрів ХХ століття. Його оригінальна і глибоко гуманістична творчість продовжує хвилювати уми сучасних людей.

Скульптор прожив довге творче життя, протягом якого постійно звертався до своїх улюблених сюжетів і пластичних мотивів. Природа й оточуючий світ у всіх його проявах був для художника нескінченним джерелом натхнення. Він черпав свої пластичні ідеї з величезного розмаїття природних явищ та життя.

Слайд 48

Об'єктів, що привертають увагу сучасних скульпторів, багато. Чимало творів присвячено друзям людей — тваринам. Приміром, у Бремені біля міської Ратуші встановлено пам'ятник Бременським музикантам.

Символ міста, бронзовий пам'ятник найвідомішим «уродженцям» Бремена стоїть біля західної стіни ратуші. Звірино-пташиний квартет зроблений за зростом, пірамідою, як сказано в самій казці братів Грімм: «... собака вилізла на спину віслюку, кіт скочив на спину собаці, а півень злетів на голову коту».

Автор скульптури - берлінський майстер Герхард Маркс, створив її в 1951 році. Цій роботі, як і будь-якій іншій популярної скульптурі, приписуються чудодійні властивості: щоб заповітне бажання збулося, треба потерти вже і так відполірований ніс осла або потриматися за його передні ноги.

Слайд 49 (містить відеоматеріали)

Залізного поні можна побачити в Парку Європи, що неподалік Вільнюса. Найцікавіший експонат цього музею — скульптура просто неба, лабіринт, побудований із більш ніж трьох тисяч старих телевізорів («Інфодерево ЛНК»). Він занесений до Книги рекордів Гіннеса як свого роду найбільша «скульптура».

Перегляд відеоматеріалу

Слайд 50 (містить відеоматеріали)

На Дунаї в Будапешті є оригінальна кінетична скульптура — велосипедист, що ніби їде по воді, тому що течія ріки рухає колеса.

Перегляд відеоматеріалу

Слайд 51

У сучасний урбанізований простір органічно вписуються масштабні об'єкти, що відображають нове пластичне мислення. Зразком гігантманії є унікальний Атоміум у

Брюсселі. Конструкція (заввишки 102 м і вагою 2400 т) відтворює просторове розташування дев'яти атомів кристала заліза, збільшеного у 165 мільярдів разів. За задумом, пам'ятка символізує науково-технічний прогрес, мирне використання енергії атома, важливу роль заліза в розвитку світової економіки. «Атоми» у формі сфер, вкритих металевими пластинами, з'єднані трубами — це коридори з ескалаторами для пересування відвідувачів музею.

Творче завдання:

Що вас здивувало у представлених зразках сучасної скульптури? Пригадайте твори у стилі футуризм, кінетизм, поп-арт.

Отже, модерністська скульптура поступово здобула визнання і, за деякими винятками, втратила свою приголомшливу новизну. До творів скульптури нині відносять композиції поп-арту у вигляді конструкцій із пивних банок чи гігантських вінілових гамбургерів. Термін «скульптура» вживають сьогодні щодо ширшого кола мистецьких явищ (мобілів, інсталяцій тощо). Постмодернізм узяв із різних європейських стилів щось особливе і потрібне для подальшої творчості. Сучасні скульптори не перестають експериментувати й дивувати, стимулюючи сильні емоції та інтерес до всього нового, оригінального.

V. Рефлексія

Слайд 52

- Назвіть імена найвидатніших європейських скульпторів, чия творчість вас найбільше зацікавила.
- Чому, на вашу думку, епохи античності та Відродження вважають найвизначнішими в розвитку мистецтва скульптури?
- Схарактеризуйте синтез архітектури та скульптури в різні епохи.

VI. Оцінювання роботи учнів на уроці.

VII. Домашнє завдання

Слайд 53

Робота у групах:

Підготуйте і проведіть інтелектуально-фінансову гру «Аукціон». Попередньо визначте ролі та обговоріть правила гри. Оберіть твори скульптури «для продажу». Створіть ажіотаж, щоб перетворити їх у топ-лоти. Намагайтеся привернути увагу «потенційних» покупців до робіт.

Практичні завдання:

- Створіть копію скульптури А. Джакометті «Людина, яка крокує», використовуючи нетрадиційні матеріали (дріт, фольга тощо).
- Оберіть дуже відомі та знакові для Європи скульптури, які варто розмістити на євробанкнотах. Зробіть серію ескізів нових купюр. Поцікавтеся, які архітектурні пам'ятки вже використано на них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <http://39rim.ru/samyie-znamenityie-skulpturyi-v-rime-kotoryie-obyazatelno-stoit-videt.html>
2. <http://ancientrome.ru/art/artwork/img.htm?id=491>
3. <http://e-putivka.com.ua/fontan-kupalnya-nimf/>
4. <http://picasso-picasso.ru/pablo-pikasso-golova-zhenshhiny-fernanda-opisanie/>
5. <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10738/>
6. <http://um.co.ua/13/13-4/13-43227.html>
7. <http://voiceshowbiz.com/provse/yak-vynykla-skulptura-13848>
8. <http://www.art-roman.net/arles/arles.htm>
9. <http://www.blogoitaliano.com/goroda-italii/firenze/kapella-medichi-vo-florencii-opisanie-foto-istoriya-chasy-raboty.html>
10. <http://www.picasso-pablo.ru/Womans-Head-Fernande.html>
11. <https://arttrue.ru/sculpture/luchshie-skulptory-vsex-vremen.html>

12. <https://cicerone2007.livejournal.com/7739.html>
13. <https://gazeta.ua/articles/culture/lyudinu-za-rekordnu-sumu-privbav-anonim-torguvalis-8-hvilin/748876>
14. <https://medium.com/eggheado-art/10-fadb7127dd49>
15. <https://moyaosvita.com.ua/mustectvo/rimskij-skulpturnij-portret/>
16. <https://moyaosvita.com.ua/mustectvo/skulptura-romanskogo-stilyu/>
17. <https://muzei-mira.com/sculpture/1612-eten-skulptury-falkone.html>
18. <https://opisanie-kartin.com/opisanie-skulptury-mirona-diskobol/>
19. <https://pidruchnyk.com.ua/1339-mistectvo-gaydamaka-10-11-klas.html>
20. <https://pidruchnyk.com.ua/1340-mistectvo-masol-10-11-klas.html>
21. <https://ru.depositphotos.com/35182263/stock-photo-italy-rome-campidoglio-square-roman.html>
22. <https://spratto.livejournal.com/42075.html>
23. https://supermif.com/greki/greki_p/psihea.html
24. <https://travelask.ru/blog/posts/9651-15-samyh-znamenityh-skulptur-so-vsego-mira-0-kotoryh-dolzhen>
25. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
26. <https://www.be-in.ru/events/22651-moore/>

*Березницька О.А.,
учитель музичного мистецтва
Уманської загальноосвітньої
школи I-III ступенів №3
Уманської міської ради*

Тема уроку. Сакральна скульптура європейського Середньовіччя. Мікеланджело – один з титанів Відродження, передвісник Бароко.

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Загальнокультурна компетентність: духовно – моральні основи життя людини; роль мистецтва у житті, засвоєння художньої картини світу.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Соціальні компетентності: використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу.

Міжпредметні естетичні компетентності: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, вміння цінувати красу, створену митцями; оволодіння досягненнями світової культури; виявлення інтересу до культури, духовних та моральних цінностей.

Предметних компетентностей: виховувати інтерес та шану до пам'яток Середньовічної скульптури, сформувані уявлення учнів про сакральну скульптуру.

Тип уроку: комбінований

Оснащення уроку: комп'ютер, презентація, скульптурні пам'ятки Середньовіччя, роботи Мікеланджело.

Терміни і поняття: сакральна скульптура

Твори мистецтва для перегляду та аналізу: Триптих Арбавіля (Візантія, X століття), Лувр, Париж; 1-3 - Фрагменти кафедри з базиліки СантАмброджо, Мілан, IVст. ; Постамент Єгипетського обеліска изСтамбула. IV в. Тетрархи. IV ст. Венеція; Візантія. Срібна таріль з історією Давида. 630 р. н. е. Музей мистецтва Метрополітен; Срібна таріль «Жертвоприношення Ісаака», бст.н.е; «Христос між Богородицею та Іваном Хрестителем», Візантія, слонова кістка, різьба, 10 століття. Баварський національний музей; Пошанування імператора Юстиніана. П'ять стулок з рельєфами; Сорок Севастійських мучеників, слонова кістка, 10 ст. Бодє; «П'єта» Мікеланджело; «Мойсей» Мікеланджело

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги на уроці та проголошення теми уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності

Сьогодні ми пригадаємо, що таке скульптура, визначимо поняття «сакральна скульптура». Згадаємо основні риси скульптури Середньовіччя і її розвиток.

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

Отже, перше питання:

- Що таке скульптура?
- Які види скульптури ви пам'ятаєте?
- Які риси скульптури Середньовіччя ви пам'ятаєте?

IV. Виклад вчителем нового матеріалу

Середньовічне мистецтво західного світу охоплює широкий спектр територій і часу, понад 1000 років мистецтва в Європі, а часом і на Близькому Сході і в Північній Африці.

Історики мистецтва намагаються класифікувати середньовічне мистецтво в основні періоди і стилі, часто з певними труднощами. Середньовічне мистецтво в Європі розвинулось з мистецької спадщини Римської імперії та іконографічних традицій ранньої християнської церкви.

Словничок:

Сакральне мистецтво — мистецтво, яке тісно пов'язане з вірою в Бога, релігійними обрядами, релігійним життям, символізмом божественної сили.

Сакральне мистецтво в цілому є мистецтвом символічним. Головний чинник, який у ньому домінував протягом всієї історії цього мистецтва — це символічність. Вся ідеологія, культура, література, літургія християнства та інших релігій — глибоко за своєю суттю символічні, що складає винятково велику тему, якій присвячена численна наукова література. Символ відіграє лише роль стимулятора для виникнення ідеї у свідомості людини.

На відміну від доби античності, коли всі види мистецтва розвивались відносно рівномірно, в добу середньовіччя особливого значення набула архітектура, яка синтезувала та підкорила собі інші просторові мистецтва. Синтез просторових мистецтв, емоційна багатогранність образів, відчуття динаміки архітектурних форм є значним досягненням середньовічної архітектури.

Скульптура практично не знайшла місця в **мистецтві Візантії**. Хоча візантійці не були агресивні по відношенню до язичницької культури античності, але їх християнські ідеали були іншими. Вони віддавали перевагу живопису, яка, на їх думку, була втіленням краси, а краса – це божественний промисел.

Для релігійних цілей ліплення із самого початку вживалося помірковано, тому що східна церква завжди неприхильно дивилася на статуї, вважаючи їх до певної міри ідолопоклонством, і якщо до 8 століття круглі фігури ще були терпимі у візантійських храмах, то постановою **Нікейського собору** 787 року вони були зовсім усунуті. Таким чином, головне поприще діяльності для скульптури було закрито, і їй залишалося виконувати тільки саркофаги, орнаментальні рельєфи, невеликі диптихи, які дарувались імператорами сановникам і церковним ієрархам, плетіння для книг, посудини. Матеріалом для дрібних виробів такого роду служила в більшості випадків слонова кістка, різьблення якої досягло у Візантії значної досконалості.

Поряд із різьбленою справою квітнула обробка металів, з яких виконувалися вибивні або литі вироби помірною рельєфу. Особливо митецькими були візантійські майстри в емальних виробках. Розкішний зразок візантійської емалеробної справи представляє знаменита Palad'oro (золотий вівтар) — рід маленького іконостасу з мініатюрами в техніці перегородчатої емалі, головний вівтар, що прикрашає собою венеціанський Собор Святого Марка.

Візантія. Срібна таріль з історією Давида. 630 р. н.е Музей мистецтва Метрополітен

Срібна таріль «Жертвоприношення Ісаака», бст.н.е константинопольські майстри

Константинопольські майстри. Срібна таріль. Сцена з життя Давида 630 р. н.е. Музей мистецтва Метрополітен

Скульптура романського стилю нерозривно пов'язана з архітектурою. Поза храму немає скульптури - раннє християнство Західної Європи страшилася повернення ідолопоклонства, тому сама храмова скульптура з'являється досить пізно.

Говорячи про романську скульптуру, необхідно уточнити, що власне скульптурою це можна назвати з деякою натяжкою. Найчастіше маються на увазі рельєфи, що прикрашають тимпани (напівкруглі простору склепін над входами), а також капітелі колон і декоративні обрамлення стін. Кругла скульптура, звільнена з каменю повністю, явище в романському стилі рідкісне, характерне для самого пізнього періоду розвитку стилю.

Середньовіччя практично не залишило нам імен художників, скульпторів, архітекторів. Тому практично всі роботи романського стилю анонімні.

Сюжети романської скульптури завжди пов'язані з біблійними сюжетами. Улюблені теми «Страшний суд», «Кінець світу», «Апокаліпсис». Рельєфи на ці теми рясніють страшними монстрами, чудовиськами, фантастичними істотами. Саме в цих рельєфах найбільше запозичень з варварських міфологічних уявлень про світ людей і світі тіней.

Рельєф невідомого автора Капітель «Христос миє ноги апостолам з поруйнованого монастиря Нотр Дам анВо. 12 ст., Франція.

Сюжети, пов'язані з торжеством Ісуса Христа сповнені патетики і пафосу. Сама постать Христа трактується як образ Великого судді, Вседержителя, одне з втілень Бога-Отця.

Майстри романського стилю любили зіштовхувати в своїх роботах протилежності: пекло і рай, Небо і Землю, добро і зло. У цій сутичці основоположних відмінностей скульптори прагнули відобразити складний пристрій всесвіту. Звідси і багатофігурність, яскрава емоційність персонажів, складні переплетіння фігур, напруга і динамізм композицій.

Кафедральний собор Св. Лазаря Триптих, Візантія, 10 ст., Лувр, Отюн, Франція. (1130—1140) Париж.

Більшість шедеврів Романського стилю збереглися у Франції, Німеччині та Іспанії. Багаті декором *собор у Вормсі, монастир у Клюні, храм в Пуатьє*. Так улюблені туристами *Пізанський собор, церкву в Пітерборо, базиліка в Сен-Дені*. Багато великих храмів Європи були перебудовані з приходом моди на готику, безліч скульптур постраждали під час Великої французької революції. Однак, шедеври, які залишилися дають повне уявлення про колись єдиний, величний і грубий стиль, який прикрашає всі храми Західної Європи. Одночасно із розквітом готичної монументальної архітектури відбувався й розквіт монументальної скульптури, в якій втілювався новий зміст. Портали ставали дедалі розкішнішими, що відбивало зріст добробуту міст у порівнянні із монастирями. Прочанські церкви відтепер мають не один оздоблений скульптурою портал, а щонайменше три. Підтримуюча тимпан опора прикрашається чудовими скульптурами, які, до того ж, виконуються у реалістичнішій манері. Розмаїттям облич, поз, складок одягу підкреслюється індивідуальність кожного образу, а це, в свою чергу, відбиває зростаючий інтерес до людського в біблейському персонажі. Про популярність образу Діви Марії, що своїм земним походженням наближала до себе віруючих, свідчить велика кількість французьких соборів, присвячених Богоматері, - у Парижі, Шартрі, Ам'єні, Лані. Зображення Богоматері, що сидить на троні, або «Коронація Богоматері» дедалі частіше з'являється в оформленні порталу західного фасаду монументальних споруд. За значенням цей образ поступається тільки образу Христа. З'являються сцени повсякденного життя – що свідчить про те, що християнська культура стає більш світською. Якщо попередня, романського стилю, скульптура зосередилася на ідеї неминучості Страшного Суду, **то готична скульптура** бере за мету відбити нову роль світської влади, закликаючи таким чином до шанобливості і послуху.

Готична скульптура була органічною частиною архітектури собору. З готичним зодчеством нерозривно пов'язані і розвиток пластики. Хоча готика знала рельєф і постійно до нього зверталася, основним типом готичної пластики була статуя. Становлення готичної скульптури пов'язане з будівництвом Шартрського, Реймського і Амьєнського соборів, які налічують до двох тисяч скульптурних творів. Готичні фігури сприймаються, особливо на фасадах, як елементи єдиної гігантської декоративно-монументальної композиції. Окремі статуї або статуарні групи, нерозривно пов'язані з фасадною стіною або зі стовпами порталу, є як би частинами великого багатофігурного рельєфу.

Щодо вибору сюжетів, так само як і в розподілі зображень, гігантські скульптурні комплекси готики були підпорядковані правилам, встановленим церквою. Композиції на фасадах соборів у своїй сукупності давали картину всесвіту згідно релігійним уявленням. Не випадково розквіт готики був часом, коли католицьке богослов'я склалося в строгу догматичну систему, виражену в узагальнюючих склепіннях середньовічної схоластики – «Сума богослів'я» Фоми Аквінського і «Велике дзеркало» Вінцента з Бове.

Центральний портал західного фасаду, як правило, присвячувався Христу, іноді Мадонні; правий портал зазвичай - Мадонні, лівий - святому особливо шанованому в даній єпархії. На стовпі, що розділяє двері центрального порталу на дві половини і підтримує

архітрав, розташовувалася велика статуя Христа, Мадонни чи святого. На цоколі portalу часто зображували «місяці», пори року і т. д. По боках, на укосах стін portalу розміщували монументальні фігури апостолів, пророків, святих, старозавітних персонажів, ангелів. Іноді тут були представлені сюжети розповідного або алегоричного характеру: Благовіщення, Відвідини Марії Єлизаветою, Розумні і нерозумні діви, Церква і Синагога і т. д.

Поле надворотами тимпана заповнювалося високим рельєфом. Якщо портал був присвячений Христу, зображувався Страшний суд у такій іконографічній редакції: вгорі сидить вказує на свої рани Христос, по боках - Мадонна і євангеліст Іоанн (в деяких місцевостях він замінювався Іоанном Хрестителем), навколо - ангели зі знаряддями мук Христа і апостоли; в окремі зоні, під ними, зображений ангел, зважуючий душі; ліворуч (від глядача) - праведники, що вступають в рай; справа - демони, заволодіває душами грішників, і сцени мук в пеклі; ще нижче - труни і воскресіння мертвих.

Готична пластика, гармонійно поєднуючись з архітектурою, вже не сліпо підкоряється їй, як це було в романському стилі, а як би живе своїм життям в громаді собору. Посилилася роль круглої пластики. Статуї, що стали округлими, відокремлюються від стіни, часто поміщалися в нішах на окремих постаментах, і це вже не застигли постаті-стовпи, не образи-символи, деформовані в архітектурному просторі. Легкі вигини, повороти в торсі, перенесення ваги тіла на одну ногу, характерні пози і жести наповнюють фігури рухом, який дещо порушує вертикальний архітектурний ритм собору.

Відмінною рисою готичної скульптури є тонке відображення людської індивідуальності. Фігури сповнені нескінченного різноманіття і повноти життя. У характеристиках святих з'являються людяність, м'якість. Їхні образи стають індивідуальними, конкретними, піднесене поєднується в них з життєвим. Особи поживаються думкою чи переживаннями, вони звернені до оточуючих і один до одного, як би розмовляють між собою, повні душевного єднання. То трепетні, то душевно відкриті, то замкнуті і пихаті обличчя святих говорили про нове розуміння людської особистості. Складне, конфліктне існування людини у феодальному світі сприймалося як взаємини між універсальною волею Бога і індивідуальними прагненнями людей.

Якопо дерла Кверча (1374–1438)

Страсбург (Рейн, Ельзас, Франція)

Один із найбільших майстрів Відродження — скульптор, живописець і архітектор **Мікеланджело**. Він народився в Італії 6 березня 1475 р. Коли він був зовсім маленьким, його мама захворіла, тому за малюком доглядала родина каменярів. Пізніше Мікеланджело говорив, що навчився створювати кам'яні скульптури саме завдяки цим людям.

Дитинство Мікеланджело пройшло у Флоренції. У 13 років він став учнем художника, але найбільше любив займатися скульптурою. Крім того, художник робив розтини, щоб подивитися, як влаштовані м'язи людини. Ці знання допомогли йому висікати з каменя фігури, дуже схожі на живих людей.

У 26 років Мікеланджело взявся за роботу знаменитої статуї Давида. Через три роки статуя була готова. У 1504 році на площі його рідного міста Флоренції була встановлена

п'ятиметрова скульптура «Давида», зроблена ним як образ бійця за свободу. Сюжетом її стала біблійна оповідь про пастуха Давида, який врятував усю країну від поневолення в бою з могутнім Голіафом. Мікеланджело зобразив Давида тоді, коли, суворо насупивши брови, він підстерігає свого суперника. Його потужна оголена фігура нагадує хоробрих атлетів, яких так воліли зображувати грецькі архітектори. Але в «Давиді» є те, що було недоступне давнім митцям — велика і щира напруга. На відміну від стародавніх героїв, він не приховує своїх почуттів. Його обличчя у гніві.

Цікавий факт, що «П'єта» — єдина робота, підписана художником. Він випадково підслухав розмову про те, ніби цю скульптуру створив інший художник. Тієї ж ночі майстер прокрався до творіння і вигравіював на ньому своє ім'я.

Одна з чудових робіт Мікеланджело — гробниця папи Юлія II. Її прикрашають красиві мармурові статуї. Одна з них — велична постать біблійного мудреця Мойсея і статуї двох полонених юнаків. Але й переможені юнаки у Мікеланджело так само сильні та прекрасні.

Мікеланджело Буонарроті у свої неперевершені роботи вносив мужність, красу і силу людини. Своїм мистецтвом, стверджуючи свободу і людську красу, він довів свою щирю любов до людей.

Мистецтво Середньовіччя, проіснувавши тисячоліття, висунула нове коло ідей та образів, нові естетичні ідеали, нові художні прийоми і новий зміст. Харчуючись ідеями християнства, це мистецтво глибоко проникло у внутрішній світ людини. Величезний інтерес мистецтва цієї епохи до морального вигляду людини, до того, що визначається більш загально словом «духовність». Середньовічне мистецтво створило грандіозні художні ансамблі; воно вирішило велетенські архітектурні завдання, створило нові форми монументальної пластики і живопису, а головне, явила собою синтез цих монументальних мистецтв, в яких прагнув передати повну картину світу. І в цьому величезний внесок мистецтва Середньовіччя у світову культуру. Але умовність як основний закон зображення, аскетизм, не дозволяє у всій повноті зобразити красу земного. У цілому доба Середньовіччя стала новим кроком у культурному і художньому розвитку людства, наповнила новими досягненнями світову культурну скарбницю.

V. Практичне завдання Статуя скульптора Мікеланджело «Мойсей» зробити усний аналіз

План аналізу:

1. Назва.
2. Вид.
3. Засоби.
4. Художня характеристика твору.

«Мойсэй» — мармурова скульптура біблійного пророка Мойсея, створена Мікеланджело протягом 1513 — 1515 рр. Первинно «Мойсей» задумувався як елемент гробниці папи Юлія II, однак, зі зменшенням кількості статуй у комплексі усипальниці, він став центром композиції.

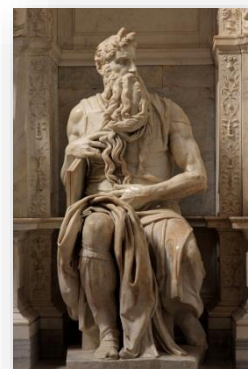
Погляд «Мойсея» звернений ліворуч, як і «Давидів». Права рука пророка опирається на скрижалі завіту, а ліва — перебирає пасма довгої бороди. Права частина його тіла напружена — праве плече та нога, дещо зігнута в коліні, трохи висунуті вперед, тоді як ліве плече та нога — відведені назад. Різкий рух правої ноги підкреслено перекинутою через неї драперією.

Характерною особливістю «Мойсея» є наявність «рогів» — променів світла, що було спричинено помилкою у перекладі Біблії латинською мовою «Вульгата».

Цей гігант, один із пророків, втілює *terribilita* — «загрозливу силу».

VI. Підсумки уроку, оцінювання.

- Що нового ви дізналися на уроці?

- Чи сподобався вам урок? Чим саме?
- Поясніть термін «Сакральна скульптура»
- Розкажіть про особливості скульптури Візантії, Романської та Готичної.

***Березницька О.А.,**
учитель музичного мистецтва
Уманської загальноосвітньої
школи I-III ступенів №3
Уманської міської ради*

Тема уроку. Мова барокової пластики Л.Берніні. Ідеал краси доби рококо («Амур» Е. Фальконе). Скульптура класицизму. Творчість О.Родена

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Загальнокультурна компетентність: духовно – моральні основи життя людини; роль мистецтва у житті, засвоєння художньої картини світу.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Соціальні компетентності: використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу.

Міжпредметні естетичні компетентності: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, вміння цінувати красу, створену митцями; оволодіння досягненнями світової культури; виявлення інтересу до культури, духовних та моральних цінностей.

Предметних компетентностей: виховувати інтерес та шану до пам'яток доби бароко, рококо та класицизму.

Тип уроку: Бесіда

Оснащення уроку: комп'ютер, презентація, роботи Л.Берніні, Е.Фальконе, О.Родена.

Терміни і поняття: афектація.

Твори мистецтва для перегляду та аналізу: «Екстаз святої Терези», мармур, 1644—1652, капела Корнаро церкви Санта Марія делла Вітторія Рим; «Аполон і Дафна» Л.Берніні; Мідний вершник — кінний пам'ятник Петру I у Санкт-Петербурзі. Е.Фальконе; Е.Фальконе «Амур»; «Людина зі зламаним носом» О.Роден; «Іоан Хреститель» О.Роден; «Ворота Пекла» О.Роден; «Три тіні» О.Роден; «Єва» О.Роден; «Поцілунок» О.Роден; «Мислитель» О.Роден; «Громадяни Кале» О.Роден; «Поет і муза» О.Роден.

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги на уроці та проголошення теми уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності

- Сьогодні на уроці ми пригадаємо характеристики пластичних мистецтв бароко на прикладі творчості Л.Берніні; рококо – Е.Фальконе; класицизму – О.Родена.

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

- Виконайте вправу «Викресли зайве». На дошці написані характерні ознаки скульптури стилів бароко, рококо, класицизму. Ваше завдання вибрати і записати ті ознаки, які стосуються відповідного стилю.

IV. Виклад вчителем нового матеріалу

Лоренцо Берніні — італійський архітектор і скульптор. У архітектурі і скульптурі Берніні, найбільшого майстра римського і всього італійського бароко, яскраво утілилися головні принципи цього стилю: підвищена емоційність, театральність, активна протидія простору і маси, поєднання релігійної афектації з підкресленою чуттєвістю.

Словничок:

АФЕКТАЦІЯ - неприродність, штучність у поведінці, манерах, піднесеність у мові.

В широких масштабах і з високою майстерністю Берніні вирішував проблему синтезу пластичних мистецтв. Створюючи інтер'єри, пишно прикрашені скульптурою (інтер'єри собору Святого Петра з кафедрою святого Петра, 1657–1666, і інших церков), а також самостійні скульптурні твори, Берніні живописно поєднує різні матеріали, використовує розфарбовування, позолоту, світлові ефекти.

Ковзання відблисків, контрастна гра світла і тіні створюють відчуття нервового піднесення. Під впливом простору скульптурні форми знаходять живописну текучість, а в інших випадках вони володіють власною утрируваною динамікою, неспокійно вириваючись в простір. Віртуозно обробляючи і поліруючи мармур, Берніні добивався майже натуралістичних ефектів — імітації блиску і м'якості шкіри, фактури тканини.

Чуттєвість і натхненність в творах Берніні нерідко зливаються, переходячи в містичну екстазію («Екстаз святої Терези», мармур, 1644—1652, капела Корнаро церкви Санта Марія делла Вітторія Рим).

Почавши свою скульптурну творчість із статуй і двофігурних композицій (*«Давид», мармур, 1623, «Аполлон і Дафна», мармур, 1622—1625, — в Музеї і галереї Боргезе Рим*), Берніні виступає надалі і як майстер скульптурного портрета, що гостро виявляє індивідуальність моделі, складний образ, що створює психологічно, в його мінливості і становленні (*бюст Шипіоне Боргезе, мармур, 1632, Музей і галерея Боргезе; бюст Констанци Буонареллі, мармур, близько 1635, Національний музей, Флоренція*).

Поступово в портретах Берніні посилюються зовнішня патетика, імпазантність, що приводить до формування закінченого типу парадного портрета, бароко з його бравурністю і пишнотою (*виконаний Берніні в 1665 під час поїздки до Франції портрет Людовика XIV, мармур, Національний музей Версаля*). Берніні створив також тип барочної гробниці з великою кількістю алегоричних фігур (надгробок папи римського Урбана VIII в соборі святого Петра в Римі, бронза і кольоровий мармур, 1639—1646).

Видатний французький скульптор **Етьєн Моріс Фальконе** займає особливе місце в історії французького мистецтва XVIII століття. Майстер величезного діапазону, Фальконе володів яскравим багатогранним талантом. Він відомий в першу чергу як автор монумента Петру I в Санкт-Петербурзі, рівних якому у світовій скульптурі небагато.

Фальконе як митець сформувався у бурхливу і значну епоху французької культури. Він був вихований епохою Просвітництва, коли віра в людський розум, в торжество інтелекту охопила багатьох передових людей. Силою свого мистецтва, глибокою переконаністю теоретика він брав активну участь у становленні прогресивних естетичних принципів свого часу.

Мідний вершник —
кінний пам'ятник

На прохання самої мадам де Помпадур відомий скульптор створює невелику скульптуру бога кохання Амура. Мармурова фігурка зображує хлопчика з крилами і отримала назву «Амур погрожує».

З моменту першої виставки скульптура стала популярною. Спочатку повторні статуетки робив сам автор, пізніше з'явилося багато копій невідомих авторів, що тільки збільшило її популярність.

З тих пір «Амур загрожує» став невід'ємною частиною інтер'єру в стилі рококо, своєрідною його емблемою. Фальконе зобразив цього весільного бога в образі дитини. Так він не

тільки втілює думку про вічну юність божества, а й додає образу загадковості і трохи лукавства. Його амур притискає до губ пальчик, як би закликаючи мовчати про щось. Створена таким чином таємниця залучає тих, хто дивиться на статую. Вони намагаються вгадати, про що може мовчати бог, який має владу над чужими серцями.

А може, цей жест покликаний всього лише відвернути увагу від справжніх намірів хлопчика. Адже його друга рука крадеться до сагайдаків зі стрілами. Швидше за все, він примітив чергову ціль і готовий вразити серце стрілою, щоб розпалити вогонь любові.

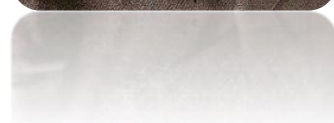
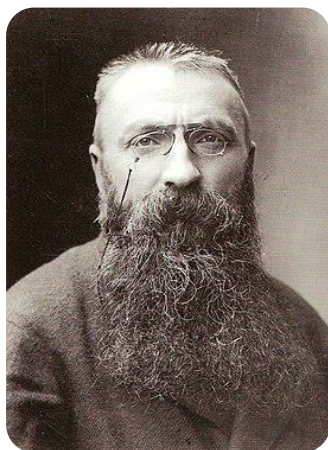
Але обидва жести пояснюють один одного: про любов слід мовчати, щоб не викликати заздрість що не пізнали її, і ніхто не знає, коли це почуття наздожене людину і хто стане обранцем ураженого стрілою серця.

Щоб пізнати істинний сенс скульптури її потрібно обійти кругом, розгледіти кожен деталь і, зіставивши воедино всі її аспекти, скласти цілісний образ повелителя сердець. Сприйняття людини також буде залежати від послідовності прочитання особливостей скульптури. Таким чином, Фальконе грає зі своїм глядачем, залучаючи його в світ мистецтва і прекрасного, де однозначної відповіді не буває.

Скульптура сповнена натяків і недомовленостей, які можна трактувати по-різному. Можливо, скульптор натякав мадам де Помпадур на її зв'язок з королем або просто застерігав, що в любові слова зайві. Але все ж натяки залишаються такими ж легкими і витонченими, як і сама скульптура.

Класицизм – художній стиль європейського мистецтва XVII-XIX ст., однією з найважливіших рис якого було звернення до античного мистецтва як вищого зразка та опори на традиції високого Відродження.

Мистецтво класицизму відображає ідеї гармонійного світогляду, але багато в чому їх втрачало в порівнянні з культурою Відродження. Конфлікти особи і суспільства, ідеалу та реальності, почуття і розуму свідчать про складність мистецтва класицизму. Художнім формам класицизму властиві чітка організованість, врівноваженість, зрозумілість і гармонійність образів. На противагу епатажним стилям бароко та рококо, в основі класицизму лежить стримана нормативна естетика, що вимагає суворого дотримання ряду правил, канонів, єдностей. В правилах класицизму закладена першочергова просвітницька функція. Естетика відображала прагнення до ідеалізації дійсності, за рахунок відмови від зображення складної й багатопланової реальності.

О.Роден (1840-1917) – видатний французький скульптор. Народився в Парижі в сім'ї службовця. Учився в паризькій Школі декоративних мистецтв. У 1864-1871рр. працював в майстерні *А. Кар'є-Беллеза*. Виконував моделі дрібної декоративної пластики (у тому числі для порцеляни Севрської національної мануфактури). У 1871-1877 рр. оздобив монументально-декоративною скульптурою декілька будівель Брюсселю. У 1875 р. відвідав Італію, де захопився мистецтвом скульпторів *Мікеланджело*, *Донателло* і *Лоренцо Гіберті*. З 1877 р. вивчав пам'ятники французької готики. Внесок Огюста Родена у розвиток нової техніки скульптури та інших принципів інтерпретації був значним. Роден відродив прийом створення попередніх моделей із глини. Бронзові скульптури, які відливали за цими моделями, дуже відрізнялися від тих ретельно оброблених статуй, що їх зазвичай виставляли в Салоні. До кінця століття його манера стала настільки вільною, що можна було чітко розрізнити сліди роботи пальцями або інструментами, так само як і грудки глини, що додавалися заради посилення виражального ефекту.

Фальконе «Амур»

Уже першими творами (*«Людина зі зламаним носом» (1864); «Бронзовий вік» (1876); «Іоан Хреститель» (1879)*) Роден виступив проти застигlosti академічної скульптури, надаючи створеним образам життєвих рис, показуючи їх у русі. Цього він досягав новаторськими зображальними засобами – емоційною експресією ліплення, контрастами світла і тіні, що зближувало його з імпресіоністами.

У виборі сюжетів Роден не відступав від традиції. Він використовував релігійні, історичні та літературні теми, щоб передати всю гаму людських почуттів, від страждання до тривоги, від радості до захоплення. Найвизначнішим із його творів, зроблених на замовлення, були «Ворота Пекла» для школи декоративних мистецтв у Парижі (1880), навіяні «Пеклом» Данте. Ця робота не була закінчена. Над оформленням вхідних дверей паризького Музею декоративних мистецтв Роден працював багато років. На дверях передбачався напис - цитата з «Пекла», першої частини «Божественної комедії»: «Залиш надію той, хто сюди входить». Оскільки це був навчальний заклад, вибір, поза сумнівом, здавався інтригуючим.

Окремі статуї цієї горельєфної композиції стали видатними самостійними творами (*«Три тіні», 1880; «Єва», 1881; «Поцілунок», 1886; «Мислитель», 1889*).

Статуя «Мислителя», що спочатку призначалася для тимпану замість традиційного образу Христа, мала втілювати творчу енергію Данте. Роден назвав свою роботу «Поет», оскільки вона зображала самого Данте, скульптуру якого мали розмістити над ворітьми. Проте майстер зрозумів, що статуя має ширшу, універсальнішу тематику: людина, котра переживає жорстоку внутрішню боротьбу.

Упродовж 1884-1888 рр. Роден працював над монументальним пам'ятником «Громадяни Кале», якому відтворив героїчну самопожертву шести громадян Кале заради життя мешканців усього міста. Цей пам'ятник кінця ХІХ ст. присвячено подіям далекого ХІV ст. - початку Столітньої війни між Францією та Англією. Англіїці тоді отримували перемогу за перемогою і, вигравши битву при Крессі, захопили значну частину Франції. Восени 1346 р. війська англійського короля Едуарда ІІІ взяли в облогу портове місто Кале на півночі Франції (пролив Па-де-Кале).

Середньовічні «Великі французькі хроніки» Фруассара лаконічно розповідають, що місто Кале протягом багатьох місяців мужньо витримувало облогу британців, не маючи жодної допомоги ззовні. Населення страждало від нестачі харчів; всі усвідомлювали безнадійність протистояння лицарям та лучникам короля Едуарда.

Кінець кінцем, король, розуміючи, що французи не мають виходу, поставив перед ними ультиматум: *«Нехай за стіни Кале вийдуть і стануть перед переможцем шестеро найбільш іменитих громадян міста - в одних лише сорочках, босі, із непокритими головами, із мотузками на шиї та з ключами від міста в руках»*. Місту було запропоновано вибір між капітуляцією і голодною смертю - Едуард пообіцяв зберегти життя всіх мешканців (окрім шести іменитих громадян) у випадку виконання його вимог.

Далі хроніст Фруассар розповідає, що, дізнавшись про ультиматум, бургомістр Жан де В'єнн наказав ударити у великий дзвін. На торговий майдан збіглися перелякані мешканці; вони приречено, як присуд смерті, вислухали повідомлення бургомистра - ніхто з них не вірив у те, що хтось із багатих людей погодиться виконати вимоги англійського короля. Коли Жан В'єнн закінчив, впала довга, страшна і, здавалось би, безнадійна тиша. Але ось виступив із натовпу один із найбагатших та найстарших за віком громадян міста і висловив згоду піти у ворожий табір, виконати принизливі умови короля Едуарда.

Цей перший був Есташ де Сен-П'єр. Хроніст розповідає: *«Люди юрмилися навколо нього, сповнені глибокого співчуття, вдячності і поваги. Багато хто із сльозами впав до його ніг. За першим, серед молитов і ридань жінок, вийшло з натовпу ще п'ятеро громадян. Згодився піти на смерть Жан д'Ер - також багатий і іменитий громадянин, батько двох вродливих доньок»*. Слідом за ним - брати Жан і П'єр де Віссан, потім ще двоє (хроніст не називає їхніх імен). Засуджені на смерть зняли з себе одяг та черевики, залишившись у довгих сорочках; кожен пов'язав на шию мотузку (символ рабства і ганьби), а потім всі вони

рушили через вже відкриті ворота до ворожого табору, до тимчасової резиденції Едуарда III. На площі знову запанувала страшна тиша, хоча люди не розходилися. Кожен відчував, що їх стало тут менше. Коли громадян Кале привели до англійського короля, той наказав негайно стратити їх, і кати вже стали за їхніми плечима. Та трапилося чудо: молода королева, уродженка Фландрії, кинулась перед Едуардом на коліна і вимолила помилювання своїм співвітчизникам. Король не міг їй відмовити, бо королева була тоді вагітна. Але все те, що трапилося, в таборі ворога, лежить за межами тієї історії, про яку розповідає французький скульптор.

На основі духовної спадщини Давньої Греції Роден створив з мармуру ліричну скульптурну групу «Поет і муза». До музи (це, мабуть, Ерато - муза любовної поезії), зображеної у вигляді прекрасної юної дівчини з довгим густим волоссям, притулився поет - юнак атлетичної будови з зосередженим, одухотвореним обличчям. Муза надихає поета, ще мить - і з його вуст полинуть перші рядки ще нечуваних геніальних віршів.

З середини 1880-х рр. в творчості Родена зростає тяжіння до ускладнення символічних образів, до виявлення полярних, вкрай сильних людських емоцій - від ясної гармонії та ліризму до повного відчаю і похмурої зосередженості. Поступово змінюється і манера Родена: його твори набувають ескізного, ніби незакінченого характеру, контрастнішою стає гра світла й тіні, а моделювання форм, іноді текучих - підкреслено мальовничим. Це дозволяло Родену передати враження повільного, часом болісного народження форм зі стихійної, аморфної матерії силою «духовного пориву».

Кращим творам Родена притаманні величність і глибина ідейних задумів, пристрасний драматизм образів. Роден був також чудовим живописцем. Особливу художню цінність становлять динамічні й легкі по виконанню малюнки й офорти Родена. Варіанти всіх названих скульптурних творів митця (в гіпсі, бронзі, мармурі) знаходяться в Музеї Родена в Парижі, а також у багатьох музеях світу. Його творчість вплинула на розвиток скульптури багатьох країн світу.

V. Практична робота.

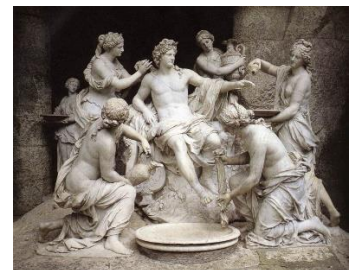
- *Порівняти скульптури бароко, рококо, класицизму.*

Б.Торвальєн
«Ганімед годус орла Зевса»

Клодіон «Поезія і музика»

Аполлон і Німфи. Ф. Жирардон

VI. Підсумки уроку, оцінювання.

- Що нового ви дізналися на уроці?
- Чи сподобався вам урок? Чим саме?
- Як ви гадаєте цілі, які були поставлені на початку уроку були виконані?

Березницька О.А.,

учитель музичного мистецтва

Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів

№3 Уманської міської ради

Тема уроку. Скульптура модернізму і постмодернізму. Нове пластичне мислення сучасності: зразки гігантоманії (Антоніум у Брюсселі), кінетична скульптура.

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Загальнокультурна компетентність: духовно – моральні основи життя людини; роль мистецтва у житті, засвоєння художньої картини світу.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Соціальні компетентності: використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу.

Міжпредметні естетичні компетентності: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, вміння цінувати красу, створену митцями; оволодіння досягненнями світової культури; виявлення інтересу до культури, духовних та моральних цінностей.

Предметних компетентностей: виховувати інтерес та шану до пам'яток модернізму та постмодернізму, сформуванню уявлення учнів про кінетичну скульптуру.

Тип уроку: бесіда

Оснащення уроку: комп'ютер, презентація, скульптурні пам'ятки модернізму та постмодернізму, зразки кінетичної скульптури.

Терміни і поняття: кінетичне мистецтво, нігелізм

Твори мистецтва для перегляду та аналізу: Г. Мур скульптура «Вівці»; Г. Мур «Король та королева»; Роботи Ентоні Хоу; Роботи Тео Янсон; Лімен Уїтaker; Роботи Рубена Марголін; «Колесо від велосипеда» (1913) Марселя Дюшана; Н. Габо «Голова»; Н. Габо «Лінійна конструкція в просторі №4»; Н. Габо «Фонтан Торсіон, що обертається»; П. Пікассо «Сидяча жінка» (1901, бронза); П. Пікассо «Шут»; П. Пікассо «Жіноча голова»; П. Пікассо «Натюрморт» 1914; П. Пікассо «Скули»; П. Пікассо «Бабуїн з малюком»; П. Пікассо «Сільвет»; П. Пікассо «Сова»; К. Бранкузі «Поцілунок»; К. Бранкузі «Мадемуазель Погани»; К. Бранкузі «Портрет княгині Бібеско»; К. Бранкузі «Ворота»; «Атоніум» Андре та Мішель Полаки.

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги на уроці та проголошення теми уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності

Минуле ХХ століття увійшло в історичний літопис людства як століття стрімкого технічного прогресу і небачених наукових відкриттів, що змінили традиційні уявлення про простір і час.

Воно позначилося:

- виходом у космос
- проникненням у таємниці підсвідомості.

Проте, це був час:

- 2-х світових і багатьох релігійних війн, революцій і соціальних конфліктів, техногенних катаклізмів і екологічних катастроф.

У цей період загострилися національні й релігійні протиріччя між народами, що по-різному сприймають цей світ.

Мистецтво минулого століття суттєво відрізняється від попередніх періодів, воно здається занадто складним для розуміння, неймовірно напруженим.

Насправді ж, воно, як і в усі часи, відображає й виражає дух своєї епохи, втілює внутрішній світ сучасників, які активно висловлюють протест проти дійсності, що руйнує індивідуальність або намагаються відгородитися від життєвих проблем іронією, гротеском.

Добро і зло, щастя і горе, війна і мир, любов і ненависть, урбанізація середовища і незаймана природа, що надавала натхнення, — діапазон тем сучасного мистецтва, яке відіграє роль своєрідного «барометра» цивілізації.

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

- Пригадайте напрями модернізму?
- Що ви можете сказати про постмодернізм, його напрями?

IV. Виклад вчителем нового матеріалу

Безперечно, живопис модернізму був різноманітнішим, ніж скульптура. Проте, цей вид мистецтва теж розвивався інтенсивно і мав як загальні характерні риси з живописом

модернізму, так і власні. Об'єднувало художників і скульпторів модернізму прагнення до змін, пошук нових зображальних засобів, створення абсолютно нового мистецтва, здатного взяти активну участь у перетворенні суспільства. Як і в живописі, в скульптурі стали переважати епічні риси. Дійсно, масштабність стала визначальною ознакою руху, яка розширила діапазон, а по суті, і саме поняття скульптури, в абсолютно новому напрямку.

До найбільш важливих напрямів модернізму, що вплинули на хід і розвиток сучасного мистецтва скульптури, як і живопису, належать: імпресіонізм, конструктивізм, абстракціонізм, футуризм, кубізм, сюрреалізм тощо.

Загальна тенденція в скульптурі ХХ ст. — її активна взаємодія з простором навколо — тобто повернення до «природних» ліній, плинність і динамізм форм, внутрішня енергія.

Скульптура модернізму декоративна, вона покликана прикрашати простір, підпорядковувати його єдиному ритму, гармоніювати з індустріальним суспільством, одночасно з цим, змушувати людину занурюватися в роздуми, будити фантазію. «Первинна структура» — ось найточніша з назв, що пропонувалися для скульптурних творів цього стилю, тобто вона відображала дві її головні особливості: надзвичайну спрощеність форм і спорідненість з навколишнім світом.

Г.Мур скульптура «Вівці»

Г.Мур «Король та королева»

Американський художник, скульптор і архітектор, теоретик мистецтва, один із лідерів світового художнього авангарду Наум Габо (1890—1977 рр.) належав до конструктивізму. Він став одним із піонерів **кінетичного мистецтва**.

Словничок:

Кінетичне мистецтво, кінетизм — напрям сучасного модернізму, що використовує так звані мобілі (пристрої, які приводяться в рух вітром, водою, електрикою, силами магнетизму тощо). Сформувався в 1950-ті роки.

Напрямок у сучасному мистецтві, пов'язаний із широким застосуванням об'єктів, що рухаються, в основі якого лежить ідея руху форми. Динамікою об'єкта вважається не просто його фізичне переміщення, а будь-яка його зміна, трансформація, тобто будь-яка форма «життя» витворює під час того, як за ним спостерігає глядач.

Кінетизм ґрунтується на уявленні про те, що за допомогою світла і руху можна створити твір мистецтва. Об'єкти представляють собою рухомі установки, що виробляють при переміщенні цікаві поєднання світла і тіні, іноді звучать. Ці ретельно сконструйовані пристрої з металу, скла або інших матеріалів, з'єднані з миготливими світловими пристроями, отримали назву «мобілів».

Архітектура - застигла музика. Цей відомий вираз, який приписують німецькому філософу і теоретику мистецтва Фрідріху Шеллінгу, стосується «великої» архітектури. Однак з середини ХХ століття художники все більше тяжіють до особливих «малих» архітектурних форм -

кінетичних скульптур, які застиглими назвати вже не можна. Навпаки, ці скульптури, окремі елементи яких, взаємодіючи, переміщуються химерними траєкторіями, заворожують глядача постійним рухом. Про кінетичні скульптури пишуть книжки мистецтвознавці, сперечаються відвідувачі виставок.

Художник **Ентоні Хоу** створює дивовижні кінетичні скульптури, відмінно гармонують з навколишнім середовищем.

Скульптури, що нагадують вітряні млини, підлаштовуються під навколишню їх природу, відбиваючи сонячне світло і рухаючись в такт вітрові. Використовуючи в основному нержавіючу сталь і скловолокно, Хоу конструює найрізноманітніші симетричні моделі.

Нідерландський художник (народився в 1948 році), відомий своїми «штучними формами життя» - скелетоподібними фігурами, здатними пересуватися піщаними пляжами під дією сили вітру. Генетичні алгоритми Янсена здатні симулювати біологічну еволюцію видів.

У роботах **Тео Янсена** знаходять застосування ідеї стопоходячих машин, основний вузол яких переводить обертальний рух в поступальний.

Скульптури Янсена нагадують химерні істоти, які спритно перебирають десятками ніг і з легкістю рухаються під дією вітру. Сам художник називає їх «пляжними звірами», Strandbeest. Однак насправді навчити «звірів» ходити не спотикаючись не так і просто - необхідно не тільки коректно спроектувати кожну ногу, але і організувати їхню спільну роботу. Для цього скульптору потрібно вирішити систему нелінійних алгебраїчних рівнянь, що впливають з теореми Піфагора.

Американський художник, чия творча біографія налічує вже понад п'ятдесят років.

Останні тридцять років він присвячує свої зусилля «вітряним скульптурам». Роботи **Лімена Уїтакера** вимагають подуву вітру, від якого вони починають обертатися і створювати потрібний «естетичний» ефект. У його роботах використовуються закони аеродинаміки, а самі скульптури представляють собою своєрідні прилади для виміру швидкості вітру (анемометри, вітроміри).

Швидше за все, на створення мобілів Уїтакера наштовхнуло обертання традиційного флюгера з анемометром у вигляді чотирьох півсфер, які використовують метеорологи. Втім, сам автор стверджує, що черпає натхнення в природі - в розгойдуванні трави і дерев під дією вітру. Сучасні комп'ютерні програми дозволяють моделювати геометрію обтікання газом або рідиною складних статичних або рухомих конструкцій, проте Уїтакер працює «з натхнення», визначаючи профілі кожного з «млинових крил» дослідним шляхом.

Американський художник, який народився в 1970 році в Каліфорнії, вивчав монументальний живопис у Флоренції, але згодом почав розробляти і збирати кінетичні фігури - головним чином з дерева. **Рубен Марголін** доповнив механізми Тео Янсена, що базуються на класичній кінематики шарнірів і важелів, додавши до них нові зв'язки у вигляді... мотузочок. За допомогою таких механізмів також можна перетворити обертальний рух в прямолінійний, проте з точки зору математики їхнє моделювання набагато складніше.

Кінетизм досяг свого розквіту як авангардна тенденція після знакової виставки Рух у галереї **Дениз Рене** у Парижі в 1955 році, після якої він привернув світову увагу. Центром експозиції став **Віктор Вазарелі**, його так званий Жовтий маніфест був опублікований Віктор Вазарелі якраз перед шоу і слугував одним із фундаментальних документів руху. Вазарелі був навчений в ідеях Баухауса і багато років працював у рекламі. Графічні дизайни, що він спочатку використовував у рекламі сформували зміст його нового стилю. Вони

прийняли форму подібного до сітки розташування чорного і білого кольорів, що створювало ефект мерехтіння. Його стиль швидко привабив прихильників — **Бріджета Райлі** та інших.

Ранні експерименти із рухом у мистецтві почалися між 1913 і 1920, і виконані вони були послідовниками дадаїзму і конструктивізму. Першим витвором кінетичного мистецтва можна вважали Колесо від велосипеда (1913) **Марселя Дюшана**, яке складалося із власне колеса, перевернутого на табуретці (цей витвір також вважають першою «готовою» скульптурою). У 1920 році конструктивісти Наум Габо і Антуан Певзнер використали термін «кінетичне мистецтво» у своєму Маніфесті реалізму. Пізніше, художник Ласло Мохой-Надь, що належав до Баухауса, використав термін «кінетичний» щоб описати механізований рух свого витвору Модулятор світового простору (1930).

Своїми скульптурами майстер прагнув створити зовсім нову реальність. Він стверджував, що будує образ скульптури з нічого, що образ народжується зсередини і простір є також важливою його частиною. Н. Габо вважав, що твір могла б створити природа, але не створила. Природа робить це через скульптора.

Н. Габо. «Голова»

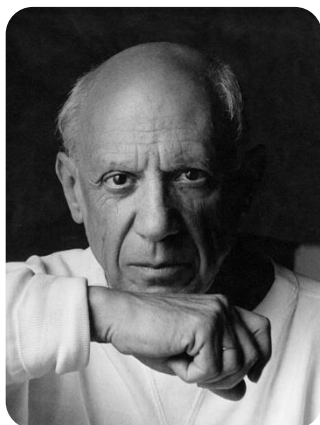

Н. Габо. Лінійна конструкція в просторі № 4

*Н. Габо. «Фонтан Торсіон, що обертається»
Сент-томас. Англія*

Невтомний експериментатор, людина, якій як нікому було властиве відчуття нового,

П. Пікассо до останніх років життя торував нові шляхи в мистецтві. Він змінював стилі і манери, крім живопису займався скульптурою, графікою, гобеленом, плакатом, вивчав японське і африканське мистецтво. Багато робіт майстра є відвертим глузуванням над глядачем, їх техніка подекуди груба і неестетична, однак головне для нього - художня метафора, що розкриває суть предмета - до кісток, до скелета. Зрозуміти П. Пікассо не просто, багато хто з відомих людей відкидали його творчість, інші захоплювалися нею. У картинах митця трагізм поєднувався з іронією, хаос - із гармонією, щирість - із удаваністю, святе ставлення до мистецтва - з відвертим нігілізмом. Але з позицій історичної відстані про його творчість можна сказати коротко: Пікассо - це ХХ століття.

Словничок:

Нігілізм (від лат. nihil — «ніщо») — світоглядна позиція, суть якої, у ширшому значенні, полягає у ставленні до будь-якої речі або людини як до ніщо.

Як і багато видатні майстри ХХ століття (Матісс, Шлюб, Леже, Модільяні, Джакометті, Ернст та інші), Пікассо був художником-універсалом. Його творча спадщина включає живопис, скульптуру, малюнки, кераміку, гравюри, монументальні і театральні роботи.

У скульптурі він виступав як першовідкривач не менш активно, ніж в живопису. Налічується кілька періодів в його біографії, коли він майже повністю віддавався створенню тривимірних творів, до яких належать і «чиста» скульптура, і декоративна кераміка, і просторові композиції.

Вперше Пікассо звернувся до скульптури в 1901 році, перебуваючи в Барселоні. До найраніших його робіт відносяться маленький етюд «Сидяча жінка» (1901, бронза), а також дві відомі бронзові маски 1903 року: «Сліпий співак» і «Пікадор зі зламаним носом». Потім, уже в Парижі в 1905 році, були виліплені «Шут», «Жіноча голова (Фернанда)», «Аліса Дерен», «Жінка, розчісує волосся». Всі ці роботи, перекладені в бронзу, поривають із традиціями Родена, а за світосприйняттям і емоційною настрою близькі картинам «блакитного періоду».

1906-1909 роки відзначені впливом на скульптуру Пікассо примітивів, африканської пластики, а потім і власних кубістичних відкриттів в живописі. «Жіноча голова» (1909, бронза) є прикладом Кубістичні рішення в тривимірному варіанті.

Наступне звернення майстра до скульптури прийшло в 1912 році. Пікассо, використовуючи досвід кубічного живопису, створив ряд творів, що стали своєрідною «путівкою в життя» кількома напрямками в західній скульптурі ХХ століття

Багато творів цього роду зруйнувалися, так як виконувалися з паперу та картону, а потім розфарбовувалися. Збереглися ті, які зроблені з дерева і металу.

У 1914 році Пікассо вперше ввів в свої композиції готові промислові вироби, використавши їх на цьому етапі «за прямим призначенням». Мова йде про бронзовий «келик абсенту», існуючому в шести варіантах, фактурних і колірних, з включенням в пластичний образ ложки для цукру.

Не менший інтерес представляє «Натюрморт» 1914 року - настінна композиція з розфарбованого дерева, де тим же прийомом «відкрита» стінка келиха, а винесена вперед полка-стіл декорована «натуральною» тисьмою з бомбочками.

Після інтервалу в кілька років художник знову береться за скульптуру, щоб уже не залишати цього заняття. До 1928 - 1929 років відноситься конструкція з дроту, експонована на виставці «Москва - Париж».

На рубежі 20 - 30-х років Пікассо реалізує в скульптурі ідеї, що збігаються з його сюрреалістичними картинами. Він працює з різними матеріалами - дерево, гіпс, метал, розфарбовує дерево і покриває піском гіпс і картон ;, домагаючись своєрідних ефектів фактури. У цей час з'являються і перші асамбляжі, зібрані з різних предметів, шматків і уламків, а потім відлиті в бронзі.

У 1932 році, купивши в Буажелу будинок з усіма службами, Пікассо переробляє каретний сарай під скульптурну майстерню і там працює над великими речами в глині та гіпсі для подальшого переказу в бронзу. У Буажелу були створені монументальні «Жіночі голови», одна з яких експонувалася в 1937 році одночасно з «Герніка» в павільйоні Іспанії на Міжнародній виставці в Парижі. До цього часу відносяться і перші анімалістичні твори Пікассо в скульптурі («Півень», «Голова корови»).

В період німецько-фашистської окупації Франції Пікассо перебував в Парижі, спілкувався тільки з близькими людьми і багато працював в скульптурі. Він збирав свої композиції з предметів, знайдених серед сміття, уламків машин, шматків труб, викинутих

дитячих іграшок і так далі. Так була створена знаменита «Голова бика» (1943, бронза), скомпонована з велосипедного сидла і керма.

У 1944 році була виліплена велика статуя «Людина з ягням», пізніше встановлена на центральній площі в Валлорисі. Тоді ж створена бронзова «Голова смерті». Ці роботи, безсумнівно, є вираженням думок і почуттів, викликаних Другою світовою війною. «Людина з ягням» прямо асоціюється з гуманістичними уявленнями про добро і людяність, в той час як «Голова смерті» - череп із зяючими очницями - ототожнюється з думками про страждання і жорстокості, викликаних війною.

Захоплення пластичними метаморфозами не залишило художника і після війни.

У 50-і роки він komponує з пічних дверцят, ободів коліс, труб, старих черевиків, корзин, гофри та іншого брухту «*Дівчинку зі скакалкою*» і «*Жінку з дитячою коляскою*». Виникають і прекрасні по виразності зображення птахів і тварин («*Сова*», «*Голуб*», «*Коза*», «*Бабуїн з дитинчам*», «*Бик*», «*Журавель*» та інші), а також натюрморти «Квіти у вазі» і «Ваза з квіткою». Всі ці твори перекладені в бронзу, цим було досягнуто єдності, про яку згадував Пікассо. Важко повірити, що ребра худі кози з роздутим животом утворені зі старого кошика, а виразна голова бабуїна складається з двох поламаних іграшкових автомобілів.

Невгамовна, пофарбована іронією фантазія Пікассо проявилася і при створенні в 60-х роках розфарбованих скульптур з листового заліза.

З 1948 року Пікассо багато працював в керамічній майстерні Жоржа Рам'є в Валлорисі, де їм були створені сотні творів-скульптурних, декоративних, утилітарних. Його «вироби» відрізняються неповторністю форми і самотутністю розпису. Сміливість Пікассо в поводженні з керамікою вражала керамістів-професіоналів. Сирий посуд, що зійшов з гончарного круга, потрапляючи в його руки, перетворювався в жіночу фігуру, птицю, кентавра чи іншу дивну істоту, які знаходили остаточний вираз після розпису і обпалення.

Слід сказати, що Пікассо вельми рідко виставляв свої скульптурні роботи. Лише в зв'язку з 85-річчям художника в Парижі, Лондоні і Нью-Йорку були організовані спеціальні виставки скульптури Пікассо, включили більше двохсот експонатів. Він дуже неохоче розлучався з цими роботами, і багато надійшли в музеї тільки після згаданих виставок. Цим, ймовірно, пояснюються і різночитання в назвах і датах, про які вже йшлося. Популярністю користувалися, в основному, бронзи, відливали відразу в декількох екземплярах.

Скульптурні твори Пікассо доводять його постійне прагнення до незвіданого, яке увінчувалися відкриттями нових можливостей пластики.

В його скульптурі вперше знайшли свої вирази такі особливості, які визначаються фахівцями як ознаки сучасної пластики.

Творця «Герніки» і «Людини з ягням», «Дівчата на кулі» і малюнків до книги віршів Елюара «Обличчя світу», чистих дитячих образів, як портрети сина, і «Голови смерті» неможливо запідозрити у відсутності любові до життя, до людини.

Він мав здатність «висловити в мистецтві людини прекрасного, щасливого або ж спотвореного стражданням, але завжди дієвого, готового все переінакшити на свій лад - людини-творця ... Пікассо - виразник нашого часу, з його зухвалою готовністю змусити річки змінити напрямок, перекрити простори океанів, перекинути мости між континентами».

П.Пікасо «Скули»

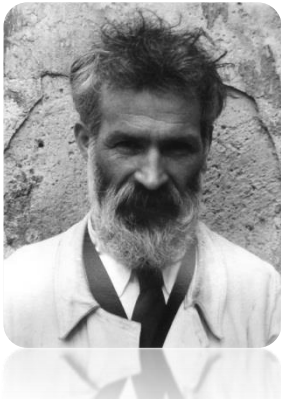
«Голова жінки Фернандо»

«Бабуїн з малюком»

Його життя могло б стати основою для захоплюючих пригодницьких романів, а його роботи і до цього дня дивують своєю сміливістю. Костянтин став справжньою провідною зіркою для скульпторів і художників авангарду.

Ще будучи звичайним румунським підлітком, він познайомився з глиною, потім закінчив художню школу Крайова і відправився в Бухарест підкорювати Школу витончених мистецтв. Але і цього йому здалося мало: в 1902 році він своєрідно повторив подвиг Михайла Васильовича Ломоносова і пішки, з одною торбою, дістався до Мюнхена, а в 1904 році - до Парижа.

К. Бранкузі

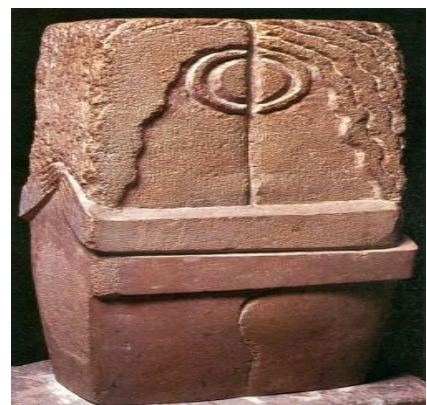
Кажуть, що в житті кожного справжнього генія є місце для поворотної точки, і якщо це так, то шукати її треба саме в столиці Франції. Подібне притягує подібне: два місяці Костянтин Бранкузі був асистентом Огюста Родена і пішов, сказавши, що під великим деревом нічого не росте.

Як багато до і після нього, Бранкузі почав пошуки власних манери і стилю з реалізму. Але роботи цього періоду, взагалі, мало кому відомі, і навіть мистецтвознавці навряд чи пригадають щонебудь з ранніх творів майстра. Тож не дивно, що багато художників і скульпторів того часу приходили до авангарду, однак те, що зробив Костянтин, до сих пір вражає знавців і любителів.

Незважаючи на те, що «реалістичного» Бранкузі практично не знають, його «архаїка» і «авангард» відомі всьому світу. Сам скульптор, втім, не відносив себе до авангардного течією. З його точки зору, він не йшов від реалізму, скоріше - переосмислив його:

«.. Те, що вони називають абстрактним, - це те, що найбільш реально. Чи не зовнішній вигляд, але ідея, суть речей»

Однією з перших робіт, яка викликала фурор, вважається «Поцілунок». Скульптура являє собою масивну вапнякову брилу. У ній намічені закохані - єдине ціле, де двоє стають одним. Найважливіше тут не зовнішня краса, а внутрішній зміст. Бранкузі не обмежувався каменем при виборі матеріалу. Скульптор все своє довге життя працював над кількома обраними темами, відтворюючи вже створені в інших матеріалах моделі.

Так, образ ніжної і лагідної «**Мадемуазель Погани**», вже виконаний у бронзі, повторюється неодноразово, в тому числі - в білому мармурі. Але ця серія нагадує про «Поцілунку» тільки лаконічністю: геометричні форми округлі, а поверхня добре відшліфована.

Найяскравішим і сміливим витвором скульптора по праву вважається скандальний «**Портрет княгині Бібеско**», який пізніше був більше відомий під назвою «**Княгиня Х**». У загальних формах вгадується жіночий бюст, але цю примітну роботу зустріли неоднозначно. На сучасників вона справила незабутнє враження, в тому числі на майбутнього друга Бранкузі - композитора-авангардиста Еріка Саті. Французьким урядом навіть було заборонено виставляти її в «Салоні Індепендент» в 1920 році.

Але скульптор не зрікся від свого творіння і навіть повторив його в металі.

Костянтин Бранкузі, що дожив до 81 року, встиг не тільки попрацювати над декількома камерними серіями, але також створив ряд монументальних творів в місті Тиргу-Жиу в Румунії. Одна з його робіт цього комплексу називається «**Ворота поцілунку**», вона виконана в камені. Майже тридцять років розділяють «Ворота» і «Поцілунок», але загальна простота і органічність цих форм підкуповують.

Напевно, тому ось вже багато років «Ворота» служать місцем паломництва закоханих зі всієї країни: вважається, що шлюби, укладені біля них, неодмінно бувають щасливими. Невідомо, чого бажав для своїх творів сором'язливий і неговіркий скульптор, але визнання, яке вони отримали, говорить лише про одне - про талант майстра.

АТОМІУМ У БРЮСЕЛІ

Атоміум — це футуристична споруда, яка визнана національним бельгійським символом і визначною пам'яткою столиці Бельгії Брюсселя. Вона була спроектована архітектором Андре Ватеркейном і побудована під керівництвом архітекторів Андре і Мішеля Полаків на території Всесвітньої виставки до її відкриття у 1958 році. За формою вона відтворює просторове розташування атомів однієї з алотропних модифікацій заліза (α -заліза) у вигляді збільшеної в 165 мільярдів разів об'ємноцентрованої кубічної елементарної комірки: вісім атомів у вершинах і один у центрі куба.

Атоміум (англ. Atomium) - один з головних символів Брюсселя, який представляє собою модель кристалічної решітки заліза, яка збільшена в 165 мільярдів разів.

Атоміум - пам'ятник мирному атому. Атоміум був створений в 1958 році до відкриття Всесвітньої виставки «Експо-58». Футуристична споруда символізує атомне століття, великі можливості атомної енергії і її мирне застосування для наукових цілей.

Автором проекту Атоміума став бельгійський інженер-будівельник Андре Ватеркейн, будівництво почалося в 1957 році під керівництвом архітекторів Андре і Жана Полак. Спочатку покриття споруди було алюмінієвим, але під час реставрації в 2006 році його покрили сталевую

оболонкою.

Атоміум не повинен був виходити за межі Всесвітнього ярмарку, але так вийшло, що він став однією з найбільш відвідуваних визначних пам'яток Брюсселя. Днем сталеві атоми блищать на сонці, а ввечері підсвічуються кольоровою підсвіткою.

Значні розміри Атомиума:

- висота - 102 метри;
- вага конструкції - 2400 тонн;
- кількість сфер - 9;
- діаметр кожної сфери - 18 метрів;
- кількість з'єднувальних труб-переходів - 20;
- довжина кожної труби - 23 метри.

Атоміум - дивовижна споруда, яке є одночасно музеєм, оглядовим майданчиком, розвагою і рестораном.

У самій верхній сфері на 8 рівні знаходиться панорамний ресторан Belgium Taste (Смак Бельгії). З його вікон відкриваються захоплюючі види.

На нижніх рівнях споруди проходять тимчасові виставки. Також представлена постійна експозиція, яка розповідає 60-річну історію цього павільйону і як він з часом став символом Брюсселя і Бельгії. Тут збереглися архівні документи і фотографії з «Експо-58».

Біля підніжжя Атомиума в Брюпарке знаходиться Міні-Європа - дивовижний парк, де можна мигцем поглянути на відомі європейські споруди в масштабі 1:25.

ПАРК МІНІ-ЄВРОПА

Тут представлені найпопулярніші пам'ятки: Ейфелева вежа, Біг-Бен, Триумфальна арка, Пізанська вежа та інші. Крім того, в парку є багато об'єктів, що рухаються - млини, швидкісні потяги, автомобілі та гондולי Венеції, також можна поспостерігати за падінням Берлінської стіни, виверженням Везувію і коридою в Севільї. Всього в Міні-Європа близько 350 монументів і 80 міст, відтворених з високою точністю. Виготовлення деяких макетів обійшлося в сотні тисяч

євро. У темний час доби всі експонати підсвічуються і від цього виглядають ще натуральніше.

VI. Підсумки уроку, оцінювання.

- Вам сподобалися твори скульпторів-модерністів і постмодерністів? Чому?

- Яка найбільше? Чому?

VII. Домашнє завдання:

Підготуйте невеликі повідомлення про художників цих стилів та їх твори, які вам сподобалися.

*Іващенко Лариса Анатоліївна,
учитель предметів мистецької освітньої галузі
Канівської гімназії імені Івана Франка
Канівської міської ради
Черкаської області*

Тема. Різнокольоровий світ європейського живопису. «Титани» епохи Відродження.

МЕТА: Формувати ключові компетентності:

уміння вчитися: самоорганізовуватися до навчальної діяльності, уміння працювати в колективі;

загальнокультурну:

дотримуватись норм культури мовлення, зв'язно висловлюватись; аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності;

інформаційно-комунікаційну:

використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних і суспільно значущих завдань.

Формувати міжпредметну естетичну компетентність:

виявляти естетичне ставлення до світу в різних сферах діяльності людини, оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтва, проаналізувати засоби виразності видів мистецтв, визначити спільне, відмінне, характеризувати найкращі зразки кіномистецтва, розвивати творчі здібності;

Формувати предметні мистецькі компетентності: допомогти учням усвідомити значущість українського народного мистецтва в розвитку національної культури; вчити формулювати власні враження під час спілкування із творами мистецтва; стимулювати пізнавальну активність, виховувати повагу, любов до української та світової культури.

Тип уроку: комбінований, поглиблення знань.

Обладнання: для вчителя – ТЗН, презентація з першими у світі фотографіями, відеоролики про фотомистецтво.

для учня – робочий зошит.

Структура уроку

- I. Організаційний момент (2 хв.)
- II. Мотивація навчальної діяльності (2 хв.)
- III. Повідомлення теми і завдань уроку (3 хв.)
- IV. Вивчення нового матеріалу (24 хв.)
 1. Робота в зошиті.
 2. Розповідь вчителя.
 3. Виступи учнів
 4. Розповідь вчителя

V. Закріплення нового матеріалу (4 хв.)

VI. Рефлексія (5 хв.)

VII. Підсумок уроку (3хв)

VIII. Домашнє завдання (2 хв.)

ПЕРЕБІГ УРОКУ

*«Хай нащадки одержать від нас децю подібне до того,
що нам самим лишилося від наших предків.»*

Данте

I. Організаційний момент

Перевірка присутності учнів на уроці, наявність обладнання в учнів. Повідомлення про організацію роботи на уроці.

Слайд 2.

II. Мотивація навчальної діяльності

Епоха великого Відродження. Більш ніж чотири століття відмежовують її від сьогодення, але ні на мить вони не дають права забувати нам, що така епоха була, що це вона дала нам Сікстинську Мадонну і Мону Лізу, Рафаеля і Мікеланджело, Тиціана і Леонардо да Вінчі, Лауру і Беатріче, Ромео і Джульєтту. Занурившись у галузь мистецтва нам необхідно дослідити, якою вона була - людина епохи Відродження, що відрізняло її від представників попередніх епох. Чому саме цей час подарував стільки геніїв та світових шедеврів? Що об'єднує наш час з епохою Ренесансу?

Слайд 3.

III. Повідомлення теми і завдань уроку

Тема нашого уроку – **Різнокольоровий світ європейського живопису.**

«Титани» епохи Відродження.

Ми визначимо засоби виразності італійського Відродження, ознайомимося з творчістю художників, навчимося аналізувати власні почуття від сприйнятого мистецтва.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Робота в зошиті.

(Запис числа, теми уроку, визначення.)

Слайд 4.

Відродження, або Ренесанс (фр. *Renaissance* — «Відродження») — культурно-філософський рух кінця Середньовіччя — початку Нового часу, що ґрунтувався на ідеалах гуманізму та орієнтувався на спадщину античності.

2. Розповідь вчителя.

Найповніше і найпослідовніше еволюція Відродження проходила в Італії. Відродження — це могутній культурний рух у межах XIV — початку XVII ст., в ході якого відбулося подолання духовної диктатури, деспотії церкви. Виникла нова культура, звернена до земних справ, прагнення людей до щасливого життя, нова система національних літератур, нова філософія і наука. Небувалого розквіту досягло саме образотворче мистецтво.

Слайд 5.

В період 1490—1520 рр. живопис Італії переживає справжній розквіт і вищу фазу свого розвитку. В повну силу працюють талановиті представники Ренесансу — Доменіко Гірляндайо, Сандро Боттічеллі, Перуджино, Джованні Белліні. Але в цей же час активно захоплює провідні позиції в мистецтві нова плеяда митців, що мало рахується з живими авторитетами нещодавнього мистецького минулого. Їх значно менше, ніж майстрів 15 століття, але їх обдарованість і майстерність — майже недосяжні. Їх перелік не перевищує і 10 осіб, але всі вони — велетенські таланти, титани Відродження, серед яких — Леонардо да Вінчі, Джорджоне, Тиціан, Рафаель Санті, Мікеланджело Буонарротті.

Пізнє Відродження в Венеції додасть ще постаті Паоло Веронезе та Тінторетто.

Вже за життя цих майстрів їх твори стануть взірцями, а картини Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, [фрески](#) Рафаеля в Ватикані, [картини](#) Джорджоне, [портрети](#) роботи Тиціана і Тінторетто стануть школою для поколінь художників як у самій Італії, так і далеко за її межами, якому б століттю чи мистецькому напрямку вони б не належали.

3. Виступи учнів. (Дослідники творчості художників)

Слайд 6.

1-й учень

Леонардо да Вінчі залишив після себе рукописи з багатьох областей знання. Він займався математикою, гідромеханікою, геологією і фізичною географією, метеорологією, хімією, астрономією, ботанікою, а також анатомією і фізіологією людини і тварин.

Незважаючи на те, що деякі шедеври Леонардо, наприклад “Джоконду”, знають усі, можна привести і маловідомі факти його життя і творчості. Наприклад, що матір’ю Леонардо була проста селянка, він отримав домашню освіту, віртуозно грав на лірі, першим пояснив, чому небо синє, а місяць такий яскравий.

Слайд 7.

Цікаві факти.

Він віртуозно грав на лірі. Коли у суді Мілана розглядалася справа Леонардо, він фігурував там саме як музикант, а не як художник чи винахідник.

За однією з теорій, Мона Ліза посміхається від усвідомлення своєї таємної для усіх вагітності. За іншою версією, Джоконду розважали музиканти і клоуни у той час, як вона позувала художнику. Є ще одна теорія, відповідно до якої, “Мона Ліза” – це автопортрет Леонардо.

Леонардо, по всій видимості, не залишив жодного автопортрету, який би міг йому бути однозначно приписаний. Учені засумнівалися у тому, що знаменитий автопортрет сангіною Леонардо (традиційно датується 1512-1515 роками), що зображує його у старості, є справжнім. Вважають, що, можливо, це лише етюд голови апостола для “Таємної вечери”. Сумніви у тому, що це автопортрет художника, висловлювалися з ХІХ століття, останнім їх нещодавно висловив один з найбільших фахівців по Леонардо, професор П’єтро Марані.

Вчені Амстердамського університету і фахівці зі США, вивчивши загадкову посмішку Джоконди за допомогою нової комп’ютерної програми, розгадали її склад: за їхніми даними, вона містить 83% щастя, 9% зневаги, 6% страху і 2% злості.

Леонардо любив воду: він розробив інструкції з підводних занурень, винайшов і описав прилад для підводного занурення, дихальний апарат для підводного плавання. Усі ці винаходи Леонардо лягли в основу сучасного підводного спорядження.

Леонардо першим пояснив, чому небо синє. У книзі “Про живопис” він писав: “Синява неба утворюється завдяки товщі освітлених часток повітря, яка розташована між Землею і чорнотою, що знаходиться вгорі”.

Леонардо був амбідекстром – він в однаковій мірі добре володів правою і лівою руками. Він страждав дислексією (порушенням здатності читати) – цю недугу, яку ще називають “словесною сліпотою”, пов’язують зі зниженою активністю мозку у визначеній зоні лівої півкулі. Як відомо, Леонардо писав дзеркальним способом.

Леонардо залишив проекти підводного човна, повітряного гвинта, танка, ткацького верстата, шарикопідшипника і літаючих машин.

Леонардо першим із живописців почав розчленовувати трупи, щоб зрозуміти розташування і будову м’язів.

Слайд 8.

2-й учень

Рафаель Санті один з найбільших живописців епохи «Високого Відродження». За 37 років свого життя він написав **більше 200 картин**. Особливо знаменита його прекрасна серія мадонн. Він перший хто надав Мадонні не відсторонений, а ніжний образ..

Рафаель тонко відчував жінок, в 8 років він рано втратив матір. Її зображення він пізніше бачив на фресці свого батька, придворного художника, Джованні Санті

Рафаеля ніколи не віддавали няням чи служницям. Мати годувала його грудьми, батьки виховували дитину самі, хоча це було не прийнято за традиціями того часу. Батько Рафаеля, Джованні Санті, був не тільки придворним художником і поетом, а й освіченою людиною свого часу. Він став чимось на зразок міністра освіти при дворі герцога Урбинського.

Слайд 9.

Навчаючи свого сина майстерності художника, Джованні скоро стало зрозуміло, що хлопчик швидко розвивається, все схоплює. Коли Джованні передав йому всі свої вміння і зрозумів, що нікому навчити не може, він відвіз сина в Перуджу, навчатися у самого прославленого художника Італії того часу – П'єтро Перуджино.

Для художників того часу було прийнято володіти різними творчими професіями - архітектор, скульптор, художник, поет. Вважалося що художник – це не тільки вміння малювати, це особливий стиль мислення. Щоб стати знаменитим художником, необхідно було бути розумним. І Рафаелю це вдавалося.

Рафаель в 17 років став вже визнаним художником, брав участь у розписі різних храмів і мав багато приватних замовлень. У 1505 році він відчув, що вичерпав можливості навчання у Перуджино. Рафаель був постійно налаштований на навчання. Коли до нього дійшли чутки що у Флоренції існує потужна кагорта художників, він кинув все і відправився туди навчатися.

Слайд 10.

Перегляд відео Рафаель Санті (укр.) Від середньовіччя до Відродження

3 –й учень

За свою тривалу кар'єру скульптора, архітектора і художника Мікеланджело Буонарроті здобув майже міфічну славу та чисельних шанувальників не тільки в Італії та Європі, а й по всьому світі.

1. У підлітковому віці Мікеланджело жив та навчався в будинку одного з найважливіших заступників мистецтва в Європі Лоренцо Медічі. Саме тоді один з його суперників скульптор П'єтро Торріджано зламав йому ніс. Причиною бійки могла бути як і заздрість Торріджано так і поганий характер Мікеланджело.

2. Мікеланджело був надзвичайно вибагливий до мармуру, який він використовував для створення своїх скульптур, проте одну зі своїх найбільш відомих робіт статую Давида, Мікеланджело зробив з непотрібного та викинутого шматка мармуру. Брила граніту майже сорок років стояла без діла, перш ніж Мікеланджело взявся її обробити.

3. Мікеланджело працював для дев'яти різних католицьких понтифіків. Обсяг його робіт у Ватикані був величезний. Він включав все від оздоблення декоративних меблів в спальні папи та до розпису неймовірної стелі Сикстинської капели.

4. Спочатку для роботи над Сикстинською капелою папа Юлій II вибрав Рафаеля. Та слава Мікеланджело в ті часи невпинно зростала і з ревнощів або гордості, Рафаель переконав папу найняти Мікеланджело замість нього, оскільки надіявся довести, що молодий Мікеланджело був лише скульптором і не міг виконати таку надскладну роботу. В кінцевому результаті, очевидно Рафаель був дуже розчарований.

5. Мікеланджело рідко підписували свої роботи та не любив будь-які формальні автопортрети, але стилізовані власні зображення він часто використовував у своїх роботах. Найвідомішим з таких специфічних автопортретів зображений на фресці «Страшний суд» на стіні Сикстинської капели, де святий Варфоломій тримає шкіру, обличчя якої дуже схоже на художника. Існує гіпотеза, що Мікеланджело зобразив цей момент Страшного суду, коли Христос вирішує долю самого художника.

6. Сьогодні мало кому відомо, що Мікеланджело є автором сотень віршів та сонет. Як говорять, талановита людина – талановита в усьому.

7. Мікеланджело був також визначним архітектором і присвятив багато років будівництву базиліки Святого Петра у Ватикані. Навіть після того, як він став занадто слабким, щоб регулярно відвідувати місця своєї роботи, він як і раніше контролював роботу з дому та відправляв креслення та ескізи бригадирам.

Слайд 11.

8. Скульптура залишилась його істинною любов'ю до кінця життя. Він не був одружений та не мав дітей, Мікеланджело так і помер працюючи у своїй домашній студії над його останньою роботою «П'єта» або «Оплакування Христа», яка зображує Ісуса на руках Діви Марії.

Слайд 12.

Перегляд відео Мікеланджело (укр.) Від середньовіччя до Відродження

4. Розповідь вчителя

Живопис Північного Відродження

Північне Відродження доба розквіту фламандсько-голландського і німецького живопису. У Нідерландах — це передусім Ян ван Ейк, у пізнішому періоді — Босх і Брейгель, а в Німеччині — Альбрехт Дюрер, Лукас Кранах Старший, Ганс Гольбейн, Маттіас Грюневальд та ін.

Головне творіння Яна ван Ейка (завершене його братом Хубертом) грандіозний Гентський вівтар (див. ілюстрацію на с. 80), у якому виражено уявлення про людський Всесвіт. Митець уперше створює подвійний портрет, який завдяки зображенню деталей домашнього інтер'єру виходить за межі портрету і наближається до побутового жанру.

Художник «заселяє» фантастичними істотами, безпорадними фігурками людей із птахами, рибами, звірами, таким чином створюючи відчуття суєтності.

Так само, як і Босх, під впливом народної культури перебував Пітер Брейгель Старший. У панорамних пейзажах митця панує природа, а людина, натомість, ніби губиться в її безмежних просторах.

У найоригінальнішому творі «Фламандські прислів'я», або «Світ шкереберть», Брейгель Старший з неймовірною художньою силою «ілюструє» близько сотні відомих прислів'їв. Він не уникає слабкості, а інколи й дурості людини, часто-густо його персонажі підлягають гострій сатири. Картина наповнена символами, однак дотепер не всі з них розшифровані, оскільки деякі крилаті вирази втратили своє значення чи вже забуті.

Слайд 13.

Слайд 14.

V. Закріплення навчального матеріалу

Слайд 15, 16, 17.

1. Визначити, хто автор картини?
2. Кого називають «Титанами» епохи Відродження і чому?

VI. Рефлексія

Вправа «Піраміда знань»?

- Який художник запам'ятався найбільше?
- Що нового відкрили для себе?
- Продовжте речення. Під час уроку я – дізналась/дізнався про ...
- Мені найбільше запам'яталося фото ...

VII. Підсумок уроку

Слайд 18

Найбільш видатніші художники світу епохи Відродження знаходили своє натхнення в біблійних сюжетах. Але це вже були не канонічні лики святих, а життєві, людські образи. Інтерес до людини, її внутрішніх переживань — ось, що виходить на перший план. Архітектура, живопис, література звертаються до культури Античності, відроджують її цінності

Мотивація оцінок за роботу на уроці.

Слайд 19.

VIII. Домашнє завдання. Підготувати презентацію про творчість одного із художників Північного Відродження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вікіпедія - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Відродження>
2. 20 цікавих маловідомих фактів про Леонардо да Вінчі – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vsviti.com.ua/interesting/tech/29022>
3. Цікаві факти з життя Рафаеля Санті – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://miy.in.ua/rafael-santi-tsikavi-fakty-z-zhyttya-hudozhnyka.html>
4. Факти з життя Мікеланджело -[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.factday.net/5-10-malovidomi-fakty-pro-mikelandzhelo.html>
5. Шедеври північного відродження - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://narodna-osvita.com.ua/6010-shedevri-pvchnogo-vdrozhennya.html>
6. Відеоролік Мікеланджело (укр.) Від середньовіччя до Відродження - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ET0Jzw5MHSA>
7. Відеоролік Рафаель Санті (укр.) Від середньовіччя до Відродження - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=YhWo3cAy_6Y.

*Крім Людмила Анатоліївна,
учитель інтегрованого курсу «Мистецтво»
Городищенської ЗОШ І-ІІІ ст. №1
ім. С.С.Гулака-Артемівського
Городищенської районної ради Черкаської області*

Тема. «Титани» епохи Відродження та їхні шедеври: Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело Буонаротті. Живопис Північного Відродження: «малі» голландці (Я. Ван Ейк, І.Босх, Я. Вермер, Ф. Халс, П. Клас) та «великі» голландці (П.П.Рубенс та Рембрант)»

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

вміння вчитися (організувати своє робоче місце, орієнтуватися в часі та берегти його, планувати свої дії, доводити роботу до кінця);

загальнокультурна компетентність (розвиток мовленнєвих здібностей та норм культури спілкування);

міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до мистецтва; **формування предметних компетентностей:** вчити висловлювати власну думку щодо мистецьких творів та проявів культури в сучасному світі; сприяти розвитку пошукового інтересу до вивчення культурної і мистецької спадщини епохи Ренесансу;

спілкування державною, іноземною мовами: послідовно формувати думки і поєднувати їх у зв'язному мовленні, збагачувати словниковий запас; уміння тлумачити поняття, використовувати спеціальну мистецьку термінологію, висловлювати думки, почуття, погляди, вступати в діалог (дискусію); формувати розвинену, соціально активну, творчу і самостійну особистість.

математична: уміння перетворювати інформацію з однієї форми в іншу; розвивати уміння оцінювати результати виконаних дій;

інформаційно-цифрова: уміння використовувати сучасні цифрові технології, інтернет-ресурси для отримання нових знань, пізнання та творення мистецтва.

Тип уроку: комбінований.

Форма організації: урок-конференція з використанням мультимедійної презентації.

Методи і прийоми, використовувані вчителем на уроці: коментар, бесіда, організація процесу сприймання, пізнавальної діяльності учнів, частково-пошуковий метод, репродуктивний (відтворюючий).

Міжпредметні зв'язки – культурологія, історія.

Обладнання: комп'ютер, інтерактивні вправи засобами онлайнового сервісу Learning Apps.org., мультимедійна презентація, підручник «Мистецтво» 11 клас.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Створення сприятливої атмосфери.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів

Для майстрів епохи Відродження спокійна краса і гармонія були важливі понад усе, тому вони і шукали їх всюди: у літературі, архітектурі, живописі, в музиці. «Епоху відроджують люди», - цей принцип найбільше підходить саме до Відродження.

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

Учитель: У період, коли культура Італії досягла апогею розквіту (Високе Відродження, XVст.), ренесансні настрої охопили і Європу, так розпочалося Північне Відродження. Гуманістичні ідеї набули широкого поширення і популярності в інших країнах лише після 100 років свого панування в Італії. Однак миттєво гуманістична ідеологія отримала у інтелігенції Франції, Англії, Нідерландів, Німеччини визнання, оскільки переконувала в нових можливостях людини. Які ж характерні ознаки нової епохи втілювали в собі генії Відродження? – пильну увагу до людини та її внутрішнього світу, до наукового пізнання, реалістичне бачення природи, інтерес до класичного мистецтва і творчий розвиток національних традицій.

IV. Виклад нового матеріалу

Учитель: На сьогоднішньому і на наступному уроці ми з вами проведемо конференцію-диспут, де розглянемо питання, які стосуються творчості художників європейських держав епохи Ренесансу. І як підсумок двох уроків, ми колективно дамо відповідь на проблемне питання: **Що було спільного і відмінного у творчості митців Італійського і Північного Відродження**(«малі» та «великі» голландці)?

Підготовчий етап уроку-конференції: клас ділиться на три групи, кожна з яких готує свій виступ на уроці - конференції з обраної теми: збирає та аналізує матеріал, систематизує його, готує свою частину презентації та запитання до класу для підсумкового обговорення.

Під час підготовки до уроку-конференції, учні отримали випереджальне завдання, розділилися на три групи та підібрали і проаналізували матеріал:

1.«Титани» епохи Відродження та їхні шедеври: Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело Буонаротті.

2.Своєрідність живопису нідерландських художників Ієронімуса Босха, Я. Ван Ейка, Я. Вермера, Ф. Халса, П. Класа.

3. Неминуща швидкоплинність життя у творах «великих» голландців **Пітера Паулюса** Рубенса та Рембранта ван Рейна.

Учитель. Мистецтво Північної Європи місце людини у Всесвіті осмислювало інакше, ніж італійське. В мистецтві Італії Людина – центр Всесвіту. У мистецтві Європи Людина – не вершина творіння, а лише одне з численних свідчень всемогутнього творця. Для північноєвропейських художників Людина живе одним життям з небесами, морем, землею, він прекрасний і величавий, але все ж більше, ніж будь-камінь або травинка. На прикладі картин видатних художників епохи Відродження 15 – 16 століть Північної Європи простежимо відображення людини і його творіння. В основному художники зображували релігійні сюжети, вони закликали до поклоніння, а також до розуміння і співпереживання. 16 століття – це тривожний і сумний вік, оскільки значна частина країн і областей Європи переживала кошмар релігійних воєн.

Розпочнемо нашу конференцію виступом представника групи «Мистецтвознавці Італії» з темою: «Титани» епохи Відродження та їхні шедеври: Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело Буонаротті».

1. **«Мистецтвознавці Італії».** (Виступ з мультимедійною презентацією).

Це, безсумнівно, золотий вік, який повернув світло вільним мистецтвом.

Марсіліо Фічино

Учитель: Відродження - епоха в культурному та ідейному розвитку ряду країн Західної та Центральної Європи. Основні відмінні риси культури Відродження: світський характер, гуманістичний світогляд, звернення до античної культурної спадщини, свого роду «відродження» його впливу на культуру (звідси походить і назва всього періоду). Разом з тим культура Відродження - це перехід від середньовіччя до нового часу. Тому в ній так тісно переплелася старе і нове. Межі цього періоду в різних країнах різні. Так, в Італії Відродженням називають 14 - 16 століття, а в інших європейських країнах - 15 - 16 століття. Зазвичай прийнято виділяти італійське (рубіж 13 - 14 століть), Раннє Відродження (15 століття), Високе (кінець 15 - перша чверть 16 століття) і Пізнє Відродження (16 століття).[1] Ця епоха явила світові видатних майстрів Європи: Мікеланджело, Рафаеля, Леонардо да Вінчі і багато інших. Сьогодні ми познайомимося з творчістю найбільш цікавих і знаменитих художників і знайдемо відповідь на питання «Чи можна вважати цих творців титанами Відродження?»

Учень: Отже, ми в Італії, у прекрасному місті-державі Флоренції. Флоренція — столиця Відродження, «нові Афіни». На відміну від Рима, що перебував під сильним впливом папства, Флоренція завжди була волелюбною, протягом тривалого часу тут існувала незалежна Флорентійська республіка. Саме у Флоренції, починаючи з Джотто, творили найяскравіші майстри малярства, архітектури, літератури. До кінця XV століття місто вже набуло тих неповторних і прекрасних рис, які й досі привертають увагу людей. Приблизно в цю ж добу у Флоренції працювали Леонардо да Вінчі, і Мікеланджело, і Рафаель.

Учень (розповідь): Більше п'яти століть (1483-1520) його ім'я оточене ореолом поклоніння і захоплення. Свої творчі шукання він втілював у образах Мадонни, в монументальних фресках, віттарних картинах і реалістичних портретах. Його справедливо називають «співцем жіночої краси». Ним написано більше 20 Мадонн. Так це - Рафаель Санті. Рафаель був чудовим майстром малюнка. Тут яскраво виявилися його бездоганне, легке, вільне почуття лінії. Значний внесок він приніс в архітектуру. Саме ім'я Рафаеля надалі стало уособленням ідеального, наділеного божественним даром художника. Знамениті фрески «Сікстинська мадонна», «Афінська школа». Мадонни Рафаеля – це твори про людину.

Отже, і в живопису знайшли відображення найважливіші принципи гуманістичного світогляду: у центрі зображення – людина, вона має реальні риси, індивідуальний характер; картина притаманна піднесена натхненність і висока краса зображуваного.

Учень: Люди Відродження пізнавали світ перш за все через мистецтво, саме цим пояснюється їх прагнення побачити всі доступні для огляду шедеври. У 1504 році вся Флоренція вийшла на площу помилуватися виставленим на огляд «Давидом» - мармуровою скульптурою біблійного юнака-героя роботи Мікеланджело. «Давид» став символом волелюбної Флоренції, закликом до мужності й громадянського подвигу її жителів.

Уявлення про геніальність як про божественне натхнення, про надлюдські здібності, даровані кільком обраним особистостям, яка проявляла себе через них, найбільш повно ілюструється життям і творчістю Мікеланджело Буонарроті (1475 - 1564). Мікеланджело вважав себе скульптором, що, однак, не завадило йому бути великим художником і архітектором. Найвеличнійший твір монументального живопису Високого Відродження - розпис стелі Сікстинської капели у Ватикані, виконаний в 1508 - 1512 роках. Плафон являє собою грандіозний ансамбль, що включає сотні фігур, ритмічно розміщені у відведених для них полях, на які художник розділив склепіння капели. Розпис стелі вражає внутрішньою єдністю гігантської композиції.

Учень: Мистецтво Ренесансу було перейнято ідеалами гуманізму, воно створило образ прекрасної, гармонійно розвинутої людини. Саме про таку людину, та про образи, які

вона створювала і буде моя розповідь. Ми з вами знаходимося за 30 км від Флоренції, в селищі Анкіано поблизу Вінчі, де народився геній, чия творчість ознаменувала новий переворот у культурі. В історії людства нелегко знайти настільки ж геніальну особистість, як **Леонардо да Вінчі** (1452 - 1519).

Про масштаб та унікальність його дарування дозволяють судити малюнки майстра, начерки, схеми, нерозривно пов'язані не тільки з рукописами, присвяченими точним наукам, але і з роботами по теорії мистецтва. У знаменитому "Трактаті про живопис" (1498) та інших його записах велику увагу приділено вивченню людського тіла, відомостям з анатомії, пропорціям, залежності між рухами, мімікою і емоційним станом людини. До Леонардо обрисам предметів надавали в картині вирішальне значення. Лінія панувала в ній, і тому навіть у найбільших його попередників картина здається часом розфарбованим малюнком. Леонардо перший покінчив з непорушністю, самодостатньою владою лінії, і назвав цей переворот у живописі "зникненням контурів". У трактаті Леонардо дає настанови молодому живописцю: «Слідом за перспективою і "рельєфністю" необхідно об'єднувати "тіні та світла" , щоб вони були "без риси або краю, як дим". Багато місця віддано проблемам передачі світлотіні, об'ємному моделюванню, лінійній та повітряній перспективі. "Димчаста світлотінь" Леонардо да Вінчі, його знамените "**сфумато**" – це ніжне напівсвітло з м'якою гамою тонів молочно-сріблястих, блакитних, іноді з зеленуватими переливами, у яких лінія сама стає наче повітряною. Олійні фарби були винайдені в Нідерландах, але приховані в них нові можливості у передачі світла і тіні, мальовничих нюансів, майже непомітних переходів з тону в тон були уперше вивчені і до кінця використані Леонардо да Вінчі у його шедевральному портреті «**Джоконда**». У світ реальних пристрастей переносить глядачів «**Темна вечеря**» Леонардо да Вінчі. Обмеживши до мінімуму змалювання зовнішнього дійства, художник зосередився на виразах облич персонажів, які відтворюють реальний драматизм подій.

Учитель. Привернути увагу учнів до шедеврів класичного образотворчого мистецтва часом дуже складно. Ріно Стефон Тальяфьєрро (Rino Stefano Tagliafierro) у цих цілях використовує технологію оживлення всесвітньо відомих творів. Він створив короткометражний фільм, який надиhaє життя у відомих картинах, статичних зображеннях. Ріно вирішив перетворити у жваві пейзажі, обличчя людей, їх рух за допомогою цифрових маніпуляцій: <https://www.rinostefanotagliafierro-art.com/lastsupperalive>. [11]

Учитель: Отже, нова епоха принесла новий світогляд. Ідейний зміст культури Відродження, що відобразився в наукових, літературних, художніх, філософських творах, склав гуманістичне світобачення. Гуманізм такої своєрідної культурної епохи, як Відродження, мав цілий ряд особливостей. Під гуманізмом мали на увазі, насамперед, віру в людину і її величезні можливості, у всемогутність знань. Еволюція італійського Відродження була тісно пов'язана з розвитком філософії, політичної ідеології, науки, інших форм суспільної свідомості і, у свою чергу, зробила потужний вплив на художню культуру Ренесансу. Гуманістичний світогляд стало одним з найбільших прогресивних завоювань епохи Відродження, які надали сильний вплив на весь наступний розвиток європейської культури. ї права на щастя в житті, і вільний вияв природних почуттів і здібностей.[9] Леонардо, Мікеланджело, Рафаель... Кожен з них - геній, творча спадщина їх - велике і значуще для людства. «Титани» мистецтва створили гармонію - світ людини Високого Відродження: це світ без підлості і фальші, світ титанів і вчених, світ простоти, світ, двері якого завжди відкриті для нас.

2.«Мистецтвознавці Північного Відродження»-«малі голландці». (Виступ з мультимедійною презентацією).

Початок пізнього Відродження в Італії у часі збігся з початком доби Реформації, яку іноді називають Північним Ренесансом, і , яка об'єднує культурний розвиток країн Північної Європи – Німеччини. Нідерландів, Швеції. Франції, Англії і частково Іспанії. Художників побутових картин, чи внаслідок невибагливості їх сюжетів, чи у зв'язку з розмірами творів,

називають "малими голландцями". Голландія в цей період - найважливіший центр європейської культури. Боротьба за національну незалежність, перемога бюргерства визначили і характер голландської культури XVII ст.

Найважливішою темою голландського мистецтва було приватне життя звичайної людини, що і відобразилося у жанровій картині, яка описувала бюргерське розмірене повсякденне існування. Відродження в Нідерландах мало досить демократичний, народний характер. А митці не затуляли очей перед протиріччями доби, її жорстокістю до людей, її ганебними чи потворними рисами. Готичні наслідки в мистецтві були доповнені і розвинені в бік більшого узагальнення, ускладнення характеристик, увагою до пейзажу і інтер'єру — як оточенню людини. Мистецтво Нідерландів стане могутньою базою для розквіту фламандського бароко і голландського реалізму в 17 столітті. [2]. В галузі портретного живопису майстри Нідерландів були і залишились головними конкурентами художників Італії, нічим їм не поступаючись десятиліттями. Серед митців відродження Нідерландів — **Ян ван Ейк**.

На початку XV ст. у Нідерландах одночасно із новим художнім баченням з'являється і новий метод його образного втілення – **олійний живопис**. До цього часу ця техніка не мала самодостатньої ролі: олійними фарбами розписували дерев'яні статуї, килими й знамена. Художники, що писали картини на дерев'яних дошках, користувалися такими фарбами дуже рідко й неохоче: сира рослинна олія висихала дуже повільно. Завершений твір доводилося сушити на сонці впродовж кількох днів, при цьому фарби нерідко блякли й розтріскувалися. Однак з XV ст. олійна техніка поширилася по всій Європі. Згодом вона зайняла панівне становище у європейському живописі і зберігала його аж до XIX ст. Це відбулося завдяки нововведенню, яке здійснив **Ян ван Ейк**. Він удосконалив технологію олійного живопису: спробував розчиняти проварену й очищену ляну олію у так званому білому брюгтському лаку (легкій речовині типу скипидару). Додавши ретельно розтертий пігмент, майстер отримав густу масу, що легко висихала навіть у тіні. Ці удосконалені ван Ейком фарби мали й інші властивості: тепер їх можна було змішувати на палітрі, отримуючи надзвичайне багатство кольорів та відтінків. Художник отримав можливість вільно накладати один шар фарби поверх іншого, тобто вносити зміни до картини у процесі написання. Намітивши основні форми плямами одного кольору, він міг «оживляти» їх легкими мазками іншого тону, передавати вигляд предметів і складні переходи від світла до тіні з надзвичайною точністю. На сонці олійні фарби горіли й мінилися, наче дорогоцінне каміння або готичний вітраж. З часу Яна ван Ейка олійна техніка стала традиційною для Нідерландів. Уже з XV ст. вона поширилася у Німеччині й Франції, а згодом – в Італії. Особливо популярною нова техніка була у венеціанських живописців.

Найвідоміший твір ван Ейків – великий **Гентський вітар** – був розпочатий Губертом, а після його смерті продовжений і 1432 р. закінчений Яном ван Ейком. Вітарі, що склалися з багатьох стулок, з XIV ст. набули поширення не тільки в Нідерландах, а в усьому західнохристиянському світі. Подібні твори писали практично усі майстри нідерландського живопису доби Відродження. Такий вітар міг складатися із двох (диптих), трьох (триптих) або кількох (поліптих) стулок, на яких вміщувалися священні зображення. Вибір сюжетів міг бути довільним, але перевага надавалася сценам з Життя святих, Євангелій та Апокаліпсиса. Стулки сполучалися між собою за принципом ширми.

Ян Ван Ейк був також видатним портретистом. Один із його найвідоміших портретних творів – парний **портрет подружжя Арнольфіні**.

Учитель: Нідерландські художники мають також пристрасть до деталей. І ставлення до деталей у них релігійно-шанобливе: деталі для нідерландців є носіями потаємного змісту. Квітка лілеї у вазі, рушник, чайник над вогнищем, книга – будь-який із цих предметів, крім свого прямого значення, має також і інше - потаємне. Речі зображено з любов'ю, вони витончено-гарні. Негарні обличчя здаються симпатичними - не в звичайному сенсі правильності й пропорційності рис, а як дорогоцінні, тонко вироблені «предмети». Повага до самих себе, до своїх буднів, до світу речей перетворювалася через релігійне світосприйняття

і поетизувалася за допомогою мистецтва. Це цілком мирське бюргерське життя, але благочестиве й освячене релігією. Таким самим був дух протестантських реформ, під знаком яких відбувалося нідерландське Відродження.

Учень: При цьому головні діючі особи часом опиняються де-небудь у куточку. Такі композиції у кінці XV ст. характерні для творчості **Ієроніма Босха**.

Великий і таємничий Ієронім Босх, один із стовпів голландського ренесансу. Художник, чия нестримна фантазія і геній стали перед течєю зародження такого жанру як **сюрреалізм**. Саме його, Сальвадор Далі рахував своїм вчителем і наставником. Справжнє ім'я цього чоловіка Ієрон ван Акен, а Ієронім Босх – це псевдонім. До речі, слово Босх з голландської мови перекладається як ліс, себто Ієронім Ліс. Чому він взяв собі саме такий псевдонім, ми точно не знаємо, можемо лише пофантазувати на цю тему. Взагалі він сам та його творчість окутана покривалом таємничості та легенд. Це був надзвичайно своєрідний художник. Суто нідерландська прискіпливість і спостережливість поєднуються в нього із бурхливою фантазією та вельми похмурим гумором. Один із його улюблених сюжетів – «Спокуса святого Антонія», де відлюдника обступають дияволи. Босх заселяв свої картини легіонами маленьких страховидних створінь, які є якимось неймовірним симбіозом плазунів, ракоподібних, лускатих, панцирних і жаберних істот із додаванням рослинних і неорганічних елементів: уламків глеків, щитів, шоломів, голок. Часом у цих монстрів можна помітити й людські частини тіла. Апофеоз босхівської демонології – його **«Музичне пекло»**, що нагадує сад катувань: оголені люди тут перемішалися з чудовиськами, які лізуть на них з усіх боків.

Це одна з його ранніх картин – **“Сім смертних гріхів”**. На картині зображено, у вигляді кола (коло мабуть символізує круговорот нашого життя) сім смертних гріхів, що можуть погубити душу людини: гординя, жадібність, хтивість, заздрість, обжерливість, гнів, лінь. Ці гріхи показані на прикладах простих людей, сучасників (і можливо навіть сусідів) художника, так наприклад гнів він зображає у вигляді п'яної бійки, гординя – це панянка, що милується сама собою в дзеркало, жадібність показана у вигляді суді, що бере хабара, тощо. (далі спробуйте самі роздивитись, де який гріх зображений, то цікаве заняття) В центрі картини зображений Ісус і написано : “Бережись, бережись. Бог бачить”. По кутам картини зображені сцени смерті, раю, пекла, та страшного суду.

Інша картина називається – **“Човен дурнів”** (**«Корабель дурнів»**). Вона являє собою гостру критику християнської церкви, яка вона була за часів життя художника, на передньому плані зображені монахи та монашка, які намагаються вкусити пиріг, підвішений на нитці, яку з другого боку тримає блазень. Картина показує загальне падіння моралі серед духовенства. В широкому розумінні картина символізує не лише церкву, а і все наше життя. Картина **“Несення Христа”** показує останній шлях Ісуса Христа на Голгофу. Лагідні та прекрасні обличчя Ісуса та святої Вероніки різко контрастують з злими та потворними обличчями всіх інших персонажів картини, які є відображеннями людських гріхів, байдужості, жорстокості, злорадства.[6]

Ян Вермер ван Делфтський (1632-1675), голландський живописець, найбільший майстер нідерландської жанрової і пейзажної живопису. Людина для Вермера невіддільна від поетичного світу, яким захоплюються художник і який знаходить таке своєрідне переломлення в його творіннях, по-своєму втілюють уявлення про красу, про розмірену спокійному плині життя, про щастя людини.

До кращих картин цього жанрового плану належать "Дама і два кавалера" (Музей Антона Ульріха, Брауншвейг), "Офіцер і весела дівчина" (Відомості Фрік, Нью-Йорк), "Дівчина, приміряються намисто" (Картинна галерея, Берлін-Далем) , "Дама в блакитному, що читає лист" (Рейксмузеум, Амстердам),"Дівчина з глечиком води" (Музей Метрополітен, Нью-Йорк). Навіть, здавалося б, чисто побутовий, зовсім не галантний жанр ("Молочниця", Рейксмузеум, Амстердам;"Мереживниця", Музей Лувр) сповнений в полотнах Вермеєра чарівності невимовною таємниці, що досягає особливої, алегоричної складності в картині «Мистецтво живопису» (також **«Майстерня художника»** або

«Алегорія живопису», Музей історії мистецтва, Відень). Дивовижне майстерність Вермера виявляється і в двох написаних ним пейзажах, що відносяться до чудових зразків цього жанру живопису не лише в голландському, а й у світовому мистецтві. «Вуличка» (близько 1658, Амстердам, Рейксмузеум), «Вигляд міста Дельфта» (між 1658-1660 роками, Гаага, Мауріцхейс).[7]

Історію голландського живопису XVII в. прекрасно демонструє еволюція творчості одного з найбільших портретистів Голландії **Франса Халса** (бл. 1580-1666). Його творчість була вершиною періоду рішучого наступу реалізму в живописі. Сміливо ламаючи звичний уявлення про портрет як про точне, безпристрасне змалювання з натури, Халс створює гострий, яскравий образ - характер, схопленний в один з моментів безперервної мінливості людського обличчя. Художник відмовляється від обов'язкових традиційних норм: фронтального або профільного зображення, ретельного виконання манівців, умовної, стандартної пози. Кожен персонаж на його полотнах має властиві тільки йому поворот, ракурс, позу, жест, свою особливу манеру посміхатися або бути серйозним, свій погляд на людей і на речі.[8]

У 1610-1630-і рр. Халс багато працює в жанрі групового портрета. Це в основному зображення стрілецьких гільдій - корпорацій офіцерів, створених для оборони та охорони міст. ("**Стрілецька гільдія Святого Адріана**"). У портретах Халса пізнього періоду (1650-1660-і рр.) зникають безтурботне молодечтво, енергія, натиск в характерах зображених осіб. Ці риси ще більш посилені в блискучому з живопису у «**Портреті невідомого пана з рукавичками**». Але саме в пізній період творчості Халс досягає вершини майстерності і створить найбільш глибокі твори. Колорит його картин стає майже монохромним. Це звичайно темна, чорна одяг, з білим коміром і манжетами, і темно-оливковий колір фону. Лаконічна мальовнича палітра побудована, однак, на найтонших градаціях. Мистецтво Халса мало величезне значення для свого часу, воно зробило вплив на розвиток не тільки портрета, але й побутового жанру, пейзажу, натюрморту.[5]

Пітер Клас (Pieter Claesz) - 1597, Бургштейн, Вестфалія - 1661, Харлем. Голландський живописець. Один з перших майстрів голландського натюрморту XVII ст. Переважно звертався до улюбленого в Голландії типу натюрморту, так званого "Сніданком" - зображенню накритего столу зі скромним набором предметів трапези і домашнього начиння, складених у гаданому безладді (особливо в ранніх роботах), але підлеглих продуманої і чіткої (зазвичай горизонтальної) композиції. Кожен з предметів розташований так, що глядач може сприйняти його фактуру, обсяг, найдрібніші деталі. Натюрморти, написані на сірому або оливковій фоні при м'якому розсіяному світлі, відрізняються багатством відтінків в межах єдиної коричневато-золотистої, сріблясто-сірої гама, звідси їх назва - жанр "монохромних сніданків". "**Сніданок**" - Пітер Клас.

В портретному жанрі був окрім індивідуального портрету, дуже розповсюджений груповий портрет членів різноманітних військових і штатних корпорацій - стрілецьких рот, опікунів лікарень і притулків, учбових об'єднань. На такі портрети був попит та замовлення і писались вони в більшості по узаконеному композиційному шаблоні, дуже примітивному і нагадували колоду карт з королями і валетами.[7]

2.«Мистецтвознавці Північного Відродження»-«великі голландці». (Виступ з мультимедійною презентацією).

Учитель. Вершиною голландського живопису є творчість **Харменса ван Рейна Рембрандта та Пітера Паулюса Рубенса**, яких називають «великими голландцями».

Учень. Центральною фігурою фламандського мистецтва був **Пітер Пауль Рубенс**, універсальність таланту, величезна продуктивність якого підносять його до рівня майстрів італійського Відродження. Цей видатний фламандський живописець свого часу отримав освіту в Італії. Там Рубенс вивчав твори Мікеланджело, живописців венеціанської школи, Караваджо. І після повернення до Антверпена художник вдався до осмислювання власних італійських вражень у дусі національних художніх традицій. Інтенсивність освітлення, монументальність фігур, неперевершена виразність ліній, силуетів, живописних плям,

складність ракурсів, нестримний динамізм та декоративність — типові ознаки стилю бароко — притаманні мистецтву Рубенса. Проте в його творах з'являються й характерні особливості: величезна життєдайна сила, перевага почуття над розумом, відсутність містики та екстази, оспівування фізичної сили, краси, пристрасності, навіть почуттєвої нестримності. Для робіт Рубенса характерна пишність, піднесеність настрою, безліч декорацій і прикрас. Основною темою його робіт були релігійні і міфологічні сюжети («Союз Землі і Води» (1618), «Персей і Андромеда» (початок 1620), «Три грації», «Вакх», «Автопортрет», «Суд Паріса» (1638-1639 рр.)), А також портрети («Портрет Олени Фаурмент з дітьми» (близько 1636), «Камеристка» (близько 1625))[4]

Учень. Творчість Харменса ван Рейн Рембрандта (1606 — 1669) стала вершиною голландського реалізму, підсумком живописних досягнень голландської культури XVII ст. **Рембрант** справив величезний вплив на розвиток живописного мистецтва Голландії. Не було жодного художника, який не відчув би на собі впливу великого майстра. Чимало його учнів засвоїли систему рембрандтівської світлотіні, виразності жестів та поз, проте не змогли піднятися до рівня відтворення його осягнення людської особистості. Рембрандт залишив величезний художній спадок: він створив понад 400 картин (крім тих, що не збереглися), а також 287 гравюр і тисячі малюнків. Останні два десятиліття життя Рембрандта стали вершиною його майстерності як портретиста. Моделями виступають не тільки товариші художника але й невідомі солдати та старі люди. Їхні обличчя і руки осяяні внутрішнім духовним світлом. Внутрішню еволюцію художника передає низка автопортретів, що розкриває глядачеві світ його таємних переживань. З 1629 до 1669 майстер написав близько 60 автопортретів. Спадок майстра близько 600 картин, 300 офортів, 2000 малюнків. Провідні музеї світу пишаються картинами Рембрандта в своїх збірках-Лувр, Метрополітен в Нью-Йорку, Кассель, Мадрид, Берлін, Національна галерея в Лондоні, Амстердам, Петербург, Стокгольм, Дрезден. Визначним явищем у театрі стала п'єса Дмитра Кедріна (1907–1945) «Рембрандт».[10]

Учитель: В XVII столітті голландська нація лише починала свою історичну ходу. Саме в цей період стався рішучий розрив голландського мистецтва з мистецтвом «білої епохи». Просте життя голландських бюргерів породжувало примітивні та приземлені смаки в мистецтві, в роботах художників вони прагнули бачити відображення власного життя, позбавленого шляхетності, широкої освіти, витончених смаків і шанування багатьох традицій.

Таке бачення спрямувало голландських живописців до нового різновиду художнього реалізму, який поступово з'явився у всіх художніх жанрах — портретах, інтер'єрах, пейзажах, натюрмортах. Мода на ці роботи набула небаченого розмаху серед всіх верств суспільства, що породило колосальний попит на картини. Саме ці події призвели до того, що саме XVII століття стало «золотим» для голландського мистецтва.

Чи знайшли ми під час нашої конференції відповідь на питання?

Що було спільного і відмінного у творчості митців Італійського і Північного Відродження («малі» та «великі» голландці)?

Відмінності:

- Сильний вплив готичної культури з дедалі більшою тенденцією до світськості.
- Заглиблення у внутрішній світ людини. Ретельне, реалістичне відображення у творах мистецтва навколишнього світу.

Ренесанс, що зародився в Італії, мав настільки величезне значення для культури всього світу, що не міг залишатися на території однієї держави і поширився по всій Західній Європі. У кожній країні Ренесанс мав свої національні риси, але було й багато спільного. По-перше, характерна для Відродження у всіх країнах ідея гуманізму, яка простежується в більшості творів мистецтва. І хоча церква і намагалася всіляко зупинити розвиток цього нового мислення людей, вдаючись часом до самих крайніх заходів, епоха Відродження стала основою для всіх подальших культур західноєвропейських цивілізацій і навіть багато в чому вплинула на культури країн Сходу.

V. Самостійна практична діяльність учнів.

Учитель: Під час уроку-конференції ви ознайомилися з творчістю видатних художників Високого та Північного Відродження («малі» та «великі» голландці). Разом ми знайшли відповіді на питання про спільне та відмінне у творчості митців. Тому для перевірки рівня набутих знань та умінь сьогодні на уроці ви виконаєте завдання за допомогою електронного ресурсу *LearningApps*.

Основна ідея інтерактивних завдань полягає в тому, що учні можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню пізнавального інтересу учнів, а також створити власну гру.

Вправа. «*Знайди пару*». Шедеври італійського Відродження.
<https://learningapps.org/1662991>

Вправа. Пазл. Голландський та фламандський живопис.

<https://learningapps.org/4625180>

(Учням запропоновано самостійно створити на сервісі *Learning Apps* вправи, які допоможуть краще засвоїти матеріал сьогоднішнього уроку).

Правила роботи з сервісом *LearningApps*. [12]

VI. Підсумок уроку, рефлексія

Отже, Північне Відродження, яке молодше італійського на сто років, переймалося проблемами оточуючого світу, умовами повсякденного життя людини, страхом перед змінами. Італійські майстри бачили в людині піднесене, героїчне, сподівались на визволення і розкріпачення людини у майбутньому.

Рефлексія у формі незакінчених речень:

Для мене стало новим ...

Мене здивувало ...

Домашнє завдання: Розглянути та підготувати до наступного уроку такі питання:

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зміни сприйняття і ставлення світу до німецького мистецтва Ренесансу (на перегляді робіт Альбрехта Дюрера та Лукаса Кранаха Старшого).
2. Психологічний портрет у іспанському та французькому живописі (творчість Ель Греко, Дієго Веласкеса, Франсіско де Сурбарана).

Список використаних джерел:

1. <https://ukrbukva.net/79905-Titany-epohi-Vozrozhdeniya.html>
2. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D0%92%D1%96%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F
3. <http://studentbooks.com.ua/content/view/215/46/1/5/>
4. <https://moyaosvita.com.ua/kulturologia/pivnichne-vidrozhennya/>
5. https://stud.com.ua/4364/kulturologiya/gollandske_mistetstvo_xvii_stolittya
6. <http://waking-up.org/mystectvo/zahadkova-tvorchist-ijeronima-bosha/?lang=>
7. <https://vseosvita.ua/library>
8. <http://bibliograph.com.ua/kholland/3.htm>
9. <https://ukrbukva.net/page,14,79905-Titany-epohi-Vozrozhdeniya.html>
10. <https://sites.google.com/site/flamandskijigollandskijzivopis/home/garmens-van-rejn-rembrant>
11. <https://www.rinostefanotagliaferro-art.com/lastsupperalive>.
12. <http://internet-servisi.blogspot.com/p/learning-apps.html>

Бутенко Г.Б.,
учитель образотворчого мистецтва
Уманської загальноосвітньої
школи I-III ступенів №11 імені М.П.Бажана
Уманської міської ради

Тема уроку. «Золота доба» іспанського живопису.

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Вміння вчитися: організувати своє робоче місце, планувати свої дії, доводити роботу до кінця; орієнтуватися в часі та раціонально його використовувати; здійснювати самоконтроль і самооцінку.

Загальнокультурна компетентність: роль мистецтва у житті, засвоєння художньої картини світу.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Предметні компетентності: знайомство з особливостями мистецтва ХХ століття.

Виховувати інтерес до мистецтва, повагу до культури різних країн.

Тип уроку: комбінований.

Оснащення уроку: технічні (інформаційні) засоби навчання, репродукції картин

Методи і прийоми: коментар, бесіда, демонстрування наочності, організація процесу сприймання, стимулювання творчої активності учнів, порівняльний аналіз

Терміни і поняття: сюрреалізм

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги учнів на уроці та проголошення теми уроку

II. Мотивація навчальної діяльності

Проблемне запитання:

- Як ви розумієте поняття «золота доба»?

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

Коріння іспанської духовної культури «золотого століття» сягає в епоху доби Реконкісти — національно-визвольної боротьби іспанців з арабами, які з VIII ст. намагалися завоювати Піренейський півострів. Реконкіста, що тривала 800 років, визначала своєрідність історичного розвитку нації.

З особливостями живопису цього періоду нам потрібно сьогодні ознайомитися на уроці.

IV. Виклад вчителем нового матеріалу

Історія середньовічної Іспанії — це величезною мірою історія війни, у ході якої виникли народні закони і звичаї, склалися волелюбні традиції, високе уявлення про честь, військову доблесть і героїзм. За часів Реконкісти сформувалося горде почуття власної гідності, стійкість, мужність.

У народу, який пройнявся усвідомленням своєї гідності і своєї значущості, в центрі уваги мала перебувати людина — реальна і водночас героїзована. Вже в середньовічному живопису художники зводили простір до мінімуму, щоб наголосити на значущості і монументальності людської постаті.

Іспанське Відродження не скинуло духовної диктатури церкви. Іспанії була чужа італійська свобода звичаїв епохи Відродження. Церковний контроль над способом життя іспанців, їх релігійність зумовили строгість звичаїв у країні. Звідси — увага передусім до морального обличчя людини, а не до її тілесно-матеріальної оболонки. Іспанці тлумачили релігійні сюжети швидше у морально-етичному плані, а не використовували їх, як італійці, для утвердження гармонійної краси й фізичної досконалості людини. Нагота допускалася в мистецтві тільки при змалюванні постатей християнських мучеників, а оголене жіноче тіло взагалі не було до Веласкеса предметом зображення.

Іспанські монархи були войовничими католиками і намагалися боротися з поширенням протестанства в Європі. В другій половині XVI ст. Іспанія — форпост загальноєвропейського контрреформаційного руху. У самій країні лютувала інквізиція, яка чинила страшні жорстокості, і це зробило царювання Філіппа II горезвісною епохою в історії святого трибуналу. Такою була Іспанія в період «золотого віку». І при цьому — злет національного художнього генія наприкінці XVI — першій половині XVII ст., не бачений раніше і ніколи надалі не пережитий іспанською культурою.

Доменіко Теотокопулі

«Святе сімейство»

Блискучу плеяду іспанських живописців започаткував **Доменіко Теотокопулі**, прозваний **Ель Греко**, оскільки він був грецького походження (1541—1614 рр.). Ель Греко, не оцінений при іспанському дворі, їде в Толедо, стає засновником толедської школи і виконує замовлення переважно місцевих монастирів і церков. Він малює релігійні сюжети («**Моління про чашу**», «**Святе сімейство**»), найчастіше вівтарні образи, рідше античні («**Лаокоон**»), пейзажі — види Толедо, багато портретів. «**Радість у стражданні**» — такий лейтмотив багатьох його робіт. Напруження, збудження, неспокій присутні у всіх його картинах. Обличчя героїв подовжені, аскетичні, очі посаджені асиметрично і широко розплющені. Його грандів спалює внутрішній вогонь, їх бліді обличчя виражають сильне духовне напруження, очі немовби дивляться вглиб самих себе. Пейзажі — Толедо під час грози, у спалахах блискавок — підкреслюють нікчемність людини перед розбурханою стихією.

Колір Ель Греко використовує для передачі емоцій, душевних порухів, але не намагається передати барвою справжню красу предметів. «Денне світло заважає моєму внутрішньому», — подекують, мовив колись майстер, який працював при штучному освітленні. Ель Греко значно вплинув на формування іспанського живопису.

Найвидатніший митець «золотого іспанського віку» **Дієго Родрігес де Сільва Веласкес (1599—1660 рр.)**. Цікаво, що у Веласкеса, типового іспанця, майже відсутні релігійні сюжети, а ті, що він вибирає, трактуються близько до «бодегонес» (від слова *bodegon* — трактир, харчевня, крамниця) — як жанрові сцени («Христос в гостях у Марії і Марфи»), так само, як і міфологічний сюжет «Вакх», або, як частіше називають цю картину, «П'яниці».

Сорок років він служив художником при дворі Філіппа IV. Але це не завадило йому йти своїм шляхом у мистецтві.

Новаторською була вже його картина «**Здача Бреди**», присвячена єдиній переможній події у безславній для іспанців війні з голландцями: тлумачення теми, коли і переможці, і переможені подані як достойні люди; новаторською була сама композиція батальної сцени — без алегоричних постатей та античних божеств.

Веласкесові портрети Філіппа IV, його дітей, графа Олівареса та інших придворних сповнені гідності і сприймаються неоднозначно. При уважному погляді розкривається багато нюансів. Ви дивитеся на графа Олівареса — промітного царедворця і хитрого політика, — але він здається вам глибшим і складнішим за той образ, який постає перед вами на картині. Глибина проникнення «в людину» з особливою силою виявилась у портреті папи Інокентія X. Пронизливий погляд холодних світлих очей, стулені губи видають характер жорстокий і цілеспрямований, а можливо, й нещадний, натуру, яка навіть на восьмому десятку років не знає ні в чому перешкод. Сучасники твердили, що, побачивши свій портрет, папа вигукнув: «*Tropo vero!*» («*Надто правдиво!*»). Портрет намальований у двох тонах: білому і червоному, але червоний — з багатьма відтінками.

Так на зміну портрету-ідеалу епохи Високого Відродження бароко висуває портрет людини у всій її складності.

Благородство і міра, властиві художнику, проявилися в портретах блазнів: улюблений блазень Філіппа IV Ель Прімо, який замислився над велетенським в його маленьких руках фоліантом; виряджений, наче принц, карлик «Дон Антоніо», який здається ще меншого зросту поруч з великим псом, — всі ці іграшки двору, позбавлені власної долі, показані художником з надзвичайним тактом.

В останні десятиріччя життя Веласкес створив три найвідоміших свої твори. «**Венера із дзеркалом**» — перше в Іспанії зображення оголеного жіночого тіла. Венера, яка лежить спиною до глядача, немовби замикає собою композицію, що, на думку дослідників, характерно для мистецтва бароко. Особливість картини полягає у тому, що, середовище насичене повітрям. Груповому портрету під назвою «**Меніни**» (фрейліни) властиві риси жанрового живопису. Стоячи біля мольберта, сам художник (і це єдиний достовірний автопортрет Веласкеса) малює короля і королеву, відображення яких глядачі бачать у дзеркалі. На передньому плані інфанта Маргарита в оточенні фрейлін, карлиць, придворних і собаки. У дверях покою — канцлер.

Обличчя інфанти, сповнене дитячої зверхності, її легке волосся, її кволе тільце у парадному вбранні — все пройняте повітрям, постаті моделюються тисячею кольорових відтінків, мазками різного напрямку, густоти, розміру і форми. Третя з названих картин — «Прялі» — жанрова. Шукання тону, проблема передачі світла й повітря, світло-повітряного середовища, що так хвилюватиме художників XIX ст., були головними у живопису Веласкеса. Його краєвиди з віллою Медічі передвіщають пейзажний живопис XIX ст.

З кінця XVII ст. образотворче мистецтво Іспанії переживає занепад, і тільки в кінці XVIII ст., коли починає творити Гойя, іспанська держава знову набуває загальноєвропейської слави як батьківщина великих художників.

«Меніни»

ФРАНСІСКО ХОСЕ ДЕ ГОЙЯ (ісп. Francisco Jose de Goya y Lucientes; 1746—1828) — іспанський живописець і гравер.

Франсіско народився у містечку Фуендетодос поблизу Сарагоси, дитинство провів у будинку матері, дочки збіднілого дворянина. Невдовзі сім'я придбала будинок у Сарагосі й за кілька років переїхала туди (бл. 1749). Батько був ремісником-позолотником. Гойя створює багато історичних і жанрових картин, малюнків і картонів для Королівської мануфактури Санта Барбара у Мадриді. Його картони вирізнялися надзвичайним розмаїттям, багатством фантазії, оригінальністю задумів і майстерністю виконання. Цей декоративний у своїй основі живопис, що зображував вуличні сценки, святкування, прогулянки, ігри

міської молоді, художник збагатив новими композиціями, укрупненням фігур, барвистістю колористичних знахідок, безпосереднім відчуттям національного життя, сприйнятої ним нібито зсередини.

1800 року Гойя створив «**Портрет королівської сім'ї**», на якому Карл IV із дружиною, дітьми та близькими зображений із винятковою реалістичністю.

В останні роки XVIII ст. художник створив чудову серію офортів «Капрічос» (1793—1797), що складається з 83 творів, загальний дух яких сам Гойя висловив у коментарях до одного з листів: *«Світ — це маскарад... Усі хочуть здаватися не тими, ким вони є, усі обманюють і ніхто себе не знає»*.

Війна з Наполеоном завершується ганебною поразкою. Пристрасний патріот, Гойя

відгукується на це ще однією серією офортів на 80 аркушах — «Страхіття війни» (1810—1815). Незабаром Гойя залишається в повній самоті. Після смерті дружини і майже всіх дітей він купує замський будинок на річці Мансанарес, де живе дуже замкнено. Тут, у «Будинку глухого чоловіка», Гойя розписує олією по штукатурці стіни. Він створює 15 композицій фантастичного і алегоричного характеру.

1823 року він їде до Франції, у Бордо, — старий, глухий, слабкий, не знаючи французької мови, без слуг... У Бордо він писав здебільшого портрети друзів, опановував техніку літографії.

Гойя працював майже до останнього дня. *«Мені бракує здоров'я і зору, і тільки воля підтримує мене»*, — писав він. Потім він намалював старого на милицях і підписав малюнок: «Я все ще вчуся». До Іспанії Гойя повернувся 1826 року після чергового періоду хвороб, а згодом знову поїхав у Бордо, де й помер 1828 року. Дві з найвідоміших картин Гойї — «Маха оголена» (1797—1800, Прадо, Мадрид, Іспанія) та «Маха одягнена» (1800—1803, Прадо, Мадрид, Іспанія) — зображують ту саму жінку в тій самій позі, відповідно оголену та одягнену. Він намалював «Маху одягнену» у відповідь на обурення в іспанському суспільстві після попередньої, оголеної. Без будь-яких претензій на алегоричний чи міфічний зміст, ця картина була першим у західному мистецтві абсолютно світським зображенням жіночого оголеного тіла на повний зріст. Гойя відмовився домалювати вбрання на ній, замість цього створивши нове полотно.

«Сальвадор Далі — яскравий виразник модерністських течій в культурі XX ст.»

Сальвадор Далі (кат. Salvador Felipe Jacinto Dalí Domenech; 11.05.1904—23.01.1989) — видатний іспанський художник-сюрреаліст. Народився 11 травня 1904 року в родині дона Сальвадора Далі-і-Кусі і доньї Феліпн Доменеч. Дитинство Далі минуло в Каталонії. Ще у ранньому дитинстві можна було помітити його нестримну енергію та ексцентричний характер. Часті вередування й істерики змушували батька Далі гніватися, але мати, навпаки, усіляко намагалася догодити улюбленому синові. Вона вибачала йому навіть найогидніші витівки. Як наслідок, батько для сина перетворився на втілення зла, а мати — добра. Талант Сальвадора Далі до живопису проявився у досить юному віці. У 4 роки він, із дивним для такої маленької дитини старанням, намагався малювати. Першу свою картину Сальвадор Далі намалював, коли йому виповнилося 10 років. Це був невеликий імпресіоністський пейзаж, написаний на дерев'яній дошці олійними фарбами. Далі днями просиджував у маленькій кімнаті, малюючи картини.

У містечку Фігерасі Далі брав уроки рисунка у професора Жоана Нуньеса. Під досвідченим керівництвом професора талант юного Сальвадора неабияк розвинувся. Уже у 14 років годі було й сумніватися у здібностях Далі до малювання. Коли йому виповнилося 15, його вигнали із чернечої школи за погану поведінку. Але він зміг успішно скласти всі іспити і вступити до інституту (так в Іспанії називали школу, що надає повну середню освіту). Інститут йому вдалося закінчити (1921) із блискучими оцінками. Далі вступив до

Мадридської художньої академії. У 16 років Далі почав викладати свої думки на папері. Відтоді живопис і література стали рівноцінними частинами його творчого життя. 1930 року картини Далі почали приносити йому популярність («Час, що розплився»; «Постійність пам'яті»). Незмінними темами його творінь були руйнування, тлінність, смерть.

1953 року відбувається велика ретроспективна виставка Сальвадора Далі в Римі (24 картини, 27 малюнків і 102 акварелі). Наприкінці 1950-х років геніальність великого художника була поза сумнівом. Полотна, написані Далі у 1960-ті роки, оцінювали у величезні суми. Багато хто із мільйонерів уважав за необхідне мати у своїй колекції картини Далі. У листопаді 1988 року Далі потрапив до клініки із діагнозом «серцева недостатність». Серце Сальвадора Далі зупинилося 23 січня 1989 року. Його тіло забальзамували (на його прохання) та поховали в центрі однойменного музею під нічим не позначеною плитою. Життя цієї людини було яскравим і геніальним. Сальвадора Далі можна сміливо назвати неповторним найбільшим генієм сюрреалізму ХХ ст.

СЛОВНИКОВА РОБОТА.

Сюрреалізм — авангардистська течія, що виникла після Першої світової війни спочатку у літературі Франції, а потім поширилася на малярство, скульптуру та інші види мистецтва. Сюрреалізм проголосив джерелом мистецтва сферу над свідомого (сни, інстинкти, галюцинації), а методом обрав розрив логічних зв'язків, які змінювалися суб'єктивними асоціаціями.

Усю центральну частину полотна займає дивна конструкція з людських рук і ніг, що своєю формою нагадує контур Іспанії. Споруда неначе нависає над традиційним для Далі низьким горизонтом. Унизу на землі розсипані варені боби. Поєднання цих предметів створює абсурдне, хворобливо-фантастичне поєднання, передаючи враження Далі від подій, що відбувалися у ті роки в Іспанії.

«М'яка конструкція із вареними бобами» (1936).

«Метаморфози Нарциса» (1937, галерея Тейт, Лондон, Велика Британія).

Далі створив цю картину і написав великий вірш, що коментує її, повернувшись до Парижа після свого грандіозного успіху в Америці. За давньогрецьким міфом, Нарцис був надзвичайно красивим юнаком, який побачив своє відображення у водах джерела і закохався у нього. За однією версією, він «зачахнув», не в змозі утамувати пристрасть до самого себе,

проте, драматичніший варіант оповідає, що він схилився до води, щоб обійняти своє відображення, упав туди і потонув.

Творчість Далі випереджала час. Він став визнаним генієм ще за життя.

V. Самостійна творча робота

Робота у парах

Учні класу об'єднуються у пари. За 5 хв пари мають дібрати слова-асоціації для опису запропонованої вчителем картини Сальвадора Далі, Дієго Веласкеса, Ель Греко та Франсіско Гойї. Дібрані асоціації заслуховують, обговорюють усім класом та обирають із-поміж них найкращі.

VI. Підсумок уроку Рефлексія уроку

Мене здивувало ...

Мене надихнуло ...

VII. Домашнє завдання

Підготувати презентацію про живопис Іспанії.

Дунасва Л.В.,

*учитель образотворчого мистецтва
Уманського навчально-виховного
комплексу №7 Уманської міської ради*

Тема уроку. Класична (Ж.-Л. Давід), романтична (Е. Делакруа) і реалістична (Г. Курбе) школи живопису Франції.

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Вміння вчитися: організовувати своє робоче місце, планувати свої дії, доводити роботу до кінця; орієнтуватися в часі та раціонально його використовувати; здійснювати самоконтроль і самооцінку.

Загальнокультурна компетентність: роль мистецтва у житті, засвоєння художньої картини світу.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

предметні компетентності: знайомство з особливостями Франції різних стильових епох. Виховувати інтерес до мистецтва, повагу до культури різних країн.

Тип уроку: набуття нових знань (урок –подорож).

Оснащення уроку: Комп'ютерна презентація; репродукції картин.

Методи і прийоми: коментар, бесіда, демонстрування наочності, організація процесу сприймання, порівняльний аналіз

Терміни і поняття: класицизм, реалізм, романтизм.

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги учнів на уроці та проголошення теми уроку

II. Мотивація навчальної діяльності

Слово вчителя

Живопис епохи класицизму за чарівності, фантазії, емоційності поступається образотворчому мистецтву бароко. Вона статична, холоднувата. Можливо, це пов'язано з тим, що античність, на яку орієнтується класицизм, не дала нам настільки ж яскравих прикладів мальовничих шедеврів, як це сталося в архітектурі і скульптурі.

Пропоную простежити розвиток класицизму і наступних стилів мистецтва у живописі Франції, та познайомитись з славетними живописцями цієї доби і їх знаковими творами, здійснивши віртуальну подорож до Франції минулих століть.

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

Завдання:

1. Розташуйте у хронологічному порядку: реалізм, романтизм, класицизм.
2. Назвіть жанри живопису.
3. Яких представників англійської школи живопису ви знаєте.

IV. Виклад нового матеріалу ПОДОРОЖ НА МАШИНІ ЧАСУ

Перша зупинка «17 ст.»

Високим зразком класицизму є живопис **Нікола Пуссена** (1594-1665). Він написав багато робіт на міфологічні теми (*«Нарцис і Луна», «Спляча Венера», «Рінальдо і Арміда», «Царство Флори», «Танкред та Ермінія»*).

Ці просвітлено-поетичні полотна по колориту схожі на ренесансний живопис венеціанської школи (Пуссен навчався безпосередньо у Тиціана). *«Моя натура тягне мене любити й шукати речі, чудово організовані, уникаючи безладності, яка мені так противна, як морок - до світла»*, - писав Пуссен.

Першорядне значення майстер надавав композиції, якої він підпорядковував всі виразні засоби. Його композиції будуються на ритмічному рівновазі пластичних груп, за своїми обрисами наближаються до правильним геометричним фігурам: піраміді і прямокутника. З часом багатство відтінків, характерне для ранніх робіт Пуссена, поступається місцем більш розсудливою і відверненої колористичної системи, що будується на ритмічному чергуванні плям локального кольору - червоного, жовтого, синього. Пуссен виробляє канони краси, все більш близькі античності. Однак це не було простим наслідуванням античних пам'яток. Він сприйняв від античного мистецтва його цілісність, ясність і гармонію. Делакруа писав про художника наступне: *«Пуссен вивчає насамперед людину, і замість того, щоб задовольнятися відродженням хламиди і пеплума, він воскрешає мужній геній стародавніх в зображенні людських форм і пристрастей»*.

Одне з пізніх полотен художника - *«Відпочинок на шляху до Єгипту»* - відрізняє тонкість колористики.

Провівши більшу частину життя в Італії, Пуссен писав пейзажі саме цієї країни, але ніколи - конкретної місцевості. Нерідко він включає в свої картини архітектурні пам'ятки - античні будівлі і руїни. Фігури людей, які художник вводить у свої картини, зазвичай пов'язані сюжетом. (*«Пейзаж з Орфеєм і Еврідікою», 1648; «Пейзаж з Геркулесом і Какусом», 1649 та ін.*)

Вершиною пейзажного майстерності Пуссена і одними з останніх його робіт стала *серія з чотирьох картин, що зображують пори року*. У *«Весні»* на тлі розкішної райської рослинності зображені перші люди - Адам і Єва. *«Літо»* зображує величну сцену жнив, на тлі ниви зображена сцена зустріч Рут і Воза. В *«Осені»* на тлі суворого, випаленого сонцем ландшафту посланці іудейського народу проносять гігантську гроно Ханаана, яка увібрала в себе цілющі соки природи. *«Зима»* - сцена всесвітнього потопу.

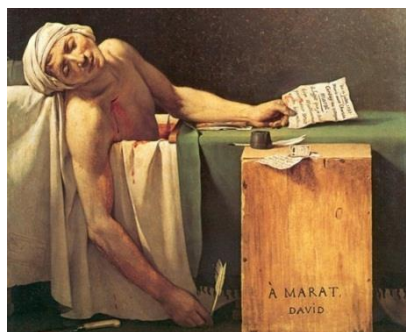
Значення Пуссена у французькій, так і в європейській живопису величезне. У нього було мало учнів. Справжнім продовжувачем його справи стане в наступному, XVIII ст. **Жак Луї Давид**.

Друга зупинка «18 ст.»

Жак Луї Давид (1748-1825) завершує низку видатних представників французького класицизму. Під час навчання в Італії художник відкриває для себе античність і надихається нею, сприйнявши її як приклад громадянськості в художній творчості. Вперше у Давида принципи класицизму виявляються у картині «Велізарій, що просить милостиню».

«Клятва Гораціїв»

«Смерть Марата»

Потім у картині «**Клятва Гораціїв**». Цей твір- енергійний заклик до боротьби, порив віддати всі сили, а якщо треба, і життя для досягнення свободи. Давид брав активну участь у роботі революційного якобінського Конвенту. Вершиною його творчості стануть полотна, де він передає трагізм і високий дух Великої французької революції. За глибиною емоцій, що викликаються у глядача, на першому місці серед картин Ж.-Л. Давида «**Смерть Марата**».

Після поразки революції Давид знову звертає свій погляд до античності, відтворюючи цю епоху як світ ідеальної краси і чистої гармонії. Прикладом може служити картина «**Сабінянки, зупиняють битва між римлянами і собінянами**». З 1804 р. Давид стає «першим художником» Наполеона. Давид напише безліч портретів діячів цього періоду, віддаючи данину точним соціальним характеристикам своїх моделей. У 1816 р., після реставрації Бурбонів, змушений був залишити Францію, переїхав до Брюсселя.

Третя зупинка «Романтики 19 ст.»

У живописі романтизм виявив себе у спростуванні класичних принципів і правил заради відновлення чогось більш давнього і більш вільного, особистого й екзотичного. Він пробудив у європейській свідомості інтерес до національного минулого, традицій фольклору і культури свого народу. Місце грецьких і римських зразків займає фольклорне минуле північних цивілізацій. Особливо виразною була тяга до середньовічного, неясного, меланхолійного і живописного. Романтики зрівнюють високе і низьке, трагічне і комічне, буденне і незвичне. Цей стиль характеризується стрімкістю руху, драматизмом сюжету, напруженням пристрастей.

Головними представниками романтизму в образотворчому мистецтві вважаються живописці Ежен Делакруа і Теодор Жеріко.

Делакруа Фердінан Віктор Ежен (1798-1863) - французький живописець і графік, глава романтизму у французькому живописі, колористичні пошуки якого мали великий вплив на формування імпресіоністичного напрямку.

«Данте і Вергілій»

Вивчав живопис старих майстрів в Луврі, захоплювався живописом англійської, особливо творчістю Дж. Констебла, великий вплив на нього справила мистецтво Т. Жеріко. У 1825 р. відвідав Англію, потім Алжир, Марокко, Іспанію та Бельгію. Перша самостійна робота Е. Делакруа «**Данте і Вергілій**» («Тура Данте», 1822, Лувр, Париж), написана на сюжет «Божественної комедії», принесла йому велику популярність і змусила заговорити про народження нового художника-романтика. Потужний емоційний вплив цього полотна в першу чергу пояснюється нетрадиційним використанням кольору. Колірне звучання «Данте і Вергілія»

посилиється використанням контрастних тонів: яскраві плями червоного та синього у зображенні одягу і світлих відтінків оголених тіл різко виділяються на зеленувато-синьому і коричневому тлі.

Тільки одна картина художника була написана безпосередньо після сучасних йому подій - революції 1830 р. Вона стала найзначнішим й найвідомішим його твором - «28

Свобода на барикадах»

липня 1830» («*Свобода на барикадах*», 1830, Лувр, Париж). Її романтична революційна символіка, виражена алегоричною фігурою Свободи з національним прапором у руці, відкрито закликала до боротьби і вселяла впевненість у неминучій перемозі. Експресія і динамічна пластика полотна досягаються за рахунок використання лаконічних художніх прийомів: композиція не перевантажена зображенням людських фігур, напружена енергетика колірної гами створюється ударами червоного і синього тонів.

Багатогранне дарування Е. Делакруа проявилось в різних жанрах:

➤ *історичного живопису* («*Битва при Пуатьє*», «*Битва при Нансі*», 1831; «*Битва при Тайбурге*», 1837; «*Взяття хрестоносцями Константинополя*», 1841 - Лувр, Париж);

➤ *монументально-декоративного розпису* (стеля Тронного залу Палати Депутатів, 1833-1837; бібліотека Палати Депутатів, 1838-1847; бібліотека Люксембурзького палацу, 1845;

➤ *портреті* (портрети Ф. Шопена, Ж. Санд, Н. Паганіні, автопортрет 1832г.), натюрморті («*Великий мисливський натюрморт*», 1826),

➤ *пейзажі та в зображеннях інтер'єрів і тварин*.

Одним з перших французьких художників-романтиків був **Теодор Жеріко** (1791-1824). Він був основоположником романтизму у французькому живописі.

Маніфестом нового мистецтва було семиметрової полотно «Пліт» Медузи трагічний репортаж про корабельну аварію фрегата Медуза «про загибель, яка спіткала в Атлантиці його екіпаж. Художник писав полотно протягом двох років: з 1818 по 1819 рік.

Поряд зі знаменитим «*Пліт*» *Медузи* «велику популярність придбало також полотно «*Дербі в Епсомі*» (1821). Чотири коні вихором летять над полем скачок, їх передні і задні ноги витягнуті паралельно землі. Створюється враження надзвичайної стрімкості, польоту. Здається, що коні несуться вперед, а земля стрімко тікає під їх ногами. Яскравий образ коней, створений Жеріко, придбав величезну популярність, став свого роду класичним канонам, був повторений незліченну кількість разів, викликаючи враження швидкості, польоту.

Четверта зупинка «19 ст. - реалізм»

Революція 1848 р розвіяла всі романтичні ілюзії французької інтелігенції. Події 1848 р мали прямий вплив на мистецтво. Насамперед мистецтво стало ширше використовуватися як засіб агітації і пропаганди. Звідси розвиток самого мобільного виду мистецтва - графіки станкової та ілюстративно-журнальної, графіки як основного елементу сатиричної друку.

Життя висуває нового героя, якому незабаром належить стати і головним героєм мистецтва, - трудової людини. Побут, життя, праця цього нового героя стануть і новою темою в мистецтві. Новий герой і нові теми породять і критичне ставлення до існуючих порядків.

Теодор Руссо. Дуби в Апремон. Париж, Лувр

Раніше всього у французькому живописі реалізм заявив про себе у пейзажі. Реалізм в пейзажі починається з так званої барбізонської школи. Це група молодих живописців - Теодор Руссо, Діаз де ла Пенья, Жюль Дюпре, Констан Тройона та ін., Які приїхали до Барбізон писати етюди з натури. Картини вони завершували в майстерні на основі етюдів, звідси закінченість і узагальненість в композиції і колориті. Головним для барбізонців завжди залишалося живе відчуття натури. Усіх їх об'єднувало бажання уважно вивчати природу і правдиво її зображати, проте це не заважало кожному з них зберігати свою творчу індивідуальність.

*Жюль Дюпре. Осінній пейзаж.
Санкт-Петербург,
Державний Ермітаж*

Так, Теодор Руссо (1812- 1867) тяжіє до підкреслення вічного в природі. У його зображенні дерев, луків, рівнин ми бачимо речовинність світу, матеріальність, об'ємність, що ріднить твори Руссо з пейзажами великого голландського майстра Рейсдал. Але в картинах Руссо («Дуби Апремонта», 1852) є надмірна деталізація, кілька одноманітний колорит, на відміну, наприклад, від Жюля Дюпре (1811-1889), який писав широко і сміливо, любив світлотіньові контрасти і з їх допомогою створював напругу, передавав тривожне відчуття і світлові ефекти.

У свій час в Барбізоне працював **Жан Франсуа Мілле** (1814-1875). Народжений в селянському середовищі, Мілле назавжди зберіг зв'язок із землею. Селянський світ - основна тема Мілле, але прийшов до неї художник не відразу. З рідної Нормандії Мілле в 1837 і 1844 рр. приїжджав до Парижа, де придбав славу портретами і невеликими картинами на біблійні та античні сюжети. Однак Мілле склався як майстер селянської теми в 1840-х рр., Коли приїхав до Барбізон і зблизився з художниками цієї школи, особливо з Теодором Руссо. Героєм Мілле відтепер і до кінця його творчих днів стає селянин. Людська праця примножує життя на землі. Цією ідеєю пронизані картини луврського зборів («Складальниці класів», 1857; «Анжелюс», 1859).

Жан Франсуа Мілле. Складальниці класів. Париж, Музей Орсе

Для почерку Мілле характерний граничний лаконізм, відбір головного, що дозволяє передати загальнолюдський сенс в найпростіших, повсякденних картинах повсякденному житті. Він любить зображати вечір, як у сцені «Анжелюс», коли останні промені призахідного сонця освітлюють фігури селянина і його дружини, які кинули на мить роботу при звуках вечірнього благовісту. «Анжелюс» - це не просто вечірня молитва, це молитва і за померлих, за всіх тих, хто працював на цій землі.

Жан Франсуа Мілле. Анжелюс. Париж, Музей Орсе

Говорячи про пейзажист першої половини - середини XIX ст., Не можна обійти увагою одного з найбільш тонких майстрів французького пейзажу **Каміля Коро** (1796-1875). Коро потрапив до Італії, щоб, за його словами, писати цілий рік етюди під відкритим небом. Через три роки Коро повертається до Парижа, де його чекають і перші успіхи, і перші невдачі. Він багато їздить по Франції, якийсь час стежить за розвитком живопису барбізонців, але знаходить свій власний «Барбізон» - маленьке містечко під Парижем Біль д'Авре, де його батько, паризький торговець, купує будинок. У цих місцях Коро знайшов постійне джерело натхнення, створив найкращі пейзажі (які часто населяв німфами або іншими міфологічними істотами), написав свої кращі портрети.

Каміль Кору. Ранок. Танець німф. Париж, Музей Орсе

Реалізм як нове потужне художнє протягом активно стверджує себе і в живописі жанровому. Його становлення в цій області пов'язано з ім'ям **Гюстава Курбе (1819-1877)**. Прості жанрові сцени він умів трактувати як піднесено-історичні, і невігядлива провінційне життя отримала під його пензлем героїчну забарвлення. У 1840 р Курбе з Франш-Конте перебирається в Париж, щоб «завоювати його». Художник звертається до тем праці та злиднів. Найзнаменитіший твір Курбе - «Похорони в Орнані» (1849). Курбе зобразив у цій великій (близько 8 кв. М полотна, 47 фігур в натуральну величину) композиції поховання, на якому присутній орнанське суспільство на чолі з мером. Уміння передати типове через індивідуальне, створити цілу галерею провінційних характерів на матеріалі суто конкретному - на портретних зображеннях родичів, жителів орна; величезний мальовничий темперамент, колористична гармонія, властива Курбе нестримна енергія, потужний пластичний ритм ставлять «Похорони в Орнані» в один ряд з кращими творами класичного європейського мистецтва.

***Гюстав Курбе. Похорони в Орнані.
Париж, Музей Орсе***

Всі історичні події, що відбувалися у Франції, починаючи з революції 1830 року і кінчаючи Франко-пруської війною і Паризької Комуни 1871 р знайшли найяскравіше відображення в графіці одного з найбільших французьких художників **Оноре Дом'є (1808-1879)**. Дом'є не отримав систематичного художньої освіти, лише уривками відвідував приватну академію. Але його справжнім учителем з'явилася живопис старих майстрів. Він осмислює щоденні події політичної боротьби сатирично, вміло користуючись мовою іносказань і метафор. Трагедія і гротеск, патетика і проза стикаються на аркушах творів Дом'є, коли йому треба показати, наприклад, що палата депутатів - всього лише ярмаркове уявлення

Живопис Дом'є сповнений сумної суворості, невисловленого гіркоти. Предметом зображення стає світ простих людей: прачок, водоносів, ковалів, бідних городян, міської натовпу. У живописі Дом'є не вдається до сатири. Динамічність, передана точно знайденим жестом і поворотом фігури, і силуетне її побудова - засоби, якими художник створює монументальність образу («Праля», бл. 1863).

Підсумок уроку

- З якими славетними живописцями Франції ми сьогодні познайомились?
- Назвіть знакові твори. – Що вразило у віртуальній подорожі до Франції минулих століть.

VI. Домашнє завдання

Переглянути в мережі інтернет фільм про життєвий і творчий шлях французьких художників романтиків.

*Бабич Марина Олександрівна,
учитель предметів освітньої галузі «Мистецтво»
Золотоніської спеціалізованої школи № 1
Золотоніської міської ради;*

ТЕМА. Палітра стилів і жанрів музичного мистецтва: поєднання традицій і новаторства

МЕТА. Формувати компетентності: *(слайд)*

➤ **предметні:** ознайомити учнів із творчістю композиторів-класиків світового рівня: Й. С. Баха, Л. В. Бетховена, дослідити виникнення та побутування грецької музики - найдавнішої в Європі; навчити характеризувати творчу спадщину європейських композиторів; класифікувати основні жанри музики, аналізувати музичну творчість, оцінювати внесок митців у світову музичну спадщину; розвивати вміння аналізувати твори музичного мистецтва, виділяти головне, обґрунтовувати свою точку зору, формувати пізнавальну активність; виховувати повагу до світової музичної спадщини, зацікавленість її творами й митцями;

➤ **ключові:** уміння вчитися впродовж життя: самооцінювання досягнень і помилок; готовність відшукувати нові шляхи художньо-творчого розвитку; ініціативність і підприємливість: ініціативність щодо участі у творенні нових мистецьких продуктів; прагнення до творчої самореалізації; соціальну та громадянську: сприймання мистецьких творів як форми самовираження людини; самостійність і мобільність у творенні ідей та ухвалення рішень; обізнаність і самовираження у сфері медіа-культури: пропагування досягнень музикантів світового рівня, які стали знаковими особистостями, своєрідними символами нової епохи.

ТИП УРОКУ: комбінований

ОСНАЩЕННЯ: підручник, медіа засоби, візуальний ряд (презентація за темою уроку; аудіо і відео фрагменти).

ДЕМОНСТРАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ: твори для сприймання – Й. С. Бах «Токата і фуга ре мінор для органу» (класичне виконання), Ванесса Мей (скрипка) Л. Бетховен «Симфонія № 9. Фінал»; відео фрагменти – Хор і танець фурій з опери Х. Глюка «Орфей і Евредіка», ф-т з балету К. Монтеверді «Орфей і Екредіка»; фрагмент із фільму «Безсмертна кохана».

СТРУКТУРА УРОКУ (слайд)

- I. Організаційний момент.**
- II. Актуалізація опорних знань.**
- III. Мотивація навчальної діяльності.**
- IV. Викладення нового навчального матеріалу.**
- V. Закріплення вивченого матеріалу.**
- VI. Підсумок уроку.**
- VII. Домашнє завдання.**

ХІД УРОКУ

Учні отримали завдання: підготувати презентації, які будуть використовуватись під час вивчення нового матеріалу:

Презентації: 1. Грецька музика – найдавніша в Європі. Образ Орфея в творах композиторів різних епох.

2. Вершинні досягнення в царині поліфонічної музики Й. С. Баха
3. Музичний симфонізм Л. В. Бетховена.

I. Організаційний момент

1. Привітання.
2. Організація класу до роботи.
3. Оголошення теми та мети уроку.

II. Актуалізація опорних знань

На минулому уроці ви отримали завдання – дослідити виникнення найдавнішої музики Європи, з'ясувати про що йдеться у стародавніх міфах про Орфея та використання цієї тематики у музичних творах композиторів різних епох; дослідити творчу спадщину видатного німецького композитора Й. С. Баха та його досягнення в царині поліфонічної музики; дослідити симфонізм музики Л. В. Бетховена та кардинальні зміни в житті європейського суспільства наприкінці XVIII – початку XIX століття.

III. Мотивація навчальної діяльності (слайд)

- З якими стилями та напрямками в мистецтві ви вже були знайомі раніше?
- Який напрям був провідним у європейському музичному мистецтві XVII - початку XIX ст. ?
- Що є характерним для музики епохи класицизму?
- Що стало підґрунтям для виникнення симфонізму в музичному мистецтві?
- Під час виступу учнів із повідомленнями, підготовленими індивідуально, ми дізнаємось, що європейські митці стали знаковими особистостями, своєрідними символами нової епохи, яка подарувала нові форми у музиці «поліфонію» та «симфонізм»

IV. Викладення нового навчального матеріалу

Слово вчителя. Сьогодні ми здійснимо віртуальну екскурсію Європейським регіоном від Орфея до пізнього Ренесансу та довершеного класицизму. У цьому нам допоможуть наші доповідачі, які підготували розповіді, презентації про видатних митців та їх творіння.

Мистецька скарбничка (слайд)

1. **Рапсоди** – у Давній Греції так називали мандрівних співців-оповідачів, виконавців героїчних оповідей.
2. **Ренесанс** – це стиль мистецтва Західної і Центральної Європи, зокрема архітектури, XIV—XVI ст., що базується на відродженні античних (давньогрецьких і давньоримських) архітектурних форм.
3. **Орган** - (у перекладі з грецької означає *інструмент* або *знаряддя*) – музичний інструмент групи клавійно-духових інструментів, якому неофіційно й люб'язно надано назву «короля музичних інструментів»: за звуковою палітрою та багатством засобів музичної виразності посідає перше місце серед музичних інструментів.

4. **Поліфонія** - вид багатоголосся, у якому окремі мелодії, або групи мелодій мають самостійне значення і самостійний інтонаційно-ритмічний розвиток, зберігаючи рівноправність голосів та незбігання в різних голосах каденцій, цезур, кульмінацій, акцентів та ін.
5. **Класицизм** (англ. classicism, від лат. classicus — зразковий) — напрям в європейському мистецтві, який уперше заявив про себе в культурі XVI-го ст. Найбільшого розквіту досягає у Франції (XVII ст.). Певною мірою притаманний мистецтву усіх країн Європи, у деяких зберігав свої позиції аж до першої чверті XIX ст. Для класицизму важливим був принцип свободи вибору — необмеженість власного, суб'єктивного трактування історичних форм. Зорієнтований на «вічні» цінності античного зодчества, властиві симетричні композиції, стриманість декоративного оздоблення.
6. **Симфонізм** – новий метод музичного мислення у різних жанрах: симфонії, сонаті, тріо, квартету та квінтету.

Виступи учнів із повідомленнями, підготовленими у групах.

1 група «Дослідники грецької музики» (розповідають про найдавнішу музику в Європі – грецьку)

1 учень (слайд)

Музична культура Європейського регіону складається зі своєрідних і неповторних національних шкіл – грецької, італійської, французької, німецької, австрійської, іспанської, польської, угорської, чеської тощо. У творчості композиторів різних країн втілюються риси різних загальноєвропейських стилів: готики, бароко, класицизму, романтизму, реалізму, імпресіонізму та багатьох течій модернізму.

Грецька музика – найдавніша в Європі. Саме слово «музика» має давньогрецьке походження (грец. Μουσική) і походить від «муз» — у давньогрецькій міфології дочок Зевса, що дали початок поезії, мистецтву і науці.

У Стародавній Греції музика супроводжувала різні сфери життя і звучала на публічних зібраннях і заходах, в ритуалах, в театрі та іграх. Постаті музикантів зустрічаються у міфології (Орфей, Філамон, Таміріс, Марсій) та епічних поемах (Демодок і Фемій в «Одіссеї»). На античних вазах збереглися зображення музикантів, що грають на музичних інструментах, таких як арфа, кіфара, ліра. На честь богів давні греки складали гімни, наприклад пеани номи на честь Аполлона чи дифірамби на честь Діоніса.

Починаючи з 6 століття до н. е. музика стає об'єктом інтересу філософів. Зокрема Піфагор відкрив ряд акустичних закономірностей, що мають основоположне значення і для сучасної європейської теорії музики. Аристоксен висунув тезу про емпірично-слухове сприйняття музичних інтервалів, Платон і Аристотель розвинули вчення про роль музики в етичному вихованні.

Давньогрецька музика була переважно одноголосною. Її ладову основу становили давньогрецькі лади, основу яких становили тетрахорди, що могли сполучатися в октавні лади — «гармонії». Назви октавних давньогрецьких ладів (лідійський, дорійський тощо) широко використовуються і в сучасній теорії музики.

Про музику оповідається в поемах «Ліада» та «Одісея» славнозвісного Гомера, який записав свої легенди і пісні від аедів – народних співців. Античні міфи, трагедії впродовж століть надихали митців різних країн світу. **(слайд)**

Давньогрецькі міфи і легенди подарували світу образ поета й співця Орфея, що був здатен зачаровувати своєю творчістю все живе і неживе. Цей образ надихав багатьох митців — письменників, поетів, художників, композиторів. **(слайд)**

Лише на сюжет «Орфея та Евредіки» багато композиторів, серед яких К. В. Глюк, Ф. Й. Гайдн і К. Монтеверді, створили опери, І. Стравінський – балет. **(слайд)** Сьогодні в музичному лексиконі вживаються грецькі поняття і терміни, що прийшли з античності. Давньогрецький музичний інструмент – ліра, на якій грав легендарний Орфей, став символом мистецтва. **(слайд)** За доби європейського середньовіччя церква з її хоровою

музикою а сарелла виконувала роль центру професійної творчості у багатьох країнах, де панувало християнство. Шлях, що пройшло музичне мистецтво від середніх віків до пізнього Ренесансу (XV – XVI ст.), був періодом розвитку поліфонії. (Слайд)

2 група «Дослідники творчості Й. С. Баха»

Вершинним досягненням європейської і світової музики стала творчість **Йоганна Себастьяна Баха** (1686 – 1750) – гордості і слави німецької культури, музиканта-мислителя високих етнічних ідеалів. Зазвичай слова «поліфонія», «фуга», «орган» ми традиційно пов'язуємо з ім'ям Баха. Слово «бах» у перекладі з німецької означає «струмок», проте Людвіг Ван Бетховен з огляду на масштабність і духовну велич багатожанрової спадщини цього композитора зазначав: «Він не струмок, він – океан». (слайд)

«Нам любий Бах... Та як про це сказати?

Не те, щоб нині музики не стало,

Але такого чистого кристалу

Не дарувала неба благодать.

Які ж у них гармонії палкі,

Яка ж оце всеобіймуща совість,

Яка і досі не збагне на повість

Про мою душу, ввергнуту в віки!»

Такі слова присвятив Микола Ушаков видатному німецькому композиторові Йоганну Себастьяну Баху. Їх розділяє майже два століття, але пов'язує прекрасна, вічно молода музика, яка зрозуміла всьому світові без перекладів і пояснень.

Творча спадщина Йоганна Себастьяна Баха надзвичайно велика, охоплює понад 1000 композицій, з них 320 світських і духовних кантат, багато мес, «Різдвяна» й «Великодня» ораторії, численні хорали, інструментальні твори та ін. Більшість вокальних творів Бах написав на релігійні тексти (наприклад, «Страсті за Іоанном», «Страсті за Матвієм», «Меса сі мінор»). Музика цих творів пройнята глибоким релігійним почуттям.

Інструментальна музика Баха написана для органа (прелюдії, токкати, фантазії, фуґи тощо), для клавесина («Добре темперований клавір», «Мистецтво фуґи», 6 партитур, 6 французьких сюїт, 6 англійських сюїт тощо). Також він створив музику для симфонічного оркестру (6 «Брандєбурзьких концертів», 4 сюїти) та ін.

Складною виявилася і доля його спадщини. За життя Баха добре знали, проте після смерті композитора його ім'я і музику почали забувати. Справжній інтерес до його творчості виник лише в 1820-ті роки. А розпочався він з виконання 11 травня 1829 року в Берліні «Страстей за Матвієм». Це дало сильний імпульс до публікації творів Баха та їх виконання.

«Улюблений інструмент» великого Баха

Улюбленим інструментом Й. С. Баха був орган. Могутнє, наповнене, надзвичайно різноманітне звучання цього музичного інструмента найбільше відповідало творчим уподобанням музикантам.

Орган (у перекладі з грецької означає *інструмент* або *знаряддя*) – музичний інструмент групи клавійно-духових інструментів, якому неофіційно й люб'язно надано назву «короля музичних інструментів»: за звуковою палітрою та багатством засобів музичної виразності посідає перше місце серед музичних інструментів. (слайд)

Й. С. Бах був віртуозним органістом. Композитор був скромною людиною та мав добре почуття гумору. Переказують, що якось він зіграв органну прелюдію своєму учневі, який став вихвалити чудове виконання. «У цьому немає нічого дивного, - перервав його маестро. – Слід тільки вчасно натискати відповідні клавіші, а все інше орган зробить сам». (слайд)

(Слайд Слухання Токати ре мінор Й. С. Баха у класичному виконанні.)

Запитання до учнів:

- Яке враження справив на вас прослуханий твір? Опишіть характер музики

- Чи зрозуміла вам музика, написана майже 250 років тому?
- Чому музика, написана дуже давно, має вплив на сучасну людину? (слайд)

Розповідь вчителя: Знаменита токата і фуга ре мінор для органа, яка розпочинається могутнім заспівом початкової теми, що виливається в лавину віртуозних пасажів-імпровізацій, ніби малює в уяві слухача величний собор із вітражами, арками і шпилями, що підносяться до небес. Кожний твір композитор починав скороченим виразом «J. J.» («Ісус, допоможи мені»), закінчував – «S. D. G.» («Слава одному лише Богу»). Щодо геніїв заведено вживати епітети з додаванням префікса «най». Водночас життя і творчий шлях Й. С. Баха – багатодітного батька, який виховав кількох синів-композиторів, - може слугувати взірцем не лише працьовитості, а й скромності, про що свідчать його «криляти» слова: «Мені довелося багато працювати, кожний, хто так працюватиме, досягне того самого». Великий майстер духовної музики й сьогодні залишається неперевершеним і всеосяжним інтелектом у світовій художній культурі.

Слайд *Прослухаємо саме цю Токату у виконанні скрипальки Ванесси Мей. (слайд)*

- Чим відрізняється виконання цього твору різними музикантами?
- Поділіться своїми враженнями від прослуханої музики.

Багато сучасних виконавців звертаються до творчості Й. С. Баха, іноді по-своєму трактуючи його музику, та вносять у неї сучасні інтонації.

Розповідь вчителя: Творчість будь-якого видатного митця тією чи іншою мірою завжди визначається історичною епохою і відображує її суспільні ідеали. Ідеї французької революції – свобода, рівність, братерство, які зумовили кардинальні зміни в житті європейського суспільства наприкінці XVIII – на початку XIX ст., знайшли гарячий відгук у палкому серці геніального німецького композитора **Людвіга Ван Бетховена** (1770 – 1827). Це був час німецьких учених, філософів, письменників, художників, час віри в розум особистості і незалежності людини. Бетховен вважав, що музика покликана добувати вогонь з душі людської і у своїй творчості оспівував високі ідеали людини – борця проти деспотизму і насильства. (слайд)

3 група «Дослідники творчості Л. В. Бетховена»

У цей період в Австрії, Німеччині та інших країнах Європи з давніми традиціями інструментального виконавства набув розквіту жанр симфонії, найбільш суголосний суспільним перетворенням. На відміну від Баха, якому було притаманне поліфонічне, Бетховен, як і всі віденські класики, писав музику в гомофонно-гармонічному стилі. Тому якщо для великого німецького поліфоніста провідним жанром творчості стала фуга, то для Л. Ван Бетховена – симфонія, монументальний циклічний твір драматичного або героїчного характеру.

(слайд)

Художній стиль класицизм (з лат. зразковий) виник у XVII ст. у Франції. Неперевершеними зразками художньої творчості майстри цього стилю вважали витвори античного мистецтва, тому розробляли античні сюжети й образи. Класицизм у музиці багато в чому не схожий на класицизм у літературі, театрі або живописі. У музиці неможливо спиратися на античні традиції – вони майже невідомі. Крім того, зміст музичних творів здебільшого пов'язаний зі світом відчуттів людини.

Вершиною розвитку музичного класицизму стала творчість Йозефа Гайдна, Вольфганга Амадея Моцарта і Людвіга ван Бетховена, які працювали здебільшого у Відні, що став одним із центрів музичного світу.

У II половині XVIII ст. – на початку XIX ст. здебільшого сформувався склад сучасного симфонічного оркестру, визначилися й оформилися жанри симфонії, сонати, тріо, квартету та квінтету. У сонатному *allegro* зароджується, а згодом, у творчості Л. Ван Бетховена, формується новий метод музичного мислення – **симфонізм**. (слайд)

«Музика має висікати вогонь із людських сердець», - говорив Л. В. Бетховен. Його надихали на творчість героїчні сюжети (увертюра «Егмонт», фортепіанна соната №23 «Апасіоната»). Апофеоз його творчості – «Дев'ята симфонія» та «Урочиста меса». Симфонія містить уривок із шиллерівської «Оди радості», яка обрана гімном Європейського Союзу. (слайд)

Слово вчителя: За задумом композитора перші три частини симфонії – ніби планети єдиної й стрункої космічної системи, а четверта частина (фінал) – це ідейний та композиційний центр твору, порівнюваний із сонцем, що дарує життя. Із самого початку симфонії автор простежує та висвітлює в звуках багатостраждальний шлях людства від темряви до світла, від страждань до радості. Фінал твору увінчує собою напружену боротьбу заради перемоги добра й справедливості, що буде тривати впродовж звучання твору. Хочу наголосити на тому, що насправді титанічним задумом симфонії було вираження засобами музики вселенської ідеї загальнолюдського братства й любові. З цією метою композитор вийшов за рамки симфонічного жанру, залучивши слово як могутній виразний засіб: у фінал симфонії введено звучання хору та співаків-солістів. Поетичним матеріалом такого включення слугує фрагмент оди німецького поета Ф. Шиллера «До радості»:

Люди – браття між собою!

Обніміться, мільйони!

Злийтеся у радості!

(Слайд Слухання музики: Л. Бетховен «Симфонія №9. Фінал»)

Запитання до учнів:

- Яке враження справило на вас слухання цього твору?
- Які ідеї та почуття передав композитор в цій музиці?
- Чи передав він в своїх музиці ідеї французької революції – свобода, рівність, братерство, які зумовили кардинальні зміни в житті європейського суспільства? (слайд)

Надаємо учням можливість висловити свої думки і враження.

V. Закріплення вивченого матеріалу (слайд)

Опитування:

- У чому полягає значення музики античних часів і чому це мистецтво не зникло, а навпаки відроджувалося?
- Згадайте у яких фільмах та мультфільмах використовувалися сюжети про давньогрецького співака та музиканта Орфея?
- Яке враження справило на вас прослухування поліфонічного твору Й. С. Баха. Чи звернули ви увагу на особливе звучання органу?
- Які події, пов'язані з історією європейської держави, вплинули на творчість Л. В. Бетховена та виникнення нових форм симфонічної музики? (слайд)

VI. Підсумок уроку (слайд)

Рефлексія

- Сьогодні на уроці я дізнався...
- Сьогодні на уроці мене вразило...
- Мені цікаво дізнатися більше про творчість...
- Мене зацікавила інформація щодо...

VII. Домашнє завдання (слайд)

- Здійснити віртуальну подорож до античної Греції. Які музичні інструменти були популярні в ті часи?
- Прослухайте музичні твори (за вибором) в яких йдеться про грецького музиканта Орфея і поділіться враженнями від прослуханої музики.
- Прослухайте повторно Токату Й. С. Баха у виконанні Ванесси Мей (у вільний час). Чому багато сучасних виконавців звертаються до творів Баха, іноді по-своєму трактують його твори?

• Прослухайте твір Л. Бетховена Симфонія № 9. Фінал вдома. Що на вашу думку хотів змалювати композитор у музиці? Чому вона стала гімном всього людства?

*Яковенко Лариса Віталіївна,
учитель музичного мистецтва,
Червонослобідського закладу
загальної середньої освіти
I-III ступенів № 1
Червонослобідської сільської ради
Черкаської області Черкаської районної ради
Черкаської області*

СЛ.1 Тема: Палітра стилів і жанрів музичного мистецтва: поєднання традицій і новаторства

СЛ.2 Мета:

1) формування предметних компетентностей:

- ознайомити учнів з центром музичної культури Європи та найвидатнішими митцями Віденської класичної школи, вальсовою династією Штраусів, їх творчою спадщиною;

- формувати уяву про основні жанри музики; про особливості Віденського балу.

2) формування ключових компетентностей:

- обізнаність: розвивати вміння давати естетичну оцінку явищам музичної культури;

- комунікація: розвивати вміння працювати в групах, креативне мислення;

- самовираження: вміння розповідати про мистецтво європейського культурного регіону, аналізувати та оцінювати твори мистецтва;

3) формування громадянських компетентностей: виховувати ціннісні орієнтації у сфері музики

Тип уроку: поглиблення у тему.

Обладнання: ноутбук, відео-матеріал, презентація.

Очікуваний результат: виховання вдячного слухача, емоційного виконавця, вміння інтегрувати предметні знання, висловлювати власну думку.

Твори для сприймання: Фінал, Й. Гайдн «Прощальна симфонія». В.-А.Моцарт «Реквієм», Й. Штраус «Казки віденського лісу». К/ф: «Амадеус» (реж. М. Форман),

Епіграф:

Благо, що дарує нам мистецтво, не в тому,

чого ми від нього навчаємося, а в тому,

якими ми завдяки йому стаємо.

Оскар Уальд

ХІД УРОКУ

1.Актуалізація опорних знань.

Музичне мистецтво європейського культурного регіону складається зі своєрідних і неповторних національних шкіл. У творчості композиторів різних країн втілюються риси загальноєвропейських стилів, використовуються різноманітні жанри та форми.

СЛ.3 Вправа «Продовж речення»:

- Наука про музику, музична естетика виникли...(в Стародавній Греції);

- Виникнення поняття «композитор», а також поширення світського інструментального музикування відбулося ...(в епоху Відродження);

- Вершинним досягненням європейського і світового мистецтва стала творчість музиканта-мислителя, гордості і слави німецької культури...(Й.С.Баха);

- Батьківщиною оперного мистецтва є...(Італія)

- Його музиці притаманний величезний заряд енергії, чуття гармонії зі світом, зв'язок із людством та світом у цілому. Про кого йде мова...(Л.Бетховен)

- Вершиною симфонічної творчості Бетховена стала... (Дев'ята симфонія)

2. Мотиваційний етап.

СЛ.4 Легендарний Відень – одна із прекрасніших столиць світу, де завжди панує романтична атмосфера, яку породжує багата історія міста, зачарованість музики, краса старовинних маєтків і соборів. Відень — найбільш витончена серед європейських столиць. Це місто культури і витонченого стилю. В XVIII столітті Відень став музичним центром Європи.

3. Етап засвоєння нових знань.

Виклад нового матеріалу.

СЛ.5 Саме в цей час виникла так звана віденська класична школа, до якої і належали Ф.Й.Гайдн, В.А.Моцарт і Л. ван Бетховен. Музика віденських класиків втілила головні ідеї епохи Просвітництва - оптимізм, устремління до кращого, світлого, віру в розум і гармонійність буття. У творчості представників віденської школи виникли і досягли вершин так звані сонатна форма і сонатно - симфонічний цикл. Принципи Нової віденської школи справили великий вплив на музичне мистецтво 20 століття.

З представниками віденської класичної школи нас познайомлять **МИСТЕЦТВОЗНАВЦІ**

СЛ.6 Франц Йозеф Гайдн (1732 - 1809) - австрійський композитор із надзвичайно гармонійним світосприйняттям. Його спадщина охоплює опери, меси, ораторії, концерти для різних інструментів, тріо і кuartети, фортепіанні сонати і понад 100 симфоній, які принесли митцю світову славу. Гайдна називають «батьком» симфонії.. Більшу частину життя Ф.-Й. Гайдн прослужив придворним музикантом в угорських князів Естергазі в містечку Айзенштадті. Заможні угорські землевласники були щедрими покровителями мистецтв. Вони утримували оркестр, який виконував новостворені симфонії композитора. В останні роки життя Гайдн працював у Відні. Дружні стосунки склалися у композитора з його молодшим сучасником В.-А. Моцартом. Оптимістична музика Гайдна, що відображала його просте і щасливе життя, стала символом музичного класицизму.

СЛ.7 *Слухання: Й. Гайдн «Прощальна симфонія №45» 1 ч.*

СЛ.8 *Вольфганг-Амадей Моцарт (1756—1791)*

Австрійський композитор, представник класицизму, визнаний науковцями одним із найгеніальніших музикантів в історії людства. Творчість Вольфганга Амадея Моцарта спричинила переверот у традиційних поглядах на музичне мистецтво. Його музика унікальна за красою, яскрава і життєдайна за спектром почуттів. З ім'ям Моцарта традиційно пов'язують уявлення про феноменальну музичну обдарованість. Справді, він був вундеркіндом, йому притаманні рання зрілість і невимущена легкість у розв'язанні складних творчих завдань.

СЛ.9 Стиль Моцарта вирізняється інтонаційною виразністю, пластичністю, багатством та виразністю мелодики, рідкісною досконалістю, надзвичайною гармонійністю і завершеністю композицій, які були сміливі і дуже прогресивні для свого часу, змушуючи слухача разом із композитором співпереживати, радіти і сумувати. Головними темами й суттю творчості видатного композитора-гуманіста завжди були людина та її щастя.

Стиль В.-А. Моцарта формувався, з одного боку, під значним впливом творчості Й.Гайдна. Молодий композитор був підкорений гайднівським глибоко осмисленим трактуванням сонатної форми. З іншого боку справили враження численні подорожі країнами Європи. Найвагоміше з них пов'язане з Йоганом Крістіаном Бахом (молодшим сином Йогана Себастьяна Баха). В.-А. Моцарт ознайомився з мистецтвом «англійського Баха» у Лондоні. Сила і витонченість партитур Баха-молодшого залишили незабутній слід у свідомості композитора-початківця. Пізніше великий вплив на його творчість справили подорожі до Італії, де композитор сприйняв основи драматургії та музичної мови оперного жанру. Але саме віденський період створив власний, виключно самобутній моцартівський стиль, який вирізняється драматичною цілісністю композиції, багатством емоційних відтінків, особливою сердечністю. Ззовні його музика є сонячною та безтурботною, зсередини ж вона вражає своїм внутрішнім трагізмом.

СЛ.10 В.А.Моцарт залишив багату творчу спадщину – понад 600 творів: більш ніж 50

симфоній, 23 опери, велику кількість інструментальних концертів (зокрема 27 фортепіанних), 32 струнні квартети, 35 сонат для скрипки, реквієм та багато інших інструментальних і хорових творів.

СЛ.11 В оперній творчості В.-А. Моцарта порушувалися загальнолюдські проблеми, зокрема сенсу життя. Реалістично, з глибинним психологізмом композитор втілював характери оперних героїв: Фігаро, Дон Жуана та ін. У кожній арії чи ансамблі розкриваються не окремі риси, а сутність персонажів. Композитор виводить на оперну сцену живу людину, вперше створює справжню музичну драму.

За два роки до смерті композитор написав свою останню оперу — фантастичну казку «Чарівна флейта», присвячену вічній темі кохання. Закінчував її вже безнадійно хворим.

Цю світлу музику композитор створював паралельно з «Реквіємом». Історія цього шедевра Моцарта незвична. Загадкова людина в чорному плащі, яка не захотіла назвати своє ім'я, замовила композиторові написати заупокійну обідню. Моцарт сприйняв це як передвістя власної смерті. Насправді ж замовник був слугою графа, музиканта-аматора, який сподівався видати музику Моцарта за свою, присвятивши її пам'яті померлої дружини. Скорботні інтонації передавали людські страждання, сповнені трагізму і водночас оптимістичної віри в щастя. Шекспірівська за розмахом і глибиною творчість австрійського композитора мала величезний вплив на розвиток європейського музичного мистецтва. Осмислення універсальності музики Моцарта, яка випередила свою добу, є справою майбутнього.

СЛ.12 *Слухання: Моцарт «Реквієм» (перегляд відео)*

СЛ.13 *Вправа «Поміркуйте».*

- ✓ Чим відрізняються прослухані твори В.Моцарта і Й.Гайдна?
- ✓ Які почуття виникають, слухаючи таку музику?

Вчитель: Коротке, але плідне життя композитора і його передчасна смерть за загадкових обставин породили чимало легенд. Остаточної розгадки таємниці геніальності, «формули» феномена Моцарта не знайдено.

СЛ.14 *Відео: перегляд фрагменту з кінофільму «Амадей» (реж. М. Форман).*

Діти, як ви вважаєте, в чому полягає феномен Моцарта? (роздуми учнів).

Вальсова династія Штраусів. Віденський бал.

СЛ.15 **Вчитель:** Слово «вальс» у багатьох людей одразу асоціюється з іменами Йоганнів Штраусів. Родину австрійських композиторів Йогана Штрауса-батька та його трьох синів справедливо називають «вальсовою династією». Штраус-старший створив таке чудо, як «віденський вальс», тому його називали «батьком вальсу», а його син – теж Йоган Штраус – дістав корону «короля вальсу». Можливо, як ніхто інший, Йоган Штраус-молодший зумів передати музикою вируючу радість життя.

А зараз надамо слово нашим ДОСЛІДНИКАМ, які більш детально ознайомлять нас із династією Штраусів.

Йоганн Штраус (батько) (1804—1849) — родоначальник вальсу. Ще не маючи 20 років, він організував оркестр, який грав на танцювальних вечорах, зокрема виконував вальси, галопи, кадрили свого диригента.

Йоганн Штраус (син) (1825—1899) досяг набагато більшого: він не тільки, як і батько, у досить молоді роки створив власний оркестр, а й став автором близько 500 творів. Серед них знамениті вальси «Казки віденського лісу», «На прекрасному блакитному Дунаї», «Весняні голоси».

Вальси Штрауса – романтично натхненні танцювальні поеми, що передають різні відтінки душевних настроїв. Штраус розвив форму віденського вальсу, збагатив вальс зі сторони мелодики, гармонії, інструменталістики.

СЛ.16 *Слухання: Вальс «Казки віденського лісу»*

СЛ.17 *Вправа «Поміркуйте»*

- ✓ Охарактеризуйте музичну мову вальсу, який ми прослухали?
- ✓ Що малює вам ваша уява, коли звучить даний твір?

Давайте ще раз послухаємо вальс і переглянемо відео. (*відеоперегляд*)

СЛ.18 У Відні середини ХІХ ст. панувала епоха розквіту танцювальної музики, захоплення театром. Штраус-син створює оперету «Летюча миша», яка стала еталоном для багатьох наступних творів цього веселого маскарадного жанру.

Завдяки композитору віденський вальс і віденська оперета здобули визнання в усьому світі. Життєлюбні, ліричні, чарівні мелодії «короля вальсу» і сьогодні сповнюють серця людей світлим і радісним почуттям.

СЛ.19 **Вчитель:** А зараз, діти, я пропоную вам переглянути рубрику «Це цікаво».

Віденський бал — традиційний захід, який відбувається в Відні під час бального сезону. Віденські бали занесені до списку ЮНЕСКО нематеріальної культурної спадщини Австрії. Величним балом вважається Оперний бал.

СЛ.20-21 **4. Етап закріплення нових знань.**

✓ **Тестові завдання «Перевір себе»:**

Тестове завдання для перевірки засвоєних знань: (Слайд №19)

1. Автор «Прощальної симфонії»

- а. Й. Гайдн
- б. В.А.Моцарт
- в. Й.Штраус
- г. Л. Бетховен

2. Мистецький напрям у європейській музичній культурі 2-ї половини ХVІІІ — початку ХІХ століття.

- А) Школа майстрів
- Б) Європейська школа
- В) Віденська школа
- Г) Музична школа

3. Кого називали «батьком симфонії»

- а. В.А. Моцарт
- б. Л. Бетховен
- в. Й. Гайдн
- г. Й.Штрауса

4. Вальс Йоганна Штрауса

- а. "Казки з весняного лісу"
- б. "Казки віденського лісу"
- в. "Реквієм"
- г. "Осінній сон"

СЛ.22 **5. Рефлексія.**

- ✓ Сьогодні я дізнався....
- ✓ Що зацікавило, вразило найбільше?
- ✓ Чому Відень вважають столицею музичного мистецтва?
- ✓ Творчість якого композитора вас найбільше зацікавила?

6. Домашнє завдання.

Поцікавитись, як підтримують музичнотанцювальні традиції Віденського балу в Києві. Переглянути відеофільми, присвячені Віденському балу.

7. Оцінювання роботи учнів і подяка за урок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вольман Б. Наследие Гайдна в России — «Советская музыка», 1959;
2. Пугайчук С.М.. — «Мистецтво європейського культурного регіону» 2017р.;
3. Підручник «Мистецтво. Рівень стандарту, профільний рівень: для 10(11) класу закладів загальної середньої освіти/Л.М.Масол. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2018.- 224с.:іл.

*Миколук Петро Дмитрович,
учитель мистецької освітньої галузі
Розсішської загальноосвітньої
школи I – III ступенів
Христинівської районної ради*

Тема уроку. *Відень — центр європейської музичної культури Європи. Віденська класична школа (Й.Гайдн, В.-А. Моцарт). Вальсова династія Штраусів. Віденський бал.*

Мета уроку:

формування ключових компетентностей: обізнаності та самовираження у сфері культури; інформаційна компетентність;

міжпредметної естетичної компетентності: оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтв;

предметних мистецьких компетентностей: ознайомити учнів з особливостями музики віденських класиків епохи Просвітництва, розкрити специфіку літературно-мистецька течії експресіонізму; вчити розпізнавати її серед інших творів; вивчити найвідоміші мистецькі пам'ятки цієї течії; сприяти формуванню естетичного смаку.

Завдання уроку:ознайомити учнів із творчістю композиторів віденської школи (Й.Гайдн, В.-А. Моцарт), вальсової династії Штраусів; навчити характеризувати творчу спадщину європейських композиторів, класифікувати основні жанри музики, аналізувати музичну творчість, оцінювати внесок митців у світову музичну спадщину; розвивати вміння аналізувати твори музичного мистецтва, визначати головне, обґрунтовувати свою точку зору, формувати пізнавальну активність; виховувати повагу до світової музичної спадщини, зацікавленість її творами й митцями; знаходити спільні риси між видами мистецтв; виховувати інтерес до класичної музики та ціннісне ставлення до мистецтва; ознайомити з новими термінами і поняттями; мотивувати на подальше самостійне знайомство з мистецтвом європейського культурного регіону

Тип уроку: комбінований, жанр уроку – урок-подорож

Вид уроку: інтегрований

Обладнання:

Живопис: Едвард Мунк «Крик»

Музика: Й.Гайдн «Процальна симфонія» В.-А. Моцарт «Реквієм», Й. Штраус «Казки віденського лісу», «На прекрасному блакитному Дунаї», «Весняні голоси»

Література: Франц Кафка «Перетворення»

Поняття:

Віденський вальс — бальний танець, який складається із декількох різних за характером частин. Назва походить від Віденського конгресу, на якому цей танець було виконано вперше.

Експресіонізм - літературно-мистецька стильова тенденція авангардизму, що сформувалася в Німеччині на початку ХХ століття.

Додекафонія - метод композиції на основі дванадцяти тонів, які співвіднесені лише між собою.

Фашінги - веселі австрійські карнавали і маскаради.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

- Сьогодні на уроці ми будемо працювати разом з вами, тому я очікую вашої підтримки та уваги і бажаю вам успіхів у пізнанні нового.

II. Створення емоційної атмосфери

Звучить вальс Й. Штрауса «Весняні голоси» <https://www.youtube.com/watch>

Епіграф уроку:

*«Ми всі марнуємо свої дні в пошуках сенсу життя.
Знайте ж, цей сенс - в мистецтві».
Оскар Уальд*

- Як ви розумієте зміст цього вислову?

Приєм «Коло думок»

Пофілософствуйте на тему сенсу життя людини.

III. Актуалізація опорних знань

«Світ починається з людини», — цей вираз Франца Верфеля стає одним з філософських і художніх принципів експресіонізму.

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

- Що означає термін «експресіонізм»?

Експресіонізм (від лат. *expression* – вираження, виразність) – стильова течія модернізму, головним творчим принципом якої є відображення загостреного суб'єктивного світобачення через гіпертрофоване авторське «Я», напругу його переживань та емоцій.

Головна теза експресіонізму – світ абсурдний, людина на землі самотня, їй немає на кого розраховувати, її оточення вороже.

- У якій країні він виник?

- Назвіть майстрів цього стилю в живописі, музиці та літературі.

Експресіонізм виявив себе і в літературі (Франц Кафка «Перетворення», «Замок»). У нашому красному письменстві цей стиль започаткував Василь Стефаник.

Ф. Кафка був представником експресіонізму, течії, котра вважала людське життя нагромадженням страждань, а людину в ньому – самотньою, покинутою, безсилою змінити щось у своєму житті.

Яскравою ілюстрацією до оповідання Кафки «Перевтілення» може слугувати картина Едварда Мунка «Крик» (1893). Норвезького художника Е. Мунка вважали психологічним реалістом, а також експресіоністом.

Приєм «Продовж речення»

- Продовжте речення: «На сьогоднішньому уроці я очікую...»

IV. Мотивація навчальної діяльності

Ми з вами на каналі «Закохані в подорож». Вирушаємо в подорож «Відень оглядово. Австрія».

Відень – серце Австрії, музей під відкритим небом. Тут жили й творили геніальні композитори Бетховен, Моцарт, Шуберт і Штраус, а також багато відомих художників, які перетворили місто в скарбницю Європи.

Сукні до підлоги, віденський вальс, живий оркестр – це не пережиток минулого, а частина сучасного життя.

Віденський бал занесений ЮНЕСКО до списку шедеврів нематеріальної культурної спадщини людства. Одного разу побувавши на балу, будеш пам'ятати про це все життя!

V. Повідомлення теми уроку

Отже, тема нашого уроку-подорожі в світ краси і мистецтва: *«Відень — центр європейської музичної культури Європи. Віденська класична школа (Й.Гайдн, В.-А. Моцарт). Вальсова династія Штраусів. Віденський бал».*

VI. Вивчення нового матеріалу

1 учень-музичний критик:

Бальним сезоном у Відні вважається час з 11 листопада і до вівторка [фашінга](#), хоча деякі бали проводяться і в інший час.

Перший великий бал традиційно проходить в новорічну ніч в [Гофбурзі](#), це Імператорський бал. Звучать найпопулярніші мелодії часів монархії, включаючи вальси [Штрауса](#) і [Легар Франца](#), і музика віденських класиків Моцарта, Бетховена і Гайдна.

Під час бального сезону у Відні проводиться більше 300 балів, починаючи від балів різних професій («Бал Юристів», «Бал Мисливців»), і закінчуючи великими балами від державних і культурних організацій («Бал Віденських Філармоніків», «Оперний Бал»).

Поза сумнівом, головну роль в усій Європі грає Віденський Оперний бал, який зазвичай проводиться в середині лютого і збігається зі святами «фашінгів», — веселих австрійських [карнавалів](#) і [маскарадів](#). Він прирівнюється до державного прийому, і зазвичай на нім є присутнім президент [Австрії](#).

Усе розпочинається з традиційного [полонезу](#), в якому беруть участь дебютанти. Після танцю дебютантів танцюють усі. Але усі чекають найголовнішого танцю, яким безумовно є знаменитий [Віденський вальс](#).

Перегляд відео «Віденський бал у столиці України»

<https://www.youtube.com/watch>

- Як дотримують музично-танцювальні традиції Віденського балу в Києві?

I учень - мистецтвознавець :

Із Віднем пов'язана творчість найвидатніших композиторів того часу (зокрема Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. Бетховена), їхні здобутки в європейському музичному мистецтві були названі «**віденською класичною школою**».

Кожен із представників віденської школи мав неповторну індивідуальність: Гайдну, Бетховену ближчою була царина інструментальної музики, а Моцарт рівною мірою виявив себе як в оперному, так і в інструментальному жанрах. Образна сфера музики Гайдна більше тяжіла до народно жанрових та жартівливих мотивів, Бетховена — до героїчних, а у творах Моцарта втілені відтінки ліричного переживання.

II учень - мистецтвознавець:

Йозеф Гайдн. Цього австрійського композитора називають «батьком симфонії». Він створив понад сто симфоній, яким були притаманні життєрадісність, жартівливість, звернення до народних мотивів. Велику увагу композитор приділяв концертам, камерним ансамблям і духовній музиці. При цьому у творчій спадщині митця — не лише інструментальна музика, але й опери, ораторії. Симфонічним творам Гайдна властива настільки яскрава образність, що слухачі самі (без участі автора) придумували їм назви: «Військова» (№ 100), «Аллілуйа!» (№ 30), «Прощальна» (№ 45).

III учень - мистецтвознавець:

Вольфганг Амадей Моцарт, Цей видатний австрійський композитор — один із засновників виконавського мистецтва на фортепіано й основоположник жанру класичного концерту для сольного інструмента з оркестром. Митцеві належать двадцять сім концертів для фортепіано з оркестром і сім — для скрипки з оркестром. Найбільшими досягненнями Моцарта вважаються його прекрасні опери, у яких він показав себе як видатний музикант і талановитий драматург.

II учень-музичний критик:

Творчість Моцарта відкрила широкі перспективи для розвитку різних типів опери: ліричної і соціально-викривальної комедії («Весілля Фігаро»), музичної драми («Дон Жуан»), філософської опери - казки («Чарівна флейта»).

Творам Моцарта притаманні багатство мелодизму, пропорційність музичних конструкцій, класична ясність форм, поєднаних із глибокою емоційністю. Музика Моцарта посідає особливе місце у віденській класичній школі. Геніальний композитор лишив по собі багату творчу спадщину — понад 600 музичних творів, якими досі захоплюється світ.

Учитель. Творчість **Вольфганга Амадея Моцарта** (1756 - 1791) спричинила переворот у традиційних поглядах на музичне мистецтво. «Вічне сонячне світло» - так характеризував музику Моцарта Антон Рубінштейн композитор і піаніст . Намагаючись визначити унікальну красу і глибину мистецтва геніального австрійського композитора, музикознавці

наголошували на яскравості, променистості, радісності, життєдайності, оптимістичності, душевності і водночас пристрасності, глибині і складності його музики. «На моє глибоке переконання, Моцарт є найвищою, кульмінаційною точкою, якої досягла краса у сфері музики», - зазначав у своєму щоденнику П. Чайковський.

- Чи слухаєте ви у вільний час музику Моцарта?

- Який ваш улюблений твір?

- Поміркуйте колективно про феномен обдарованості Моцарта. Чи є у вашому оточенні вундеркінди?

На околиці міста знаходиться знаменитий Віденський ліс. З ним пов'язано багато історій і легенд. Наприклад, на оглядовому майданчику Бельвю Зигмунду Фрейдю, за переказами, відкрилася таємниця сновидінь. А чарівний вальс Штрауса «Казки Віденського лісу» присвячені саме цьому місцю.

Звучить музика Й. Штрауса «Казки віденського лісу»

<https://r3---sn-30a7rn7s.googlevideo.com/videoplayback>

III учень-музичний критик. Вальс – це чарівний і вічно молодий танок, який існує вже понад три століття. За цей час він перетворився з протонародного селянського на витончений, елегантний бальний танок. Вальс виник на теренах Німеччини, Австрії та Чехії, але поступово поширився майже в усіх країнах світу. Це улюблений танок багатьох композиторів. Визнаним майстром вальсової музики був видатний австрійський композитор і диригент Йоганн Штраус. Вальс-парний бальний танець у тридольному розмірі.

Музика вальсів надзвичайно різноманітна і може передавати безліч настроїв і почуттів. Видатний німецький композитор Франц Шуберт за своє коротке життя створив майже 300 вальсів. Також визнаним майстром вальсової музики був видатний австрійський композитор і диригент Йоганн Штраус. Згодом «королем вальсу» став його син Йоганн Штраус - молодший. Штраус - батько створив більше 150 вальсів, а Штраус - син — понад 460. Музика вальсу вже давно «вийшла» з танцювальної зали і посіла чільне місце на концертній сцені. Ритми вальсу поступово проникли в різні жанри музичного мистецтва: пісню, романс, оперу, симфонію.

I учень-мистецтвознавець:

Імпресіонізм був завершенням реалістичного напрямку.

Імпресіоністи вірили, що тільки в моментальному досвіді атомізованої дійсності вони можуть знайти сенс і сутність цілості та досягти об'єктивного пізнання світу. Проти цього виступили експресіоністи, які твердили, що великою помилкою є переконання в потребі атомізувати об'єктивну дійсність на дрібні частки, щоб досягти сутності. Адже, на їхню думку, мистецтво й дійсність кореняться в тому ж самому середовищі - власне в духовні.

Вчитель: - Проведіть стильові паралелі в живописі й музиці.

II учень-мистецтвознавець:

Саме картина Мунка «Крик» вважається своєрідною візиткою експресіонізму, адже тут власні переживання митця трансформовані в універсальний образ.

Вчитель: - Яке ваше особисте враження від цієї картини? Відчуйте свою емоцію і спробуйте пояснити її.

III учень-мистецтвознавець:

На полотні «Крик» йому вдалося створити атмосферу страху самотності. На передньому плані у відчаї волає людина, її тіло звели судоми, жовте обличчя із запаленими очима, сповненими жаху перед невідомою загрозою, нагадує обличчя мерця. Колорит полотна передає психологічний стан персонажа, темна синь відображає цей крик у широкій затоці, що простягається до небес кривою стрічкою. Хвилясті лінії надають композиції динаміки, атмосфера сповнена передчуття страшної біди.

Узагалі Е. Мунк був людиною дуже складної долі й депресивного світобачення. Саме цьому художникові належать слова: «Хвороби, божевілля і смерть виявилися чорними ангелами, які злетілися до моєї колиски, щоб супроводжувати мене протягом усього життя.

IV учень-музичний критик:

Музика експресіонізму характеризується тональною децентралізацією й атональністю, автономізацією вертикалей, їх дисонантністю, деформацією тематичного мислення, розірваністю мелодичних побудов, розпадом ритмічних зв'язків, різко контрастною динамікою та розмитістю форми.

Додекафонія, створена Шенбергом (1921), виступила як музична течія всередині експресіонізму. Музика заснована на дванадцяти тоновій системі композиції. Мелодія твору виводиться із серії певної послідовності 12 звуків різної висоти. Дванадцять тонів хроматичного ряду розставляються в певному порядку і композитор уникає при цьому повтору нот (це серія, тоновий ряд).

Додекафонії притаманна радість переживання хаосу буття і апокаліпсичне світовідчуття.

У створенні додекафонії взяли участь, крім Арнольда Шенберга, композитори - нововіденці експресіоністи Антон Веберн і Альбан Берг.

VI. Закріплення вивченого матеріалу:

Звучить музика *Й. Штрауса «На прекрасному блакитному Дунаї»*

<https://www.youtube.com/>

- Назвіть музичні жанри, які виникли й досягли вершин у творчості представників віденської школи?
- У чому полягає значення музики В.А.Моцарта і Й.Штрауса для розвитку європейської культури? Аргументуйте свою відповідь.
- Чому оперети Й. Штрауса називають «вальсовими оперетами»?

VII. Підсумок уроку

- Чи здійснилися ваші очікування?

Рефлексія. Вправа «Продовж думку»

Сьогодні на уроці ...

Я зрозумів ...

Я запам'ятав ...

Мені сподобалось ...

Хотілося б ще ...

IX. Домашнє завдання

I група - самостійно дослідіть сторінку української моцертіани,присвячену діяльності сина В.-А. Моцарта – Франца Ксавера у Львові.

II група - перегляньте кінофільм «Амадей» (режисер М.Форман,1984р.)

III група - складіть графічний план розташування груп інструментів під час симфонічного концерту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антофійчук В. Культурологія: термінол. словник / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. — Вид. 2-ге, випр. і доп. — Чернівці : Книги-XXI, 2007. — 159с.

2. Баттерворт Н.В. А.Моцарт/ Баттерворт Н./-М.: Музика,1991.-256с.

3. Голікова О. М. Культурологія : слов.-довід. / О. М. Голікова; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. - Х., 2011. – С.127.

4. Корінний М. М. Короткий енциклопедичний словник з культури / М. М. Корінний, В. Ф. Шевченко. - К. : Україна, 2003. – С.384.

5. Сюта Б. Експресіонізм // Українська музична енциклопедія, Т.2 — Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. 2008 — С. 1

6. Юцевич Ю. Класика музична // Словник-довідник музичних термінів онлайн (за книгами Ю. Є. Юцевича. — Тернопіль, 2003. — 404 с.

Інтернет-джерела:

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/Віденський_бал

2. <https://ukrclassic.com.ua/>
3. <https://history.vn.ua/>
4. <https://studme.com.ua/>
5. <https://studfiles.net/>

Сухова І. М.,
учитель мистецтва
Уманського закладу загальної середньої
освіти № 14 Уманської міської ради

Тема уроку. Відень – центр музичної культури Європи. Віденська класична школа (Й. Гайдн, В. А. Моцарт)

Мета уроку. формування ключових компетентностей:

Спілкування державною мовою: висловлювати свої почуття та переживання від сприймання творів мистецтва рідною мовою;

Математична компетентність: визначення метру, запису ритму;

Інформаційно-цифрова компетентність: добирати й опрацьовувати потрібну інформацію (аудіо, відео) для пізнання;

Уміння вчитися: визначати власні художні інтереси та потреби; планувати й організовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва чи самовираження через мистецтво; раціонально використовувати час для задоволення культурних потреб, здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію;

Загальнокультурна компетентність: повага і толерантне ставлення до культурного розмаїття світу; усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства;

Громадська компетентність: усвідомлення своєї належності до соціально-культурного середовища;

міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення світової культури; усвідомлення необхідності збереження мистецької спадщини світу; оволодіння досягненнями австрійської музичної культури; виявлення інтересу до композиторів австрійського народу;

предметних компетентностей:

- **знансвий компонент:** познайомити учнів з поняттями «віденська школа», розглянути досягнення композиторів віденської школи їх творчою спадщиною, формувати уяву про основні жанри музики,
- **діяльнісний компонент:** розвивати вміння учнів впізнавати мелодії музичних творів на слух, давати естетичну оцінку явищам музичної культури, здійснювати аналіз музичного твору.
- **ціннісний компонент:** виховувати ціннісні орієнтації у сфері музики, виховувати вміння цінувати красу, створену митцями Віденської музичної школи.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: технічні засоби навчання, фонохрестоматія; репродукції із зображенням портретів композиторів, фотографії Відня; презентація.

Методи і прийоми: розповідь учителя, порівняльний метод, аналіз, коментар, бесіда, демонстрування наочності, організація процесу сприймання, стимулювання творчої активності учнів, педагогічне спостереження, індивідуальне консультування, дослідницькі, інтерактивні методи.

Терміни і поняття для засвоєння: віденська школа, класицизм, опера, симфонія, симфонічний оркестр, концерт.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

У грамзаписі звучить музика Моцарта

- Сьогодні не даремно нас зустрічає музика цього світового вундеркінда. Бо саме музична культура Європи буде головною на уроці. Ми працюватимемо разом. Кожному з вас хочу побажати успіху!

II. Актуалізація опорних знань

Вправа «Хмаринка тегів».

В основі - «Класична музика». Робота в групах (парах).

III. Мотивація навчальної діяльності

Якщо у вашій «хмаринці тегів» є Відень — столиця Австрії, то ви на вірному шляху. Тому що саме Відень є центр європейської музичної культури. Сьогодні ми спробуємо заглянути у саме серце музичної культури Європи та почути твори тих композиторів, які входили до віденської класичної школи. Отже, сьогодні ми поринемо у світ мистецтва.

IV. Етап засвоєння нових знань

4.1 Розповідь учителя

У кінці XVIII — початку XX ст. Відень стає одним із найголовніших культурних осередків Європи. Відень сприймався як «третій король світу». Австрійська столиця, яка ставала європейським центром музичного й театрального життя, мала величезну притягуючу силу, була місцем для приїзду музикантів і шанувальників музики з багатьох країн. У Відні жили та творили видатні композитори: В.-А. Моцарт, Х. Глюк, Й. Гайдн, Л. В. Бетховен, Р. Вагнер, Й. Брамс, Штрауси — батько та син, Ф. Шуберт, І. Кальман, Ф. Легар та багато інших.

В.-А. Моцарт, Й. Гайдн, Л. Бетховен - вони стали засновниками *віденської класичної школи*, яка була тісно пов'язана з ідеями епохи Просвітництва - оптимізм, устремління до кращого, світлого, віру в розум і гармонійність буття. У творчості представників віденської школи виникли і досягли вершин так звані *сонатна форма* і *сонатно-симфонічний цикл*.

Розквіт Віденської школи збігся із загальним процесом становлення *симфонічного оркестру* — його стабільного складу, визначеності оркестрових груп.

Музичне життя Європи в епоху класицизму – це поява перших публічних *концертів*, створення у столиці та великих містах музичних товариств і *оркестрів*. Значне місце займала музика для дозвілля: *касації* (інструментально-ансамблевий твір), *дивертисменти*, *серенади*. Розвивалося любительське камерне музикування. Вельможі та аристократи охоче грали в інструментальних колективах. Так виникає *квартет*.

2 пол 18 ст. – відбуваються деякі зміни в *опері*. К. Глюк зробив із вистави справжню драму, а В. Моцарт перетворив комедію на виставу з різноманітними живими персонажами.

Кожний з майстрів Віденської школи мав неповторну індивідуальність. Якщо Гайдн і Бетховен писали більше в області інструментальної музики, то Моцарт рівною мірою виявив себе і в оперному, і в інструментальному жанрах; Гайдн більше тяжів до народно-жанровим образам, гумору, жарту, Бетховен — до героїки, Моцарт, будучи універсальним художником — до різноманітних відтінків ліричного переживання. Творчість композиторів Віденської школи належить до вершин світової художньої культури, і вплинула на подальший розвиток музики.

Перегляд демонстраційного матеріалу

4.2 Дослідницька робота учнів

Група дітей «Музикознавців» дослідили творчість композиторів.

1-й учень

Спадщина **Франца Йозефа Гайдна (1732 - 1809)** - видатного австрійського композитора належить усім країнам і народам, де звучить його прекрасна музика. Це опери, меси, ораторії («Пори року». «Створення світу»), концерти для різних інструментів, тріо і квартети, фортепіанні сонати і нарешті симфонії (понад 100!), які принесли митцю світову

славу (дванадцять Лондонських, шість Празьких, знаменита «Прощальна» тощо.)

Більшу частину життя Ф.Й. Гайдн прослужив придворним музикантом у сімействі угорських князів Естергазі у невеличкому містечку Айзенштадті. Естергазі, найзаможніші угорські землевласники, були щедрими покровителями мистецтв. Вони утримували оркестр, який виконував новостворені симфонії свого «тата» (так ніжно музиканти називали композитора, який завжди про них піклувався, підтримував, допомагав). В останні роки працював у Відні.

Дружні стосунки склалися у Ф.Й.Гайдна з його молодшим сучасником В.А. Моцартом. про якого під час першої зустрічі сказав: *«Більше століття мине, поки такий талант народиться знов»*. Урівноважена й оптимістична музика Гайдна, в котрій знайшло відображення його щасливе життя, стала символом чистого музичного класицизму, на відміну від класичності «суб'єктивнішого» і складнішого Моцарта, який був передвісником музичного романтизму і реалізму майбутніх епох.

Слухання уривку симфонії №94 «Сюрприз» (II частина Andante)

2-й учень

Творчість **Вольфганга Амадея Моцарта (1756 - 1791)** спричинила переворот у традиційних поглядах на музичне мистецтво. *«Вічне сонячне світло»* - так характеризував музику Моцарта композитор А. Рубінштейн.

Музикознавці наголошували на яскравості, радісності, життєдайності, оптимістичності, душевності і водночас пристрасності глибині і складності музики Моцарта.

Вольфганг Амадей Моцарт (1756-1791) – великий австрійський композитор, диригент, представник Віденської класичної школи музики, автор більше 600 музичних творів. Народився в Зальцбурзі в музичній сім'ї. Музичний талант виявився ще в ранньому дитинстві. Батько навчав його грі на органі, скрипці, клавесині.

В 1762 році сімейство їде в Відень, Мюнхен. Там даються концерти Моцарта, його сестри Марії Анни. Потім, під час подорожей по містах Німеччини, Швейцарії, Голландії музика Моцарта поражає слухачів дивовижною красою. Вперше твори композитора видаються в Парижі. Наступні кілька років (1770-1774) Вольфганг Моцарт проживав в Італії. Там в перший раз ставляться його опери («Мітрідат – цар Понтійський», «Луцій Сулла», «Сон Сціпіона»), які отримують шалений успіх в публіки. До 17-и років широкий репертуар композитора включав більше 40 великих творів.

Слід відмітити, що весілля Моцарта на Констанції Вебер відобразилось на його творчості. Опера «Викрадення із Сералю» пронизана романтикою тих часів. Деякі із опер так і залишилися незакінченими, оскільки важкий матеріальний стан сім'ї заставляв композитора присвячувати багато часу різним підробіткам. В аристократичних колах проводились фортепіанні концерти Моцарта, сам музикант був вимушений писати п'єси, вальси на замовлення, займатись викладацькою діяльністю.

За своє коротке життя (всього 36 років!) композитор створив величезну за обсягом і різнобічну за жанрами спадщину, якої вистачило б на кілька творчих доль: близько двох десятків опер, «Реквієм», 50 симфоній, понад двадцять концертів для клавіру з оркестром, численні концерти для скрипки, флейти, кларнета, фагота, валторни, арфи з оркестром, струнні квартети і квінтети, сонати для скрипки і клавіру, клавірні сонати, варіації, фантазії, рондо, менуети тощо.

Оперна творчість В. А. Моцарта належить до вершинних досягнень. Він створив «Чарівна флейта», «Дон Жуан», «Весілля Фігаро», «Милосердя Тита» - ці опери були написані швидко, проте дуже якісно, виразно. Відома меса «Реквієм» (вічний спокій) так і не була закінчена Моцартом. Твори закінчив учень композитора – Зюсмайер

Стиль В.-А. Моцарта формувався, з одного боку, під значним впливом творчості Й. Гайдна. З іншого боку, справили враження численні подорожі країнами Європи. Найвагоміше з них пов'язане з Йоганном Крістіаном Бахом (молодшим сином Йоганна Себастьяна Баха.) Ззовні його музика є сонячною та безтурботною, зсередини ж вона вражає своїм внутрішнім трагізмом.

Слухання уривку симфонії №40

Моцарт став і одним із творців жанру класичного концерту. В основі *концерту* - змагання соліста й оркестру. Композитору належить двадцять сім концертів для фортепіано з оркестром, сім - для скрипки з оркестром. Фортепіанна творчість Моцарта включає дев'ятнадцять сонат, у яких він продовжував розробляти сонатну форму, а також твору в жанрі фантазії - так називають музичний добуток, заснований на імпровізації й вільний за формою. Фортепіанна манера Моцарта - виразна, елегантна, з ретельною обробкою мелодії й акомпанементу.

3-й учень

Людвіг Ван Бетховен (1770-1827)

«Музика повинна висікати вогонь із грудей людських» - це слова німецького композитора Людвіга ван Бетховена, твори якого належать до вищих досягнень музичної культури. Світогляд Бетховена складався під впливом ідей Просвітництва й волелюбних ідеалів Французької революції. У музичному відношенні його творчість, з одного боку, продовжувала традиції віденського класицизму, з іншого боку - романтичного мистецтва. Від класицизму у творах Бетховена - височина змісту, прекрасне володіння музичними формами, звертання до жанрів *симфонії й сонати*. Від романтизму - сміливе експериментаторство в області цих жанрів, інтерес до *вокальної й фортепіанної мініатюри, до програмності*.

Людвіг ван Бетховен народився в Бонні (Німеччина) у родині придворного музиканта. Займатися музикою він почав з раннього дитинства під керівництвом батька. Однак справжнім наставником Бетховена став композитор, диригент і органіст Кристіан Готліб Нефі (1748-1798).

Він викладав юному музиканту основи композиції, навчав гри на клавирі й органі. З одинадцяти років Бетховен служив помічником органіста в церкві, потім - придворним органістом, концертмейстером в оперному театрі Бонна. У вісімнадцять років він поступив у Боннський університет на філософський факультет, однак не закінчив його й згодом багато займався самоосвітою.

В 1792 р. Бетховен переїхав у Відень. Він брав уроки музики в Йозефа Гайдна та Георга Альбрехтсбергера (1736-1809) і Антоніо Сальєрі (1750-1825). Альбрехтсбергер, капельмейстер собору Святого Стефана у Відні, познайомив Бетховена із творчістю Генделя й Баха. Звідси блискуче знання композитором музичних форм, гармонії й поліфонії.

Незабаром Бетховен почав давати концерти; став популярним: його пізнавали на вулицях, запрошували на урочисті прийоми у дома високопоставлених осіб. Він багато складав: писав сонати, концерти для фортепіано з оркестром, симфонії.

Довгий час ніхто не здогадувався, що Бетховена вразила серйозна недуга - він почав втрачати слух. Переконавшись у невиліковності хвороби, композитор вирішив піти з життя і в 1802 р. приготував заповіт (по місцю написання він називається Гейлігенштадтський), де пояснював мотиви свого рішення. Однак Бетховен зумів перебороти розпач і знайшов у собі сили писати музику далі. Виходом із кризи стала Третя («Героїчна») симфонія. (слайд №17)

В 1803-1808 р. композитор також працював над створенням сонат; зокрема Дев'ятої для скрипки й фортепіано (1803 р.); Двадцять третьої («Апассионатой») для фортепіано, П'ятої й Шостої симфонії (обидві 1808 р.). Шоста («Пасторальна») або «Спогад про сільське

життя». Ці твори малюють різні стани людської душі, що відсторонилася на час від внутрішніх переживань. Вершиною симфонічної творчості Бетховена стала Дев'ята симфонія. Вона присвячена паризькому скрипалеві Рудольфові Крейцеру, тому одержала назву «Крейцерова»). Задумана вона була ще в 1812 р., але працював над нею композитор з 1822 по 1823 р. Симфонія грандіозна за масштабами; особливо незвичайний фінал, що представляє собою щось начебто великої кантати для хору, солістів і оркестру, написаної на текст оди «На радість» Іоганна Фрідріха Шиллера, який закликав до національного єднання, до свободи. Ця музика - вершина лірики Бетховена.

Слухання уривку симфонії №9 Ода радості

Для творів пізнього періоду творчості композитора (20-ті рр. XIX ст..) характерні стриманість почуттів і філософська поглибленість, що значно відрізняє їх від драматичних ранніх творів. За своє життя Бетховен написав дев'ять симфоній, тридцять дві сонати для фортепіано (а також для скрипки й віолончелі), шістнадцять струнних квартетів, оперу «Фіделіо» (1802-1814 р.), «Урочисту месу» (1823 р.), п'ять концертів для фортепіано й один для скрипки з оркестром, увертюри, окремі п'єси для різних інструментів. Багато творів (у тому числі Дев'яту симфонію) композитор написав, будучи вже зовсім глухим. Однак і його останні добутки - неперевершені шедеври камерної музики.

4.3 Слухання музики

- *Й.Гайдн Прощальна симфонія*

- *В.А.Моцарт Реквієм*

- *В.А.Моцарт Опера «Чарівна флейта»*

V. Узагальнення знань

1. Чому Відень вважають столицею музичного мистецтва?
2. Хто входить до Віденської класичної школи?
3. Творчість якого композитора вас найбільше зацікавила?

Тести :

1. Автор «Крейцерової сонати»

- а. Й. Гайдн б. В.А.Моцарт
в. К. Глюк г. Л. Бетховен

2. Композитор, який досконало володів грою на клавесині, органі, скрипці, фортепіано

- а. В.А. Моцарт б. Л. Бетховен
в. Й. Гайдн г. К. Глюк

3. Кого називали «батьком симфонії»

- а. В.А. Моцарт б. Л. Бетховен
в. Й. Гайдн г. Х. Глюк

4. Кому належать опери «Чарівна флейта», «Весілля Фігаро», «Дон Жуан»?

- а. Й. Гайдну б. В. Моцарту
в. Штраусу г. Л. Бетховену

VI. Підсумок уроку. Рефлексія.

Музику Європи неможливо уявити без творчості видатних німецьких та австрійських композиторів. Важливим центром музичного європейського прогресу тривалий час був Відень (Австрія). У другій половині XVIII століття сформувалася Віденська класична школа, де було закладено підґрунтя великих музичних жанрів, які застосовують в академічній музиці до сьогодення. Віденська класична школа органічно ввібрала передові досягнення того часу. Стиль Гайдна відрізняло світле світосприйняття, провідна роль жанрово-побутових елементів. Для стилю Моцарта більш властиві оптимізм і яскравість, лірика і драматизм.

Стиль Бетховена – втілення героїчного пафосу боротьби. Однак поряд з відмінностями, їх об'єднують реалізм і життєствердне начало.

Саме у творчості композиторів Віденської класичної школи сформувався склад сучасного симфонічного оркестру, великі симфонічні жанри симфонії, сонати, тріо, квартету та квінтету. В сонатному allegro зародився, а пізніше, у творчості Бетховена, сформувався новий метод музичного мислення – симфонізм.

Рефлексія

Для мене стало новим ...

Мені захотілося ...

Мене надихнуло ...

Оцінювання дітей.

VII. Домашнє завдання

Скласти «Буквений портрет» одного з віденських класиків

М -

О -

Ц -

А -

Р -

Т -

Дякую всім за урок, ще раз бажаю успіху!

Подопригор С.В.

учитель музичного мистецтва

Уманської загальноосвітньої

школи I-III ступенів №3

Уманської міської ради

Тема уроку. Творчість і виконавство музикантів-романтиків Ф. Шопена і Ф. Ліста. Творчість К. Дебюссі – енциклопедія імпресіоністських образів.

Мета уроку. формування ключових компетентностей:

загальнокультурна компетентність: оволодіння досягненнями культури, Виховувати інтерес до творчості музикантів-романтиків Ф. Шопена і Ф. Ліста, та творчості французького композитора К. Дебюссі.

міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до світу в різних сферах діяльності людини, оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтв;

вміння вчитися: уважно слухати симфонічну музику та надавати характеристику засобам виразності твору, знаходити взаємозв'язок між сюжетом та змістом літературної основи музики та характерними засобами музичної виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору.

предметних компетентностей:

- ознайомити учнів із особливостями поняття романтизм та імпресіонізм в музиці;
- поглибити знання учнів про творчість композиторів Ф. Шопена, Ф. Ліста, К. Дебюссі;
- розвивати вміння слухати, аналізувати, та розрізняти стилеві особливості музичних творів.

- прагнення до особистої творчості.

міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, світу в різних сферах діяльності людини; оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтв; вміння давати

естетичну оцінку творам мистецтва;

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичного твору або мультимедійна презентація, портрети композиторів.

Форма організації: урок з елементами подорожі з використанням відеоматеріалів, виконання творчого завдання з використанням QR коду.

Основні поняття для засвоєння: романтизм, інтерпретація, виконавський стиль, імпресіоністичний піанізм, порівняльний аналіз.

Музичний матеріал: Ф. Шопен «Весняний вальс», «Казковий ліс»; Ф. Ліст Фауст-симфонія (кода), Угорська рапсодія № 2. К. Дебюссі «Дельфійські танцівниці», «Звуки й аромати розвіваються у вечірньому повітрі», «Дівчина з волоссям кольору льону».

Міжпредметні зв'язки: – література, музичне мистецтво.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчальної діяльності.

«Ми використовуємо звуки для створення музики, як ми використовуємо слова, щоб створити мову» Фредерік Франсуа Шопен

III. Викладення нового навчального матеріалу.

Романтизм

Представники романтичного стилю (XIX ст.) найпочесніше місце серед усіх видів мистецтва відводили музиці. Справді, музика, немов голос серця, здатна передати життя людської душі, відкрити в звуках усі нюанси безмежного світу почуттів, настроїв, задумів. Саме емоційну виразність, першість почуття над раціональним мисленням романтики ставили за найвищу мету.

Романтизм – це, з одного боку, стійкі ознаки людської свідомості, а з іншого - доба, в яку ці якості стають головними в культурі. Романтизм походить від декількох понять: романський мовний світ початку XIX ст. з його народною мовою та романська архітектура того часу. У музиці напрям романтизму склався в 1820-ті роки, розвиток його зайняв XIX ст. Композитори романтики старалися за допомогою музичних засобів виразити глибину і багатство внутрішнього світу людини. Музика стає більш рольовою, індивідуальною. Одержують розвиток пісенні жанри, зокрема балада.

Представники романтизму в музиці.

Представниками романтизму в музиці є: у Австрії Франц Шуберт; у Німеччині - Е. Т. А. Гофман, Карл Вебер, Фелікс Мендельсон, Роберт Шуман, Ріхард Вагнер; у Італії - Нікколо Паганіні, Вінченцо Белліні, ранній Джузеппе Верді; у Франції - Р. Берліоз, Д. Ф. Обер, Дж. Мейербер; у Польщі Фредерік Шопен; в Угорщині - Ференц Ліст. У Росії в руслі романтизму працювали А. А. Аляб'єв, М. І. Глінка, Н. А. Римський-Корсаков і А. Н. Скрябін.

Основною задачею романтизму було зображення внутрішнього світу, щирого серця життя, а це можна було робити і на матеріалі історій, містики та ін. Потрібно було показати парадокс цього внутрішнього життя, її ірраціональність. Романтизм захопив всі сфери духовної культури: літературу, музику, театр, філософію, естетику, філологію та інші гуманітарні науки, пластичні мистецтва. Але разом з тим він не був вже тим універсальним стилем, яким був класицизм. На відміну від останнього романтизм майже не мав державних форм свого виразу (тому він не торкнувся істотним чином архітектури, вплинувши в основному на садово-паркову архітектуру, на архітектуру малих форм і на напрям так званої псевдоготики). Будучи не стільки стилем, скільки суспільним художнім рухом, романтизм відкривав дорогу подальшому розвитку мистецтва в XIX ст., що проходив не у формі всеосяжних стилів, а у вигляді окремих течій та напрямів. Також вперше в романтизмі не була повністю переосмислена мова художніх форм: певною мірою збереглися стильові основи класицизму, істотно видозмінені і переосмислені в окремих країнах (наприклад, у Франції).

При цьому в рамках єдиного стильового напрямку одержала велику свободу розвитку індивідуальна манера. Розвиваючись в багатьох країнах, романтизм всюди набував яскравої національної своєрідності, обумовленої власними історичними умовами і національними традиціями. Перші ознаки романтизму з'явилися майже одночасно в різних країнах. Фортепіано стає не тільки досконалим інструментом для втілення емоційного світу людини, але й творчою лабораторією композитора і виконавця, що стверджували крайнощі – новий віртуозний техніцизм і вираження найглибших інтимних настроїв. Загальним критерієм виконавської майстерності стає технічне володіння інструментом, здатність вразити уявлення публіки виконанням, відповідно підібраним репертуаром з салонно-віртуозної літератури.

Основоположником музичного романтизму вважають композитора Франца Шуберта (1797—1828), який у жанр ліричної пісні вдихнув дух новаторства і розкрив у простих задушевних мелодіях внутрішній світ людини (приміром, знаменита «Вранішня серенада»). Проте найбільшого визнання романтизм набув у творчості польського композитора Фредеріка Шопена і угорця Ференца Ліста.

Польща і Угорщина. Вершини музичного романтизму.

Фредерік Франсуа Шопен (польськ. Fryderyk [Franciszek] Chopin, іноді Szopen; 22.02.1810—17.10.1849) — найвидатніший польський композитор і піаніст, народився у с. Желязова Воля під Варшавою. 1831 року Шопен залишає Польщу й оселяється в Парижі, де починає працювати над своїми першими скерцо, етюдами і баладами.

Початок і середина 1830-х років у Парижі були плідним періодом у житті митця, адже він завершив свої найвідоміші роботи і регулярно давав концерти, що мали шалений успіх. Узимку 1838—1839 року здоров'я композитора значно погіршилося. 17 жовтня 1849 року Шопен помер у своїй паризькій квартирі на Вандомській площі. За його бажанням на відспівуванні в церкві Св. Мадлен прозвучали фрагменти «Реквієму» Моцарта. Шопен похований на паризькому кладовищі Пер-Лашез, а серце митця, згідно з його заповітом, було перевезено на батьківщину і покоїться в костелі Святого Хреста у Варшаві.

Шопен одним із перших збагатив західну музику слов'янськими інтонаціями та новими ритмічними малюнками.

Він створив цикл із 24 прелюдій у всіх мажорних і мінорних тональностях. Цикл побудований за принципом «від малого до великого»: перші прелюдії — лаконічні віньєтки, останні — справжні драми; діапазон настроїв — від цілковитої безтурботності до поривів люті.

Особливий внесок у музичне мистецтво Шопен зробив своїми оригінальними вальсами, мазурками і полонезами — жанрами, у яких відтворені слов'янські танцювальні ритми і гармонічна мова, типова для польського фольклору.

П'єси Шопена малих форм можна умовно розподілити на дві групи — здебільшого «європейські» (за мелодикою, гармонією, ритмом) та виразно «польські» (за колоритом). До першої групи належить більшість етюдів, прелюдій, скерцо, ноктюрнів, балад, експромтів, рондо і вальсів. Специфічно польськими є мазурки і полонези.

Йому належить більше ніж 12 ноктюрнів — прекрасних, мрійливих, поетичних, глибоко ліричних одкровенень. Шопен — автор декількох балад (це єдиний у нього жанр програмового характеру). У його творчості представлені також експромти, особливо популярними є його вальси.

Прослуховування та перегляд відео фрагменту –

1. Ф. Шопен «Весняний вальс»
2. Ф. Шопен «Казковий ліс»

Полонези більші ніж мазурки і за протяжністю, і за фактурою. Полонезу-фантазії і полонезу, відомого під назвою «військового», цілком вистачило б, щоб забезпечити Шопену одне з перших місць із-поміж найоригінальніших авторів фортепіанної музики. Шопен написав 4 скерцо: ці масштабні п'єси, сповнені мужності та енергії, посідають почесне місце у скарбниці шедеврів світової фортепіанної музики.

Шопену належать також твори для фортепіано з оркестром і нечисленні камерні п'єси

(зокрема, полонез мі-бемоль мажор, два концерти (мі мінор і фа мінор), фантазія на польську тему, рондо-краков'як). Шопен створив багато пісень для голосу з фортепіано на польські тексти. У всіх творах з оркестром виявляється недосвідченість автора в галузі інструментування, і майже завжди під час виконання до партитур вносять зміни.

Ференц (Франц) **Ліст** (угор. Liszt Ferenc, нім. Franz Liszt; 22.10.1811—31.07.1886) — угорський композитор, піаніст, педагог, диригент, народився в селі Добор'ян поблизу міста Шопрон в Угорщині. Участь батька в музичному формуванні сина була винятковою: Адам Ліст рано почав учити сина музики, сам давав йому уроки. У церкві хлопчика вчили співу, а місцевий органіст — гри на органі. З 1821 року Ліст опановував у Відні майстерність гри на фортепіано у Карла Черні, який погодився вчити хлопчика безкоштовно. Теорії Ліста навчав Антоніо Сальєрі.

1823 року Ліст їде до Парижа. Його метою була Паризька консерваторія, але Ліста туди не прийняли, тому що приймали тільки французів. Упродовж 1835—1848 років триває період життя музиканта, за яким закріпилася назва «роки мандрівок». 1837 року Ліст їде до Італії, відвідує Рим, Неаполь, Венецію, Флоренцію — центри мистецтва й культури. Ференц Ліст приїздив до Російської імперії тричі. Під час подорожі 1847 року він дав концерти у багатьох українських містах.

Під час гастролей у Києві в лютому 1847 року Ференц Ліст познайомився з Кароліною Вітгенштейн, близька дружба з якою триватиме протягом усього його життя. Саме цій жінці композитор присвятить свої симфонічні поеми. 1848 року Ліст і Кароліна оселяються у Веймарі.

1865 року композитор приймає малий постриг і звання абата. 1875 року діяльність Ліста зосереджується здебільшого в Угорщині (у Пешті). Тут він був обраний президентом знову заснованої Вищої школи музики.

Ф. Ліст помер 31 липня 1886 року в Байройті.

Один із найвидатніших представників музичного романтизму, засновник угорської композиторської школи, Ф. Ліст був славетним виконавцем, знаним у Європі завдяки своєму феноменальному піанізму і неперевершеному вмінню організовувати видовищні концертні програми. Сьогодні Ф. Ліста вважають одним із найвидатніших піаністів в історії, незважаючи на те, що жодного запису його гри не існує. Уплив фортепіанного стилю музиканта відчутний до сьогодні. Ф. Ліст зробив вагомий внесок у розвиток романтичної музики взагалі.

Ф. Ліст був першим піаністом, який виступав із сольними концертами, чим і здобув визнання як професіоналів так і широкої публіки. Окремі фортепіанні твори Ф. Ліста вважають найвищим випробуванням фортепіанної майстерності. Також він є автором великої кількості хорової, вокальної та симфонічної музики. Органні твори Ф. Ліста посіли чільне місце у репертуарі органістів. У своїй композиторській діяльності він віддавав перевагу сольному фортепіано.

Фортепіанний стиль Ф. Ліста відкрив нову еру в історії фортепіанного мистецтва. Використання інструмента в усій його регістровій повноті, багатобарвності та динамічності надавало універсальних можливостей для відтворення оркестрових звучань, демократизації фортепіанного виконавства — виведення його зі сфери камерності і салону до великої концертної зали.

З-поміж найпопулярніших творів Ліста — ноктюрни, 19 «Угорських рапсодій», цикл із 12 «Трансцендентних етюдів» і три цикли невеликих п'єс, названі «Роки мандрівок». Деякі з «Угорських рапсодій» (у основі яких — швидше циганські, аніж мадярські наспіви) згодом були оркестровані.

Прослуховування та перегляд відео фрагменту:

1. Ф. Ліст Фауст-симфонія (кода)

2. Ф. Ліст Угорська рапсодія № 2

Більша частина фортепіанної спадщини композитора — транскрипції й парафрази музики інших авторів. Ліст став творцем жанру одночастинної напівпрограмової

симфонічної форми, яку він назвав симфонічною поемою. Цей жанр був покликаний виражати немuzичні ідеї або — за допомогою музичних засобів — оповідати про досягнення літератури й образотворчих мистецтв. Ліст був одним із видатних майстрів інструментовки, який використав багато нових прийомів, заснованих на глибокому проникненні в природу оркестрових тембрів. Характерно, що і переверот, здійснений ним у фортепіанному мистецтві, значною мірою спирався на симфонічну трактовку фортепіано.

В останні роки життя творчість Ф. Ліста зазнала значних змін — він створив особливий, аскетичний і лаконічний стиль, вільний від романтичних перебільшень, випередивши виражальні засоби музики ХХ ст.

Діяльність Ф. Ліста посіла чільне місце у становленні угорської національної композиторської школи і справила величезний вплив на розвиток світової музичної культури.

IV. Динамічна пауза

Клод Ашіль Дебюссі (фр. Claude-Achille Debussy; 22 серпня 1862 — 25 березня 1918) — французький композитор, піаніст, диригент, музичний критик.

Писав у стилі, який називається імпресіонізмом, терміном, який він ніколи не любив. Дебюссі був не тільки одним з найзначніших французьких композиторів, але також однією з найзначніших фігур в музиці на рубежі ХІХ і ХХ століть; його музика є перехідною формою від пізньої романтичної музики до модернізму в музиці ХХ сторіччя.

Стильові риси музичного імпресіонізму було виявлено в Прелюдіях К. *Дебюссі* — «енциклопедії» його образів, композиторських і піаністичних прийомів. Основні групи образів у Прелюдіях відповідають імпресіоністичному змістові, як то: пейзажні замальовки, жанрові сценки, фантастичні образи, музичні портрети.

Його 24 прелюдії для фортепіано (1-й зошит — 1910 рік, 2-й — 1913), з поетичними назвами («Дельфійські танцівниці», «Звуки й аромати розвіваються у вечірньому повітрі», «Дівчина з волоссям кольору льону» тощо), *створюють образи м'яких, деколи нереальних пейзажів, імітують пластику танцювальних рухів, навівають поетичні бачення, жанрові картини.* Такі риси музичного імпресіонізму, як варіантні повтори однієї моноінтонації, «розсіяність» кульмінації, «подрібненість» форми, статика драматургії, ілюструє, наприклад, прелюдія «Дельфійські танцівниці», стилізована під античні барельєфи, та багато інших.

Яскравим новатором виступає К. Дебюссі в царинах ладу, гармонії, фактури. Емансипація дисонансу, послаблення функціональних зв'язків акордів і підкреслення їхніх фонічних властивостей, полігармонія, політональність, полімодальність проявляються в галузі фортепіанних виразних засобів, приміром, через розшарування фактури на автономні пласти. Прикладом такої «поліфонічної» фактури може слугувати «Затонулий собор» з органними пунктами в крайніх регістрах, що розміщені один від одного на відстані шести октав. Нарешті, важливою деталлю імпресіоністичного фортепіанного письма К. Дебюссі є достаток авторських ремарок, які відбивають темпову, динамічну, агогічну нестійкість.

Риси імпресіоністичного піанізму К. Дебюссі було детальніше розглянуто в прелюдії «Ворота Альгамбри». Мініатюра належить до групи п'єс — жанрових сценок. Її програмний задум доволі абстрактний: враження від таверни в Альгамбрі, де танцювали хабанеру. Форма, навпаки, проста і конкретна: тричастинна з рисами рондальності. Структуру п'єси скріплюють остинатний бас у ритмі хабанери, а також початкова інтонація, яка тричі з'являється в ролі тематичної «арки» (як рефрен у рондо), і варіантний принцип її розвитку.

Усю форму прелюдії, у тому числі й два середніх «підрозділи», можна розуміти як «зчеплення» варіантних повторів однієї і тієї самої вихідної послівки в іспанському стилі — те, що М.Сабініна називає «наскрізним монотематизмом». Драматургія прелюдії типово імпресіоністична, статична й «нерезультативна». Фактура прелюдії в цілому розмежовується на три пласти: ритмічне і гармонічне остинато в басу, хроматизована послівка з варіантним розвитком у верхньому голосі, акорди в середньому шарі.

Творчість Дебюссі, одного з найбільших майстрів ХХ століття, мала істотний вплив на композиторів багатьох країн.

V. Актуалізація набутих знань

Проводиться музична вікторина. Тест по класичній музиці.

(Звучать фрагменти творів композиторів).

За допомогою програми на смартфонах учні зчитують QR КОД.

VI. Підбиття підсумків уроку, рефлексія

- ◆ Сьогодні на уроці я дізнався...
- ◆ Раніше я помилково вважав, що...
- ◆ Мені було цікаво дізнатися про...

VII. Домашнє завдання.

- Опрацювати конспект;
- Створити кросворд «Видатні композитори»

Подпригор С.В.

учитель музичного мистецтва

Уманської загальноосвітньої

школи I-III ступенів №3

Уманської міської ради

Тема уроку. Французькі шансоньє.

Мета уроку. формування ключових компетентностей:

загальнокультурна компетентність: оволодіння досягненнями культури, Виховувати інтерес до творчості музикантів шансоньє Моріса Шевальє, Шарля Азнавура, Едіт Піаф, Жака Бреля, Мірей Матьє, Джо Дассена, Патрісії Каас.

міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до світу в різних сферах діяльності людини, оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтв;

вміння вчитися: уважно слухати музику та надавати характеристику засобам виразності твору, знаходити взаємозв'язок між сюжетом та містом літературної основи музики та характерними засобами музичної виразності твору, розвивати вміння висловлювати власні музичні враження від прослуханого твору.

предметних компетентностей:

- ознайомити учнів із особливостями поняття музичного стилю шансоньє;
- поглибити знання учнів про творчість музикантів виконавців в стилі шансоньє;
- розвивати вміння слухати, аналізувати, та розрізняти стильові особливості музичних творів.
- прагнення до особистої творчості.

міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, світу в різних сферах діяльності людини; оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтв; вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва;

Тип уроку: комбінований, урок заглиблення в тему.

Обладнання: програвач, мультимедійна дошка, ілюстрації до музичних творів або мультимедійна презентація, портрети композиторів.

Форма організації: урок з елементами подорожі з використанням відеоматеріалів.

Основні поняття для засвоєння: шансоньє, виконавський стиль, порівняльний аналіз.

Міжпредметні зв'язки: – література, музичне мистецтво.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчальної діяльності.

«Для мене немає нічого важливішого в житті, ніж любов і мої пісні, але мої пісні - це

теж любов.» Едіт Піаф

III. Викладення нового матеріалу.

Шансон (фр. chanson - «пісня») - французькі естрадні пісні кінця XIX-XX ст., виконані в стилістиці кабаре. Шансоном також називаються французькі поліфонічні пісні XV-XVI ст.

Шансонье (франц. chansonnier, від chanson - пісня) - французький естрадний співак, виконавець жанрових пісень в «монмартському» стилі, часто їх автор слів і музики. Шансонье часто пристосовували нові тексти до вже існуючих мелодій. В кінці XIX століття «шансонье» стали називати професійних артистів естради.

Ранні шанسونи розвинулися з балад, виреле і рондо. Першим значним композитором шансонів був **Гільом де Машо** (XIV століття). Наступне покоління композиторів відбувалося, в основному, з Бургундії (**Гійом Дюфай і Жиль Бениуа**). Їх шанسونи були прості за стилем і також розкладалися на три голоси. У середині XV століття утворилася «паризька школа» шансонів (**Клоден де Сермізі і Клеман Жаннекен**). З XVII століття в рамках «паризької школи» стали розвиватися шанسونи, написані для одного голосу.

Зародження і розвиток шансону як пісенного жанру почалося з одностайних світських пісень труверів, трубадурів, менестрелів у епоху Середньовіччя.

Шансонье співали на барикадах, у кабаре, в кафе, в бістро. На межі XIX і XX століть існувало два види французького шансону:

- шансон у стилі кабаре;
- реалістична пісня.

У 50-х роках XX століття сформувалися два головних напрямки оригінальної франкомовної пісні, що існують до цього часу:

- жанр класичного шансону, де першорядне значення надається поетичній лінії пісні, і автор, як правило, сам є виконавцем;
- естрадна пісня, яку виконують chanteur (співачи)

ШАНСОН - це французька народна пісня, а також сучасна естрадна.

ШАНСОНЬЕ - це французький естрадний співак, який сам пише музику і слова, і сам виконує пісні.

Жанр шансонів взяли на озброєння співаки ранніх французьких кабаре в кінці XIX століття. З кабаре дана модифікація шансонів перейшла у французьку естрадну музику XX століття (найвідомішими шансонье були **Містінгетт, Моріс Шевальє, Едіт Піаф і ін.**). За межами Франції до числа шансонье прийнято відносити майже всіх естрадних виконавців франкомовних пісень. Завдяки такому розширювальному тлумаченню терміну в цю категорію потрапляють **Ів Монтан, Моріс Шевальє, Шарль Азнавур, Жак Бреля, Мірей Матьє, Джо Дассена, Патрісія Каас, Едіт Піаф**.

Дитинство Едіт Піаф. Матір'ю Едіт була акторка невдаха Аніта Майяр, а батьком – вуличний акробат Луї Гассіон. Повернувшись з війни, батько знайшов Едіт в жахливому стані і не знайшов іншого виходу, як відправити дівчинку до своєї матері, яка працювала у публічному домі.

У три роки Едіт осліпла. Бабуся повезла дівчинку в Ліз'є на могилу святої Терези, куди щорічно приїздять тисячі паломників у надії на зцілення. Через кілька тижнів маленька Едіт дивом стала бачити!

Виїхавши в Париж, вона з батьком працює на площах. Батько показує акробатичні номери, а дев'ятирічна донька співає. У 22 роки на вулиці її помічає власник кабаре «Жерніс» Луї Лепле на Єлисейських полях і запрошує виступати в своїй програмі. Він навчив її репетирувати з аккомпаніатором, вибирати і режисерувати пісні. Саме він знайшов для Едіт ім'я – Піаф (у перекладі це «горобчик»). На афішах її ім'я було надруковано як «Малютка Піаф» і успіх перших виступів був величезним.

Стиль Піаф. Реймон Ассо почав створювати «Стиль Піаф», відштовхуючись виключно від індивідуальності. Вчив її хорошим манерам: як вести себе на прийомах, як і що говорити, як одягатися.

IV. Динамічна пауза

«Вона була великою, тому що пізнавала страждання, і це страждання надавало їй щирості...»

Мірей Матьє— французька співачка народилася 22-го липня 1946 року в місті Авіньйон, на півдні Франції. Вона була найстаршою у сім'ї, де після неї з'явилося ще 13 дітей. Вона дебютувала в 1962-му на пісенному конкурсі Авіньйону, але невдало — довелося задовольнятися другим місцем.

Через рік Мірей пробує знову і... нова невдача. Але вона не здається, третя спроба нарешті увінчалася успіхом — після перемоги вона одержує запрошення виступити в телепередачі. 21 листопада 1965го року маленька тендітна дівчинка з'являється на французьких телеекранах. Не проходить і року, як її ім'я стає відомим у кожному куточку країни. А незабаром про неї дізнається цілий світ.

Нечуваний успіх Мірей і неймовірна швидкість, з якою до неї приходила популярність, навряд чи були чудом. Це — результат щоденної кропіткої праці: репетиції, фотозйомки, інтерв'ю, хореографія, уроки французької та англійської, гімнастика.

Коли Мірей завойовувала публіку США, їй доводилося спати не більше 4-х годин на добу, що згодом принесло їй успіх. Гаслом для неї, глибоко релігійної людини, стали слова: «Мій Бог і моя праця»..

Мірей Матьє стає «послом французької пісні». За 40 років кар'єри співачки вона випустила понад 70 альбомів, які розійшлися по всьому світі накладом у більш ніж 150 млн. екземплярів. Записала близько 1200 пісень на 9 різних мовах. Заспівала дуетом з такими зірками, як Шарль Азнавур, Пласідо Домінго, Хуліо Іглесіас, Елвіс Преслі і Том Джонс.

Джо Дассен народився 5 листопада 1938 року в місті Нью-Йорк. З юних років хлопчик дихав повітрям кіностудій. Після війни, коли в Америці почалася хвиля гонінь на прогресивну інтелігенцію, Жюль Дассен повернувся на батьківщину, до Франції, і Джо став асистентом батька. Подорослішавши, Дассен молодший виконав у кіно і дві самостійні ролі, які не принесли йому слави. Саме після цього він і задумався, що майбутнє його – на естраді

Пісня була для Джо Дассена – лише розвагою. Однак друзі не упускали можливості послухати, як він виконує пісні з репертуару французьких шансоньє.

На протязі 15 років Джо Дассен створив і заспівав чимало справжніх шлягерів. В усіх на слуху були його пісні «На Єлисейських полях», «Хліб і шоколад», «Циганське літо». Не дивлячись на коротке життя, а прожив він всього 42 роки, Джо Дассен залишається однією з найвідоміших постатей в історії французької музики. Його пісні, які розійшлися мільйонними тиражами ще за його життя, часто звучать на французькому радіо і досі.

V. Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

- Розкажіть про жанр шансоньє. Твори яких композиторів належать до цього жанру?
- У чому особливість жанру шансон?
- Назвіть країну в якій набув розквіту шансон?
- Проведіть дискусію на тему «Майбутнє музики: перемога поп-культури чи повернення до класичних ідеалів минулого?». Розділіться попередньо на команди «Новатори» і «Ретрогради». Аргументуйте свої судження, виявляйте критичне мислення, водночас дотримуйтеся толерантності.

VI. Домашнє завдання.

Мистецький проект. (Робота у 2 групах).

Теми: «Українські музиканти у Європі» та «Європейські музиканти в Україні».

Тема: Палітра стилів і жанрів музичного мистецтва: поєднання традицій і новаторства

Мета: заглиблення в тему, знайомство із оперними традиціями, динаміку формування жанру.

Виховувати культуру сприйняття та обговорення мистецького твору. Розвивати логічне мислення та естетичні почуття учнів.

ХІД УРОКУ

Слайд 1 Організаційний момент, оголошення теми, мети, перевірка д/з

Мотивація:

Оперу вважають одним із найпарадоксальніших продуктів художньої творчості Нового часу. Італійське слово *opera* перекладається як твір, творчість, діяльність. *Опера – це вид музично-театрального мистецтва; музично-драматичний твір, оснований на синтезі слова, сценічної дії та музики.*

Клас ділиться на 3 групи: «Мистецтвознавці» роблять повідомлення наукового змісту, «Біографи» - фрагменти із життя композиторів та виконавців, «Експерти» складають тестові запитання по темі уроку, представляють їх в кінці уроку, на етапі закріплення знань та підсумків уроку. Одна особа призначається звукооператором, для демонстрування відео сюжетів

Слайд 2

Вчитель Отже, в опері поєднуються воєдино:

- симфонічна музика (в опері є оркестр, який відіграє дуже важливу функцію);
- вокальна музика (в опері є співаки);
- поезія і драматичний театр (в оперних спектаклях є театральна дія, трагічний чи комічний сюжет);
- нерідко в опері є балет;
- живопис (в опері використовуються спеціальні театральні декорації і костюми).

Слайд 4

Літературно-драматичну основу опери становить лібрето, в якому закладено ідею і сюжет твору.

Мистецтвознавці

Опера виникла в Італії на межі XVI – XVII століть. Поштовхом до створення опери стала ренесансна ідея учених-гуманістів, письменників і музикантів щодо відродження давньогрецької трагедії. У процесі історичного розвитку були вироблені різноманітні оперні форми: сольна арія, аріозо, каватина, різні види вокального ансамблю, хори, а також увертюра і самостійні оркестрові епізоди жанрового характеру. Велике значення в опері має речитатив, що відтворює інтонації мови людини і пов'язує сольні або ансамблеві номери. В деяких операх замість речитативу використовують розмовний діалог. Велику роль в оперній драматургії відіграють лейтмотиви – короткі музичні теми-символи, які характеризують дійових осіб, певні сценічні ситуації тощо.

Подача нового м-лу.

Біографи

Батьківщина опери — Італія. Викликаний до життя гуманістичними ідеалами епохи італійського Відродження, цей жанр виник в кінці XVI ст. У єднанні поезії, музики і театру група освічених флорентійських поетів і музикантів шукала дороги до відродження античного театру, до створення синтетичного мистецтва, здатного правдиво виразити людські відчуття. Флорентійці проголосили панування поезії над музикою; відмовившись від

середньовічної поліфонії, висунули новий, гомофонно-речитативний стиль. Завдання: знайдіть в Інтернет визначення речитативного стилю.

Сформувавшись як жанр в Італії, опера з 1597 р. швидко розповсюдилася по всій Європі. Проте законодавцями мод в новому вигляді мистецтва незмінно залишалися італійські композитори.

Зародившись як «драма під музику», опера до початку ХІХ ст. перетворилася на чисто музичну виставу, в якому речитативу - співучо ритмічній декламації, - майже не залишилося місця, а в сюжет вистави органічно вписалися арії. Арія (буквально «повітря») - це тривалий сольний номер, в нім герой виражає свої відчуття, роздумує або нарікає на свою гірку долю. На час виконання арії вся сценічна дія завмирала, і нею ж зазвичай завершувалося майже кожне явище.

Речитатив, що зберігся в діалогах, зазвичай супроводжувався акордами чембало (клавесина), коли обмін репліками відбувався в процесі розвитку дії, і вступами всього оркестру для виразу сильних відчуттів або переживань.

Нова музична епоха викликала до життя розмаїття світських жанрів, що й дотепер побутують у музичному мистецтві, щонайперше – оперу.

Слайд 4

У Флоренції народилася перша опера «Дафна» композитора Якопо Пері(1561 – 1633), партитура якої, на жаль, не збереглася.

Першу оперу, рукопис якої зберігся до наших днів, легенда про чарівного музиканта Орфея та його дружину Еврідіку.

Слайд 5

Вчитель Важливу роль у становленні оперного мистецтва відіграла творчість італійського композитора **Клаудіо Монтеверді** (1567 – 1643). Йому вдалося досягти єдності музичного і драматичного начал, гармонічна мова митця сповнена драматичними контрастами і навіть тепер вражає своєю сміливістю і живописністю. До наших днів дійшли три опери композитора – «Орфей», «Повернення Улісса на батьківщину» і «Коронація Поппей». Останній твір композитор створив за рік до своєї смерті. Ця опера стала вершиною його творчості завдяки віртуозності вокальних партій та досконалості інструментального письма.

Слайд 6

Центром оперної діяльності другої половини ХVІІ – початку ХVІІІ ст. став Неаполь, а першим майстром нового стилю – **Алессандро Скарлатті** (1660 – 1725). У творчості митця було узагальнено головні тенденції італійського оперного мистецтва рубежу ХVІІ – ХVІІІ ст. В опері А. Скарлатті найбільше цікавила мелодія, а не речитатив. Він розвивав форму і мелодичний стиль неаполітанської **опери-серія** (серйозна опера). У його творчості остаточно сформувався тип арії *da capo*, де за першою частиною слідує контрастний розділ, а потім повторюється перша частина. До спадщини композитора входить близько ста опер. Найвідомішими з них є опери-серія «Примхи кохання або Розаура», «Коринфський пастух», «Великий Тамерлан», «Митридат Евпатор», «Телемак».

Мистецтвознавці

На Із Неаполем пов'язане також виникнення **опери-буффа** – різновиду **комічної опери**, що з'явилася як закономірна реакція на оперу-серія. Цим видом опери швидко зацікавилися у Відні, Парижі, Лондоні. Найбільшої популярності комедія набула у студентів. Один із них, **Джованні Баттіста Перголезі** (1710 – 1736), у 23 роки написав маленьку комічну оперу «Служниця-пані». Цей твір мав неймовірний успіх. У його лібрето йшлося не про подвиги давніх героїв, а про буденну дійсність. Жанр **опери-буффа** набув свого розвитку у творчості композиторів Дж. Паїзієлло і Д. Чімарози.

ХІХ ст. називають класичною епохою історії оперного театру. В цей кульмінаційний період розкрилися всі його ресурси, сягнули повноти розвитку всі компоненти. Опера стала емоційною домінантою і символом часу. Її не змогли порушити ні драматичний театр, ні балет, що характеризувався власною естетикою, ні оперета, що набула популярності в середині століття.

Слайд 7

Опера становила основу творчості відомого італійського композитора *Джоаккіно Россіні* (1792 – 1868). Саме у цьому жанрі виявилися його мелодична щедрість, дотепність і сатирична влучність у зображенні персонажів. Оригінальним шедевром комедійного мистецтва XIX ст. стала опера митця «Севільський цирульник». Яскрава мелодика, природність і жвавість характерів, змальованих композитором, простота і послідовність сюжету – все це забезпечило опері справжній триумф.

Слайд 8 відео

Вчитель. Завершивши традицію жанрів опери-серія і опери-буффа, Дж. Россіні створює у 20-х рр. XIX ст. опери, проникнуті високим патріотичним пафосом, героїкою визвольної боротьби. Серед них особливе місце займає опера «Вільгельм Телль». Яскрава, реалістична характеристика головних героїв, вражаючі масові сцени, в яких за допомогою хору і ансамблів зображено народ, а головне, надзвичайно виразна музика здобули «Вільгельму Теллю» славу одного з найкращих творів оперної драматургії XIX ст.

Слайд 9 відео

Слайд 10

Біографи

Важливу роль у розвитку опери відіграла творчість видатного італійського композитора *Джузеппе Верді* (1813 – 1901). Твори митця дотепер вважаються вершиною оперного мистецтва. Опері композитора характеризуються глибоким осягненням внутрішнього світу героїв; простотою і виразністю музичної мови, динамічним розвитком; високим гуманізмом, спрямованим на викриття соціальної несправедливості.

Слайд 11

Свій шлях у оперному мистецтві Дж. Верді розпочав із героїко-патріотичних опер. «Ломбардці», «Ернані» і «Аттіла», створені у 40-х рр. XIX ст., були сприйняті в Італії як заклик до боротьби проти гнобителів, до національного єднання. У 1850-х рр. на творчість митця мала сильний вплив творчість французьких літераторів-романтиків, які вперше звернули увагу на безправних, принижених людей, не здатних протистояти несправедливості жорстокого світу. У цей час композитор створив опери «Ріголетто», «Трубадур», «Травіата», в яких розкрилися найкращі риси його музично-драматургічного таланту. Ці твори увійшли до скарбниці світового оперного мистецтва, вони є найбільш популярними у світовому оперному репертуарі.

Серед творів композитора варто також відзначити оперу «Аїда». Вона була замовлена Дж. Верді єгипетським урядом на відкриття Суецького каналу і вперше поставлена в Каїрі у 1871 р. Згодом її постановка відбулась на сценах усіх оперних театрів Італії.

В історії музичної культури Дж. Верді прославився і як реформатор. Він остаточно змінив структуру і характер італійської опери, наповнив її неповторним вокалом, драматизмом, мелодійністю. Одним із найвищих досягнень зрілого Дж. Верді стала опера «Отелло».

Слайд 12

Вчитель. Центром оперного життя Італії став міланський театр Ла Скала. Заснований у 1778 р. і побудований на місці церкви Санта Марія делла Скала (звідси і походження його назви), театр став провідною оперною сценою світу, вершителем долі співаків. Міланський театр Ла Скала з його величезною сценою, залом для глядачів на 3600 місць і багато обробленими фойє - найзнаменитіший оперний театр в світі. Тут вперше побачили світло багато перлин оперного мистецтва - «Норма» Белліні, «Отелло» Верді і «Мадам Батерфляй» Пуччині. У Італії опера завжди вважалася світським салоном, і французький письменник XIX ст. Стендаль навіть відмітив із цього приводу: «Тиша в залі запанувала... тільки у момент виконання якого-небудь ударного пасажу». Публіка легко приходила в обурення, і деякі твори, що оглушливо провалилися на сцені Ла Скала (зокрема, «Мадам Батерфляй»), були пізнішими визнані світовими шедеврами.

Митець, якого визнала публіка Ла Скала, начебто отримував диплом на звання

майстра вищого гатунку, якого радо будуть приймати на будь-якій оперній сцені. Італійська частина трупи театру завжди славилася майстерністю виконання сольних партій і ансамблів з великою кількістю учасників.

Слайд 13 Video

Ла Скала - унікальний центр музичної культури світу, який не випадково виник саме на батьківщині **бельканто**. Для майстрів цього стилю характерні не тільки краса голосу, а й віртуозна вокальна техніка, висока культура співу, глибоке проникнення у психологію музичного образу, експресивність і артистизм виконання. Найвидатнішими майстрами бельканто були Енріко Карузо та Лучано Паваротті. Видатний диригент Ла Скала Артуро Тосканіні поставив 26 нових опер. Жоден театр світу не мав такого репертуару.

Слайд 14

Італійське оперне мистецтво вплинуло на формування українських композиторів Максима Березовського та Дмитра Бортнянського, які навчалися в Італії. Саме тут була написана і вперше поставлена у Ліворно опера М. Березовського «Демофонт»

Слайд 15 Video

Схарактеризуйте особливості голосу і вокальної майстерності видатного співака.

Біографи

Лучано Паваротті народився 12 жовтня 1935 року в Модені. Коли Лучано було близько дев'яти років, він почав співати зі своїм батьком в невеликому місцевому церковному хорі і навіть брав уроки музики, втім, не надаючи цьому захопленню великого значення. Його цікавив футбол, він хотів стати професійним воротарем. Мати ж хотіла, щоб її син був учителем. Згодом він викладав в початковій школі два роки, але в кінці кінців інтерес до музики взяв верх. На сольних концертах знаменитого тенора збиралися сотні тисяч слухачів. Краса голосу співака змушувала глядачів викликати його на "біс" знову і знову. На одному з концертів завісу довелося піднімати 165 разів. Цей випадок був занесений в Книгу рекордів Гіннеса. Великий тенор 20 століття Лучано Паваротті помер 6 вересня 2007 від хвороби.

Контрольні запитання

1. Чому оперу вважають одним із найпарадоксальніших продуктів художньої творчості Нового часу?
2. Які оперні форми Ви знаєте?
3. Хто із митців був основоположником італійської опери?
4. В якому саме місті знаходиться театр Ла Скала?

Слово експертам

Вчитель

Епоха романтизму

Основоположником музичного романтизму вважають композитора Франца Шуберта (1797—1828), який у жанр ліричної пісні вдихнув дух новаторства і розкрив у простих задушевних мелодіях внутрішній світ людини (приміром, знаменита «Вранішня серенада»). Навесні 1824 року Шуберт написав октет фа мажор, а влітку знову виїхав у Желіз. Там він потрапив під чари угорської народної музики і написав «Угорський дивертисмент» для двох фортепіано й струнний квартет ля мінор. Проте найбільшого визнання романтизм набув у творчості польського композитора Фредеріка Шопена і угорця Ференца Ліста.

Слайд 18

Франц Ліст — перший піаніст, що виступав із сольними концертами, через них заслужив визнання професіоналів і публіки. Попри те, що немає жодного звукозапису гри Ліста, його визнано одним з найвпливовіших піаністів своєї епохи. Також був знаним через свою благодійність: допомагав жертвам стихійних лих, сиротам, учив безкоштовно талановитих студентів, сприяв фонду пам'яті Бетховена, пожертвував значні кошти на відкриття консерваторії в Будапешті.

Біографи

Багато із його фортепіанних творів увійшли до «традиційного репертуару» — зокрема «Угорські рапсодії», «Соната сі-мінор» та два фортепіанні концерти. Зробив численні фортепіанні транскрипції популярних сцен із опер, симфоній, каприсів Паганіні, пісень Шуберта; окремі його фортепіанні твори вважаються найвидатнішими прикладами фортепіанної майстерності. Був автором хорової, вокальної та симфонічної музики, а органні твори Ліста посіли чільне місце у репертуарі органістів.

Мистецтвознавці

Ліст у своїй композиторській діяльності віддавав пальму першості сольному фортепіано. Фортепіанний стиль Ф.Ліста відкрив нову еру в історії фортепіанного мистецтва. Використання інструменту в усій його регістровій повноті, багатобарвності та динамічності надавало універсальні можливості для відтворення оркестрових звучань, демократизації фортепіанного виконавства — виведенню його із сфери камерності і салону до великого концертного залу. За висловом В. Стасова, «для фортепіано стало можливе усе». Яскрава образність, романтична піднесеність, драматизм вираження, оркестрова барвистість були тими засобами за допомогою яких Ліст досяг вершин виконавського мистецтва, доступного широким колам слухачів. Манера інтерпретації Ф.Ліста відтворювала і розвивала характерні риси угорської народної імпровізаційності.

Слайд 20 Рукопис фортепіанної сонати Ф.Ліста

Більша частина фортепіанної спадщини композитора — транскрипції й парафрази музики інших авторів. Спочатку приводом для їхнього створення послужило бажання Ф.Ліста популяризувати у своїх концертах великі оркестрові твори майстрів минулого або нову музику невизнаних композиторів-сучасників. У нашу епоху більшість із цих аранжувань втратила популярність, хоча піаністи як і раніше включають у концертний репертуар подібні п'єси, що дають можливість продемонструвати запаморочливу техніку. Серед транскрипцій Ф. Ліста — фортепіанні перекладання симфоній Бетховена й фрагментів із

творів Баха, Белліні, Берліоза, Вагнера, Верді, Глінки, Гуно, Меєрбера, Мендельсона, Моцарта а Паганіні, Россіні, Сен-Санса, Шопена, Шуберта, Шумана та інших.

Слайд 21 Відео

Серед найпопулярніших творів Ліста — «Мрії кохання» (*Liebestraum*), 19 Угорських рапсодій, цикл із 12 «Трансцендентних етюдів» (*Etudes d'execution transcendante*) і три цикли невеликих п'єс під назвою «Роки мандрівок» (*Annees de pelerinage*). Деякі з «Угорських рапсодій» (в основі яких лежать радше циганські, ніж мадярські наспіви) пізніше були оркестровані.

При слуханні твору Ф.Ліста, спробуйте визначити ознаки романтизму в музиці

Слухання фрагменту п'єси «Мрії кохання» (Liebestraum). Обговорення характеру та образності твору

Слайд 22

Творчість Фредеріка Шопена (1810—1849) належить до вершин світової музичної культури.

Слайд 23 відео

Біографи

Народився Фредерік Шопен 1 березня 1810 р. неподалік від Варшави в маєтку Желязова Воля в родині гувернера. Батько глибоко національного генія був французом. Рідкісна музична обдарованість Фредеріка проявилась дуже рано. Жадібно вслухався він у гру фортепіано та спів своєї матері, не відходив від інструмента під час музичних занять сестри Людвіки, яка згодом і стала його першим учителем. У п'ятирічному віці Шопен уже впевнено виконував невеличкі п'єси. І якщо врахувати, що «вчителька» його була аж на три роки старша, сама грала на середньому рівні, а «педагогічний досвід» її обмежувався заняттями з братом, то нескладно зрозуміти, що маленький Шопен, по суті, почав грати самотужки.

Батьки відреагували на виняткові здібності сина і в шість років віддали хлопчика вчитися до досвідченого та знаменитого у Варшаві чеського педагога Войчеха Живного, який став його єдиним учителем гри на фортепіано.

Слайд 24 – *визвольна боротьба*

Науковці

Фредерік Шопен (Frédéric Chopin, 1810–1849) – польський композитор, піаніст.. На формування світосприйняття композитора вплинула боротьба за незалежність Польщі (під керівництвом Т.Костюшко в 1794 року, в якому приймав участь батько, Нікола Шопен, уродженець Франції) а також ідеї польського літературного романтизму (К.Бродзинський, А. Міцкевич, Ю. Словацький). Рано виявлена геніальність композитора та піаніста (перші полонези видані в 1817 році) розвивалась в творчо насиченій атмосфері передреволюційної Варшави, де Шопен засвоював досвід польських композиторів (Ф.Островського, М. Шимановської, М. Огинського та ін.) та віденської класичної школи.

Закінчення звучання музики

Слайд 25 *Звучить Вальс – хвилинка Ф.Шопена*

Слайд – виступ юного Шопена

Біографи

Фредерік рано починає писати музику. У сім років у привітанні до дня іменин батька він пише: “Мені було б легше висловити почуття за допомогою звуків”. Слава про маленького вундеркінда миттєво розлетілась Варшавою, Польщею, а згодом і світом.

Перший публічний виступ Шопена відбувся наприкінці лютого 1818 р. З цього часу віртуоз часто грає в домах батькових друзів, а також стає бажаним гостем у салонах польських аристократів і в палаці великого князя Костянтина.

Мистецтвознавці

В ранніх творах органічно використані обробки народних мелодій (Велика фантазія на польські теми В-dur для фортепіано з оркестром), освоєні жанри фортепіанних мініатюр (в т. ч. ноктюрн), а також крупні форми (соната для фортепіано № 1, фортепіанне трио). Вершини раннього періоду — 2 концерта для фортепіано з оркестром.

Біографи

В 1823 Шопен вступає до Варшавського ліцею, продовжуючи займатися музикою приватно із Йосифом Ельснером, директором Варшавської консерваторії. В 1825 його запрошують виступити перед російським імператором Олександром І, після концерту він одержує нагороду – діамантовий перстень. В 16 років Шопена було зараховано до консерваторії, її закінчення в 1829 формально завершило музичну освіту Шопена.

В тому ж році, прагнучи познайомити зі своїм мистецтвом видавників та публіку, Шопен дав два концерта у Відні, на котрих критики високо оцінили його твори, а дами – вишукані манери. Із кожним наступним його виходом на сцену захоплення все більше, а овації все гучніше, що приємно дивує композитора.

Закінчення звучання

В 1830 Шопен дає три концерти у Варшаві. 2 листопада 1830 р. після блискучого прощального концерту в Національному театрі Шопен назавжди залишає Варшаву, після чого вирушає по Західній Європі. Перебуваючи в Штутгарті, він дізнається про поразку польського повстання. Шопен, пов'язаний з учасниками бунту, не мав можливості повернутися на Батьківщину.

Вважають, що падіння Варшави стало приводом для написання до-мінорного етюд, котрий іноді називають «революційним». Це відбулось в 1831, після чого Шопен ніколи не повертається на Батьківщину.

Та, попри те, до кінця життя Шопен думками буде вдома. І тільки там – на рідній землі серед рідних йому людей – він по-справжньому почуватиметься щасливим.

Слайд етюд

Ф.Шопен *Революційний етюд*

Біографи

1815 р. на політичній карті виникло Царство Польське, що входило до складу Російської імперії, але мало права автономії. З часом ці права все більше урізались, що сіяло невдоволення та роздратування польського народу. Згодом у країні починаються жорстокі репресії, тисячі людей відправляють до Сибіру на каторгу. У час, коли становище в країні не з легких, Шопен найбільше хвилюється за свій народ, але й зарадити нічим не може. Не можна не згадати про лист до Ю. Ельснера, з якого ясно видно, яким патріотом був Фредерік: “З дня, коли я дізнався про події 29 листопада, і до цього часу я не відчував нічого, крім неймовірної тривоги та смутку, і даремно Мальфатті запевняє, що кожен артист – космополіт. Якщо це й так, то артист я ще в колисці, а як поляк уже почав третій десяток...”

Мистецтвознавці

Глибоко національна та істинно народна творчість Шопена — родоначальника польської музичної класики, видатного піаніста свого часу — унікальне явище в історії музики. Обмеживши себе майже виключно рамками фортепіанної музики, він сконцентрував у ній найрізноманітніші і найбільш перспективні художні тенденції часу. Художній світ Шопена відрізняється універсалізмом: глибока психологічність і сокровенний ліризм зливаються із постійним відчуттям об’єктивної життєвої реальності, точність передачі окремих настроїв — з масивним рел’єфом драматичного розвитку, мрійлива споглядальність — із активною дієвістю. Характерна особливість його музичної мови — новаторський синтез. Композитор-романтик, Шопен у своїх творах розвивав принципи бетховенського симфонічного метода, а також (в мініатюрах) бахівських импровізаційних форм. В той же час його твори вирізняє моцартовська досконалість пропорцій. Мелодика Шопена поєднала вокальність та інструментальність, пісенність та танцювальність, кантиленне та мовне начала, перетворила характерні риси польського народного мелоса та італійського оперного бельканто.

Фортепіанний стиль Шопена, тісно пов’язаний із його виконавським стилем, вирізняється мелодизмом, гнучкістю й пластичністю, поетичною одухотворенністю цілого. Різні типи польських сільських та міських танців (мазур, куяв’як, оберек, полонез), вальс, хорал, марш, їх жанрові ознаки, виявлялись в різноманітних комбінаціях, стверджуючи глибинну життєву основу музики.

Жанри і форми фортепіанного доробку Шопена узагальнюють важливі тенденції музичного романтизму.

Вчитель

Творчість Шопена вплинула на прийдешні покоління музикантів. Із 1927 року у Варшаві кожні 5 років проводяться міжнародні конкурси піаністів імені Шопена. В 1934 організовано Інститут Шопена (із 1950 — Товариство ім. Ф. Шопена). 1932 в Желязовій-Волі відкрито Дім-музей Шопена, в 1985 — засновано Міжнародну федерацію товариств Шопена.

Біографи

Фредерік Шопен похований на паризькому цвинтарі Пера Лашез, неподалік від могил великих італійських композиторів Доницетти й Керубіни. У його могилу висипали жменю привезеної з батьківщини землі, яку він дбайливо зберігав увесь час перебування на чужині.

На могилі Шопена в Парижі встановлено пам’ятник, виготовлений зятем Жорж Санд - чоловіком її дочки Соланж. У парку Желязовой Волі зведено два пам’ятники Шопену - один в 1894 і інший в 1968 р. А в 1948 році в його рідному будинку відкрито музей.

Після смерті Шопена його серце (по бажанню композитора) було перевезено на Батьківщину, в Желязову-Волю й замурована в бічному нефі костельу Св. Хреста

Слово експертам

Мистецтвознавці

Наприкінці XIX ст. у Франції під впливом імпресіоністичних ідей, що набули розвитку в літературі та живописі, виник так званий музичний імпресіонізм. Новий напрям мав спільне коріння з живописом, хоча пряму аналогію між ними провести складно. Найяскравіше втілення він отримав у музиці Клода Дебюссі (1862—1918).

Біографи

Дебюссі — основоположник музичного імпресіонізму. У своїй творчості спирався на французькі музичні традиції: музика французьких клавесиністів (Ф. Куперен, Ж. Ф. Рамо), лірична опера і романс (Ш. Гуно, Ж. Массне). Значним був вплив російської музики (М. П. Мусоргський, М. А. Римський-Корсаков), а також французької символістської поезії та імпресіоністського живопису. Дебюссі втілює у музиці швидкоплинні враження, якнайтонші відтінки людських емоцій і явищ природи. Свого роду маніфестом музичного імпресіонізму вважали сучасники оркестрову «Прелюдію до „Післяполуденного відпочинку фавна“» (по еклозі З. Малларме; 1894), в якій проявилися характерні для музики Дебюссі хиткість настроїв, витонченість, вишуканість, примхливість мелодики, колористичність гармонії.

Один з найзначніших творів Дебюссі — опера «Пеллеас і Мелізанда» (за драмою М. Метерлінка; 1902 рік), в якій досягнуте повне злиття музики з дією. Дебюссі відтворює суть неясного, символічно-туманного поетичного тексту. Цьому твору, разом із загальним імпресіоністським забарвленням і недомовленістю символіста, властиві тонкий психологізм, яскрава емоційність у вираженні почуттів героїв. Відгомони цього твору виявляються в операх Дж. Пуччіні, Б. Бартока, Ф. Пуленка, І. Ф. Стравінського, С.С. Прокоф'єва. Блискучістю і в той же час прозорістю оркестрової палітри відмічені 3 симфонічних ескізи «Море» (1905) — найкрупніший симфонічний твір Дебюссі. Композитор збагатив засоби музичної виразності, оркестрову і фортепіанну палітру. Він створив імпресіоністську мелодіку, що відрізняється гнучкістю нюансів і, в той же час, розпливчатістю.

У деяких творах — «Бергамаська сюїта» для фортепіано (1890 рік), музика до містерії Р. Д'аннунціо «Мучеництво св. Себастьяна» (1911), балет «Ігри» (1912) тощо — виявляються риси, властиві згодом неокласицизму, вони демонструють подальші пошуки Дебюссі в області тембрових фарб, колористичних зіставлень. Дебюссі створив новий фортепіанний стиль (етюди, прелюдії). Його 24 прелюдії для фортепіано (1-й зошит — 1910 рік, 2-й — 1913), з поетичними назвами («Дельфійські танцівниці», «Звуки й аромати розвіваються у вечірньому повітрі», «Дівчина з волоссям кольору льону» тощо), створюють образи м'яких, деколи нереальних пейзажів, імітують пластику танцювальних рухів, навівають поетичні бачення, жанрові картини. Творчість Дебюссі, одного з найбільших майстрів XX століття, мала істотний вплив на композиторів багатьох країн.

Слайд 28 Відео «Місячне сяйво» Томіта Ісао

Версію в електронній музиці твору Дебюссі «Ганок сніжинок» зробив японський композитор Томіта Ісао.

Слово експертам

Узагальнення Продовжіть фразу

1. Батьківщина опери....
2. Основоположником музичного романтизму вважають композитора....
3. Він сказав: «Моє серце належить Польщі»...
4. Автор «Угорських рапсодій»....
5. Французький стиль «Враження» в музиці, це....
6. Автор «Революційного етюд»....

Підсумки:

1. Визначення найпереконливіших «Мистецтвознавців»;
2. Найерудованіших «Біографів»;
3. Найоб'єктивніших експертів.

Домашнє завдання: підготувати повідомлення про історію французького шансону, скласти плейлист відео по темі.

Войцях С.А.,
учитель предметів освітньої
галузі «Мистецтво»
Чорнобаївської гімназії
Чорнобаївської районної ради

Тема: Палітра стилів і жанрів музичного мистецтва: поєднання традицій і новаторства. Французькі шансоньє (Е. Піаф та ін.). Загадки гурту «Бітлз».

Мета уроку: Ознайомити учнів із французьким шансоном – унікальним явищем французького музичного мистецтва, узагальнюючи досвід спілкування з виконанням видатних французьких шансоньє: Е. Піаф, Ш. Азнавур, М.Матьє, Д. Дассена та інших. Розширити знання творчості гурту із Великобританії «Бітлз».

Вдосконалювати вміння аргументовано висловлювати свої думки, навички працювати над презентаційними повідомленнями.

Формувати світоглядні уявлення та ціннісні орієнтації толерантного ставлення до мистецтва іншого народу; загальнокультурних, соціально-практичних компетентностей на основі узагальнень знань про музику класичну та естрадну, розширення художньо-естетичного досвіду, розвитку емоційно-почуттєвої сфери, стимулювання художньо-образного мислення.

Виховання художнього смаку, інтересу до мистецтва загалом та до окремих видів мистецтва, напрямків, стилів, творчості видатних діячів мистецтва.

Компетентності. Загальнокультурна: вміння: аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному просторі сучасного суспільства;

Соціальна: спрямовувати самовиховання на єдність індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей;

Компетентності з інформаційних і комунікативних технологій (ІКТ): застосовувати інформаційно-комунікативні технології в навчанні та повсякденному житті.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Форма проведення: музичний калейдоскоп.

Обладнання уроку: мультимедійний комплекс, підручник, аудіо записи музичних творів, презентаційні повідомлення учнів (випереджувальне завдання)

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

Привітання вчителя, перевірка присутності учнів.

II. Інформаційна сторінка.

Короткі повідомлення учнів про найвагоміші, найцікавіші події, які відбулись останнім часом у світі, нашій країні, місті та області.

III. Актуалізація опорних знань.

Завдання. Учням пропонується пригадати класифікацію напрямків сучасної музики та жанрів класичної. На дошці записані назви напрямків та жанрів музики вперемішку: джаз, рок, блюз, рок-н-рол, кантрі, реп, симфонія, концерт, увертюра, соната.

IV. Мотивація навчальної діяльності, повідомлення теми і мети уроку.

Запитання для роздумів.

1. Чому на теренах Європи першість у світовій опері належить саме Італії, яка змогла дати світові у різні часи стільки славетних імен, що стали часткою потенціалу світового музичного мистецтва?

2. Який із перерахованих раніше напрямків сучасної музики є візитівкою такої країни як Франція? Які асоціації в музиці викликає у вас ця країна?

Розповідь учителя

Шансон -- унікальне явище французького музичного мистецтва, який визнають як музику кабаре і кафешантанів, якими славиться Франція.

В перекладі з французької «шансон» – пісня з життя. Це сюжетні пісні, які виконували вуличні співаки, це маленький театр, театр одного актора. Акомпанував, зазвичай, шансоньє акордеон. Головне, що відрізняє шансон від інших стилів, це життєвість віршів – вони не вигадані, а складені самим життям, у них постає доля людини, її труднощі, радощі, тощо.

Зародження і розвиток шансон як пісенного жанру почалося з одноголосних світських пісень труверів в епоху Середньовіччя.

Види шансону. У 50-х роках минулого сторіччя оформилися два головні напрямки оригінальної франкомовної пісні, що існують до цього часу: класичний шансон й естрадна пісня. До виконавців класичного шансону належать відомі співаки; Моріс Шевальє, Шарль Трені, Едіт Піаф, Шарль Азнавур.

До виконавців естрадної пісні належать; Ів Монтан, Мірей Матьє, Джо Дассен, Даліда, Патрісія Каас, Лара Фабіан.

Перегляд презентаційних повідомлень учнів. Галерея творчих портретів видатних шансоньє Франції.

Прослуховування музичних творів. Визначення характерних рис, притаманних жанру вокальної музики.

Яке враження справила на вас музика шансону? Чому? Послухайте нову композицію і порівняйте, поміркуйте, чи належить вона до стилю «шансон»?

«Бітлз» — британський рок-гурт, створений 1960 р. в Ліверпулі, найпопулярніший за всю історію людства, рекордсмен світової музичної індустрії. Назва гурту походить від гри слів — змішування англійських слів «жуки» (beetle) і «біт» (beat). Склад вокально-інструментального квартету: Джон Леннон (ритм-гітара, вокал), Пол Маккартні (бас-гітара, вокал), Джорж Гаррісон (гітара-соло, вокал), Рінго Старр (ударні). Цю четвірку називали «восьмим музичним дивом світу». На формування музичних смаків членів аматорської групи вплинули традиції сімейного музикування — спів і гра на різних інструментах. Також уроки музики в школі, які допомогли майбутнім «бітлам», адже ніхто з них не мав спеціальної музичної освіти. До репертуару групи входили пісні, написані Дж. Ленноном і П. Маккартні. У 1960-х роках хвиля бітломанії прокотилася світом. Деякі концерти перетворювалися на маніфестації фанатів, які скандували, ридали, навіть втрачали свідомість, прориваючись до сцени. Платівки розходилися величезними тиражами. Девізом моди став вислів: «те, що носять «бітли», — носять усі». Гурт став символом молодіжної музичної культури. Найпопулярнішу пісню-баладу Пола Маккартні «Yesterday» («Учора») протягом десяти років виконали 1186 різних співаків! Пісня «Michelle» мала 65 авторських версій. Набула популярності версія пісні «We Can Work It Out» у виконанні американської співачки українського походження Мелані Сафка.

У 1965 р. королева Єлизавета II вручила всім членам групи ордени Британської імперії за видатні заслуги в галузі культури та внесок в економіку. Адже надходження до державної скарбниці йшли навіть за право використання слова «Бітлз» як торговельної марки, не кажучи вже про індустрію грампласту. Ця подія шокувала вищий світ аристократів і політиків: нагорода виводила простих хлопців із трудових сімей на рівень перів і лордів.

Останній концерт «Бітлз» відбувся 29 серпня 1966 р. на стадіоні в американському місті Сан-Франциско. Після цього вони працювали тільки в студії звукозапису. Група випустила 15 альбомів, шість із них стали «діамантовими» (продано понад 10 млн примірників). Останній альбом (1969) завершується піснею «The end» — заключний акорд в історії групи.

«Бітлз» з'явився на арені попкультури саме тоді, коли молодь із притаманним їй крайнім нігілізмом проголошувала своє кредо: «Посунься, Бетховене!»

Я хочу почути рок!» Поклоніння «Бітлз» стало формою протесту молоді проти авторитетів у музиці та тривіальності життя. Фанати «Бітлз»

Члени гурту стали почесними громадянами Ліверпуля, їхніми іменами названо вулиці рідного міста, де відкрився Музей історії «Бітлз». Імена всіх чотирьох музикантів занесені до Британської енциклопедії.

Секрет надзвичайної популярності музикантів не тільки в таланті і майстерності. Професіоналізм імпресарію, звукооператора, а також реклама теж мали велике значення.

Надзвичайно важливу роль у становленні групи відіграв менеджер Браян Епстайн. Коли було підписано перший контракт, він почав «виховувати» юнаків, дбаючи про їхній імідж: писав інструкції про манеру вдягатися, поводитися, дбав про рекламу, отже, допоміг увірватися в музичний бізнес.

Велика Британія: загадка «Бітлз» («Beatles»)

VI. Підсумок уроку.

Запитання.

- Які характерні риси французького шансону яскраво виділили цей стиль на загальних теренах світового музичного мистецтва? (пісні виконуються французькою мовою, дуже ліричні, наповнені чуттєвістю і сенсом; велика увага приділяється поетичному тексту пісень; часто поезія присвячена історіям із життя, кохання; мелодія має бути красивою, легко запам'ятовуватись, передавати відтінок настрою виконавця.)

- Який, на вашу думку, секрет успіху гурту «Бітлз»?

- Які композиції гурту і на сьогодні є в репертуарі відомих виконавців?

Оцінювання учнів.

VII. Домашнє завдання.

Мистецький проект. (Робота у 2 групах). Теми: «Українські музиканти у Європі» та «Європейські музиканти в Україні».

МИСТЕЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО РЕГІОНУ. ХУДОЖНЯ СПАДЩИНА УКРАЇНИ

Нелюб В.В.,

учитель образотворчого мистецтва

Уманської загальноосвітньої

школи I-III ступенів №1

Уманської міської ради

Тема уроку. Храми Київської Русі. Подих ренесансу в архітектурі Львова

Мета уроку: формування ключових компетентностей

Вміння вчитися: організувати своє робоче місце, планувати свої дії, доводити роботу до кінця; самостійно виконувати практичне завдання.

Загальнокультурна компетентність: духовно-моральні основи життя людини; роль мистецтва у житті.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Підприємницька компетентність: бути готовим активно діяти, організувати власну трудову й підприємницьку діяльність і працю колективу; складати й реалізувати плани підприємницької діяльності.

Міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, світу в різних сферах діяльності людини.

Тип уроку: урок-гра «Зліт представників різних професій».

Обладнання: комп'ютерні презентації («Десятинна церква», «Софійський собор», «Києво-чернігівська архітектура», «Михайлівський собор Видубицького монастиря», «Мозаїки та фрески Київської Русі», «Ікона Холмської Богородиці», «Книжкова мініатюра Київської Русі»).

Методи і прийоми: бесіда, демонстрування наочності, організація процесу сприймання, пізнавальної, практичної діяльності учнів, стимулювання творчої активності

учнів, частково-пошуковий.

Терміни і поняття: *ренесанс* - (італ. *Renascita* або *Rinasciameto*, франц. *Renaissance*) – одна з епох в історії європейської культури. Вирізняється з-поміж інших культурних епох особливостями стилю, зумовленими орієнтацією на спадщину античної греко-римської цивілізації.

Міжпредметні зв'язки – історія, образотворче мистецтво.

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги учнів на уроці та проголошення теми уроку

Учень

Епоху, де б душею відпочить,
З нас кожен має право вибрати,
Найдемо тут до вибору багато
Народів, царств, богів, людей, століть.
Готичний присмерк, еллінську блакить,
Легенд біблійних мідь, ікон злато —
Все можемо на полотні віддати
Чи на папір слухняний перелить.
Але любить чи не любить те,
Що вколо нас і в нас самих росте,
Що творить нас, що творимо самі ми,
Лише сліпець, що замість крові в нім
Тече чорнило струменем неживим,
Тривожиться питанням таким.

М. Рильський

II. Мотивація навчальної діяльності

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

Слово вчителя. Мистецтво Київської Русі виникло і досягло розквіту в IX—XII ст. в період формування та розвитку ранньофеодальної давньоруської держави із центром у Києві. Складалося воно на основі синтезу східнослов'янських культурних традицій та сильного впливу з-за кордону, перш за все з Візантії та країн Балканського півострова. За відносно короткий час давньоруські майстри засвоїли прийоми кам'яного зодчества, мистецтво мозаїки, фрески, іконопису, книжкової мініатюри та почали пошуки власних засобів художньої виразності.

Ми запросили на урок представників професій, які зробили вагомий внесок у розвиток та становлення культури Київської Русі. Це зодчий, художник — майстер мозаїки та фрески, іконописець, художник-ілюстратор.

Вони розкажуть про особливості архітектури, мистецтва мозаїки, фрески, іконопису, книжкової мініатюри періоду Київської Русі. Після виступу кожного доповідача ви можете ставити їм запитання.

(За попередньо встановленим порядком відбуваються виступи представників мистецьких професій.)

Зодчий. Я за професією — зодчий. Це те саме, що й архітектор. Я займаюсь мистецтвом проектування і будівництва об'єктів, оформлення просторового середовища для життя і діяльності людини. Зодчий створює архітектурні образи, які разом із практичним значенням мають ідейно-художній зміст. Архітектура відображає особливості побуту, традицій і національної культури, рівня техніки, переваги тих чи інших будівельних матеріалів різних епох і народів. А зараз я розкажу вам про особливості архітектури Київської Русі.

Архітектурний вигляд міст і сіл Київської Русі визначався насамперед дерев'яними будівлями. У IX—X ст. виникли нові типи міських поселень із дерев'яно-земляною

фортецею та густо заселеним посадом. Будинки давніх русичів характеризувалися багатим архітектурним декором. Окремі з них становили справжні шедеври народної архітектури. Такими були будинки представників заможних верств населення, відомі в писемних джерелах під назвою «хороми». Вони склалися з кількох зрубів, які утворювали цілий комплекс приміщень. У великих містах князівсько-боярські й купецькі хороми мали два і більше поверхи. У верхніх поверхах були «сіни», які становили галерею на стовпах, а також «тереди». На півдні Русі будинки зводилися здебільшого за допомогою каркасно-стовпової конструкції, яка обмазувалася глиною і білилася, нагадуючи пізнішу українську хату. Князівські палаци із середини X ст. мали двоповерхові кам'яні частини (у Чернігові, Києві).

Із другої половини X ст. відомі дерев'яні християнські храми зі стрімкою покрівлею і невеликою главкою. Пізніше кількість глав збільшилася і досягла 13 (дерев'яний Софійський собор у Новгороді, 989 р.).

Вихід держави на міжнародну арену, знайомство з візантійською культурою, а потім — і впровадження християнства зумовили появу монументальної кам'яної архітектури. Саме з нею київські князі асоціювали державну могутність країни, а також власну велич.

Перший київський кам'яний храм — Десятинна церква (989—996), зведена з послідовним чергуванням рядів каменя та цегли — мав велику кількість глав. *(Відбувається перегляд комп'ютерної презентації «Десятинна церква»)*

За своїм типом Десятинна церква належить до хрестово-банних візантійських храмів. Стіни зведені з каменя і цегли (тобто «плінфи») в системі мішаної кладки. Внутрішній простір у ті часи перекривався склепіннями у формі хреста, над яким підносилися баня, що підтримувалася підпружними арками, опертими на чотири центральні стовпи. Кам'яна громада храму високо підносилася над дерев'яними кварталами і фортечними стінами київського дитинця, його бані було добре видно не тільки з Подолу, а й із Задніпров'я.

Розроблений у Візантії тип хрестово-купольного храму інтерпретувався у величних тринефних (Спасо-Преображенський собор у Чернігові, 1036 р.) і п'ятинефних (Софійські собори в Києві 1037 р. і Полоцьку 1044 р. відповідно) храмах із просторими хорами для князів, із куполами на високих світлотних барабанах, із рядами пласких ніш і візерунковою кладкою на фасадах. Паперті-галереї із трьох боків, сходинкове розміщення закомар, многоглав'я визначили їхню своєрідну пірамідально-сходинкову композицію.

Перші кам'яні будівлі на Русі зводилися під керівництвом візантійських архітекторів. Масштабні роботи зі створення ансамблю монументальних споруд князівського центру в Києві розгорнулися в кінці X — на початку XI ст. Київські князівські палаци були двоповерховими, з аркадами і службовими приміщеннями на нижньому поверсі та житловими — на верхньому. Центральна і, можливо, бокові частини будівель завершувалися високими баштами із чотирикатними дахами, покритими черепицею. Разом із теремами часів княгині Ольги нові палаци стали гідною окрасою міського центру Києва.

Новий етап розвитку монументальної архітектури на Русі репрезентують насамперед будівлі ансамблю «міста Ярослава» в Києві. Якщо побудовані за Володимира Святославича кам'яні споруди витримані у строго візантійських традиціях, то вже за Ярослава Мудрого давньоруська архітектура набуває і достатньо виявлених національних рис. Це засвідчує такий шедевр архітектури першої половини XI ст., як Софійський собор (1037 р.). *(Відбувається перегляд комп'ютерної презентації «Софійський собор».)*

У цілому Софія Київська виповнювала прямокутник 39х34м. Внутрішню конструкцію склепін'я і луків підпирали 12 стовпів — пілонів. Софія Київська становила величезну п'ятинефну хрестовобанну споруду із тринадцятьма банями, оточену з північного, західного і південного боків двома рядами відкритих галерей. Із заходу, між зовнішніми галереями, до собору були прибудовані дві башти, широкі гвинтові сходи яких вели на церковні хори, або «податі».

Уся архітектура Софії мала урочисто-святковий характер. В екстер'єрі це підкреслювалося ритмом різномасштабних елементів — від аркад відкритих галерей до високої центральної бані, що увінчувала пірамідальну композицію будівлі, в інтер'єрі —

об'ємно-просторовим вирішенням. Напівзатемнені бокові анфілади першого ярусу ніби переростали у високі двоповерхові аркади центральної частини храму, над якими розкривався підбанний простір, яскраво освітлений дванадцятьма вікнами барабана.

Софія Київська завжди справляла незабутнє враження на людей, незалежно від епохи, в яку вони жили.

Окрім Києва, монументальне будівництво першої половини XI ст. велося в інших містах Київської Русі. У Полоцьку і Новгороді, за прикладом Софії Київської, зводяться однойменні собори.

У Чернігові за князювання брата Ярослава Мудрого Мстислава розгорнулося будівництво єпископського Спаського собору, який був близький до Десятинної церкви. Це була велична тринефна восьмистовпна споруда, увінчана п'ятьма банями. До північно-західного кута прилягала башта, яка нагадувала Софійські, із протилежного боку стояла хрестильна. Центральний неф храму відділений від бокових двоюрисними аркадами на мармурових колонах із капітелями іонійського ордеру. Не маючи галерей, споруда набувала видовжених пропорцій по лінії «схід — захід». Хрещата форма внутрішніх стовпів, не характерна для візантійської архітектури, в майбутньому стає типовим елементом давньоруської. *(Відбувається перегляд комп'ютерної презентації «Києво-чернігівська архітектура».)*

Пам'ятки киево-чернігівського будівництва за всієї різноманітності деталей, мають однорідний стильовий характер, який виділяє їх в окрему групу. Основним типом церковного будівництва тут є синтез центробанної, круглої чи багатокутної будівлі з базилікою.

Занесені із Балкан та Вірменії, тобто із країн із кам'янистим ґрунтом, способи кладення фунда-ментів на дерев'яних підмостках у нас виявилися непридатними. Десятинна церква завалилася цілком, Спас на Берестові — до половини. Самі фундаменти киево-чернігівських церков, завглибшки на 2-3,5 м, завширшки 1 м, укладалися із двох рядів грубого каміння, яке заливалося своєрідним цементом. Найдавніша українська цегла буда дуже тонка і квадратна за формою. Пізніше вона стала наближатися до сучасної: грубішала і видовжувалася. Стіни церков укладалися з тонких полос цегли навпереміну із грубішими полосами цементу. Києво-чернігівський цемент, особливого хімічного складу, був дуже тривкий, тому його вживали раніше як цеглу. Для певності стіни зв'язували дерев'яними та залізними шпугами, а для зменшення тягаря склепінь у міжаркадні вітрила клали глиняні горщики. У деяких будівлях клали такі горщики й у стіни. Дехто з дослідників вважає їх голосниками-резонаторами.

Для 2-ї пол. XI ст. характерним є поширення культового будівництва в багатьох давньоруських центрах. У цей час масово засновуються монастирі, нові кам'яні храми. У Києві це собори. Дмитрів-ського (пізніше Михайлівського Золотоверхого), Михайлівського Видубицького, Печерського, Кловського монастирів. *(Відбувається перегляд комп'ютерної презентації «Михайлівський собор-Видубицького монастиря».)*

Це найдревніша споруда на Видубичах. Собор був закладений князем Всеволодом у 1070 р. Храм будувався у два етапи. Вже до повністю завершеного основного об'єму добудовувалася із західного боку башта зі сходами на хори і нартекс.

Був вироблений новий тип монастирського храму, який поширився згодом по всій Русі й став особливо характерним для XII Ст. Першим його зразком був Успенський храм Печерського монастиря (1078 р.). Він становив собою хрещату шестистовпну будівлю, увінчану однією банею. Храм був тринефним, одноглавим, без галерей. Зі сходу нефи завершувалися гранчастими апсидами, із заходу стояв нартекс — притвор, над яким розташовувалися хори.

У Києві за типом Успенського збудовано Михайлівський Золотоверхий храм (1108 р.). Фасади його були розчленовані пілястрами, прикрашені меандровими фризами. Із новацій слід згадати оригінальний метод зведення башти зі сходами на другий поверх. Вона майже повністю вписана в західний притвор храму.

У другій половині XII ст. в зодчестві придніпровських князівств відбулися серйозні зміни традиційних для Київської Русі архітектурних форм: в Овручі (церква Василя, зодчий — Петро Мілонег), Смоленську (церква Міхаїла Архангела), Чернігові (П'ятницка церква) та інших містах будувалися одноглаві храми з арками, ярусною композицією верха, лопатками на фасадах.

У кінці XII — на початку XIII ст. монументальна архітектура Русі розвивалася шляхом ускладнення зовнішніх форм. Будівлі цього часу мають висотні композиції, нагадують башти. Особливу увагу архітектори приділяли профільованим пілястрам, вертикальні лінії яких надають храмам незвичайної стрункості, а також порталам, складний і розвинутий профіль яких добре поєднується з пілястрами. У цих елементах, можливо, проявився вплив давньоруської дерев'яної архітектури. У цей час були зведені храми Трьохсвятительський (1189 р.) у Києві, Св. Василя (1190 р.) в Овручі, Апостолів (1197 р.) у Білгороді. Не виключено, що будівничим, принаймні окремих із них, був знаменитий київський архітектор Петро Мілонег, який працював при дворі великого київського князя Рюрика Ростиславича. Він особливо прославився зведенням складної гідротехнічної споруди, яка мала запобігти руйнуванню дніпровськими водами церкви Св. Михайла Видубицького монастиря.

Отже, давньоруське зодчество - одна з найяскравіших сторінок художньої культури доби середньовіччя. Давньоруські будівельні надбання були тим безпосереднім ґрунтом, на якому формувалася українська архітектура XIV — XV ст.

Учитель.

Чи є до доповідача запитання? (Учні задають запитання, доповідач відповідає.)

Художник-майстер мозаїки та фрески.

Я художник, який створює свої зображення чи візерунки за допомогою однорідних чи різних за матеріалом частинок (каменю, смальти та ін.). Мозаїка — один із видів монументального мистецтва.

У Київській Русі мистецтво мозаїки досягло високого розквіту.

Із часом (кінець XII—XIII ст.) мозаїку стала витіснити більш дешева і доступна фреска. Фреска — техніка живопису фарбами (на чистій чи вапняній воді) по свіжій, сирій штукатурці, яка під час висихання утворює тонку прозору плівку карбонату кальцію, що закріплює фарби і робить фреску довговічною. Штукатурний ґрунт для фрески кладеться, як правило, в декілька шарів і складається з гашеного вапняку, мінеральних наповнювачів (кварцовий пісок, порошок вапняку, роздрібнені цеглини чи кераміка), іноді у склад підґрунтя додають органічні добавки (солома, льон). Наповнювачі запобігають розтріскуванню штукатурки. Для фрески використовують фарби, що не вступають у хімічні сполуки з вапняком. Використовуються в основному натуральні земляні пігменти (охри, умбри), а також марси, синій і зелений кобальт. Рослинні фарби (індіго і бакани), кіновар, сині, а іноді й чорні фарби наносяться на вже висохлу штукатурку за допомогою клею. Фреска дозволяє користуватися тонами в їхню повну силу, але під час висихання фарби сильно бліднішають. Для мистецтва Візантії, Стародавньої Русі був характерним прийом античних майстрів — закінчувати фрески по сухому за допомогою темпері (фарби, зв'язуючою речовиною яких є емульсія з води та яєчного жовтка, а також із розведеного на воді рослинного чи тваринного клею, змішаного з маслом).

Перші храми Київської Русі прикрашали переважно візантійські майстри. Мозаїчні та фрескові композиції Софійського собору в Києві, виконані у другій половині XI ст., майстерно узгоджені з архітектурними розчленуваннями, відображали напружене духовне життя персонажів (святі, члени великокнязівської сім'ї), що передавалося зосередженим на глядача поглядом широко розкритих великих очей. Багато динаміки було у світських сценах танку, охоти (розписи веж Софійського собору в Києві). (Відбувається перегляд комп'ютерної презентації «Мозаїки та фрески Київської Русі» (розділ «Софійський собор».)

Розмаїття мозаїк, фресок, що покривали стіни, стовпи, арки, підбанный простір,

косяки віконних прорізів, вражало своєю красою, загадковим світом образів. На південній і північних стінах центрального нефу було зображення родини Ярослава Мудрого, на західній (яка згодом обвалилася) - портрет самого засновника Софії. У баштах передані сцени полювання, приборкання диких коней, дійства скоморохів, музикантів, танцюристів. Особливий інтерес викликають фрески, які розповідають про візит Ольги до Константинополя, прийняття її візантійським імператором, відвідання іподрому.

Князь Ярослав Мудрий так шанував Пречисту Діву, що наказав іконописцям створити з мозаїки над вівтарем Софійського собору величний образ Пресвятої Заступниці, Яка підносить руки в молитві. Ось як описував цей чудотворний образ один із мандрівників: *«Зріст Богородиці величезний, як і всі її діяння на Русі. Вона стоїть на золотому камені, покладеному в непохитну основу для всіх, хто прибігає під її захист. Небесного кольору її хітон, червлений пояс, і на ньому висить черезплічник, яким Вона висушує стільки сліз. Блакитні поручі на її зведених до неба руках. Золоте покривало опускається з голови та перекинуте, як мофорій, на ліве плече, на' знамення її покрову, ширшого за хмари, за гласом церков-них пісень. Світла зірка горить на чолі Богоматері та дві зірки на раменах: бо Вона Сама Мати Невгасимого Світла, була для нас Зорею Невгасимого Сонця»*. На великій дузі склепіння, в усю її довжину Ярослав Мудрий наказав викласти чорною мозаїкою по-грецьки напис, який перекладається так: *«Бог посеред нього — воно не захищається; Бог допоможе йому зранку»* (Пс. 45, 6).

Відтоді серед киян поширився переказ, що місто їхне не загине доти, доки тримає над ним руки Божа Мати в Софійському соборі.

Учитель

Коли після занепаду Київської Русі та Галицько-Волинського князівства, Україна була поділена між Великим князівством Литовським та Польщею, в архітектурі та образотворчому мистецтві продовжували зберігатись традиції, мистецькі форми, прийоми попередньої епохи. Не обійшли ці впливи і місто Львів.

Починаючи з військових фортифікацій, поступово віяння Ренесансу переходили і в міську архітектуру, як культову, так і цивільну. Цьому сприяли як і жвавві торгівельні стосунки Львова, з містами Італії, Німеччини, Польщі, так і навчання молоді у італійських університетах, де вони сприймали не лише ренесансні ідеї, але й мистецькі уподобання; запрошення іноземних майстрів до українських міст.

У 1527 році велика пожежа знищила майже весь Львів і відбудовувався вже він в новому, ренесансному стилі. Замість стрімких, загострених, спрямованих до неба готичних форм утверджуються зрівноважені, впорядковані композиції з спокійними, логічно продуманими і чистими формами, сприйнятими від античної архітектури.

Провідну роль в архітектурі 2-ої пол. XVI ст. у Львові відіграють італійські архітектори Петро Барбон, Паоло Домінічі, якого у Львові називали Павлом Римлянином, Петро Італієць та ін. Працювали у Львові також німецькі, польські архітектори, як і місцеві майстри.

В цілому в архітектурі Львова 2-ої пол. XVI - поч. XVII ст. виразно простежуються дві тенденції. Одна, представлена в будинках патріциату, католицьких храмах, каплицях - слідування формам, традиціям італійського та Північного Ренесансу, поширення архітектури європейського Ренесансу на Україну Друга, представлена в православних храмах - синтез давньоруських та ренесансних архітектурних форм. Саме ця друга тенденція започаткувала виникнення нового суто українського стилю, який гармонійно поєднає традиції української архітектури з досягненнями європейської і досягне величного розквіту в стилі українського бароко.

Але не можна сказати, що суто ренесансний напрямок в архітектурі Львова був відгороджений від місцевих впливів і традицій. В скульптурному декорі, архітектурних формах палаців патриціїв, і католицьких храмів відчувається вплив як традицій української орнаментики, так і архітектурних форм.

Саме за проектами Павла Римлянина збудовано такі перлини ренесансного Львова, як

монастир і костел бенедиктинок, каплиця Кампіанів, костел і монастир бернардинів.

В одній з найсвоєрідніших споруд лівівського ренесансу, Успенській церкві, яку будував той же Павло Римлянин, виразно простежується синтез ренесансних і давньоруських архітектурних стилів, які створюють цілісну і естетично досконалу єдність. Але ансамбль Успенської церкви заслуговує на особливу увагу.

В ансамбль входять сама церква, вежа Корнякта і каплиця Трьох святих. Церквою опікувалось славетне Львівське Ставропігійське братство. Після пожежі братство в 1591 р. стало будувати нову церкву. Автором проекту був Павло Римлянин, який також керував будівельними роботами, пізніше до нього приєднався також відомий львівський архітектор Войцех Капінос, а завершив будівництво Амвросій Прихільний. Але авторство повністю належить Павлу Римлянину.

Для ренесансної архітектури України в цілому та Львова зокрема є характерним багатий скульптурний декор будівель. Цьому сприяли і така риса української народної архітектури, як різьблений, орнаментальний декор споруд, так і впливи готики і Північного Ренесансу.

Чисто ренесансною ясністю та стриманістю відрізняються барельєфи на зовнішній стіні каплиці Кампіанів (арх. П. Римлянин) вбудованої в стіну Кафедрального собору. В середині вівтар каплиці прикрашають постаті апостолів Петра і Павла - цікаві зразки львівської ренесансної культової скульптури, що належать різцю уродженця Нідерландів Генріха Горста та вихідця з Кракова Себастьяна Чешака. Спокійні постаті апостолів, гармонійні складки одягу, мудрі, шляхетні; виразні обличчя - все спрямовано на створення образів, які поєднують мудрість, духовну велич і фізичну досконалість. Львівська ренесансна культова скульптура, продовжує традиції скульптури Італійського та Північного Ренесансу, яка прославляє людину, що завдяки духовній силі і витривалості піднялась до рівня святого.

Західні впливи відіграли роль каталізатора, який прискорював розвиток місцевої художньої культури, збагачував її зміст, вносив нові засоби і репертуар своїх форм. В той же час характер львівської скульптури формували місцеві традиції, які ставили перед митцем конкретні завдання і вимоги. Саме вони визначали відбір імпортованих і власних народних елементів для кращого вираження ідеалів і інтересів суспільства, що їх породило, вносили актуальне звучання, навіть у твори на релігійну тематику.

IV. Узагальнення і систематизація знань та вмінь учнів

Організовується диспут за темою «Мистецтво Київської Русі йде в небуття чи хвилює сучасника?»

V. Підведення підсумків уроку

Слово вчителя

Сучасність твердо тримається на ґрунті лише тоді, коли її коріння глибоко сягає у минуле, коли вона тісно пов'язана з нашою великою культурною спадщиною. В іншому випадку вона — тополиний пух, красивий, привабливий, але варто повіяти вітру — і від нього не залишиться і сліду. Культура і мистецтво Київської Русі — це неоціненний внесок до світової художньої скарбниці.

Найцінніша культурна спадщина давньоруської держави, збагачена й подальшому творчою діяльністю майстрів різних удільних земель, послужила міцною основою для майбутніх досягнень українського мистецтва.

VI. Домашнє завдання

Підготувати запитання до інтерактивної гри «Запитання — відповідь» за темою: «Храми Київської Русі».

Нелюб В.В.,
учитель образотворчого мистецтва
Уманської загальноосвітньої
школи I-III ступенів №1
Уманської міської ради

Тема уроку: Шедеври зодчества українського козацького бароко. Палаці й палацово-паркові ансамблі у стилі класицизм.

Мета уроку: формування ключових компетентностей

Вміння вчитися: організувати своє робоче місце, планувати свої дії, доводити роботу до кінця; самостійно виконувати практичне завдання.

Загальнокультурна компетентність: духовно-моральні основи життя людини; роль мистецтва у житті.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Підприємницька компетентність: бути готовим активно діяти, організувати власну трудову й підприємницьку діяльність і працю колективу; складати й реалізувати плани підприємницької діяльності.

Міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, світу в різних сферах діяльності людини.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Оснащення уроку: технічні (інформаційні) засоби навчання, репродукції творів бароко українських і зарубіжних художників та архітекторів.

Методи і прийоми: бесіда, демонстрування наочності, організація процесу сприймання, пізнавальної, практичної діяльності учнів, стимулювання творчої активності учнів, частково-пошуковий.

Терміни і поняття (словник термінів та їх тлумачення):

Бароко - художній стиль у європейському мистецтві кінця XVI— XVIII ст., що виражав смаки придворно-аристократичної верхівки

Міжпредметні зв'язки – історія, образотворче мистецтво.

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги учнів на уроці та проголошення теми уроку

II. Мотивація навчальної діяльності

III. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

Пропоную вам порівняти пам'ятники української церковної архітектури різних історичних епох за наступним планом.

- *Виразні засоби, які використовував автор.*

- *Композиція об'ємів і фасадів.*

- *Взаємодія зі скульптурою.*

Зробіть висновок про історичну епоху (стилі) на основі аналізу.

Організація сприйняття

Андріївська церква у Києві: первісний вигляд та сучасний вигляд

Фронтальне опитування

- *Що таке бароко? (Художній стиль у європейському мистецтві кінця XVI— XVIII ст., що виражав смаки придворно-аристократичної верхівки.)*

- *Згадайте, які зміни в суспільному житті Європи зумовили появу стилю бароко? (Посилення абсолютистської влади, основними замовниками виступали королівський двір і церква.)*

- *Як це відобразилось на художніх засобах європейського бароко? (Мистецтво активізує усі свої засоби, щоб вразити глядача напруженою динамікою, засліпити*

ефектністю, декоративністю і театральною патетикою.)

• Пригадаєте композиторів бароко, (А. Вівальді, Ж.-Б. Люлі, Й. С. Бах.)

IV. Виклад вчителем нового матеріалу

Слово вчителя

Величавість, стриманість, статичність мистецтва Ренесансу змінюються захопленням динамікою. На зміну ренесансному почуттю міри і ясності приходять мистецтво, побудоване на контрастах, асиметрії; мистецтво, що тяжіє до грандіозності, переважаності декоративністю.

Із другої половини XVII ст. у всіх видах художньої творчості спостерігалися нові тенденції, пов'язані з бароко. Сьогодні ми повинні визначити напрямки, по яких розвивався стиль в українській культурі, виділити характерні риси бароко в архітектурі України.

Ми приступаємо до вивчення козацько-гетьманського періоду в розвитку української художньої культури. У XVII ст. відбуваються корінні зміни в політичному житті країни, її економіці і культурі: створення Козацької республіки забезпечувало вплив козацького лицарського ідеалу на культуру і мистецтво; розвивалися науки й освіта (заснування Києво-Могилянської академії, колегіумів у Чернігові, Харкові, Переяславі, Вінниці). Оживає торгівля, інтенсивним стає ремісно-цехове виробництво. Відстоюючи свої інтереси, українські міщани об'єднувалися в цехові братства, при яких ґрунтувалися школи, друкарні. Старійшини братств — купці і ремісники — відали справами будівництва і прикрашання церков, стежили за духовним життям.

Таким чином, в Україні XVII ст. склалися умови для формування нових тенденцій у культурі, зумовлених переходом від релігійного до світського, раціонального світогляду.

Стиль бароко, що поширився у XVII—XVIII ст. по всій Європі, в Україні вилився у форми, багато чим відмінні від європейських.

Велику роль у становленні стилю українського бароко відігравав Київ. Під керівництвом митрополита Петра Могили у 30-ті рр. XVIII ст. були оновлені архітектурні перлини Київської Русі: Софійський собор і Києво-Печерська Лавра. На прикладі цих будівель акцентуємо характерні риси українського бароко: пластичні архітектурні форми; використання декоративних деталей, виділених на оштукатурених стінах; застосування куполів цибулинної і грушоподібної форм.

Повідомлення учня

Дзвіницю Софійського собору було відновлено після пожежі 1744 р.

Прямокутна в плані, триярусна. У першому ярусі розташовується розкішний портал. Прикрашена ліпними орнаментальними і сюжетними рельєфами, дзвіниця спочатку була пофарбована в бірюзовий колір, а білими залишалися лиштви, карнизи, ліпні візерунки. Виразність фасаду досягається сміливим сполученням криволінійних, трикутних, прямокутних елементів.

У прикрасі стін використані творчо розроблені мотиви, схожі на дерев'яне різьблення. Це додає архітектурі національного забарвлення.

Повідомлення учня

Монастир Печорської лаври

Монастир Печорської лаври був заснований у XI ст. і забудовувався протягом дев'яти наступних століть. Назва «печерська» походить від слова «печери», що були знайдені на цій території й у які селилися перші ченці, а Лавра — це почесна назва, що давалася дуже великим і значним монастирям. Архітектурний комплекс монастиря і сьогодні справляє грандіозне враження. У сонячний день відблиски численних куполів і дзвіниць засліплюють очі. Більшість будівель монастиря датуються XVII—

XVIII ст. і є прекрасним прикладом стилю українського бароко в архітектурі.

Дзвіниця була побудована архітекторами Ф. Васильєвим і Й.-Г. Шеделем. Вона є вертикальним акцентом монастиря. 16-грашшій, будинок вінчає грушоподібний барочний верх із ліхтариком і банею. Спорудження чотириярусне: перший ярус оформлений стрічковим рустом, другий — тосканським ордером, третій — іонічним, четвертий — коринфським. Гра світлотіні зовнішньо облегла вид дзвіниці і додає їй стрункості.

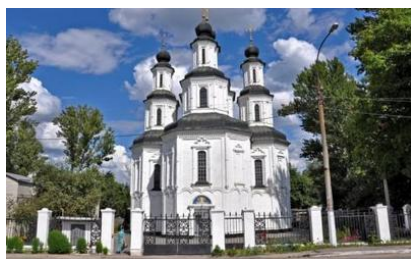
Запитання до учнів

• Порівняйте скульптурне оздоблення двох дзвіниць: мотив, призначення. (Дзвіниця Софійського собору прикрашена ліпним орнаментом із рослинними мотивами. Він нагадує нам дерев'яне різьблення. Служить для прикраси. Дзвіницю лаври архітектор оформив архітектурними елементами — руслі, колони тосканського, іонічного і коринфського ордерів. Вони служать для зовнішнього звеличення будівлі.)

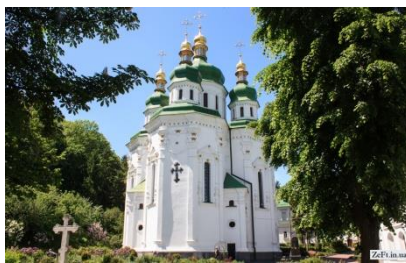
• Що ви можете сказати про художній образ споруд? (Можна сказати, що одна споруда вирішена в народному стилі, а друга — у більш аристократичному.)

Слово вчителя

Найбільше споруд у стилі козацького бароко збудовано за правління гетьмана Івана Мазепи, десяток храмів споруджено його коштом. Видатними пам'ятками козацького бароко є:

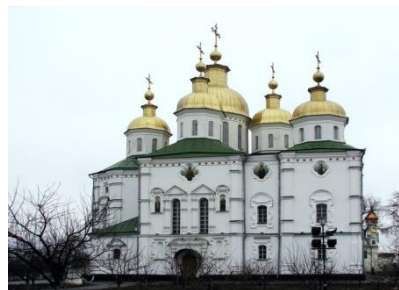
*Спасо-Преображенський собор
в Ізюмі.*

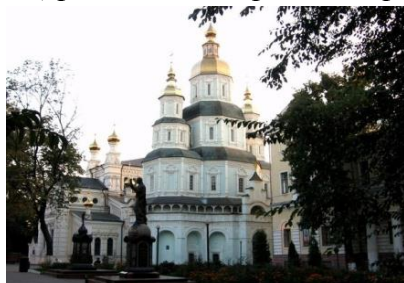
*Георгіївська церква Видубицького
монастиря в Києві.*

Церква Св. Катерини в Чернігові

Хрестовоздвиженський собор у Полтаві

Покровський собор, Харків, 1689 р.

*Миколаївська церква у Ніжині
(1668-1669)*

Європейські майстри, що працювали в Україні, глибоко переймалися національним українським стилем і у своїх роботах активно використовували досвід українських майстрів. У Києві збереглися будівлі, зведені за проектами знаменитого італійського архітектора Б. Растреллі. Це Андріївська церква і Маріїнський палац.

Повідомлення учня

Маріїнський палац у Києві, 1750—1755 рр.

У 1744 р. імператриця Єлизавета, дочка Петра I, під час відвідування Києва сама вибрала місце для спорудження палацу. Маріїнський палац був побудований у 1750-1755 рр. за проектом Б. Растреллі. Спорудженням палацу керував російський зодчий І. Мічурін.

Головний фасад Маріїнського палацу звернений до Маріїнського парку, який був закладений у 1874 р.

Із протилежної сторони палацу — Міський (Царський) Сад, закладений 1743 р. на основі стародавнього Регулярного саду (заснованого ще Петром I). Його стиль — класичний: мережа прямих алей, що перехрещуються під прямим кутом.

Палацовий комплекс має симетричну композицію. Головний двоповерховий корпус і одноповерхові бічні флігелі утворюють широкий двір.

Архітектура палацу вирішена у стилі бароко: виразні об'єми, багата пластика фасадів.

Палацово-парковий ансамбль «Самчики». Панський дім (палац) одноповерховий, в стилі пізнього класицизму (ампіру), побудований за проектом польського архітектора Якуба Кубицького. Парадний фасад палацу виходить до озера, а парковий до галявини з фонтаном та чудовим парком, що займає 16,6 га. Парк створено відомим пейзажним архітектором Діонісієм Міклером.

Палац Потоцьких — одна з найцікавіших архітектурних пам'яток Львова і України, закладений у 1880 році, виконано в стилі французького класицизму. Він має цегляну Н-подібну будівлю з розвинутим центральним ризалітом та боковими крилами, три поверхи з мансардами. Фасади декоровані фігурними обрамленнями вікон, ліпними консолями балконів та балюстрадами.

Парадний вхід оформлений арочним портиком з ліпниною та іонічними колонами. З вулиці на подвір'я ведуть парадні монументальні ворота з двома флігелями, прикрашені картушем. Зі сторони заднього фасаду палац має терасу, заокруглені сходи з балюстрадою спускаються в парк (до 1879 року тут знаходився великий міський парк, але на початку ХХ ст. навколо палацу збудували низку багатоповерхових будинків, тому вид на будівлю залишився відкритим лише з однієї вулиці).

З появою гетьманського двору українські замовники успадковували столичну моду «високого стилю».

V. Закріплення матеріалу

Слово вчителя

Ви познайомилися зі здобутками архітектури українського бароко, проаналізували їхні засоби виразності. Спробуємо тепер відповісти на проблемне запитання.

• У яких напрямках розвивалося мистецтво українського бароко? (Можна виділити такі напрями: одне зв'язане з активним використанням українських традицій у прикрасі будівель, друге — із застосуванням архітектурного декору у стилі західноєвропейського бароко.)

Учитель.

В Україні стиль бароко ґрунтувався на демократичних традиціях, у ньому можна виділити наступні напрями.

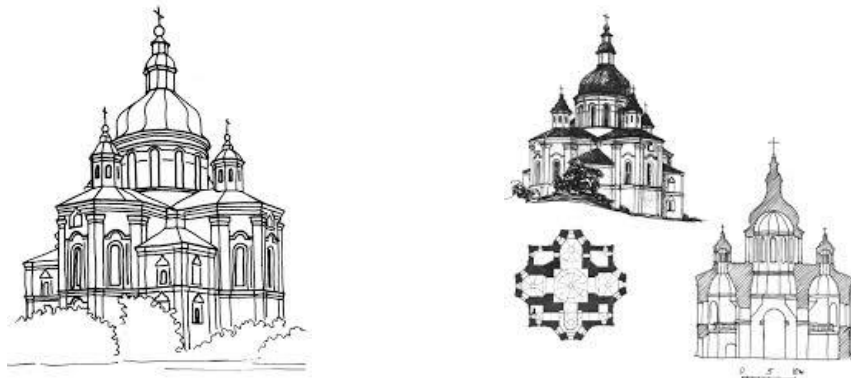
Козацьке бароко, для якого характерні невеликі за розміром архітектурні споруди, округлих і динамічних форм, прикрашені виразною ліпниною.

Шляхетне, аристократичне бароко — пишне, вигадливе за формами й архітектурними ідеями. Народне бароко — переростає з козацького бароко, культивувалося в маленьких містах і селах. Наприклад, дерев'яні храми.

Зробити замальовки архітектурних споруд доби бароко.

VI. Самостійна практична діяльність учнів: виконання практичного завдання

Зробити замальовки архітектурних споруд доби бароко.

VII. Підсумки уроку

У композиційно-просторовому рішенні художнього образу українське бароко істотно відрізнялося від європейського. В Україні це мистецтво, не порушуючи своїх старих традицій, прагнуло до симетрії в композиції, до гармонії і цілісності. Західне ж бароко позначено динамічною й асиметричною композицією. Незважаючи на розходження, в українському мистецтві, як і в європейському, художній образ (в архітектурі, живописі, музиці) був спрямований на вираження пафосу, величі, репрезентативності, а іноді — і парадності.

Нелюб В.В.,

*учитель образотворчого мистецтва
Уманської загальноосвітньої
школи I-III ступенів №1
Уманської міської ради*

Тема уроку. Український модерн

Мета уроку: формування ключових компетентностей

Вміння вчитися: організувати своє робоче місце, планувати свої дії, доводити роботу до кінця; самостійно виконувати практичне завдання.

Загальнокультурна компетентність: духовно-моральні основи життя людини; роль мистецтва у житті.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Підприємницька компетентність: бути готовим активно діяти, організувати власну трудову й підприємницьку діяльність і працю колективу; складати й реалізувати плани підприємницької діяльності.

Міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до

мистецтва, світу в різних сферах діяльності людини.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Обладнання: комп'ютерні презентації, папір А4, олівці.

Методи і прийоми: бесіда, демонстрування наочності, організація процесу сприймання, пізнавальної, практичної діяльності учнів, стимулювання творчої активності учнів, частково-пошуковий.

Терміни і поняття: *модерн* - стиль в архітектурі буржуазних країн, переважно західної цивілізації, що панував на зламі 19-20 ст. напередодні 1-ї світової війни. Спроби відродити стиль **модерн** притаманні архітектурній практиці початку 21 ст. як негативна реакція на оголеність геометричних форм і відсутність **декору** в **функціоналізмі**

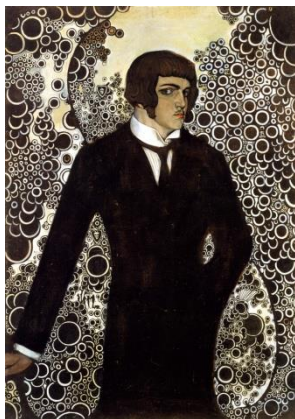
Міжпредметні зв'язки – історія, образотворче мистецтво.

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги учнів на уроці та проголошення теми уроку

Учитель

Коли на початку ХХ ст. український модерн рішуче вступив у свої права, все замерехтіло і переплуталося у його феєрверку. Услід за архітектурою в діло пішло усе — живописні полотна і театральні декорації, вітражі та надгробки, скульптура й ужиткові речі. Для модерну притаманний «культ прекрасного заради прекрасного»: іноді вишукано красива форма стає набагато важливішою за зміст. Та найбільше меду у вулик українського модерну принесли малярі та графіки.

Всеволод Максимович.
«Автопортрет»

Для модерну притаманний «культ прекрасного»: іноді вишукано красива форма стає набагато важливішою за зміст. Орнаментальність та декоративізм є центром композиції, сам колір дуже часто зовсім не відповідає «натурі», однак штучний і звучний заради більшого ефекту. У книжкових ілюстраціях, графіці, станковому живописі, а також предметах декору важливим елементом стає лінія, що звивається, нестримно закручується по спіралі;

Людина, котра створила символіку

Георгій Нарбут був творцем українського державного герба й печаті, грошових купюр і поштових марок української держави після падіння Російської імперії. Паперові гривні, поштові марки УНР, печатка та герб часів Гетьманату, дизайн меблів для державного сенату — все це створив Георгій Нарбут. Він виграв конкурс на кращий ескіз українських паперових грошей. Оформлюючи купюру, художник застосував орнаменти в дусі українського бароко XVII—XVIII ст., декоративні шрифти, зображення самостріла (герб Київського магістрату XVII – XVIII століть) і знака князя Володимира — тризуба, який згодом став державним гербом України.

Він також є автором перших марок Української Народної Республіки. Цю копітку працю він поєднував з ілюструванням періодичних видань, книжок, створенням станкових графічних композицій.

Прихильник та популяризатор старовини

Попри тривалий час життя за межами України, Григорій Нарбут став одним із першовідкривачів української художньої старовини як естетичного явища. Захопившись

Г. І. Нарбут «Поезія». Заставка до журналу
«Мистецтво». Туш перо 1919

козаччиною, Георгій Іванович не тільки пише в «українському стилі», а й починає говорити українською літературною мовою. Що далі, то більше заглиблюється він в українську історію, повертається до свого захоплення геральдиком. Майстер створює значну кількість гербів.

Творець абетки у її графічному вимірі

Головною у творчості митця була робота над графічною серією «Українська абетка». У 15 аркушах «Абетки» Нарбут демонструє велику, рідкісну різноманітність прийомів, що дали змогу в чорно-білих графічних аркушах втілити незліченну кількість персонажів, передати зачарування українською природою. Цю роботу було визнано справжнім шедевром.

Створив художник також і численні обкладинки і заставки до книг, зокрема до «Антології» Миколи Зерова, до журналів «Наше минуле», «Мистецтво», ілюстрації до «Енеїди» Івана Котляревського.

Уперше в Україні він ставив і практично вирішував завдання комплексного оформлення книги. Образи, відтворені Нарбутом в книжках та журналах, були в кожному домі. Доробок художника в галузі шрифту став вираженням епохи і на довгі роки наперед визначив розвиток цього виду мистецтва в Україні. Власними творами Георгій Нарбут дав творчий заповіт наступним поколінням українських графіків.

Українські гроші Нарбута

Георгій Нарбут створив ескізи українських грошей трьох основних номіналів. Друкувалися вони в Берліні, звідки їх доставляли в Україну літаками. Працюючи над малюнком першого українського грошового знака, Георгій Іванович не копіював наявних банкнот, а створив особливий глибоко національний малюнок у стилі українського бароко.

Створені купюри отримали високу оцінку від найкваліфікованіших майстрів друкарства з Франції і Німеччини, тому нарбутівські банкноти можна вважати і художніми творами. В першій українській банкноті лише на одній зі сторін Нарбут використав 9 варіантів оригінального шрифту.

1919 року уряд Директорії під натиском ворога переїхав з Києва до Кам'янця-Подільського, який став фактично столицею України. Керівництво Держбанку ухвалює друкувати в місті гроші. Друкарня розміщувалася в нинішнім будинку індустріального коледжу, Державна скарбниця — в будинку коледжу культури та мистецтв. У Кам'янці-Подільському було випущено в обіг так звані думські гроші, тобто місцева грошова одиниця, а також банкнота за рисунком Нарбута, проект якої зроблено 1918 року.

Найціннішою вважається ескіз Нарбутової банкноти, на якій зображено молоду українську селянку зі снопом пшениці та чоловіка у фартуху, що спирається на молот, — символ українського робітництва, в обрамленні вінка з квітів, плодів, овочів, пшениці. На зворотному боці — тризуб у лавровому вінку. У 2006 році Національний банк України випустив пам'ятну монету номіналом 2 гривні, присвячену 120-річчю з дня народження Г.І. Нарбута, а поштою України та видавництвом «Марка України» було зроблено випуск комеморативної поштової марки з нагоди ювілею митця.

Георгій Нарбут 10 років мешкав:

у Петербурзі

у Сумах

у Києві

Дизайн якої купюри створив Нарбут в грудні 1917-го?

100 гривень

1 гривня

1000 гривень

Окрім герба УНР та Директорії, печаток, марок та грошей, Нарбут також створив:

Дизайн палацу

Дизайн автівки

Дизайн крісла

Георгій Нарбут прожив:

43 роки

34 роки

32 роки

Український архітектурний модерн — один з українських оригінальних архітектурних стилів. Виник на початку ХХ століття. Існував і розвивався протягом майже 40 років (з 1903 по 1941 роки). В основі лежать народні традиції хатнього і церковного будівництва і досягнення української професійної архітектури і перш за все барокової.

В основу нового стилю лягла схема п'ятичастинної української хати. Коли подивишся на фото, наприклад, згорілої 7-поверхової кам'яниці Грушевських, чи на корпус Полтавського земства – треба добре пошукати ту основу. Однак ж, вона там є.

До знакових рис стилю належать шестикутні вікна (а також прямокутні великі і напів-коло), такої ж форми портали, вальмові (шатрові), наметові з заломленням дахи, башти, лоджєві фронтони, трицентрові арки, піддашки, кручені колонки, кольорова майоліка, мансарди і псевдо-мансарди, орнамент – рослинний і геометричний, барокові мотиви.

Українці завжди любили природу – кожна господиня неодмінно біля своєї хати мала квітник (і зараз те саме – не знайдеш дачі, будинку в селі, де не було б палісадника). Цей квітник, за умов нового часу, що вимагав площинної побудови – перейшов на стіни у вигляді орнаменту.

Орнамент в УАМ використовували різний – в залежності від задумки розробника і грошей замовника. Але завжди він, як і вся споруда – піддашки, портали, двері, вікна, башточки і колонки – несе в собі риси впізнаваності навіть для сучасного міського жителя України – неясна мелодія літнього сільського дня у бабусі, рушник, на якому батьки винесли хліб, благословляючи пару на спільне життя, або баченої церкви в стилі козацького бароко під час однієї з туристичних подорожей до Львова чи Чернігова, або і у яке-небудь богом забуте містечко...

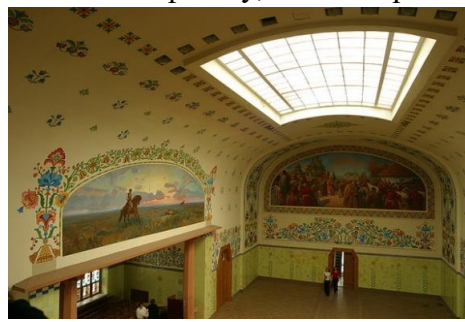
Полтава. Програмний будинок.

Першим будинком в новому стилі став будинок Полтавського земства – роботи геніального архітектора Василя Кричевського. На початку 20 ст. полтавці задумали справити ювілей «Енеїди» уроженця Полтави, що прославив її – І. П. Котляревського. Намітили собі цілий комплекс подій, пов'язаний як з Енеїдою, так і з письменником. І серед іншого - задумали побудувати новий будинок Полтавського земства.

Був оголошений конкурс на найкращий проект, вибрана приймальна комісія, що складалась з авторитетних людей міста і фахових спеціалістів – архітекторів, художників тощо.

В конкурсі взяли участь маститі архітектори, серед них – 4 академіки архітектури. А переміг проект, який був практично першою самостійною роботою молодого – йому тоді було тільки 32 роки – Василя Григоровича Кричевського.

Цей будинок, 1904 року побудови – нині Красзнавчий музей Полтави, досі є своєрідною іконою стилю – настільки він досконалий як з фасаду, так і в середині.

Програмний будинок стилю. Його показують місцевим школярам, але візитівкою Полтави і досі залишається Полтавська битва

Полтавський краєзнавчий. Хол

Полтавський краєзнавчий. Цей зал можна замовити для церемонії реєстрації шлюбу

Класичним зразком українського архітектурного модерну став **будинок з химерами**. Він має чітку й раціональну конструкцію і прикрашений великою кількістю скульптур - зображеннями реальних і фантастичних істот (тварин, птахів, молюсків, риб, русалок, химер) **Владислав Городецький**. Автор химер - київський скульптор італійського походження Еліо Саля.

Опанас Сластіон Земські школи, збудовані у 1901-1916-х роках за проектом архітектора Опанаса Сластіона, визнані пам'ятками культурної спадщини місцевого значення. Таких будівель, збудованих в унікальному стилі Український архітектурний модерн, збереглося майже 50 Земська школа в селі Риги, сучасний стан Однокомплектна земська школа в селі Піски-Удайські Чорнухинського району Полтавської області.

II. Практична діяльність

На основі естетичних вражень та отриманої інформації створити у стилі модерн ескіз ілюстрації до книги улюбленого українського автора

III. Систематизація та узагальнення знань

IV. Підведення підсумків уроку

***Король Тетяна Михайлівна**
учитель предметів мистецької освітньої галузі
Козацької загальноосвітньої
школи I-III ступенів
Звенигородської районної ради*

Художня спадщина України. Скульптура

Тема: Керамічна скульптура Трипілля. Збруцький ідол. Сакральна скульптура. Експресія бароко у творчості І. Г. Пінзеля: статуї Собору Св. Юра у Львові, ратуші в Бучачі. Іконостаси.

Зразки пластики класицизму: пам'ятник А.-Є. Рішельє в Одесі, пам'ятник князю Володимирі в Києві, чотири фонтани на площі Ринок у Львові. Побутовий та історичний жанри у станковій скульптурі: Л. Позен. Пам'ятники і скульптурні портрети діячам української культури.

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Загальнокультурна компетентність: духовно-моральні основи життя людини; роль мистецтва у житті, засвоєння художньої картини світу.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Соціальні компетентності: використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу.

Міжпредметні естетичні компетентності: виявлення естетичного ставлення до мистецтва; вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва; вміння цінувати красу, створену митцями; оволодіння досягненнями світової культури; виявлення інтересу до культури, духовних і моральних цінностей.

Предметні компетентності: ознайомити дітей з характерними рисами скульптури різних періодів, творчістю І. Г. Пінзеля, Л. Позена, пам'ятниками та скульптурними портретами діячів української культури.

Розвивати вміння учнів аналізувати та порівнювати твори мистецтва, досліджувати характерні риси української скульптури, розвивати вміння висловлювати власні мистецькі враження від творів мистецтва.

Виховувати інтерес до творчості І. Г. Пінзеля, Л. Позена, І. Кавалерідзе, В. Бородая, І.Мартоса, М. Манізера, В.Одрехівського, М.Мікешина, Г.Вітвера.

Тип уроку: урок-подорож

Оснащення уроку: мультимедійна дошка, мультимедійна презентація, репродукції скульптур І. Г. Пінзеля, Л. Позена, І. Кавалерідзе, В. Бородая, І.Мартоса, М. Манізера, В.Одрехівського, М.Мікешина, Г.Вітвера.

Методи і прийоми: бесіда, демонстрація наочності, випереджувальне завдання, практична діяльність учнів, педагогічне спостереження.

Форми організації: виконання творчої роботи – в групах.

Терміни і поняття: артефакти, пугті, поліхромія.

Твори мистецтва для аналізу: Збруцький ідол.

Міжпредметні зв'язки: література, історія, образотворче мистецтво, музичне мистецтво.

ХІД УРОКУ

Епіграф до уроку

«Нескладно писати фарбами повітряні хмари чи пухнасте хутро і легке мереживо, а от перетворити мрамур у хмари чи хутро – це тріумф художника, для якого немає нічого неможливого»

Н.Дмитрієва, мистецтвознавець

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку

Сьогоднішній наш урок присвячено українській скульптурі: від найдавніших часів до сьогодення

III. Підготовка до подорожі

1. Бесіда

- Що таке скульптура?
- Назвіть види скульптури.
- Назвіть засоби виразності.
- Як ви гадаєте, коли виникла скульптура в Україні?

IV. Віртуальна подорож

1. Розповідь учителя

Мистецтво скульптури на теренах України виникло дуже давно. Як і в інших регіонах світу, археологи до цього часу знаходять тут невеличкі за розмірами фігурки жінок — «палеолітичних Венер» із кістки, каменю, глини.

Серед артефактів трипільської культури чимало жіночих фігурок, пов'язаних із культом Богині-матері — покровительки роду та землеробства. Ці глиняні статуетки використовували в магічних ритуалах.

2. Словникова робота

Артефакт (лат. artefactum — штучно зроблений) — будь-які штучні утворення матеріальної чи нематеріальної форми; всі предмети, створені людиною, на противагу натуральним речам, створеним природою.

I зупинка. Керамічна скульптура Трипілля

1. Випереджувальне завдання. Розповідь учня

Трипільська культура — найвищий культурний вияв Європи в IV-III тис. до н.е. Відкрита більше ста років тому, вона далі викликає безліч питань, на велику частину яких так і не знайдені відповіді. Наприкінці XIX ст. київський археолог Вікентій Хвойка біля села Трипілля (Київщина) дослідив нове поселення і відкрив археологічну культуру, яка від місця першого її виявлення отримала назву трипільської. Зразки матеріальної і духовної культури, аналогічні тим, які знайшов Хвойка, були пізніше знайдені у багатьох місцях Правобережної України. Їхній аналіз привів археологів до думки про те, що вони не мають відношення ані до часів Київської Русі, ані до більш пізніх історичних періодів нашої історії. Найбільш прикметною для трипільської культури була її кераміка. Незважаючи на досить тонкі стінки, посуд був міцним. Орнамент мав вигляд спіралі в поєднанні із зображеннями сонця, місяця, тварин і рослин. Різноманітні орнаменти на посудинах — джерело інформації про світогляд і релігійні вірування трипільців. Через цікавий розпис цю культуру часто мистецтвознавці називають культурою мальованої кераміки, що вражає досконалістю форм та орнаменталістики. [3,27]

Бесіда.

- *У чому полягає незвичність форм ритуальної скульптури трипільців?*
- *Чому, на вашу думку, на монеті з Ольвії розмістили рельєфне зображення птаха?*

II зупинка. Збруцький ідол

1. Розповідь учня

Світоглядні уявлення східних слов'ян були анімістичними, вони вірили в духів — мавок, русалок, лісовиків, чортів тощо. На капищах вони ставили статуї богів — «ідолів» у вигляді стовпів із дерева або каменю. У річці Збруч на Тернопільщині знайдено триметрову статую Святовида (IX ст.), яка відображає язичницькі вірування слов'ян. На трьох рівнях стовпа викарбувані зображення, що символізують три світи: вищий — небесний з образами богів, середній — земний із фігурками людей і нижній — підземний, де бог тримає Землю. Об'єднує зображення чотирьох сторін стовпа спільна шапка [4,106].

2. Аналіз твору мистецтва

Вправа «Оживіть скульптуру»

- *Про що б вам розповів Збруцький ідол?*
- *Спробуйте дати власну інтерпретацію змісту пам'ятки Збруцького ідола.*

III зупинка. Пластика Ренесансу

1. Випереджувальне завдання. Розповідь учня

Пластика Ренесансу тісно пов'язана з архітектурою. На каплиці Кампанів у Львові розміщено рельєфи на тему страстей Христових: «Зняття з хреста», «Воскресіння», «Христос-городник» (автор А. Бемер).

У фондах музею Олеського замку зберігаються пофарбовані сакральні скульптури з дерева, а також мармурове погруддя польської королеви Барбари Радзивілл. Усі ці стародавні твори мистецтва пластики належать до Ренесансу.

IV зупинка. Дух і експресію бароко

1. Випереджувальне завдання. Розповідь учня.

Дух і експресію бароко блискуче втілює у своїй творчості найзагадковіший скульптор Іоанн Георгій (Йоганн Георг) Пінзель, якого називають українським Мікеланджело. Відомостей про його біографію мало. Він жив і працював у Галичині в першій половині XVIII ст. Створив низку творів, які вражають несподіваними ракурсами й динамікою руху, небаченою вигадливістю пластичної форми, емоційністю образів. Зокрема, його статуї прикрашають споруди собору Святого Юра у Львові й ратуші в Бучачі.

Самобутнє явище українського мистецтва — монументальні іконостаси, які розвивали національні традиції дерев'яного різьблення з химерною рослинною орнаментикою. У добу бароко іконостаси споруджували у вигляді багаторувної стінки, що перегороджувала церкву. Вони дивують складністю композицій, розмаїттям декору. Дух українського бароко репрезентують іконостаси Андріївської церкви в Києві та Преображенської церкви у с. Великі Сорочинці на Полтавщині. Колорит із домінуванням золотавого кольору створює ефект саява[5,78].

2. Порівняльна характеристика образів

- *Порівняйте скульптури І. Пінзеля із творами Л. Берніні. Як митці передають динаміку, рух у статичних композиціях?*

- *Схарактеризуйте творчість І. Пінзеля, акцентуйте риси стилю скульптора на конкретних прикладах*

Взупинка. Класицизм

1. Розповідь учня

Класицизм відродив античний ідеал зображення людини, що спричинило інтерес митців до мистецтва скульптури. Зразком класичної пластики вважається пам'ятник дюку Арману де Рішельє на славнозвісних Потьомкінських сходах в Одесі. Автор твору — видатний скульптор, уродженець Чернігівщини Іван Мартос, якого сучасники називали Фідієм XIX століття. П'єдестал пам'ятника прикрашений барельєфами, які розкривають зміст діяльності одеського градоначальника.

Інший приклад класицизму — пам'ятник князю Володимиру Великому в Києві (заввишки 20,4 м). Автори — скульптори Василь Демут-Малиновський і Петро Клодт, архітектор Олександр Тон. Бронзова статуя Володимира розміщена на високому постаменті, який має обриси восьмигранної каплиці.

Неперевершеним майстром меморіальної скульптури доби класицизму є митець австрійського походження Гартман Вітвер. На будинках Львова збереглися численні рельєфи митця, що зображують античних богів і героїв, путті-ремісників. Також він створив чотири фонтани на площі Ринок у Львові з персонажами давньогрецьких міфів Нептуна, Діани, Амфітрити й Адоніса[2,99].

2. Словникова робота

Путті (з італ. putti — букв. немовля) — зображення маленьких хлопчиків (іноді крилатих); декоративний мотив.

3. Бесіда.

- *Як фігури барельєфів на п'єдесталі пам'ятника дюку Арману де Рішельє доповнюють образ правителя, свідчать про його діяльність?*

- *Що зображено на барельєфах пам'ятника Володимиру.*

- *Що можна розповісти про античних персонажів за скульптурними образами на площі Ринок у Львові?*

VI зупинка. Реалізм

1. Випереджувальне завдання. Розповідь учня

Для української скульптури кінця XIX ст. характерні еклектичні тенденції. Пластика класицизму відходила в минуле, на зміну йшов реалізм, що прагнув віддзеркалювати явища життя без помпезності та урочистості. Монументальна скульптура відгукувалася на демократичні запити суспільства. На громадські кошти в містах України були встановлені пам'ятники І. Котляревському, М. Гоголю, А. Міцкевичу, О. Пушкіну. Погрудні портрети Т. Шевченка, М. Кропивницького, І. Котляревського, М. Лисенка та ін. створив Федір Балавенський. Символом столиці став кінний пам'ятник Б. Хмельницькому на Софійській площі, автор якого Михайло Микешин.

У станковій скульптурі митці звернулися до побутового та історичного жанрів. Основоположник української жанрової скульптури Леонід Позен у своїх творах втілював образи людей із народу. До кращих творів митця в історичному жанрі належать «Скіф» і «Запорожець у розвідці». Л. Позен також автор пам'ятників І. Котляревському та М. Гоголю

в Полтаві. [1.156]

Меморіальний комплекс родини меценатів Харитоненків із двохмармурових статуй «Ангел з дитиною» та «Розп'яття» створив французький скульптор Арістід Круазі, автор багатьох статуй у Парижі. Скульптурам притаманне реалістичне зображення людських почуттів. Свого часу їх вважали найкращим надгробком у світі (копії містяться в Луврі).

Архітектурі України притаманна монументальна декоративна пластика, скульптурні оздоблення фасадів та інтер'єрів. Наприклад, три скульптурні групи прикрашають фасад будинку Львівської національної опери. На вершині розташована «Слава» — крилата жінка з пальмовою гілкою, поряд — «Комедія і драма» та «Музика». Їх автор — скульптор Петро Війтович. Рельєф фронтона і скульптури в інтер'єрі — «Любов цілує Амура», «Заздрість, зневажена Любов'ю», «Материнство» виконав за ескізами П. Війтовича Антон Попель[6.15].

2. Самостійна робота

Поясніть, як ви розумієте алегоричний зміст скульптур. Дослідіть самостійно, що означає напис і міфологічні сюжети зображень.

V зупинка. Пам'ятники і скульптурні портрети діячам української культури

Традиція зводить пам'ятники відомим діячам культури продовжувалась у монументальній скульптурі ХХ ст. Оригінальний пам'ятник Адаму Міцкевичу А. Попеля і М. Паращука, прикрашає одну з центральних площ Львова. Пам'ятник княгині Ользі в Києві створив у класицистичному стилі Іван Кавалерідзе, він був зруйнований і відновлений у 1996 році. Композиція складається з фігури Ольги, просвітителів слов'янських народів Кирила та Мефодія і апостола Андрія Первозванного. І. Кавалерідзе також створив пам'ятники Т. Шевченку в Полтаві та в Ромнах, Г. Сковороді у Лохвиці, де філософа реалістично зображено босоніж із торбиною та свиткою. Скульптор сміливо експериментував, захоплювався кубізмом[7 34].

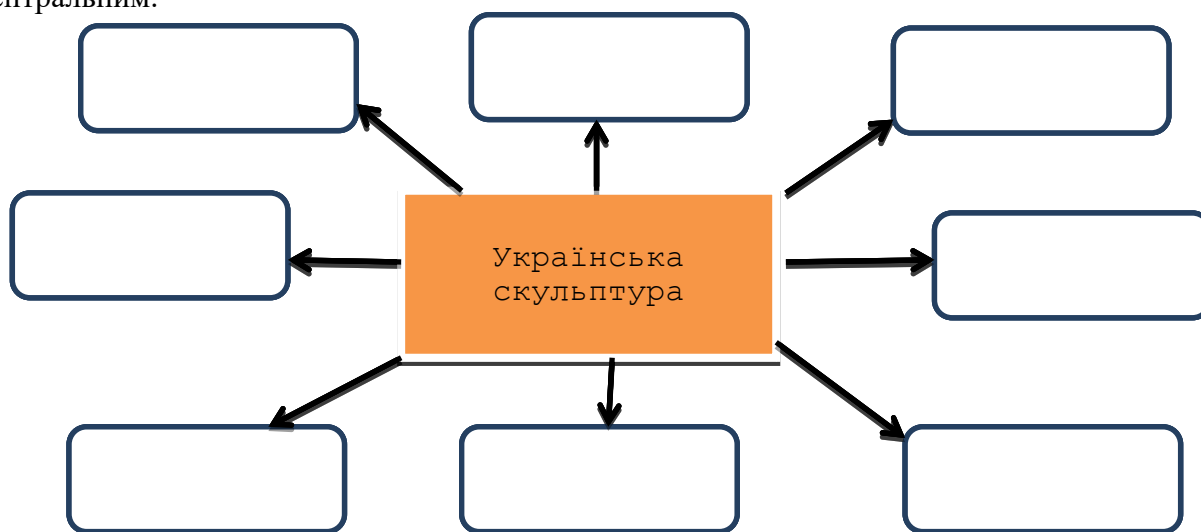
V. Узагальнення і систематизація знань

1. Вправа «Незакінчене речення»

- Українським Мікеланджело називають.....
- Фідієм ХІХ століття сучасники називали...
- Основоположник української жанрової скульптури —....

2. Виконання завдання «Асоціативний куш»

Доберіть і вставте в прямокутники асоціативні слова, які співвідносяться з центральним.

Орієнтовні відповіді: Трипілля, Збруцький ідол, І. Пінзель, Л. Позен, І. Кавалерідзе, чотири фонтани на площі Ринок, княгиня Ольга, пам'ятники, статуї.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія.

- Поділіться своїми враженнями від уроку.
- Назвіть імена відомих митців ? Назвіть їхні твори.

VII. Домашнє завдання.

Поцікавайтесь творчістю скульпторів української діаспори О.Архипенка, Лео Мола

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Л.М. Масол Мистецтво: Підручник для 10 (11) класів загальноосвітніх шкіл. – К.: Видавничий дім«Освіта», 2018
2. Українське мистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.: [у 3 ч.] / Д. П. Кравич. - Л.: Світ, 2003 - 2005.
3. Бурдо Н.Б. - Населення раннього етапу Трипільської культури межиріччя Дністра та Південного Бугу - К., 1993.
4. Я.Пастернак. Пам'ятки старовини села Городниці на Поділлі. Торонто.1958.
5. Смірнов Ю. Каплиця Кампіанів //Енциклопедія Львова/ За редакцією А.Козицького.— Львів: Літопис, 2010.— Т.3.— С.89—91.
6. Українська скульптура ХХ століття / Протас М. О. ППСМ АМУ. — К.: Інтертехнологія, 2006. — 278 с:
7. Німенко А.Скульптура. VI т. Історії укр. мистецтва, стор. 282–320.— К., 1968.

*Король Тетяна Михайлівна,
учитель предметів мистецької освітньої галузі
Козацької загальноосвітньої
школи I-III ступенів
Звенигородської районної ради*

Тема: Світове визнання новаторської творчості основоположника кубізму в скульптурі О.Архипенка. Українська скульптурна Шевченкіана (І. Кавалерідзе, М. Манізер, В. Одрехівський та ін.). Доробок скульпторів діаспори. Парк «Сад скульптур ЛеоМола» у Вінніпегу. Пластична мова скульптури сучасності.

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Загальнокультурна компетентність: усвідомлення загальнолюдських цінностей, національної самобутності через мистецтво, готовність до їхнього поширення.

Інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися довідковою літературою.

Соціальна та громадські компетентності: розуміння своєї національної ідентичності завдяки пізнанню українського мистецтва в контексті світового, гордість за здобутки українців у мистецькій діяльності.

Міжпредметні естетичні компетентності: виявлення естетичного ставлення до мистецтва; вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва; вміння цінувати красу, створену митцями; оволодіння досягненнями національної культури; виявлення інтересу до культури, духовних і моральних цінностей.

Предметні компетентності: ознайомити із творчістю український скульпторів та скульпторів української діаспори.

Розвивати вміння учнів аналізувати та порівнювати скульптурні твори, досліджувати характерні риси скульптури різних стилів, розвивати вміння висловлювати власні мистецькі враження від творів.

Виховувати інтерес до творчості О.Архипенка, Лео Мола, І Кавалерідзе; виховувати патріотичні почуття, гордість за свою Батьківщину.

Тип уроку: комбінований урок

Оснащення уроку: мультимедійна дошка, мультимедійна презентація.

Методи і прийоми: бесіда, демонстрація наочності, випереджувальне завдання, практична діяльність учнів, педагогічне спостереження.

Форми організації: виконання творчої роботи – в групах.

Терміни і поняття: кубізм,

Твори мистецтва для аналізу: Богдан Мазур. «Гетьмани. Молитва за Україну»

Міжпредметні зв'язки: література, історія, образотворче мистецтво.

ХІД УРОКУ

Епіграф до уроку

«Намхнення існує, але воно приходить під час роботи»

Пабло Пікассо

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

III. Повторення вивченого матеріалу

1. «Мозковий штурм»

- Коли на теренах України зародилося мистецтво скульптури?
- Хто і коли відкрив для нас Трипільську культуру?
- Кого називають українським Мікеланджело?
- Хто є основоположником української жанрової скульптури?
- Кого сучасники називали Фідієм XIX століття?
- Хто автор скульптур, що прикрашають споруди собору Святого Юра у Львові й ратуші в Бучачі?
- Назвіть скульптури класицизму та їх авторів.
- Який меморіальний комплекс створив французький скульптор Арістід Круазі в Сумах?
- Який пам'ятник є символом столиці, що стоїть на Софіївській площі? Хто автор?

IV. Актуалізація опорних знань

1. Бесіда

- Що ви можете розповісти про творчість І. Кавалерідзе? (*Іван Кавалерідзе мав довге й напружене плідне життя. За 70 років активної творчості він став автором близько 20 пам'ятників, сотні станкових робіт, зняв 10 кінофільмів, поставив 10 театральних п'єс, написав книжку спогадів, до того ж залишилися ще й десятки нереалізованих проєктів. Митець сміливо експериментував, захоплювався кубізмом*). [8,122]
- Які пам'ятники створив у Києві та інших містах України? (*І. Кавалерідзе створив пам'ятники Т. Шевченку в Полтаві та в Ромнах, Г. Сковороді у Лохвиці, де філософа реалістично зображено босоніж із торбиною та свиткою*).

V. Повідомлення теми і мети уроку

Сьогоднішній наш урок присвячено українській скульптурній Шевченкіані; доробку скульпторів діаспори та скульптурі сучасності.

VI. Вивчення нового матеріалу

1. Бесіда

- Які ще твори з української скульптурної Шевченкіани вам відомі?

2. Випереджувальне завдання. Скульптурна Шевченкіана

Лучень

За кількістю пам'ятників у світі Тарас Шевченко посідає перше місце серед поетів, митців і національних героїв усіх часів і народів. Пам'ятники Т.Г. Шевченку встановлені в усіх обласних центрах України, багатьох містах і селах держави, а також у численних столицях і містах за кордоном. Перший пам'ятник Т. Шевченку відкрито у 1881 році до 20-річчя від дня смерті митця у м. Форт-Шевченко (Казахстан) під керівництвом І. О. Ускова, який був комендантом Новопетровського укріплення, коли Шевченко перебував там на засланні. В Україні перший пам'ятник Шевченку (його погруддя) встановлено у Харкові у

садибі Алчевських у 1881 році. Загалом, в Україні та світі є 1384 пам'ятники Кобзареві, з них 1256 — в Україні та 128 — за кордоном у 35 країнах. Це найбільша у світі кількість монументів, встановлених діячеві культури. Найвідоміші пам'ятники Шевченкові у Києві, Каневі, Харкові, у Палермо (1951), Вінніпезі (1961), Торонто (1961), Вашингтоні (1964), Буенос-Айресі (1971), Тулузі (1971), Санкт-Петербурзі (2000), Будапешті (2007). Важко сказати, чи є десь ще аналогічний приклад серед видатних діячів культури, всенародний авторитет і повага якого б так повно матеріалізувалася в пам'ятниках[7.25].

2 учень

Матвій Манізер створив власну Шевченкіану з трьох монументальних скульптур: пам'ятники Кобзареві в Києві, у Харкові та на Чернечій горі в Каневі.

Пам'ятник Тарасу Шевченку в Хмельницькому створили скульптори батько і син Іван та Валентин Зноби: відомі українські скульптори І. Зноба (задум, проект) та народний художник України В. Зноба (втілення проекту) та архітектор В. Громихін, який являє собою цільний монумент заввишки близько 5 метрів, вирізьблений зі з'єднаних чотирьох гранітних брил, що стоїть на всіяному травою невеликому підвищенні — монументальний образ Шевченка ніби «виростає» з кам'яної глиби[1,157].

3 учень

Шевченківська тема в скульптурі приваблювала відомого скульптора із Черкащини Івана Гончара. Статуя «Молодий Тарас Шевченко» (1949) постає новаторською роботою в українській скульптурній Шевченкіані. Впродовж 1959–1963 років Іван Гончар працює над скульптурною композицією «Тарас Шевченко з сестрою», в якій передає трагізм української долі [4,15].

Сучасних скульпторів надихає образ молодого, сповненого надій поета. Професор Львівської національної академії мистецтв Володимир Одрехівський створив пам'ятник Т.Г.Шевченку у Дрогобичі. Пам'ятник Тарасу Шевченку у Львові встановлено біля входу в Музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай». Автор: скульптор – Юрій Гав'юк. Пам'ятник Тарасу Шевченку в с. Малехів Львівської області відкрито 24 серпня 2013 року. Встановлено на площі села, неподалік каплички Покрови Пресвятої Богородиці. Автори: скульптор – Ярослав Трацько, архітектор – Василь Каменщик [6,18].

3. Порівняльна характеристика образів

- *Порівняйте пам'ятники Кобзареві одного автора – І Кавалерідзе. Чим відрізняються манери зображення цих двох образів? Який вам більше подобається? Чому?*

4. Розповідь учителя. Ознайомлення з творчістю скульпторів ХХ ст.

Українська скульптура ХХ ст. представлена іменами Леонори Блох (учениці великого О. Родена), Григорія Пивоварова, Василя Бородая, Михайла Лисенка, Валентина Борисенка, Анатолія Куща, Дмитра Крвавича, Еммануїла Миська та інших. Завдяки цій талановитій плеяді митців ми маємо сьогодні скульптурні портрети багатьох історичних діячів і представників творчої інтелігенції. Портретний жанр став провідним у станковій скульптурі. Цілу галерею скульптурних портретів діячів української культури створила Галина Кальченко (1926—1975). Особливо зворушують її пластичні жіночі образи, в яких ніжність поєднується із силою духу. Серед монументальних творів вирізняється красою та виразністю силуету пам'ятник Лесі Українці в Києві. Його вважають одним із кращих творів української монументальної пластики. Скульптури Г. Кальченко є в багатьох містах України, а також у Франції, Канаді[1,158].

5. Випереджувальне завдання. Творчість О. Архипенка

Учень.Світового визнання набула творчість основоположника кубізму в скульптурі Олександра Архипенка (1887—1964). Формування художника розпочалося в рідному Києві, потім він жив і творив у Москві, Парижі, Берліні, Нью-Йорку. Творчість О. Архипенка перевернула традиційні уявлення про мистецтво скульптури. Його роботам притаманні динамізм, лаконічність композицій і форм, ліричність. Митець постійно експериментував, повернув пластиці колір, запровадив у скульптуру увігнутість і отвір, як виражальні елементи пластичного мистецтва [3,45]. Вперше у світовій художній практиці він застосував

простір «всередині» скульптури, акцентуючи експресивні можливості «нульової», наскрізної форми — «порожнечі». Митець увів до композицій скло, дерево, метал, целулоїд, працював у манері абстракціонізму і конструктивізму. Також скульптор-новатор створював об'ємні рухомі конструкції, обґрунтував і сконструював особливий механізм «архипентуру», відкрив новий різновид рельєфного різьблення — «скульптомалярство». Творчість О. Архипенка мала значний вплив на розвиток модерністського мистецтва, в тому числі архітектури та дизайну в країнах Європи та Америки. Найвідоміший представник української діаспори створив понад тисячу творів, більшість з яких пронизані новаторським духом. Досягнення митця мали величезний вплив на розвиток модернізму в Європі та Америці. Бронзова скульптура О. Архипенка «Жінка, що укладає волосся», створена в 1915 р., була продана на аукціоні Christie's у Нью-Йорку за 2 млн доларів[2,39].

6. Порівняльна характеристика образів

- *Порівняйте особливості скульптури в стилі кубізму й абстракціонізму з традиційною фігуративною манерою зображення. Чому, на вашу думку, на пам'ятній монеті О. Архипенку розміщено саме цю абстрактну скульптуру?*

7. Випереджувальне завдання. Творчість Леоніда Молодожанина

Учень. *До видатних митців ХХ ст. в образотворчому мистецтві належить скульптор і живописець українського походження (з Рівненщини) академік Королівської Канадської Академії мистецтв Леонід Молодожанин (1915—2009), його псевдонім Лео Мол. Продовжуючи справу свого вчителя М. Манізера, скульптор створив пам'ятники Т. Шевченку у Вашингтоні, Буенос-Айресі та Санкт-Петербурзі. Серед його скульптурних шедеврів — бюсти видатних історичних діячів Європи, Канади, США, Ватикану. Внесок Л. Молодожанина до скарбниці світової культури надзвичайно цінний, змістовний, самобутній. У своїх скульптурних образах митець став провідником української ідеї, ліричним і водночас експресивним співаком українського духу. Його роботи сповнені динаміки, натхнення й новаторства. У Вінніпегу є цілий парк «Сад скульптур Лео Мола» (понад 300 творів), де відвідувачів вітає гуцул із трембітою. Серед експонатів цієї скульптурної галереї — відомі митці, образи русалок, тварин тощо[5,23].*

VI. Узагальнення та систематизація знань

1. Спостереження за сучасною скульптурою.

У наш час теми й пластичні можливості української скульптури продовжують розвиватися.

Природний оптимізм і гумор українців можна побачити у простих і веселих скульптурах, які виникають час від часу на вулицях міст і в парках: пам'ятник фотографу у Харкові, водопровіднику в Черкасах, сантехніку в Тернополі, сажотрусу у Львові, туристу в Кам'янець-Подільську, рибалці в Бердянську. В Одесі надзвичайно популярний пам'ятник Льфу і Петрову «12-й стілець», а Одеський художній музей присвятив пам'ятник своїм глядачам, розмістивши у дворі біля входу фігуру, що символізує прагнення до духовних цінностей[1,160].

2. Дослідження сучасної скульптури

Самостійно дослідіть, у яких жанрах працювали і продовжують творити сучасні українські скульптори, яка тематика їх приваблює.

3. Аналіз твору мистецтва

Вправа «Оживіть скульптуру» Богдан Мазур. «Гетьмани. Молитва за Україну» (Зображено п'ять гетьманів, діяльність яких пов'язана з Батурином: Дем'ян Многогрішний, Іван Самойлович, Іван Мазепа, Пилип Орлик та Кирило Розумовський)

- *Відтворіть розмову героїв скульптури.*

4. Практичне завдання

- *Створіть ескіз монет із зображенням видатних пам'яток української скульптури.*

5. «Поетична хвилинка»

Скласти сенкан за поданим алгоритмом:

Структура:

1 рядок – тема вірша, виражена одним словом, зазвичай іменником,
 2 рядок – опис теми двома словами, як правило прикметниками,
 3 рядок – опис дії в рамках даної теми трьома словами, зазвичай дієсловами,
 4 рядок – фраза з чотирьох слів, що виражає ставлення до теми,
 5 рядок – одне слово, синонім першого, емоційне, образне, філософське узагальнення,
 що повторює суть теми.

Тема вірша - іменник	Скульптура
Прикметник – 2 слова	
Дієслово – 3 слова	
Фраза з 4 слів	
Слово, синонім до першого, що повторює суть теми	

VII. Підсумок уроку. Рефлексія.

- Поділіться своїми враженнями від уроку.
- У чому полягає новаторство О. Архипенка в галузі скульптури?
- Що ви дізнались про творчість Лео Мол?

VIII. Домашнє завдання.

Написати міні-твір «Мої враження від української сучасної скульптури»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Л.М. Масол Мистецтво: Підручник для 10 (11) класів загальноосвітніх шкіл. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2018
2. Ковпаненко Н. Г. Архипенко Олександр Порфирівич // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2003.
3. Д. О. Горбачов. Архипенко Олександр Порфирівич // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. — К., 2003—2016.
4. Гончар І. М. В с. Моринцях. // Як це почалося (спогади). НЦНК “Музей Івана Гончара”, КН-12856. – Рукопис. – С. 134.
5. Степовик Дмитро. Скульптор Лео Мол. Життя і творчість. — Київ: Мистецтво, 1995. — 223 с.
6. Каталог Львівської обласної художньої виставки «Бійці вогненного фронту». — Львів : Облполіграфвидав, 1983. — С. 10.
7. Митці України : Енциклопедичний довідник / упоряд. : М. Г. Лабінський, В. С. Мурза ; за ред. А. В. Кудрицького. — К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. — 848 с.
8. Німенко А. І. Кавалерідзе — скульптор. — К., 1967

*Половець Діана С.таніславівна,
 вчитель образотворчого мистецтва
 Уманської ЗОШ №5 ім.В.І.Чуїкова
 Уманської міської ради*

Тема уроку. Українська парсуна. Народний станковий живопис, зміст та символічність образів, особливості композиції народної картини. Козак Мамай.

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Вміння вчитися: організовувати своє робоче місце, планувати свої дії, доводити роботу до кінця; орієнтуватися в часі та раціонально його використовувати; здійснювати самоконтроль і самооцінку.

Загальнокультурна компетентність: духовно-моральні основи життя людини;

особливості національної і загальнолюдської культури в побутовій і культурно-дозвіллевій сфері;

Громадська компетентність: усвідомлення своєї належності до соціально-культурного середовища;

міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної культури; оволодіння досягненнями національної культури; виявлення інтересу до духовних і моральних цінностей українського народу;

предметних компетентностей: познайомити учнів з народним станковим мистецтвом, особливостями композиції народної картини; виявлення естетичного ставлення до мистецтва, оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва, розвивати зв'язне мовлення; спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної культури; виховувати вміння цінувати красу, створену митцями; прагнення до особистої творчості.

Методи і прийоми, використовувані вчителем на уроці: коментар, бесіда, демонстрування наочності та прийомів роботи з фарбами, організація процесу сприймання, пізнавальної, діяльності учнів, стимулювання творчої активності учнів, педагогічне спостереження, індивідуальне консультування, дослідницькі, інтерактивні методи.

Оснащення уроку:

1. Технічні засоби навчання.
2. Репродукції живописних творів («Козак Мамай»).

Тип уроку: інтегрований.

Форма організації: інтегрований урок.

Терміни і поняття: *Живопис* – малярство, один з основних видів образотворчого мистецтва, що відтворює на площині предмети і явища реального світу з допомогою кольору.

Станковий живопис — рід живопису, твори якого мають самостійне значення і сприймаються незалежно від оточення. Буквально — живопис, створений на станку (*мольберті*).

Парсуна - твори портретного жанру в Україні 17 — 18 ст.

Художній образ — особлива форма естетичного освоєння світу, за якої зберігається його предметно-чуттєвий характер, його цілісність, життєвість, конкретність, на відміну від наукового пізнання, що подається у формі абстрактних понять.

Види мистецтв (предметів), що інтегруються на уроці: живопис, художня фотографія, музичне мистецтво, література.

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги учнів

Епіграф до уроку

*“Хоч дивись на мене, та не вгадаєш,
Відкіль родом, як зовуть, нічирк не скажеш.
Коли трапилось комусь степахгуляти,
Той можепрізвище, ім'я моє угадати”...*

II. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

Вправа «Асоціативний куш». У фокусі «Жанри живопису»

III. Мотивація навчальної діяльності

Давно минули часи Козаччини. Припала порохом післябогданова Руїна, під час якої спогади про минулу козацьку славу і прагнення до самобутності викристалізувалися в народі у свій образ-ідеал, імення якому — «козак Мамай».

Хто він — історична особа чи герой красивої легенди? Чому його образ увічнено в українській культурі?

Отже, сьогодні ми спробуємо відкрити істину, познайомимося із творами народних майстрів, поринемо у світ мистецтва.

IV. Робота над темою уроку

1. Слово вчителя

Особливим явищем українського барокового мистецтва є парсуна – живописний твір, який поєднує в собі елементи середньовічного іконописного канону й західноєвропейського портретного мистецтва. До живопису парсунного типу належать ікони цього періоду, а також світський живопис – портрети державних діячів, отців церкви, представників козацтва. Основними видами портретів парсунного типу є:

1. Сарматський портрет (назва походить від войовничого племені сарматів, а традиція написання таких портретів – із Польщі. Польські шляхтичі, пишаючись своїм родоводом, влаштовували у себе вдома цілі галереї портретів своїх предків. Цю традицію перейняли представники козацької верхівки, прагнучи довести своє родовите походження).

2. Ктиторський портрет (ктитори – це люди, які надали матеріальну допомогу церкві, за що вдячна церква їх вшановувала).

3. Портрет-епітафія (написаний на згадку про померлу людину).

В цілому парсуни були неоднорідними, як у матеріально-технологічному плані, так і в стилістичному. Українська парсуна XVIII ст. відзначається реалістичною тенденцією і разом із тим декоративністю та лаконічністю художніх засобів. Художники у рамках традиційних композиційних схем створювали національно-забарвлені, часом дуже виразні образи. Портретна схожість передавалася дуже умовно, часто використовувалися будь-які атрибути або підпис, завдяки яким можна визначити, хто саме зображений. Робиться спроба максимально правдоподібно передати риси людини. Однак під впливом іконопису портрети-парсуни певною мірою ідеалізовані.

«Портрет Данила Апостола» «Іван Мазепа»

4. Слово вчителя. Твори, що зображують козака-бандуриста (або ж «Козака Мамаю») у характерній «східній» позі є прикметним явищем українського національного мистецтва. Подібного сюжету не знає мистецтво жодного із сусідніх з нами слов'янських народів — росіян, білорусів, поляків. Ще у XIX ст. ці картини були надзвичайно поширені серед найрізноманітніших верств українського суспільства. Цікаво, що їх можна було зустріти і в простих селянських хатах і в розкішних дворянських садибах.

Козак Мамай — один із найпопулярніших в Україні образів козака-лицаря, якого називають космогонічним уособленням українського народу загалом. Перші відомі зображення Козака Мамаю сягають ранньої доби Козаччини.

Символ став настільки популярним і влучним глибинним образом серед народу, що позиціонувався в українській хаті на одному рівні з іконами. Оповіді про козака Мамай можна зустріти серед народних легенд, переказів, приказок. Та чи не найкраще його образ відтворений у народному живописі: в оксамитному жупані, сап'янових чоботях та синіх шароварах; кругла поголена голова із хвацько закрученим за вухо «оселедцем», довгі вуса, чорні брови, каріочі, тонкий ніс, рум'яні щоки — перед вами портрет красеня-молодця, яким він склався в народній уяві.

Такі картини малювали на полотні, на стінах будівель, віконцях, кахлях, скринях, посуді, вуликах і навіть на дверях яскравими, соковитими фарбами. Поряд із живописним портретом дуже часто трапляється текстовий надпис — нерозривне поєднання пластичного і словесного образів.

2. Літературна світлиця

Павло Мовчан

«Козак Мамай»

Вздвж стежки корінь повзко славсь,
Конкретний, як жадання;
Гриміла збруя раз у раз
сама, без коливання.

І найгінкіше із дерев
сахалось гілок власних.
Угору тіль звело, як перст,
хоч зовсім було ясно.

Рука бджолою на струні
завмерла, спочивала,
і слуха він, як в казані
перекипає сало...

Козача доля в сто сторін
прострелена усяко:
то рідко, як шаблючий дзвін,
то густо — сім'ям маку.

І знать всякчасно:
смерть отут,
у полотнищі криці,
в сиричнім запахові пут,
в малій, як світ, зіниці...

Та поки келих горенить
і кінь копитом пише,
йде в очі широчезна мить
й тонка, як волос, тиша.

3. Перегляд демонстраційного матеріалу Народна картина «Козак Мамай»

Козак-бандурист — не тільки суворий месник, який шукає нагоди з татариним або ляхом «погуляти». Йому властивий і непідробний ліризм, і схильність до мрійливості, гумору та сатири. Він був українською іконою, взірцем, утіленням віковичних прагнень українців бути господарями у своїй хаті. Тюркською «Мамай» означає — «ніхто, ніяк, без імені, порожнеча». Тюрки вірили, що за душу людини борються добро і зло, і знаходять цю людину за ім'ям. Якщо ж людина не має імені, злим силам вона не підвладна. Така суб'єктивна невизначеність посилює художнє враження, бо один усамітнений козак виступає в ролі образу всіх українців. Він ніхто і водночас — єдиний для всіх.

Образ цього героя і понині живий у серці українського народу, його постать відтворено в багатьох видах мистецтва. У 2003р. на кіностудії ім. Довженка вийшов художній фільм режисера Олесь Саніна «Мамай».

4. Дослідницька робота учнів

Група дітей «Мистецтвознавців» дослідили елементи картини.

1-й учень

Козака Мамаю завжди малювали з кобзою, що є символом співучої душі народу. Музичний інструмент відкладено, або він перебуває в руках козака. Якщо постать козака уособлює в собі не лише запорозьке козацтво, а й увесь народ, який піднявся на жорстоку січ, то бандура в руках героя символізує надзвичайну пісенність і добру вдачу українців.

2-й учень

Обов'язковим елементом композиції є зображення дерева, переважно дуба, у тіні якого відпочиває козак. Дуб символізує могутність українського народу

Найчастіше дерево намальоване з боку картини (ліворуч або праворуч) і не повністю, а лише частково (частина стовбура і одна-дві розлогі гілки). Це робилося малярами свідомо і для того, щоб зосередити увагу на головному персонажеві твору. Дуже рідко дерево розміщене в центрі полотна, позаду козака.

3-й учень

Невід'ємною частиною композиції є кінь, прив'язаний до списа (ратища) чи дерева. Кінь на картині символізував народну волю. Його зображено невеликим, порівняно з фігурою козака, без дотримання правильних пропорцій, часто він нагадує керамічну іграшку. Здебільшого на картинах зустрічається повнофігурне зображення коня, рідше — фрагментарне, затулене постаттю козака.

4-й учень

Українці завжди були готові «освятити шаблі», щоб захистити могили пращів, свою рідну землю. Символом цього є розкладена довкола козака зброя. Відоме козацьке правило, звичай: в часи нетривалих зупинок ніколи не відкладати далеко зброю, не розсідлувати коня. Потрібно це було для того, щоб вороги не змогли застати козаків зненацька. Те ж саме бачимо і на картинах, які красномовно засвідчують постійну готовність козацтва піднятися на захист свого краю. Шабля також є символом військової доблесті, відваги лицаря.

5-й учень

Часто на малюнках ми бачимо зображення списа з прапорцем, козацького штофа і чарки. Це були речі, пов'язані зі смертю козака – спис ставили на місці поховання, штоф і чарку клали в могилу – вони нагадували про скороминущість життя та козацьку долю, в якій загроза смерті в бою була повсякденною реальністю.

5. Проміжний висновок

Втілення образів-символів

- Кобза – символ співучої душі
- Дуб – могутність українського народу
- Кінь – народна воля
- Зброя – готовність захисту
- Козацький штоф – скороминущість життя

Слово вчителя

Прийнято вважати, що замріяний козак змальований на картині під час перепочинку.

Проте саме кінь вказує на сумнівний характер подібних тверджень, адже його зображення високо прив'язаним до списа і в динамічній позі, готовим до швидкого руху. Це вказує не лише на постійну готовність козака чинити опір, але й на те, що кінь відіграє певну роль у діях свого власника.

Якщо уважно придивитися до картини, можна помітити герб. Викликає певні сумніви припущення, що герб, зображений у композиції, дістався козакові від поляків, мав належати якійсь відомій шляхетській родині, що брала участь у війнах з козаками. Адже під картиною є текст, зафіксований у деяких варіантах: «... *От лихва трохи угадала, що лошака подарувала, глянь на герб сей знаменитий, зверху он висить прибитий...*». Проте у написі йдеться про дарованого поляками коня, а це не обов'язково може стосуватися і герба, до того ж у кількох варіантів ці фрагменти розділені крапкою. Зображений на картині герб містить не польську геральдичну символіку, а спрощене зображення коня, подеколи має і повністю пусте поле. Ми вважаємо, що це пояснює незнанням козаками і народними художниками польських гербів, які вони мали можливість бачити досить часто. На картині «Козак Мамай» йдеться про відсутність імені у зображеного козака, про таємницю, яку неможливо розгадати – вгадати ім'я. Пояснення ж герба як трофею від початку заперечує можливість аристократичного походження козака, а це не зовсім відповідає історичній дійсності. Адже козацтво, зокрема Запорозьке товариство, формувалось з аристократичних банітів, дрібного лицарства, а перші козацькі ватажки були високого князівського походження.

6. Словникова робота

Парсуна - (перекручене слово «персона», від лат. persona — особа) — твори портретного жанру в Україні 17 — 18 ст. Спочатку під терміном «парсуна» розуміли портрет, форма і техніка якого ще генетично пов'язані з іконописом.

Живопис — малярство, один з основних видів образотворчого мистецтва, що відтворює на площині предмети і явища реального світу з допомогою кольору.

Станковий живопис — рід живопису, твори якого мають самостійне значення і сприймаються незалежно від оточення. Буквально — живопис, створений на станку (мольберті).

Художній образ — особлива форма естетичного освоєння світу, за якої зберігається його предметно-чуттєвий характер, його цілісність, життєвість, конкретність, на відміну від наукового пізнання, що подається у формі абстрактних понять.

7. Легенда про козака

Одна з легенд стверджує, що козак Мамай родом з нашого Побужжя. Літописець села Мигія Іван Філіпович, священник місцевої церкви, писав, що в XIX ст. в селі Любомирка жив церковний сторож на прізвище Мамаєнко, який впевнено розповідав про походження свого роду від козака Мамає з Мигії. Через деякий час Мамаєнко приїздив на свою історичну Батьківщину в Мигію з єдиною метою – відвідати острів, названий іменем знаменитого пращура.

На користь саме цієї версії походження Андрія Мамаєнка говорить той факт, що в селі Мигія двері всіх будинків були розписані картинами з його портретом, адже стверджували, що він був не лише лицарем, заступником знедолених, але славився як характерник. Саме ця його слава народила ще одну легенду, що побутує в нашій місцевості.

Люди вірили, що козак Мамай не був страченим. Будучи в казематі, він маленьким шилом, яке не змогли відібрати під час арешту, намалював на стіні куц каліни, баского коня з чорною гривною. Сила уміння характерника оживила коня. Поки відкривали темницю, Мамай встиг вискочити на спину коня, що не мав однієї підкови. Кінь рвонув вперед, і в руках катів залишився лише старий чобіт козака. Саме цей чобіт був повішений на шибениці замість славетного характерника. Зник вершник, а пам'ять про нього залишилася. З роками постать Мамає увійшла в народні легенди, стала улюбленим сюжетом в народному образотворчому мистецтві. Але офіційна наука довго заперечувала той факт, що ця людина існувала. Так, в енциклопедії зазначено, що «Козак Мамай» - традиційна назва української картини, відомої в багатьох варіантах: «Козак – душа правдивая», «Козак – бандурист» тощо,

а ім'я Мамай не пов'язано з певною особою, а є назвиськом козака (з XVIII ст. – гайдамаки) взагалі.

Та останні дослідження, проведені на території Мигії, свідчать про те, що таємниця походження козака Мамає на шляху до розгадки.

V. Динамічна пауза

VI. Підсумок уроку

1. Загальна оцінка уроку.

2. Рефлексія у формі незакінчених речень:

Я зрозумів, що можу ...

Для мене стало новим ...

Мене здивувало ...

Мені захотілося ...

Мене надихнуло ...

VII. Домашнє завдання

*Половець Діана Станіславівна,
вчитель образотворчого мистецтва
Уманської ЗОШ №5 ім.В.І.Чуйкова
Уманської міської ради*

Тема уроку. Портрети Д. Левицького і В. Боровиковського у становленні стилю класицизм у живописі. Розвиток історичного, побутового, пейзажного жанрів. Творчість М. Пимоненка, С.Васильківського, О. Мурашка

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Вміння вчитися: організовувати своє робоче місце, планувати свої дії, доводити роботу до кінця; орієнтуватися в часі та раціонально його використовувати; здійснювати самоконтроль і самооцінку.

Загальнокультурна компетентність: духовно-моральні основи життя людини; особливості національної і загальнолюдської культури в побутовій і культурно-дозвіллевій сфері;

Громадська компетентність: усвідомлення своєї належності до соціально-культурного середовища;

міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної культури; оволодіння досягненнями національної культури; виявлення інтересу до духовних і моральних цінностей українського народу;

предметних компетентностей: познайомити учнів з народним станковим мистецтвом; виявлення естетичного ставлення до мистецтва, оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва, розвивати зв'язне мовлення; спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної культури; виховувати вміння цінувати красу, створену митцями; прагнення до особистої творчості.

Методи і прийоми, використовувані вчителем на уроці: коментар, бесіда, демонстрування наочності та прийомів роботи з фарбами, організація процесу сприймання, пізнавальної, діяльності учнів, стимулювання творчої активності учнів, педагогічне спостереження, індивідуальне консультування, дослідницькі, інтерактивні методи.

Оснащення уроку:

1. Технічні засоби навчання.

2. Репродукції живописних творів.

Тип уроку: інтегрований.

Форма організації: інтегрований урок.

Терміни і поняття: Живопис, пейзаж, побутовий жанр, портрет, автопортрет,

історичний жанр, колорит, репродукція.

Види мистецтв (предметів), що інтегруються на уроці:
живопис, художня фотографія, музичне мистецтво, література.

ХІД УРОКУ

I. Організаційна частина

II. Актуалізація опорних знань

Метод «Прес»

- Назвіть види образотворчого мистецтва.

- Які ви знаєте жанри живопису?

III. Повідомлення теми і завдань уроку

Тема нашого уроку «Живопис в Україні у XIX столітті»

Вправа «Очікування»

- Що кожен з вас очікує від сьогоднішнього уроку?

IV. Робота над темою уроку

1. Вступна бесіда

Наприкінці XVIII ст. Російська імперія знищила осередки, які готували майстрів пензля Наддніпрянщини. Було ліквідовано мистецькі класи при Харківському колегіумі, мистецьку школу при Києво-Печерському монастирі було зведено до рівня майстерні іконописного ремесла. Українське мистецтво, яке раніше не поступалося кращим європейським зразкам, занепало.

І все ж, у першій половині XIX ст. процес взаємодії української та російської культур мав обопільний характер. Цьому сприяла петербурзька Академія мистецтв, що, по суті, монополізувала всі художні процеси Російської імперії. Академія була тим єдиним навчальним закладом, що виховував професійних майстрів. Саме до Петербурга оволодівати малярською наукою відправлялися талановиті сини України. Вона формувала її офіційний мистецький стиль – академізм, основу якого складали естетичні засади класицизму.

Класицизм у живописі був абсолютною протилежністю барочному живопису. Характерною рисою класицизму були античні норми прекрасного та бажання ідеалу. За часів класицизму утворюється певна ієрархія жанрів, зокрема до високих жанрів належить історичний та релігійний живопис, а до низьких відносять портрет, натюрморт та пейзаж. Класичні живописці створили своє власне почуття кольору, коли на передньому плані живився коричневий, на середньому зелений, а на дальньому блакитний.

Початки мистецтва класицизму в Україні пов'язані з творчістю двох знаних українських майстрів портретного живопису – Дмитра Левицького та Володимира Боровиковського, які піднесли портретний жанр до європейського рівня. Обидва походили з України, але впродовж усього життя змушені були працювати в Петербурзі.

2. Робота з таблицею

Протягом уроку учні заповнюють таблицю

Художник	Біографічні дані	Картини

3. Дмитро Левицький

Дмитро Левицький (1735–1822) завдяки своєму талантові зажив слави найкращого європейського портретиста. У цілому Левицький спортретував ледве не всіх помітніших представників свого часу. Його портрети прикрашають найвідоміші європейські музеї: паризький Лувр, Женевський музей тощо. Найвідоміші роботи «Портрет фельдмаршала князя М. Рєпніна», «Портрет архітектора А. Ф. Кокорінова», парні портрети смольнянок – вихованок Виховного товариства шляхетних дівчиць при Смольному монастирі (пізніше - Смольний інститут).

М.Рєпнін

А.Ф.Кокорінов

Володимир Боровиковський (1757–1825). Витончена манера малювання, вишукана гама барв майстра були, за свідченням сучасників, просто чарівними. У творчості В. Боровиковського переважає камерний портрет. Серед найвідоміших творів В. Боровиковського – «Портрет міністра юстиції Д. Трощанського», «Портрет Марії Лопухіної», подвійний портрет служниць архітектора Львова «Дашенька та Лізонька», портрет поета Г. Державіна, портрети земляків, які служили на високих посадах у Петербурзі, – Дмитра Трощинського, Івана Безбородька та ін.

Портрет М.Лопухіної

Портрет О.Наришкіної

Мистецтво живопису у другій половині ХІХ ст. досягло ще не знаного злету. В ньому розвивалися демократичні тенденції, загострилося протистояння між реалістичним напрямом та академізмом. Значний вплив на живопис цього періоду мала література. Художники надавали великого значення сюжету, різним деталям, намагалися живописними засобами створити відчуття розповіді. У станковому живописі активно розвивалися побутовий, історичний, портретний і пейзажний жанри. Провідну роль серед них відіграв побутовий жанр.

Значний вплив на багатьох українських художників мала діяльність Товариства пересувних виставок, спрямована на утвердження в мистецтві реалізму.

4. Микола Пимоненко

5. Вагомим доробком у розвитку побутового жанру стала творчість Миколи Пимоненка (1862-1912). У своїх творах він не лише зображував різноманітні життєві ситуації, а й намагався розкрити складність та суперечливість людських стосунків, за якими приховувалися соціальні проблеми. Широковідомі його картини «Весілля в Київській губернії», «Свати», «Святкове ворожіння», «Жнива», «Хлібороб», «Ярмарок», «Суперниці», «Проводи рекрутів» приваблюють високою майстерністю та колористичним вирішенням.

«Ворожіння»

«Жнива»

6. Сергій Васильківський

Видатним майстром пейзажу був Сергій Васильківський (1854-1917), твори якого здобули європейське визнання. Він належав до небагатьох художників, яким надавалося право виставляти свої картини в Паризькому салоні поза конкурсом. Митцеві вдавалося створювати конкретні і водночас узагальнені та епічні образи рідної землі. Одним із найвизначніших творів не лише С. Васильківського, а й усього українського живопису є полотно «Козача левада», яке вважають взірцем «монументального пейзажу».

«Козача левада»

«Козацький двір»

7. Олександр Мурашко

На початку свого творчого шляху віддавав належне історичній картині й видатний український живописець Олександр Мурашко (1875-1919). Він створив велике полотно «Похорон кошового». На ній зображено поховальну процесію, що випроводжає в останню путь кошового отамана Івана Сірка. У цьому творі відчутний вплив творчої манери великого російського майстра Іллі Рєпіна, учнем якого був О. Мурашко.

«Похорон кошового»

«Селянська родина»

8. Словникова робота

Живопис — це зоровий вид мистецтва, який всі предмети і явища реальної дійсності передає за допомогою фарб, кольорів.

Натюрморт - жанр образотворчого мистецтва (переважно живопису), зображення неживих предметів.

Пейзаж - жанр живопису (чи сама картина), присвячений зображенню природи, краєвидів, архітектурних комплексів.

Побутовий жанр - це живописні картини, на яких художники зображують типові епізоди та події реальної дійсності, сцени праці, відпочинку, взаємовідносин між людьми у побуті.

Портрет - зображення людини чи групи людей у живописі, графіці, скульптурі, фотографії.

Автопортрет – портрет художника, виконаний ним самим.

Колорит – загальне кольорове рішення, система сполучення кольорів та їх відтінків у художньому творі.

Репродукція – відтворення художнього оригіналу поліграфічним або фотографічним способом.

V. Закріплення нових знань

Яке враження на вас справили портрети В. Боровиковського?

Який ідейний зміст картин М. Пимоненка?

Яка історична основа картини О. Мурашка «Похорон кошового»?

Які твори, розглянуті на уроці, вам сподобались найбільше? Чому?

VI. Підсумок уроку

- Чи досягли ви того, чого очікували?

VII. Домашнє завдання

Підготувати міні-розповідь про творчість Д. Левицького, В. Боровиковського, М. Пимоненка, С. Васильківського, О. Мурашка.

Орловська А.П.,

учитель музичного мистецтва

Уманської ЗОШ I-III ступенів №11

ім.М.П.Бажана Уманської міської ради

Темауроку. Модерна графіка. Художники авангардисти

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

загальнокультурна компетентність: роль мистецтва у житті;

інформаційна компетентність: здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією; вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію;

соціальні компетентності: використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу;

міжпредметні естетичні компетентності: виявлення естетичного ставлення до мистецтва; вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва; вміння цінувати красу, створену митцями; оволодіння досягненнями національної (світової) культури; виявлення інтересу до культури, духовних і моральних цінностей;

предметні компетентності: **ознайомити** дітей з особливостями художнього мистецтва та історією його розвитку, **ознайомити** учнів з творчістю художників авангардистів О. Богомазова, О. Екстер, А. Петрицького, К. Малевича, О. Новаківського, Ф. Кричевського, Д. Бурлюка, В. Баранова-Росіне; **розвивати** вміння учнів висловлювати оцінні судження щодо побаченого та почутого, виявляти естетичне ставлення до художнього мистецтва; **виховувати** інтерес до мистецтва.

Тип уроку: комбінований урок.

Обладнання: мультимедійний проектор, презентація, ноутбук, репродукції картин, портрети художників.

Основні поняття для закріплення: модернізм, графіка, авангардизм, гравюра.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний етап уроку

Привітання. Перевірка присутніх. Перевірка домашнього завдання.

II. Актуалізація опорних знань

- Що є найдревнішою пам'яткою візуального мистецтва?

- Які риси притаманні іконам Івана Рутковича та Йова Кондзелевича?

III. Мотивація навчальної діяльності

Із появою книгодрукування в мистецтві графіки відбулася справжня революція. Що ж такого відбувалося в мистецтві графіки у ті часи?!

IV. Повідомлення теми і мети уроку

Сьогодні на уроці ми поговоримо про графіку та художників авангардистів.

V. Вивчення нового матеріалу

Вступне слово вчителя:

Після того, як з'явилося книгодрукування - книги ілюстрували гравюрами. Найбільшим центром книгодрукування стала друкарня Києво-Печерської лаври. В епоху бароко гравюру на дереві поступово замінює гравюра на міді, яка відкривала нові художньо - технічні можливості для відтворення дійсності. Значні досягнення мали майстри портретного живопису. На парадних портретах знатних осіб зображували в поважній позі та в пишному вбранні. Найпопулярнішим образом народного живопису став так званий козак Мамай (козак-бандурист), який прикрашав стіни і багатих маєтків, і бідних хат.

Словникова робота

Графіка (нім. *Graphik*, від грец. *Граφικός* — «написаний») — вид образотворчого мистецтва, для якого характерна перевага ліній і штрихів, використання контрастів білого і чорного та менше, ніж у живописі, використання кольору.

Гравюра (фр. *gravure*) — вид графічного мистецтва, створення тиражованих зображень шляхом контрастного друку з рельєфних поверхонь або через трафарет.

Модернізм (буквально — «осучаснений», від лат. *Modernus* — сучасний) — напрям у світовому мистецтві та літературі 10—30 років ХХ століття, що набув найвищого розвитку після Першої світової війни.

Авангардизм (від фр. *Avant* — попереду та *garde* — охорона) — одна зі світонастанов модернізму, скерована на руйнування традиційних художніх законів, форм. Термін для означення так званих «лівих течій» у мистецтві, радикальніших, ніж модернізм.

Слово вчителя:

Відомим представником графіки був **Георгій Іванович Нарбут** — український художник-графік, ілюстратор, автор перших українських державних знаків (банкнот і поштових марок).

Його творчість — це яскрава сторінка в українському мистецтві. Його цілком справедливо називали одним з найвизначніших графіків сучасності.

Визначним досягненням Нарбута і всієї української графіки є його «Українська абетка» (1917), в якій художник досяг граничної простоти й водночас вишуканості композиції, малюнка й кольору. У вирішенні літер абетки Нарбут об'єднав досягнення як української рукописної та друкованої книги, так і досягнення західноєвропейських майстрів шрифту. Нарбутівська «Українська абетка» й донині залишається неперевершеною завдяки високій майстерності художника й глибокому розумінню ним шрифтового мистецтва.

Останнім великим мистецьким задумом Нарбута було ілюстрування «Енеїди» Івана Котляревського, але через передчасну смерть він встиг виконати лише одну ілюстрацію.

Ще один представник модерної графіки - **Михайло Іванович Жук** — український [художник](#). Намалював понад 20 портретів відомих українських діячів культури, ілюстрував твори українських письменників.

Сучасні мистецтвознавці відзначають, що Михайло Жук був одним із найяскравіших виразників тенденцій модерну в українському малярстві.

Михайло Іванович був різнобічним [графіком](#). Слід сказати про знахідки художника у створенні сучасної української абетки та шрифту. Михайло Жук вважав, що в основі шрифту мають бути традиції, що їх виробили слов'янські друкарі упродовж багатьох віків. Сьогодні ми користуємося шрифтом, який дуже близький до того, що його розробив Михайло Жук.

Протягом ХХ ст. деякі українські митці продовжували розвивати реалістичні традиції в мистецтві, інші долучилися до інноваційних пошуків, зокрема до авангардних течій: модерн, кубізм, футуризм, абстракціонізм тощо.

Харківський художник-конструктивіст **Василь Єрмілов (1894—1968)** є автором різних проектів з промислової графіки. Він малював обкладинки книжок і журналів, плакати, створював нові шрифти, ескізи упаковок, марок.

У плеяді графіків вирізняється блискучою майстерністю **Анатолій Базилевич (1926—2005)**. У його оформленні «Енеїду» І. Котляревського перевидавали 17 разів!

Напрями модернізму мали відчутний відгомін в індивідуальній манері самовираження українських художників-авангардистів **О. Богомазова, О. Екстер, А. Петрицького, К. Малевича, О. Новаківського, Ф. Кричевського, Д. Бурлюка, В. Баранова-Росіне**. Оригінальні твори останнього з цих митців зберігаються в найпрестижніших музеях, і аукціонні ціни на них переступили мільйонну позначку.

Одним із перших абстракціоністів був видатний художник **Казимир Малевич** - український художник-авангардист, визначний діяч українського авангарду, засновник супрематизму, хоча він не обмежувався рамками цих стилів і писав також фігуративні картини філософського змісту.

Творчості **Анатолія Петрицького (1895—1964)** притаманні авангардні пошуки в живописі, театральньо-декораційному мистецтві. Картина «Інваліди» у 20-х роках минулого століття була відомою в Європі. Вона відображала трагічні наслідки війни, вражала гостротою сюжету й експресією. Художник створив галерею портретів діячів української культури, більшість із яких були знищені.

Олексáндра Олексáндрівна Ёкстер — українська [художниця](#), [сценограф](#), [педагог](#).

Олексáндр Костянтинович Богомáзов — [український графік](#), [живописець](#), [педагог](#), теоретик [мистецтва](#). Був чільним представником українського й світового [авангарду](#).

Олéкса Харлáмпійович Новакíвський — український живописець і педагог.

Фéдір Григóрович Кричéвський — український [художник](#) і [педагог](#), [заслужений діяч мистецтв УРСР](#) (з 1940). Один із засновників і перший ректор [Української академії мистецтва](#).

Давíд Давíдович Бурлíoк — український художник-футурист, [поет](#), теоретик [мистецтва](#), літературний і художній критик, видавець.

Володимир Давидович Баранов-Россіне — майстер [українського авангарду](#), живописець, рисувальник та скульптор.

VIII. Підсумок уроку

Узагальнення вивченого матеріалу. Рефлексія.

Сьогодні на уроці ми дізнались більше про розвиток графіки та художників авангардистів ХХ ст.

Висловіть свою думку, продовживши речення:

- 1) - Я згадав про...
- 2) - Я вважаю, що...
- 3) - Я знаю, що...
- 4) - Сподобалось те, що...
- 5) - Хочу більше дізнатись про...

IX. Домашнє завдання

Підготуйте творчий проект про одного із художників авангардистів, або графіків.

Беляєва Світлана Вікторівна,
учитель предметів мистецької освітньої галузі
Лисянської загальноосвітньої школи I-III ступенів
№2 Лисянської районної ради

Мистецтво європейського культурного регіону. Художня спадщина України

Тема: Живопис, графіка (1 слайд)

Тема уроку: Художники-авангардисти. (2 слайд)

Мета уроку: (3слайд) формування ключових компетентностей:

- **загальнокультурна компетентність:** виховувати естетичний смак до живопису і графіки України;

- **предметні компетентності:**

- ознайомити учнів з українськими художниками-авангардистами, з школою монументального живопису М. Бойчука, з Львівською живописною школою, з представниками закарпатської школи;

- розвивати зацікавленість учнів живописом та творчістю художників;

- виховувати повагу до українського живопису та творчості художників;

- **міжпредметна компетентність:** історія, образотворче мистецтво.

Обладнання: проектор, комп'ютер, презентація.

Форма організації: виконання творчої роботи – у групах.

Терміни і поняття: авангард, авангардизм, український авангард.

Тип уроку: комбінований урок.

Структура уроку

I. Організаційний момент. Створення сприятливої атмосфери.

II. Актуалізація опорних знань.

III. Мотивація навчальної діяльності.

IV. Викладення нового навчального матеріалу.

V. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості

Казимира Малевича».

VI. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Анатолія Петрицького».

VII. Виступ учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Ф. Кричевського»

VIII. Творче завдання.

IX. Перегляд відео «Бойчукізм».

X. Творче завдання.

XI. Творче завдання.

XII. Актуалізація набутих знань. Рефлексія.

XIII. Домашнє завдання.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Створення сприятливої атмосфери.

II. Актуалізація опорних знань. Технологія «Мозковий штурм». (4 слайд)

- Що означає термін «модернізм»?
- Коли він виник?
- Після чого набув особливого розвитку?
- В яких видах мистецтва проявився?
- Назвіть, які напрями належать до модернізму.

III. Мотивація навчальної діяльності.

Словник (5 слайд)

Авангард — (від фр. *avant* — попереду та *garde* — охорона), або **авангардизм** — одна зі світонастанов модернізму, скерована на руйнування традиційних художніх законів, форм.

Словник (6 слайд)

Авангардизм – узагальнена назва художніх напрямів європейського мистецтва 1905 – 1930-х рр.. (*фонізм, кубізм, абстракціонізм, експресіонізм, дадаїзм, сюрреалізм, футуризм*) і повоєнного часу (неоавангардизм). Для всіх напрямів авангардизму характерне прагнення до експерименту й переосмислювання значення форми і змісту та завдань мистецтва. Авангардисти намагаються звільнитися від форми та проповідують свободу художнього вираження.

Словник (7 слайд)

Український авангáрд — течія в українському модерному мистецтві 1910—1930 років, сформована в процесі синтезу європейського модернізму з традиціями народного мистецтва. Представлена головним чином творами кубістів, футуристів, фовістів.

IV. Викладення нового навчального матеріалу. (8 слайд)

Напрями модернізму мали відчутний відгомін в індивідуальній манері самовираження українських художників-авангардистів О. Богомазова, О. Екстер, А. Петрицького, К. Малевича, О. Новаківського, Ф. Кричевського, Д. Бурлюка, В. Баранова-Росіне. Оригінальні твори останнього з цих митців зберігаються в найпрес-тижніших музеях, і аукціонні ціни на них переступили мільйонну позначку.

(9 слайд) Проаналізуйте зміст і художні засоби авангардних композицій. Що незвичного в манері відображення ви помітили? Який жанр твору Д. Бурлюка?

(10 слайд) Одним із перших абстракціоністів був видатний художник Казимир Малевич (1878—1935), засновник супрематизму, хоча він не обмежувався рамками цих стилів і писав також фігуративні картини філософського змісту.

V. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Казимира Малевича». (11 слайд)

Казимі́р Севері́нович Малéвич (1878—1935) — український художник-авангардист, визначний діяч українського авангарду, засновник супрематизму, один з фундаторів кубофутуризму; педагог, теоретик мистецтва. Разом із Велимиром Хлебниковим був членом «товариства голів земної кулі».

Народився 11 (23) лютого 1879 року в Києві в українсько-польській католицькій сім'ї Северина та Людвіки Малевичів. Батько був інженером цукрового виробництва, тому сім'я часто переїжджала з одного містечка до іншого, від однієї цукроварні до іншої.

Учитися малювати художник почав самостійно, після того, як у віці 15 років мати подарувала йому набір фарб, а у 17 років деякий час навчався у Київській рисувальній школі М. Мурашка. Приїхавши 1905 р. до Москви, займався у студії Ф. Рерберга, спробував майже усі тогочасні стилі — від живопису в дусі передвижників до імпресіонізму та містичного символізму, а після цього до постімпресіоністичного «примітиву»; був учасником виставок «Бубновий валет» й «Ослиний хвіст», членом «Спілки молоді».

Став одним із засновників абстрактного мистецтва. 1915 року започаткував новий модерністський напрям у мистецтві — супрематизм. 7 грудня 1915 року вперше виставив картину «Чорний квадрат на білому тлі», яка перетворилася на ікону абстрактного мистецтва.. Згодом з'являється картина «Біле і чорне».

У 1927–1930 викладав у Київському художньому інституті, де в цей час працювали Федір Кричевський, Михайло Бойчук, Віктор Пальмов, Вадим Меллер, Олександр Богомазов, Володимир Татлін, Василь Касіян, мав намір працювати з О. Архипенком. Але початок репресій в Україні проти інтелігенції змусив Малевича знову повернутись у Ленінград.

Із великою підозрою ставилася влада до діяльності К. Малевича (його двічі заарештовували — у 1927 і 1930 рр.). До кінця життя він потрапляв у обстановку соціальної ізоляції. Переживаючи за долю своєї спадщини, під час закордонного відрядження 1927 р. майстер залишив значну частину своїх картин і архіву в Берліні (згодом вони стали основою фонду К. Малевича в Амстердамському міському музеї).

Помер [художник](#) в [Ленінграді](#), похований під [Москвою](#).

Вчитель. (12 слайд) Творчості Анатолія Петрицького (1895—1964) притаманні авангардні пошуки в живописі, театральній декораційній мистецтві. Картина «Інваліди» у 20-х роках минулого століття була відомою в Європі. Вона відображала трагічні наслідки війни, вражала гостротою сюжету й експресією. Художник створив галерею портретів діячів української культури, більшість із яких були знищені.

(13 слайд) *Що вас вразило в картині «Інваліди»? Це реалістичний чи експресіоністичний твір?*

VI. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Анатолія Петрицького». (14 слайд)

Анатолій Галактіонович Петрицький, Анатоль Петрицький (1895 — 1964) — український живописець, художник театру і книги. Народився в сім'ї залізничника. У [1912–1918](#) — навчався в [Київському художньому училищі](#). Був учнем [Василя Кричевського](#). Паралельно навчався у студії [Олександра Мурашка](#). Експонувати свої роботи почав з [1914](#) року. У [1916](#) році відбувся його дебют як театрального художника. Головний художник [Молодого театру Леся Курбаса \(1917–1919\)](#). Оформив більшість вистав театру, зокрема «Осінь», «Кандіда», «Затоплений дзвін», «Різдвяний вертеп» тощо. Був головним художником [Першого державного драматичного театру УРСР](#) й [Української музичної драми](#) у Києві. Займався художнім оформленням книжок і журналів. Входив до літературних об'єднань «Біла студія» (1918) і [«Фламінго»](#) (1919).

Картина «Інваліди» А. Петрицького була представлена на Венеційській бієнале 1930 року, отримала там надзвичайно високу оцінку і потім кілька років подорожувала Америкою у складі виставки картин, про які багато писала європейська преса.

1929 року у Харкові вийшов люксовий альбом „Театральні строї Петрицького“. Нині на аукціонах світу його продають за тисячі доларів. Цей альбом мав у своїй бібліотеці Пікассо.

Помер [6 березня 1964](#) року. Похований на [Байковому кладовищі](#) в Києві .

Понад 500 театральних робіт А. Г. Петрицького належать до зібрання [Музею театального, музичного та кіномистецтва України](#). Окремі твори зберігаються в [Національному художньому музеї](#).

[1965](#) на його честь названо вулицю в Києві.

З історії шедевра

Вчитель. (15 слайд) *Визначним твором українського живопису і зразком модернізму є триптих «Життя» Федора Кричевського (1879—1947). У полотні автор висвітлює вічні теми: любов, надбання і втрата. Глибокий за змістом твір передає гаму людських почуттів від радості до суму. Композиційні й живописні засоби наближають триптих до монументального мистецтва — фрески. Деякі риси індивідуального стилю автора суголосні з релігійним живописом: площинність зображення, локальні фарби, порожнє тло. Ф. Кричевський збагачує живопис модерним трактуванням ритміки виразних ліній і площин.*

VII. Виступ учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Ф. Кричевського» (16 слайд)

Федір Кричевський (1879-1947) один з засновників і перший ректор української Академії образотворчого мистецтва.

Перший ректор української Академії мистецтв, перший, хто в Україні отримав диплом доктора мистецтвознавства без захисту дисертації, народився 22 травня 1879 р. Дитинство його проходило в селі Ворожба недалеко Лебедина, де його батько працював земським фельдшером. У родині було вісім дітей: найстарший - Василь, майбутній видатний

український художник, графік і архітектор. Достатки батьків були замалими, тому дітям довелося прокладати власними силами шлях у житті. Ф. Кричевський відмінно закінчив чотирирічну школу у Ворожбі, 1896 р. став студентом училища.

1903 р. вступив до Петербурзької академії мистецтв. Однак Ф. Кричевський залишив навчання через хворобу печінки, хронічне безгрошів'я та повернувся на батьківщину, де познайомився з Лідією Старицькою, яка близько восьми років була його Музою.

1907 р. він відновив навчання в Академії.

Після повернення в Україну, Ф. Кричевський викладав у Київському художньому училищі, а з 1914 р. — став його директором.

Коли більшовики в січні 1918 р. захопили Київ, вони за тиждень свого панування розстріляли понад п'ять тисяч цвіту української інтелігенції.

В травні 1940 р. (також разом із братом) — звання заслуженого діяча мистецтв УРСР. Вони були першими в Україні, хто одержав цей вчений ступінь і звання.

Восени 1943 року він залишив столицю. Доля закинула його до Кенігсбергу. Федір Кричевський потрапив у лабети "Смершу". Через рік катувань він пішки перейшов через Польщу та добрався до Києва, де його ув'язнили. І випустили, але геть хворого.

Його позбавили наукового звання й титулу заслуженого діяча мистецтв. З'ясувалося, що Кричевському з дружиною ніде жити: квартира була зруйнована під час бомбардування, дача в Шишаках згоріла. Деякий час Кричевські мешкали у Володимира Бондаренка, однак спецслужби виселили Кричевських під контроль за межі Києва — у селище Ірпінь. Федір Кричевський помер за мольбертом від голоду 30 липня 1947 року в Ірпені.

(17 слайд) Вчитель. Нові обрії відкрила школа монументального живопису Михайла Бойчука (1882—1939), який започаткував напрям неовізантизм. Художник і його послідовники поєднали давні національні традиції (фрески, іконопис) із новітніми світовими досягненнями в галузі живопису. «Бойчукісти» прагнули реформувати мистецтво, називаючи себе «зодчими всесвіту», які творять великий національний стиль. Проте не судилося... У 1930-х роках майже всі їхні твори були знищені, а М. Бойчук, його учні, брат Тимофій і дружина Софія репресовані.

(18 слайд) Перегляд картини. Тимофій Бойчук. «Жінки біля яблуні».

VIII. Творче завдання. (19 слайд) Порівняйте композицію М. Бойчука «*Тайна вечерея*» із зарубіжними інтерпретаціями цього сюжету.

IX. Перегляд відео «Бойчукізм». (20 слайд)

Б О Й Ч У К І З М - одне з унікальних художніх явищ України, що було «репресоване» «Бойчукізм» — мистецька течія, що отримала назву завдяки імені майстра Михайла Бойчука, і стала знаковим явищем в українському мистецтві 1910—1930 років. За радянських часів бойчукісти належали до кола репресованих та заборонених художників, і лише після 1991 року вони почали повертатися до українців, у тому числі завдяки роботам, що зберігаються у фондах Національного художнього музею України.

Вчитель. Спадщина живописця європейського масштабу Миколи Глуценка (1901—1977) охоплює різні жанри: пейзажі, портрети, натюрморти. Під час навчання і тривалого життя за кордоном художник захоплювався імпресіоністичними та експресіоністичними пошуками. **(21 слайд)**

(22 слайд) Пейзажі, портрети та натюрморти в дусі постімпресіоністів писав представник української діаспори в Парижі Василь Хмельюк.

(23 слайд) Європейські традиції, насамперед естетика модернізму, значно вплинули на становлення львівської живописної школи, яку представляли Олекса Новаківський, Олена Кульчицька, Роман Сельський. У пейзажах рідної Гуцульщини яскраво виявилася імпресіоністична манера живопису Івана Труша, хоча він писав картини в різних жанрах. Художник дружив з І. Франком і створив більше десяти портретів письменника.

X. Творче завдання. (24 слайд)

Опишіть колорит натюрморту. Ознаки якого стилю ви відчули? Проведіть паралелі з картинами європейських представників цього стилю.

Перегляд картин. Олекса Новаківський «Автопортрет з дружиною», Олена Кульчицька «Автопортрет», Роман Сельський «Червона кімната», Іван Труш «Портрет Івана Франка».

(25 слайд) Після доби «розстріляного Відродження» панівною тенденцією в українському мистецтві став соціалістичний реалізм, який офіційно насаджували під гаслом «мистецтво має бути зрозумілим широким масам». Це призвело до заборони свободи творчості, припинення інновацій. Проте навіть у цих умовах найкращі українські художники прагнули відійти від прямолінійного копіювання життя і зверталися до народних джерел, символічних образів, виразної декоративності. Це — Олексій Шовкуненко, Тетяна Яблонська, Іван-Валентин Задорожний, Феодосій Гуменюк, а також провідні митці закарпатської школи Адальберт Ерделі, Йосип Бокшай, Федір Манайло, Володимир Микита.

Перегляд картини. (26 слайд) (Адальберт Ерделі. «Натюрморт з червоною чашкою та дзвіночками»).

XI. Творче завдання. (27 слайд) *Розкрийте особливості художньої мови митців на поданих прикладах* (Феодосій Гуменюк. «Моя Україна», Тетяна Яблонська. «Автопортрет в українському костюмі»). *Акцентуйте використання українських традицій.*

(28 слайд) Багатогранний живопис Віктора Зарецького (1925—1990) — станковий і монументальний — неможливо вписати у межі певного напрямку. Самобутність його живописної мови незаперечна.

(29 слайд) Стиль митця нерідко порівнюють із творчістю Г. Клімта, акцентуючи витончене орнаментальне декорування картин, шляхетні риси жінок на портретах, фантастичність золотих кольорів. Проте митець спирається на колористику й орнаментику українського народного мистецтва.

Порівняйте пейзажі й портрети В. Зарецького і Г. Клімта. Визначте спільні й оригінальні художні риси.

XII. Актуалізація набутих знань (рефлексія). (30 слайд)

- Дайте визначення, що означає термін «український авангард»?
- Творчість яких українських художників-авангардистів розглядали на уроці?
- Що цікавого ви запам'ятали з їхнього життя?
- Картина якого художника вам сподобалася?

(31 слайд) Назвіть, хто є автором картини «Інваліди»?

- а) Василь Хмелюк;
- б) Анатоль Петрицький;
- в) Михайло Бойчук.

(32 слайд) Оригінальні твори якого художника зберігаються в найпрестижніших музеях, і аукціонні ціни на них переступили мільйонну позначку?

- а) Миколи Глушенка;
- б) Казимира Малевича;
- в) В. Баранова-Росіне.

(33 слайд) Як називається картина Федора Кричевського, в якій автор висвітлює вічні теми: любов, надбання і втрата?

- а) «Жінки біля яблуні»;
- б) «Тайна вечерея»;
- в) триптих «Життя».

XIII. Домашнє завдання. (34 слайд) Підготувати повідомлення в групах про творчість Катерини Білокур та Марії Приймаченко.

Використані джерела: (35 слайд)

Підручник: Л.М. Масол, Мистецтво 10-11 кл.;

<https://uk.wikipedia.org> > wiki > Малевич Казимир Северинович

<https://uk.wikipedia.org> > wiki > Петрицький Анатолій Галактіонович

<https://uk.wikipedia.org> > wiki > Кричевський Федір Григорович

*Половець Діана Станіславівна,
учитель образотворчого мистецтва
Уманської ЗОШ №25 ім.В.І.Чуйкова
Уманської міської ради*

Тема уроку: Народне мистецтво: К. Білокур, М. Приймаченко

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Вміння вчитися: організовувати своє робоче місце, планувати свої дії, доводити роботу до кінця; орієнтуватися в часі та раціонально його використовувати; здійснювати самоконтроль і самооцінку.

Загальнокультурна компетентність: духовно-моральні основи життя людини; особливості національної і загальнолюдської культури в побутовій і культурно-дозвіллевій сфері;

Громадська компетентність: усвідомлення своєї належності до соціально-культурного середовища;

міжпредметна естетична компетентність: виявлення естетичного ставлення до мистецтва, спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної культури; оволодіння досягненнями національної культури; виявлення інтересу до духовних і моральних цінностей українського народу;

предметних компетентностей: познайомити учнів з народним станковим мистецтвом, особливостями композиції народної картини; виявлення естетичного ставлення до мистецтва, оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, вміння давати естетичну оцінку творам мистецтва, розвивати зв'язне мовлення; спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної культури; виховувати вміння цінувати красу, створену митцями; прагнення до особистої творчості.

Методи і прийоми, використовувані вчителем на уроці: коментар, бесіда, демонстрування наочності, організація процесу сприймання, пізнавальної, діяльності учнів, стимулювання творчої активності учнів, педагогічне спостереження, індивідуальне консультування, дослідницькі, інтерактивні методи.

Оснащення уроку:

1. Технічні засоби навчання.
2. Репродукції творів К.Білокур, М.Приймаченко.

Тип уроку: інтегрований.

Форма організації: інтегрований урок.

Терміни і поняття: *Живопис* – малярство, один з основних видів образотворчого мистецтва, що відтворює на площині предмети і явища реального світу з допомогою кольору.

Станковий живопис— рід живопису, твори якого мають самостійне значення і сприймаються незалежно від оточення. Буквально — живопис, створений на станку (мольберті).

Види мистецтв (предметів), що інтегруються на уроці: живопис, художня фотографія, музичне мистецтво, література.

ХІД УРОКУ

I. Організація уваги учнів

II. Актуалізація набутого навчального матеріалу учнями

Вправа «Асоціативний куш». У фокусі «Художники – авангардисти».

III. Мотивація навчальної діяльності

IV. Робота над темою уроку

Слово вчителя

Протягом тривалого часу мистецтвознавці не бажали звертати увагу на феномен примітивного жанру. Тільки в ХХ - на початку ХІХ ст. з'явився інтерес до цієї течії. Пов'язано це з тим, що в мистецтві відчувалася «втома» від процесів, які вже існували протягом кількох століть. Мистецтво чекало оновлення: художники почали звертатися до народної творчості культур, які ще не відчули впливу прогресу. Саме тому майже всі модерністи зазнали впливу африканського народного ремесла.

Примітивізмом захоплювались багато відомих майстрів, як-от Анрі Руссо та Пабло Пікассо. Останній вважав, що саме примітивізм робить мистецтво чесним і в своїх листах писав, що шкодує, що ніколи не зможе малювати, як дитина.

Катерина Білокур (1900 – 1961)

Катерина Білокур як художниця могла б органічно існувати зі своїми картинами у будь-яку епоху. Ніколи не ходила до школи, ніде не вчилася малярству. В загубленому серед левад селі Богданівці (нині Київська обл.) вона провела усе життя, свідомо витративши його на те, щоб її, сільську жінку-самоуку, просто визнали за художницю.

Живопис Білокур — «вишивка» олійними фарбами на полотні. Тло на майже всіх олійних полотнах Катерини Білокур — просте, виконане чистим кольором, найчастіше синім або блакитним. Здебільшого Катерина Білокур малювала квіти. Кожна квіточка, гілочка, ягідка в рослинному світі художниці любовно, ретельно виписані, виділені, обведені світлим обідком. У рослинних композиціях селянської художниці немає єдиного джерела світла; різні елементи освітлені неоднаково і кожний має так би мовити свою точку зору. У рослинному світі Катерини Білокур кожна деталь добре диференційована, виписані навіть прожилки пелюсток, і, враховуючи численність об'єктів — квітів, овочів, фруктів — дивно, що композиція в цілому не розпадається, а тримається дуже добре, картина залишає враження завершеного, замкнутого в собі світу. До того ж, жодна деталь не губиться, а виграє, демонструючи себе. На багатьох її полотнах квіти випромінюють світло.

На Міжнародній виставці в Парижі (1954 р.) було виставлено три картини Катерини Білокур. Саме там їх побачив Пабло Пікассо. Вражений, він сказав: «Якби ми мали художницю такого рівня майстерності, то змусили б заговорити про неї цілий світ!»

«Натюрморт. Кавун. Морква. Квіти»

«Садові квіти»

Творчість Катерини Білокур можна розглядати у різних ракурсах. Хтось побачить у її картинах буянню природи, квітів і трав, колосальну енергію, гімн життю, невідомої краси реалістичні пейзажі і натюрморти, велич буденності, натомість іншим імпонуватиме позаемпіричний, духовний досвід художниці. Зрештою, кожен віднайде у картинах Катерини Василівни щось своє, рідне і водночас незнане, те, що апелює до підсвідомості, найпотаємніших порухів душі та ментальних кодів українського мистецтва.

Марія Приймаченко (1908 – 1997)

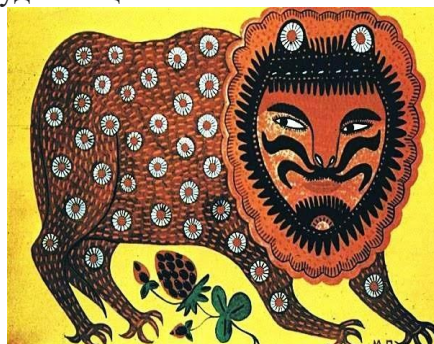
Марія Оксентіївна дивовижно об'єднала у своїй творчості малюнок і живопис. Це – і живописна графіка, і графічний живопис водночас. За типологією роботи Приймаченко можна умовно поділити на сюжетні (фігурні), знакові, ритміко-орнаментальні. Приймаченко

постійно вчиться у рідної поліської природи. Але зв'язки її творчості з гіллям генеалогічного дерева найстародавнішого мистецтва незаперечні. Звернімо, наприклад, увагу на своєрідну сітку на головах мальованих нею коней. “Двочастинне” зображення звірів з визначеною межею голови і тулуба, до якого нерідко вдається художниця, сягає часів палеоліту. У її картинах знаходять втілення ще язичницькі образи фантастичних чудовиськ і птахів. Приймаченко ніби синтезує досвід багатьох поколінь народних майстрів. Джерела її творчості і в повсюдно вживаних в Україні настінних хатніх розписах – одному із найстародавніших жанрів світового декоративного мистецтва.

Твори Марії Приймаченко свідчать про те, що за ними стоїть велика, різноманітна школа народного мистецтва, багатовікова культура народу. Це ніби згусток емоційних вражень і від казок, і від легенд, і від самого життя. Також майстриня володіє бездоганим відчуттям ритму, її форми завжди добре узгоджені одна з одною. І водночас вони не статичні, а якісь особливо рухливі: рослини, навіть пелюстки квітів подані у взаємодії.

Всі елементи утворюють своєрідний ансамбль зі своїм ритмом і формами. В усіх роботах Приймаченко наявний оцей незмінний, спокійний, без кінця і краю орнаментальний рух.

Приймаченківська «звірина серія» — явище унікальне і не має аналогів ні у вітчизняному, ні у світовому мистецтві. Сюжетні твори Приймаченко — при усій їхній самотності — мають деяку спільність з народними картинками. А ось фантастичні звірі — це витвір уяви художниці.

«Звір гуляє»

«Квіти та папуги»

Словникова робота

Народне мистецтво України — це пласт української культури, пов'язаний з відтворенням світосприйняття українського народу, його психології, етичних настанов і естетичних прагнень, що охоплює всі види народної творчості, традиційно притаманні Україні: музику, танці, пісні, фольклор, декоративно-ужиткове мистецтво, що розвиваються, як єдиний комплекс, і органічно входять у життя народу протягом усієї його історії.

Примітивізм – характеризується спрощеними «примітивними» формами творчості.

Робота з таблицею

Художник	Назва картини, короткий опис

V. Закріплення нових знань

- Яке враження на вас справили квіти Катерини Білокур?
- Чим вразили вас звірі Марії Приймаченко?
- Які твори, розглянуті на уроці, вам сподобались найбільше? Чому?

VI. Підсумок уроку

- Чи досягли ви того, чого очікували?

VII. Домашнє завдання

Підготувати міні-розповідь про творчість Катерини Білокур або Марії Приймаченко на вибір.

*Беляєва Світлана Вікторівна,
учитель предметів мистецької освітньої галузі
Лисянської загальноосвітньої школи I-III ступенів
№2 Лисянської районної ради*

Мистецтво європейського культурного регіону. Художня спадщина України

7.3 Тема: Живопис, графіка.(1 слайд)

Тема уроку: Народне мистецтво. Живопис сучасності (2 слайд)

Мета уроку: (3слайд) формування ключових компетентностей:

- загальнокультурна компетентність: виховувати естетичний смак до народного мистецтва, живопису сучасності України;

- предметні компетентності:

- ознайомити учнів з українськими майстрами народного мистецтва, живописом сучасності та їхніми творами;

- розвивати зацікавленість учнів живописом та творчістю художників;

- виховувати повагу до українського живопису та творчості художників;

- міжпредметна компетентність: історія, образотворче мистецтво.

Обладнання: проектор, комп'ютер, презентація.

Форма організації: виконання творчої роботи – у групах.

Терміни і поняття: асамбляж, інсталяція, перформанс.

Тип уроку: комбінований урок.

Структура уроку

I. Організаційний момент. Створення сприятливої атмосфери.

II. Актуалізація опорних знань. Технологія «Мозковий штурм».

III. Мотивація навчальної діяльності.

IV. Викладення нового навчального матеріалу.

V. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Катерини Білокур».

VI. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Марії Приймаченко».

VII. Виступ учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Івана Марчука».

VIII. Перегляд картин Івана Марчука.

IX. Мистецька скарбничка.

X. Актуалізація набутих знань. Рефлексія.

XI. Домашнє завдання.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Створення сприятливої атмосфери.

II. Актуалізація опорних знань. Технологія «Мозковий штурм». (4 слайд)

• Що означає термін «український авангардизм»?

• Коли він виник?

• Назвіть українських художників-авангардистів.

• Які картини вам запам'яталися?

• Що цікавого ви запам'ятали з творчості художників-авангардистів?

III. Мотивація навчальної діяльності.

Український народ знаменитий своїми піснями, а також творами народних художніх майстрів. Про справжній твір народного мистецтва говорять: «Зроблено з душею». У народі звать душею саму суть, зміст художнього образу. Народні майстри – тонкі й чуйні художники, а ще вони - мудрі філософи, які вкладають у свої твори глибокий зміст. Уся їхня праця, усі помисли – на щастя, на радість людям. Хіба може бути мета краща і ближча?

IV. Викладення нового навчального матеріалу. (5 слайд)

Вчитель. Поряд із професійним (академічним) живописом розвивається народне мистецтво, представлене блискучою плеядою талановитих майстрів. Вражає неповторністю стиль живопису видатної народної художниці Катерини Білокур (1900—1961). Розмаїття форм і кольорів у її квіткових композиціях заворює своєю гармонією і майже неземною красою.

(6 слайд) Перегляд картини Катерини Білокур. «Квіти за тином»

V. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Катерини Білокур». (7 слайд)

Білокур Катерина Василівна (1900 – 1961) — українська художниця, майстриня народного декоративного живопису, представниця «наївного мистецтва». Входить до переліку найвідоміших жінок давньої та сучасної України.

Народилася 24 листопада (7 грудня) 1900 року. Батько, Василь Йосипович Білокур, був заможною людиною, мав 2,5 десятин орної землі, тримав худобу. Крім Каті у сім'ї були два сини — Григорій та Павло.

У віці 6—7 років Катя навчилася читати. На сімейній раді було вирішено не віддавати дівчину до школи, щоб зекономити на одязі та взутті. Малювати почала з ранніх років, однак батьки не схвалювали це заняття і забороняли ним займатися.

Про свої перші кроки у мистецтві художниця згадувала:

Украла у матері кусочок білого полотна та взяла вуглину... І я намалюю з одного боку полотна що-небудь, надивлюсь-намилуюсь, переверну на другий бік – і там те саме. А тоді виперу той кусочок полотна – і знов малюю... А одного разу... намалювала не краєвид, а якихось видуманих птиць... Мені було радісно на душі від того, що я таке зуміла видумати! І дивилась на той малюнок, і сміялась, як божевільна... От мене на цьому вчинку і поймали батько та мати. Малюнок мій зірвали і кинули в піч... «Що ти, скажеш, робиш? Та, не дай Бог, чужі люди тебе побачать на такому вчинку? То тебе ж тоді ніякий біс і сватати не буде!..» Але куди я не йду, що я не роблю, а те, що я надумала малювати, – слідом за мною... Обідно мені на природу, що так жорстоко зі мною обійшлася, наділивши мене такою великою любов'ю до того святого малювання, а тоді відібрала всі можливості, щоб я творила тую чудову працю во всю шир мого таланту!

Катерина продовжувала малювати потайки від рідних, використовуючи для цього полотно та вугіль. Малювала декорації для драмгуртка, створеного сусідом і родичем Білокурів — Микитою Тонконогом. Пізніше Катерина також грала на сцені цього театру.

У 1922–1923 рр. Катерина дізналася про Миргородський технікум художньої кераміки. Вона вирушає до Миргорода, маючи при собі два малюнки: «копія з якоїсь картинки» і начерк дідівської хати з натури, виконаних уже не на полотніні, а на спеціально для цього придбаному папері.

У технікум Катерину не приймають через відсутність документа про закінчення семирічки. Вражена відмовою, вона повернулася додому пішки.

1928 року дізналася про набір студентів у [Київський театральний технікум](#) і вирішує спробувати свої сили. Але ситуація повторюється: їй знову відмовляють з тієї ж причини.

Восени 1934 року робить спробу втопитися в річці [Чумгак](#), внаслідок чого застуджує ноги. Після цієї спроби батько з прокльонами згоджується на заняття доньки малюванням.

Після закінчення війни сім'я Білокурів стає колгоспниками. 1948 р. помирає батько Василь Білокур. Катерина якийсь час живе з хворою матір'ю, а згодом до них переїжджає брат Григорій із дружиною та 5 дітьми. У сім'ї починаються численні сварки.

Навесні 1961 року до болю в ногах додається сильний біль у [шлунку](#). Домашні лікувальні засоби не допомагають, а в богданівській аптеці немає необхідних ліків.

На початку [червня 1961](#) року помирає мати художниці. Того ж року Катерину Білокур відвозять до Яготинської районної [лікарні](#). [10 червня](#) їй роблять [операцію](#), яка нічим не допомагає. У той же день художниця помирає.

Вчитель. «Геніальною українкою» назвав Пабло Пікассо Марію Приймаченко (1909—1997), вражений її фантастичними мальовничими образами. З-поміж них більшість оптимістичні («Свято», «Весілля»), є і драматичні («Загроза війни»).

(8 слайд) VI. Виступи учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Марії Приймаченко».

Марія Приймаченко – народна художниця України, лауреат Державної премії України ім. Т.Г. Шевченка, вона своєю творчістю відкрила оригінальну сторінку самобутнього мистецтва світової культури.

Народилася Марія Оксентіївна 1908 року в селі Болотня на Київщині в сім'ї мистецьки обдарованих людей. Її батько був бондарем, займався теслярством і різьбленням по дереву, майстрував дворові огорожі у вигляді давньослов'янських зображень.

Мати була визною майстринею з вишивання. Від неї і перейняла художниця вміння створювати той чарівний, характерний для українських майстринь орнамент, в якому, говорячи словами Гоголя "птахи виходять схожими на квіти, а квіти – на птахів". Бабуся фарбувала і розписувала писанки.

У дитинстві Марія Приймаченко занедужала важкою хворобою – поліомієліт, вірусне захворювання, що супроводжує ураженням нервової системи та призводить до паралічів. Сталося лихо, коли дівчинці було 6-7 років.

Марія Приймаченко так висловиться про початок своєї творчої діяльності: "Починалося все це так. Якось біля хати, над річкою на заквітчаному лузі пасла я гусей. На піску малювала всякі квіти, побачені мною. А потім помітила синюватий глей. Набрала його в пелену і розмалювала нашу хату...". Було їй тоді 8 років. Сусідам припало до душі таке оформлення оселі, отож мала вона чимало замовників.

У 1935 року, талановиту дівчину помітила київська художниця Тетяна Флеру, коли збирала взірці для виставки народного мистецтва. Завдяки діяльності і старанню Тетяни Флеру наступного 1936 року Марію Приймаченко запросили до експериментальних майстерень при Київському державному музеї.

У 1937 році птахи і звірі Примаченко вражали навіть відвідувачів Першої міжнародної виставки у Парижі. На ній Приймаченко отримала золоту медаль. Захоплюються її творамит відомі світові митці. Пабло Пікассо називав її твори "Прекрасними роботами геніальної жінки". Марк Шагал так захопився творчістю Марії Приймаченко, що аж сам почав малювати дивних істот, що дуже схожі на звірів нашої геніальної художниці. Повернулася додому званою художницею, щасливою, жінкою.

Свою другу половинку, лейтенанта Василя Маринчука, який теж був родом з Болотні, рідного села Марії, вона зустріла в Києві. Щастя завжди було поряд. Невдовзі після того, як Марія повернулася додому в Болотню, почалася війна. Марія під своїм серцем уже виношувала сина, який народився у грудні 1941 року. Марія дала йому ім'я Федір.

Друга світова війна позбавила Марію Примаченко чоловіка: він так і не побачив свого сина, а вона до кінця днів берегла йому вірність.

Малювала купленими пензликами, але часто робила їх власноруч із котячої шерсті. Марії Приймаченко присвоєно звання лауреата Державної премії України ім. Т.Г. Шевченка у 1966 році. А у 1970 р. одержала звання заслуженого діяча мистецтв УРСР. Була також нагороджена орденом "Знак пошани". У 1998 Марії Приймаченко було присвоєно титул народної художниці.

Померла геніальна художниця 18 серпня 1997 року в Києві. Похована в с.Болотня.

Художниця майже не виїжджала з рідного села, а до неї часто приїздили шанувальники її таланту. Серед них були письменники: М.Бажан, П.Тичина, А.Корнійчук, М.Стельмах, М.Вінграновський, художники: Н.Глущенко, Т.Яблонська, Г.Кальченко, співак Д.Гнатюк, режисер С.Параджанов. Можливо це справжнє диво, але особистість Марії Приймаченко, простої селянки і водночас талановитої художниці, та її мистецтво притягували до себе багатьох видатних особистостей. Марія Приймаченко намалювала

понад 800 картин, 650 з них зберігається в Київському музеї українського народного декоративного мистецтва.

(9 слайд) *Яка композиція (Марія Приймаченко. «Звір гуляє», Марфа Тимченко. «Засвіт встали козаченьки...») народних майстрів живопису вам найбільше сподобалася? Опишіть свої враження. Поясніть, у чому полягає її виразність.*

(10 слайд) В умовах незалежності, свободи творчості митці підхопили рух українського авангарду і продовжили його розвиток. Творчі пошуки художників епохи постмодернізму не вкладаються в межі єдиного стилю чи напрямку. В реалістичній манері продовжують працювати митці старшого покоління. Абстрактні композиції створюють Тіберій Сільваші, Олексій Животков, Олег Тістол, Олександр Дубовик. Утім, для творчості більшості митців характерне поєднання найрізноманітніших методів художнього самовияву.

Перегляд картин (слайди 11, 12, 13, 14)

(15 слайд) Очолює рейтинг найуспішніших сучасних українських художників Анатолій Криволап — неперевершений «маестро кольору», як його називають. Робота митця «Кінь. Вечір» на аукціоні була продана за 186 тисяч доларів.

(16 слайд) Всесвітнє визнання здобув Іван Марчук, доробок якого налічує близько 5000 творів. Художник виробив метод, який назвав пльонтанізм: зображення ніби сплетені з безмежної кількості чудернацьких ниток. І. Марчук потрапив до рейтингу «Сто геніїв сучасності», який уклала британська газета The Daily Telegraph.

VII. (17 слайд) Виступ учнів із доповідями, підготовленими у групах «Знавці творчості Івана Марчука».

Іван Марчук народився 12 травня 1936 року - український живописець, народний художник України, лауреат Національної премії України ім. Шевченка. 2007 року він потрапив до рейтингу 100 геніїв сучасності, який уклала британська газета The Daily Telegraph.

Він народився на Тернопільщині в родині відомого на всю округу ткача.

Після закінчення семирічної школи вступив до Львівського училища прикладного мистецтва імені Івана Труша на відділ декоративного розпису. Після служби в армії продовжував навчання на відділі кераміки Львівського інституту прикладного мистецтва, який закінчив 1965 року.

У 1965–1968 роках – працював у Інституті надтвердих матеріалів НАН України. У 1968–1984 роках – працював на Київському комбінаті монументально-декоративного мистецтва.

З 1984 року – на творчій роботі.

У 1989–2001 роках жив в Австралії, Канаді й США. У 1990 році Марчук відвідав Україну. Тоді відбулася його перша офіційна виставка у Києві – у Державному художньо-му музеї українського образотворчого мистецтва (нині – Національний художній музей України). Нині художник живе та працює в Києві.

Доробок митця налічує близько 5000 творів. Провів понад 120 персональних і близько 50 колективних виставок.

До 1988 року Спілка художників офіційно не визнавала творчість Івана Марчука, хоча він мав понад 15 експозицій у різних містах колишнього СРСР (перші виставки 1979 і 1980 років у Москві). І лише 1988 року його прийняли в члени Спілки художників України.

Марчук є засновником нових стилів у мистецтві, зокрема «пльонтанізму» (таку назву митець жартома дав своєму стилю – від слів «плести», «пльонтати»: картини ніби створені з клубочків чудернацьких ниток). Авторська техніка передачі зображення – нанесення фарби тонкими кольоровими лініями, їх переплетення під різними кутами, чим досягається ефект об'ємності й світіння.

Сьогодні його картини вражають мистецтвознавців Європи, Америки, Австралії, йому пропонують виставлятися в найкращих залах світу, і це все на противагу минулому гонінню та переслідуванню в Україні. Картини Івана Марчука зберігаються в багатьох колекціях.

VIII. Перегляд картин Івана Марчука. (18 слайд)

(19 слайд) Проаналізуйте мову представлених картин. Фігуративний чи абстрактний живопис вам більше до вподоби?

(20 слайд) На сучасному етапі відбувається інтенсивний пошук нових форм мистецтва, які виходять за межі традиційної картини. Звичними вже стали асамбляж, інсталяція, перформанс. Образотворче мистецтво ніби прагне злитися з іншими видами художньої творчості, насамперед музикою і театром. Комп'ютерна графіка впевнено проникає майже в усі сфери діяльності: рекламу, дизайн, промисловість, кінематографію.

IX. Мистецька скарбничка (21 слайд)

Асамбляж — техніка візуального мистецтва, споріднена колажу; введення у твір мистецтва тривимірних нехудожніх матеріалів, буденних предметів.

Інсталяція — вид творчості, в якому окремі елементи розташовують усередині простору й утворюють єдине ціле з часто театралізованою обстановкою залу.

Перформанс (від англ. *performance* — вистава) — одна з форм акціоністського мистецтва, де твором вважають дії автора, за якими спостерігають глядачі

X. Актуалізація набутих знань. Рефлексія. (22 слайд)

- * Яке мистецтво розвивається поряд із професійним (академічним) живописом?
- * З творчістю яких народних майстрів ми ознайомилися на уроці?
- * Що вам запам'яталося з їхнього життя?
- * Які картини вам сподобалися? Чим саме?
- * Яку картину було продано на аукціоні за 186 тисяч доларів.

(23 слайд) «Геніальною українкою» Пабло Пікассо назвав:

- а) Марію Приймаченко;
- б) Катерину Білокур;
- в) Марфу Тимченко.

(24 слайд) Марія Приймаченко намалювала понад:

- а) 680 картин;
- б) 800 картин;
- в) 970 картин.

(25 слайд) До рейтингу «Сто геніїв сучасності» потрапив:

- а) Анатолій Криволап;
- б) Тіберій Сільваші;
- в) Іван Марчук.

XI. Домашнє завдання. (25 слайд)

Підготувати повідомлення про комп'ютерну графіку, її застосування.

(26 слайд) Використані джерела:

Підручник: Л.М. Масол, Мистецтво 10-11 кл.;

<https://uk.wikipedia.org> > wiki > Марчук Іван Степанович

<https://artslooker.com> > 10-naydorozhchikh-kartin-anatoliya-krivolayaki

<https://naurok.com.ua> > Бібліотека > Образотворче мистецтво

<https://uk.wikipedia.org> > wiki > Білокур Катерина Василівна

*Смульська І. С.,
учитель музичного мистецтва
НВК «Уманська міська гімназія -
школа естетичного виховання»
Уманської міської ради*

**Тема уроку. Український музичний фольклор: жанри, цикли пісень і танців.
Народні інструменти.**

Мета. *Ключові компетентності:* формувати вміння вчитися, соціальні, загальнокультурні, міжпредметні естетичні компетентності.

Предметні компетенції: закріпити знання про український музичний фольклор, ознайомити з особливостями жанрів, циклами пісень, пригадати українські народні інструменти, розглянути різновиди струнних, духових та ударних інструментів та особливість їх звучання; навчити розрізняти на слух ритмічні особливості танцювальних композицій, порівняти різновиди українських народних танців;

розвивати в учнів вміння уважно слухати та впізнавати українські народні пісні і танці, висловлювати власну думку, розвивати вміння виразно виконувати пісні під супровід інструмента і фонограми, вокально-хорові навички;

виховувати співочу культуру під час виконання пісні; вміння уважно слухати музичні твори; формувати інтерес до української культури.

Тип уроку: комбінований.

Музичний матеріал: щедрівка «Добрий вечір тобі, пане господарю», веснянка «Ой виходьте дівчата», «Ой на Івана та й на Купала». «Над річкою бережком», «Ой на горі та жінці жнуть», «Засвіт встали козаченьки», «Їхав козак за Дунай» (слухання); «Дума про Марусю Богуславку», запорізький марш, коломийка, гопак, кривий танець, (відео-перегляд).

Наочні посібники: мультимедійна презентація.

Обладнання: музичний інструмент, мультимедійний проектор.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

Музичне привітання. Перевірка присутніх.

Добрий день вам, діти,

Я вітаю вас.

Добрий день, учителю,

Здрастуй, любий клас!

II. Мотивація навчальної діяльності.

Слово вчителя:

Що таке музика? Як вона виникла? Для чого вона існує? Над цим питання люди замислювалися з давніх-давен.

Технологія «Інтере'ю»

III. Оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів уроку.

— На цьому уроці ми маємо з вами пригадати український музичний фольклор, ознайомитися з його особливостями та народними інструментами.

IV. Актуалізація опорних знань:

Слово вчителя:

Заглибимося в далеке минуле і поміркуємо, як виник цей вид мистецтва. Можливо, музика народилася від співу пташок або дзюрчання струмка, а може, від ритмічної праці людини, магічних обрядів, або від слова, мелодійної мови людини?

Метод «Асоціативний кущ»

Це було дуже давно, і ми можемо лише припустити, як жила тоді первісна людина. Цікаво, що наштовхнуло її на винахід музичних інструментів?

V. Подача нового матеріалу:

1. Відомості про народні інструменти.

Слово вчителя:

Першим у світі музичним інструментом була сама людина, в якій є голос, який може видавати милозвучні звуки різної висоти. А для того, щоб мелодія звучала ритмічно, людина то плескала в долоні, то розмірено притупувала. Пізніше люди почали вистукувати ритм палицями, камінцями. Звук був дзвінкий і гучний. Саме так, ймовірно, виникли перші музичні інструменти. Вони були дуже різні. Як же виникли духові інструменти? Випадково зазвучало від подуву вітру порожнє стебло очерету. Людина помітила це і навчилася робити інструменти, звук яких утворюється від вдунання повітря в трубку. Духові інструменти також почали створювати із кісток тварин, у яких просвердлювали отвори.

До найдавніших пам'яток музичного мистецтва належать духові інструменти з рогів тварин, дудочки з пташиних кісток, що нагадують флейту Пана, металеві бубонці й брязкальця, а також своєрідні тризубці з пташками-дзвіночками, які використовували під час обрядів. На фресках, скіфських коштовностях, монетах і вазах з античних міст Північного Причорномор'я трапляються зображення музикантів.

На фресках Софійського собору збереглися зображення виконавця на гудку — інструменті, схожому на скрипку. Також там можна побачити цілий ансамбль музикантів, які грають на флейті, сурмах, струнних інструментах, подібних до лютні та ліри, металевих тарілках, дзвонах, парних барабанчиках, а також, можливо, на пневмонічному органі.

Перші музичні інструменти звичайно були дуже простими, примітивними. Але їх виникнення стало величезним кроком у розвитку як самої людини, так і музичного мистецтва взагалі.

У походах князів супроводжувала так звана ратна музика, урочиста або весела. Вона лунала під час святкових трапез і розваг. У військових оркестрах і побуті використовували духові та ударні інструменти: труби, роги, волинки (жалейки), окарини, кувички; бубни, тарілки, накри (подвійні барабани типу литавр). Особливо шанували на Русі музику дзвонів, що колоритним перегуком супроводжувала християнські свята, а також збирала народ на віче.

Пізніше набули поширення багато інших інструментів: на західноукраїнських землях — цимбали, у східній і центральній Україні — басоля і козобас (нагадує віолончель і контрабас). Побутували такі самобутні інструменти, як решето, бугай, тулумбас, зокрема шумові — підкова, деркач, рубель, качалка, затула. З-поміж духових, окрім сопілки, відома коза (дуда), споріднена з європейською волинкою.

З давніх-давен в Україні традиційні ансамблі народних інструментів — «троїсті музики» — супроводжували весілля, свята, обряди.

Безіменні народні співці передавали з покоління в покоління своє мистецтво, яке виховувало в народі патріотизм, почуття національної гордості, високу духовність.

2. Відомості про український музичний фольклор. Цикли пісень.

Мозковий штурм:

- Чому пісню називають душею народу? Що таке фольклор?
- Що таке народна музика і як вона відрізняється від авторської?
- Які види народних пісень ви пам'ятаєте?
- Які пісні належать до календарно-обрядових?

Неможливо перелічити всі різновиди української народної пісні, бо вони невичерпні, як і життя народу.

Словничок

Історичні джерела свідчать, що наші предки, східні слов'яни, мали багатожанровий фольклор, грали на різноманітних музичних інструментах. Архаїчні пісні, хороводи, ігри склалися в календарно-обрядові та родинно-обрядові цикли.

За козацько-гетьманської доби, під час національно-визвольної боротьби, розквітло мистецтво кобзарів, виникли думи.

Технологія «Інтерв'ю»

Які ви знаєте українські думи? Наведіть приклади творів, які вивчали на уроках історії, літератури. Хто виконує думи? Якій тематиці вони присвячені?

Головна тематика цих творів — відображення сторінок української історії, непересічних подій нашої славної минувшини, моральні аспекти. Думи вирізняються своєрідністю художньої мови. У текстах уживають метафори, порівняння, образи-символи. Речитативна мелодія завжди підпорядковується тексту. Композиція дум складається із заспіву «заплачки», циклу «уступів» і завершення «славнослов'я»

3. Відео-перегляд «Дума про Марусю Богуславку».

Окрім дум, героїчні сторінки боротьби українського народу за незалежність упродовж козацько-гетьманської доби опоетизовували історичні пісні, в яких є образи реальних осіб — гетьманів, козацьких ватажків, народних месників. На відміну від дум історичним пісням притаманні маршові ритми, чітка куплетно-варіаційна форма, виконання хором без супроводу. Наприклад, «Ой на горі та жінці жнуть» — у ній згадуються гетьмани П. Дорошенко та П. Сагайдачний. Завдяки епічному фольклору слава про козацькі походи, хоробрість і мужність українських захисників поширювалася й за межами рідної землі. Пригадаємо знамениту картину «Козак Мамай» — він завжди із шаблею, люлькою і... кобзою. Тобто — завжди з піснею! Авторство деяких пісень, зокрема «Засвіт встали козаченьки», ймовірно, належить напівлегендарній співачці-полтавчанці Марусі Чурай.

Соціально-побутові пісні — козацькі, чумацькі, бурлацькі, наймитські тощо — відображали соціальну нерівність, професійну діяльність українців. Вони зазвичай сумні, пронизані щемливими мотивами туги за родиною або, навпаки, — сповнені передчуттям радості зустрічі з рідною домівкою, наприклад «Над річкою бережком».

Родинно-побутові пісні можна умовно поділити на такі жанрові різновиди, як ліричні, жартівливі (гумористичні, сатиричні), танцювальні. Завдяки красі й виразності мелодій українська пісенна лірика здобула славу в усьому світі.

Бліц-гра «Мистецтвознавець».

Розподіліться на групи за інтересами пошукової діяльності. Презентуйте по черзі укр. нар. пісні від групи.

4. Відомості про танці.

Жартівливі пісні й танці (метелиця, гопак, козачок, коломийка, аркан, шевчик тощо) відображають таку рису української ментальності, як оптимізм світосприйняття.

Найвідомішим українським танцем вважається **гопак** (від вигуку «гоп», який звучав під час виконання). Цей веселий запальний танок — своєрідне змагання між танцюристами у виконанні складних рухів. **Козачок** — веселий рухливий парний танець, що виник у середовищі козаків. Виконавці також ніби змагаються між собою в танцювальній

майстерності.

- З чим пов'язані назви українських танців?

Зірка та кривий танець — з формою виконання; **козак і чумак** — з виконавцями; **бондар, коваль, шевчик** — із професією; **гуцулки й коломийки** — з місцевістю їх побутування.

5. Відео-перегляд танців.

Аналіз побаченого

VI. Підбиття підсумків (рефлексія) уроку:

Технологія «Інтерв'ю»

- *Яке враження справило на вас урочок?*
- *Чи відкрив він для вас щось нове?*
- *Коли виникли на Землі музичні інструменти?*
- *Хто такі «троїсті музики»?*
- *Яку роль відігравали українські танці в житті народу?*
- *Які цикли пісень ви запам'ятали?*
- *Чи має танець чарівну силу?*
- *Які висновки ви можете зробити для себе?*

VII. Домашнє завдання:

Вчитель об'єднує учнів за інтересами для пошукової діяльності:

1 група – відшукати й записати прислів'я та приказки про народну пісню;

2 група – дібрати казки та легенди про народні пісні;

3 група – записати 2-3 календарно-обрядові пісні зимового циклу з уст ваших рідних.

Мистецький проект. (Коллективна робота). «І прадіди в струнах бандури живуть...» (про кобзарство в Україні). Дізнайтеся, які знані бандуристи є у вашому краї. Зробіть записи або запросіть когось із них виступити у вашій школі.

VIII. Оцінювання музично-творчої діяльності учнів на уроці.

Смульська І. С.,

*учитель музичного мистецтва
НВК «Уманська міська гімназія -
школа естетичного виховання»
Уманської міської ради*

Тема уроку. Партесна музика у братських школах. Хорові концерти А.Веделя, М. Березовського, Д. Бортнянського.

Мета. *Ключові компетентності:* формувати вміння вчитися, соціальні, загальнокультурні, міжпредметні естетичні компетентності.

Предметні компетенції: закріпити знання учнів про український музичний фольклор, жанри, цикли пісень, різновиди танців та українських народних інструментів, ознайомити з партесною музикою у братських школах, дослідити, як формувалася хорова музика, ознайомити з композиторами того часу, зокрема Веделем, Березовським, Бортнянським, та особливістю звучання їхніх хорових концертів; навчити розрізняти на слух духовну музику;

розвивати вміння виразно виконувати пісні під супровід інструмента і фонограми, вокально-хорові навички; розвивати в учнів вміння уважно слухати духовну музику, висловлювати власну думку;

виховувати співочу культуру під час виконання пісні; вміння уважно слухати музичні твори; формувати інтерес до духовної музики.

Тип уроку: комбінований.

Музичний матеріал: А. Ведель. Херувимська. Д. Бортнянський. Іже Херувим №7, М. Березовський. «Не отвержи мене во время старости» (слухання);

Наочні посібники: мультимедійна презентація.

Обладнання: музичний інструмент, мультимедійний проектор.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

Музичне привітання. Перевірка присутніх.

II. Мотивація навчальної діяльності.

10 питань для перевірки знань:

1. Що таке фольклор ?
2. Назвіть цикли народних пісень.
3. Хто такі «троїсті музики»?
4. Коли виникли на Землі музичні інструменти?
5. Яку роль відігравали українські танці в житті народу?
6. Хорова музика — це
7. Як зароджувалося хорове мистецтво?
8. Хор — це
9. Який буває хор?
10. Хто управляє хором?

III. Оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів уроку.

— На цьому уроці ми маємо з вами поговорити про духовну музику, ознайомитися з партесним співом та композиторами тієї епохи, з'ясувати, що являли собою братські школи.

IV. Актуалізація опорних знань:

Слово вчителя:

Подивіться на ці величні споруди. Що нагадують вам їх образи?

Духовна музика – це.....

Упродовж багатьох століть роль центру музичного професіоналізму відігравала церква. Дзвіниця собору перетворилася на гігантський музичний інструмент, який чуло все місто. На початковому етапі сформувався одноголосний церковний спів, згодом виникло багатоголосся, певний час вони співіснували. Головна відмінність східного (православного) християнського музичного ритуалу від західного (католицького) полягає у використанні виключно хорового співу а капела.

V. Подача нового матеріалу:

1. Відомості про партесну музику у братських школах.

Музичний словник

Унісон – одноголосний спів.

Багатоголосся — гармонічний склад музики, оснований на поєднанні кількох голосів.

Партесний спів (з лат. *Partes* — «частини», «партії», «голоси») — вид церковного багатоголосного хорового співу, який на початку 17 ст. замінив одноголосний знаменний спів.

Поступово хорова музика, де панував унісонний знаменний розспів, чітко розмежувалася на чотири голоси: бас, тенор, альт, дискант. Виник партесний спів, який фіксували вже не знаками-крюками, а новим «київським» лінійним письмом із квадратними нотами.

Кількість голосів (партій) коливалась від 3 до 12, в окремих випадках досягала 48. Кожна партія виконувалась невеликою кількістю співаків, здебільшого по 1-2 на партію. Тому партесний спів слід віднести скоріше до ансамблевого, ніж до хорового. Виконавцями

партесної музики були хлопчики, яких спеціально навчали, та дорослі професійні співці. Залучення жіночих голосів до виконання не практикувалось.

Найхарактерніший жанр партесної музики — партесний концерт. На основі партесного концерту в другій половині 18 століття сформувався жанр хорового духовного концерту, який і витіснив партесний спів із вжитку.

Партесну музику опановували у братських школах (Київ, Львів, Острог, Луцьк). Узагальненням цієї практики стала «Грамматика мусікійська» (1675) Миколи Дилецького (1630—1690), яка вміщує правила композиції, вправи з хорового співу і диригування, поради щодо навчання музики, розвитку слуху, голосу.

Словничок

Братські школи — навчальні заклади в Україні у 16—18 ст., які організовувалися при братствах — громадських організаціях православних міщан з метою зміцнювати православ'я і чинити опір денаціоналізаційним впливам латинських (єзуїтських) і протестантських шкіл.

Першу школу заснувало Успенське братство у Львові 1586 р. За її зразком постало чимало у різних містах України: в Перемишлі (1592 р.), Галичі, Рогатині, Стрию, Миколаєві, Ярославі, Холмі, Красноставі, Замості (1606 р.), Любліні, Більському, Бересті, Володаві, Пінську, Києві (1615 р.), Вінниці, Немирові, Кам'янці-Подільському, Меджибожі, Луцьку (1620 р.), Володимирі-Волинському, Дубно, Крем'янці, а також в Білорусі. В I-й пол. 17 ст. створені були у деяких селах. Найважливішими серед Б. Ш. були Львівська і Київська.

Притаманні риси:

- *демократичність*. У школі мали право навчатися діти різних станів населення, статут школи зобов'язував учителя ставитись до всіх учнів однаково. Для сиріт та дітей з інших міст братства відкривали гуртожитки (бурси);

- *введення елементів класно-урочної системи навчання*. В елементарних братських школах учнів поділяли на три групи залежно від набутих знань, умінь, навичок, а з XVII ст. у братських школах підвищеного типу встановилася класна система занять. Навчальний рік розпочинався з 1 вересня, було введено канікули, екзамени тощо;

- *налагоджений тісний зв'язок з батьками чи родичами учнів*. Між батьками і школою укладалася письмова угода, де обумовлювались обов'язки сторін з виховання і навчання дітей;

- *чітка організація навчання: заборонялись пропуски занять, запізнення, існувала налагоджена система чергових*;

- *грунтовність освіти, яка не поступалася західноєвропейській*.

Хоча братські школи давали підвищену освіту, вони були середніми навчальними закладами. Братчики вели боротьбу проти вищого католицького духовництва, організовували школи, будували госпіталі та православні церкви, відкривали друкарні, де видавалися українські книги і підручники, піклувалися життям братчиків тощо. В основу своєї діяльності вони поклали ідеологію просвітництва, а головним засобом своєї боротьби обрали школи.

Словничок

Рукописна книга — кодекс, що містить твір (або збірку творів) художнього, релігійного, юридичного чи іншого змісту, написаний вручну.

До київського книжкового осередку належить найвидатніша пам'ятка рукописного мистецтва ранньої доби — Київський Псалтир (1397), оздоблений 302 високохудожніми мініатюрами. Найдавніші книги переписувались на пергаменті (спеціально обробленій і пристосованій для письма шкірі молодих тварин — ягнят, телят, козенят).

Поступово в побутовому музикуванні зароджувалися світські вокальні жанри: спочатку канти і псалми, які брали до репертуару мандрівні дяки й лірники, згодом — пісня-романс, що виконували під акомпанемент клавикорду, бандури, торбану, а пізніше — фортепіано або гітари.

2. Відомості про хорові концерти.

«Золотим віком» української музики називають другу половину XVIII ст., коли яскраво виявився стиль бароко, а пізніше — класицизм. У цей період досягає вершин хорова творчість блискучого тріо українських композиторів Максима Березовського, Артемія Веделя і Дмитра Бортнянського. Відбувається прорив у галузі світських жанрів: опери, симфонії, концерту, сонати.

Під впливом західноєвропейської професійної музики у творчості М. Березовського, А. Веделя і Д. Бортнянського одночастинний партесний концерт доби бароко змінюється циклічним концертом епохи класицизму. Він будувався на контрастному зіставленні частин і набув рис своєрідної класичної хорової симфонії.

Основоположником жанру духовного хорового концерту був **Максим Березовський** (1745—1777) — композитор яскравої творчої індивідуальності. Він створив оперу «Демофонт» і сонату для скрипки і чембало, що стали першими зразками цих жанрів у вітчизняній музиці. Твори митця вирізняються емоційністю, вишуканістю композиторського письма. Його музика поєднувала традиції західноєвропейської (італійської) музики з елементами української мелодики.

Український композитор, диригент, співак. Класик європейської музики. Народився у Глухові на Сумщині в козацькій родині, в місті, де виховувалися музики для роботи при дворі російських імператорів. Вищу освіту здобув у Києво-Могиллянській академії, де почав писати власні твори. Навчався у Болонській філармонічній академії. Повернувшись 1774 року до Російської імперії, зіткнувся із байдужістю урядовців. Постійні нестатки, неможливість знайти застосування своїм творчим силам привели композитора до недуги. Не менш трагічна доля судилася його творам, які або припадали пилом, або взагалі були знищені. Більшість творів Березовського існували лише в рукописах. Були видані тільки поодинокі композиції, які, власне, й принесли йому світову славу.

Артемії Ведель (1767—1808) — композитор, диригент, співак (тенор), скрипаль, педагог, писав виключно сакральну музику. Він розвивав у своїх концертах (близько 30) традиції української хорової культури, пісенно-романсової лірики. Музика А. Веделя вирізняється експресивною мелодикою, широким діапазоном людських почуттів — від скорботних до урочисто-величальних.

Виховувався в Київському духовному училищі, співав у архієрейському хорі, в який повернувся через кілька років регентом, тобто керівником. Працював у Москві, Харкові та Києві. Пізніше став послушником у Києво-Печерському монастирі. Писав виключно духовну музику. Всі його твори написані для хору і мають виконуватися а capella, тобто без інструментального супроводу.

Переслідування та ув'язнення. У київській божевільні композитор промучився 9 років. Поки в Петербурзі вирішували справу, Веделя, який тяжко захворів на гауптвахті та був близьким до смерті, віддали під опіку батька, де він і помер. Нині все повністю зруйноване, й де була могила Веделя — невідомо.

Дмитро Бортнянський (1751—1825) — класик хорової музики, реформатор церковного співу, у творчості якого поєдналися найновіші на той час досягнення європейської, зокрема італійської, музики з вітчизняними музичними традиціями. Він написав понад 100 хорових творів, декілька опер та інших творів світських жанрів, зокрема Концертну симфонію, концерт для чембало з оркестром, сонати тощо.

Український композитор, диригент, співак. Автор 6 опер. Народився у Глухові. Початкову музичну освіту здобув у Глухівській співацькій школі, яка готувала співаків для придворної хорової капели в Петербурзі. У юному віці його за сильний голос і музичальність вирізняв з-поміж однолітків забрали до Петербургу до хорової капели, де він навчався у її керівника, італійського композитора. Згодом Галуппі, за вказівкою цариці Єлизавети, взяв свого вихованця до Італії. Бортнянський був першим композитором у Російській імперії, музичні твори якого почали виходити друком. У 1796 році отримав посаду директора придворної капели, на цій посаді композитор перебував до кінця життя.

Мистецька скарбничка

Літургія — найважливіше богослужіння східнохристиянської церкви, подібне до меси у католиків і протестантів.

Сонорика (від лат. — дзвінкий, голосний) — один із методів композиторської творчості у музиці ХХ ст.; ґрунтується на використанні тембрових яскраво забарвлених звучань — сонорів.

3. Слухання музики.

➤ *А. Ведель. Херувимська.*

➤ *Максим Березовський «Не отвержи мене во время старости»*

➤ *Дмитро Бортнянський. Іже Херувим №7*

VI. Підбиття підсумків (рефлексія) уроку:

Технологія «Інтерв'ю»

Яке враження справив на вас урок?

• Чи відкрив він для вас щось нове?

• Що таке «братські школи»?

• Яку роль відігравали вони в житті народу?

• Як розвивалася нотна грамота?

• Чи має духовна музика чарівну силу?

• Розкрийте спільні ознаки хорової творчості М. Березовського, А. Веделя і Д. Бортнянського.

• Хто з них писав також опери й інструментальну музику?

• У чому полягає значення творчості цих композиторів для української культури?

• Творчість якого українського композитора вам імпонує? Які твори з його спадщини подобаються найбільше? Висловіть своє ставлення до цієї музики.

• Які висновки ви можете зробити для себе?

VII. Домашнє завдання: слухати музику цих композиторів.

VIII. Оцінювання музично-творчої діяльності учнів на уроці.

Потравка Лідія Іванівна,

учитель предметів мистецької освітньої галузі

Погребищенської загальноосвітньої школи I-III ступенів

Драбівської районної ради

Тема: Неофольклорний стиль М.Скорика. Неокласичні камерні симфонії Є.Станковича, хорові твори Лесі Дичко. Музичний авангард композиторів-шестидесятників і модернізація музичної мови: В. Годзяцький, В.Сильвестров, Л. Грабовський. Пісенна творчість П. Майбороди, О. Білаша, В. Івасюка та ін.

Музичне виконавство: Б. Гмиря, С. Крушельницька, А. Солов'яненко та ін.

Мета:

- Дати знання про роль українського народного мистецтва в розвитку національної культури.
- Розвивати навички розпізнавати твори видатних діячів вітчизняної культури, формулювати власні враження під час «спілкування» із шедеврами українського мистецтва. Також образно-асоціативне мислення учнів, інтерес до кращих зразків української професійної музики.
- Закріпити визначення понять авангардизм, неофольклоризм.
- Виховувати високу духовність на основі загальнолюдських життєвих цінностей. Виховувати моральну, правову, художньо-естетичну культуру.

Обладнання:

Поурочний конспект, презентація, відео та аудіо матеріал.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

III. Мотивація навчальної діяльності.

Ваші уявлення про українську музичну культуру були б неповними без ознайомлення з творчістю таких композиторів та виконавців, як М. Скорик, Є. Станкович, Леся Дичко, В. Сильвестров, П.Майборода, В. Івасюка, Б. Гмирі, А. Солов'яненко та інших, чия діяльність полягала в окресленні нових напрямів розвитку української музики.

IV. Викладення нового матеріалу.

Шестидесяті роки стали важливим періодом в історії української музики.

Михайло Михайлович Скорик

„Місія художника – не лише констатувати протиріччя становищ світу і людства, але й бачити прогресивність його розвитку, духовну велич”. Молодий львівський композитор Мирослав Скорик у 60-ті роки заявив себе одразу в різних, майже несумісних, напрямках музичної культури. Він прийшов у мистецтво як представник „нової фольклорної хвилі”, яка поширилася у братніх республіках Радянського Союзу і репрезентувалася творчістю В.Гавриліна, С.Слоніського, О.Сидельникова тощо. Але творчий потенціал Скорика виявився глибшим і ширшим настільки, що систематичне звернення до фольклору зумовило вироблення „оригінального, індивідуального тематичного пласта-сплаву”(О.Шевчук) – авторського стилю, який поєднав у собі не лише фольклорні та авангардові тенденції, а й класичні, естрадні та джазові елементи.

У „феноменальні шістидесяті”, коли духовно-інтелектуальна опозиція композиторів авангарду офіційній ідеології, рух до процесу кардинального переосмислення музичних канонів приваблювала молоду генерацію, Мирослав Скорик не пристав до жодної з шкіл. Більше того, молодий митець сміливо очолив свій напрямок – неофольклоризм, представивши якісно інше розуміння національного. Вже в перших творах – фортепіанному циклі „В Карпатах”(1959), кантаті „Весна”(1960), скрипковій Сонаті (1963) визрівають паростки майбутніх творчих принципів. Саме Скорикові шістидесяті, збагачені „Гуцульським триптихом”, , скрипковим концертом № 1, можна вважати початком формування не тільки індивідуального світобачення, а й радикально-фольклорного руху, що природно вписався в історико-стильовий процес української музики. Сам композитор визначив свій шлях як „глибинне новаторство в процесі сучасного засвоєння і переосмислення фольклору”, у зв'язку з чим „виникають більш складні форми співвідношення композиторського мислення з фольклорним і засвоєння прихованих структурних закономірностей народного мелосу. Знаменом неофольклорного стильового руху, символом української ментальності став „Карпатський концерт”. Автором блискуче знайдені нові форми вираження національних цінностей, пантеїстичні основи духовної свободи особистості. Митець продемонстрував сміливе поєднання найсучасніших систем ХХ ст., появу полістильових моделей.

Національні риси творчості М.Скорика виявилися:

1. В образно-емоційному строї музики в цілому через глибоке осягнення духовного багатства людини, знання історичного минулого, в культурі духовно-чуттєвого. Оглядає національне з боку ретроспективи (назад до Сковороди, Котляревського, Шевченка), так і з боку перспективи – вкраплення до загально-європейського процесу. Прикладом є „Карпатський концерт”, стрижень якого виявляється через ліризм і танцювальність I частини з опорою на гуцульський ґрунт, сучасні музичні асоціації (II ч. - джазовість) з впливом інструментального музикування гуцулів, від драматичного центру III ч. до народного свята у фіналі.

2. Ідея творчих сил народу передається через танцювальність, ототожнюється з передачею максимальної мобільності. Найбільш повно проявляється через коломийку. У „Гуцульському триптиху” за допомогою танцювальності відтворено три головні моменти дії: невибагливі дитячі забави (I ч.), трагічне кохання (II ч.), загибель героїв (III ч.).

3. Психологізація національної інтонації:

використовує елементи музичної мови, переосмислює, опрацьовує тематизм, користується багатотемністю і жанровим багатством українського мелосу. Речитативно-декламаційний пласт: синтезує елементи народних мовних інтонацій, обрядових жанрів, риси думи і церковнослов'янської монодії XIV-XVII ст.

Танцювальні елементи: переважання метроритму, синкопованість синтезується з класичним принципом остинатності.

Конструктивний тематизм: ламаність мелодії, різні інтервальні комбінації, несподівані інтонаційні повороти.

4. Засвоєння практики народного музикування, відтворення прийомів гри на народних інструментах в сольному і ансамблевому варіантах. Гра троїстих музик: короткі мелодичні поспівки.

Імітація гри на трембіті – „розщеплені” унісопи валторн (зб.1) по кварто-тритоновим інтервалам.

Введення в партитуру цимбал і бубона („Карпатський концерт”), мандоліни (Концерт для віолончелі).

5. Характерними принципами розвитку є варіантність (фольклорний) і остинатність (класичний), вони тісно переплітаються.

6. Типова форма – коломиїкова, що синтезована з рондо.

Стилістика М.Скорика сформувалася на основі неокласичних формотворчих принципів і була включена в систему полістильових пошуків барокового та фольклорного мислень. З 70-х років у стиль композитора проникли джазові та естрадні елементи. То ж на прикладі творчого мислення М.Скорика ми маємо яскравий зразок „оригінального індивідуального тематичного пласта-сплаву” (О.Шевчук), „панорамний універсалізм” (М.Копиця), конгломерат необароко, неокласицизму, неофольклору, модернових авангардних вирішень (серійність, сонористика) та сучасних естрадно-джазових елементів.

Перегляд відеоролика М. СКОРИК „ГУЦУЛЬСЬКИЙ ТРИПТИХ”

Належить до перших творів, які репрезентували М.Скорика як представника „неофольклорної хвилі” в українському мистецтві. Виник на основі музики до кінофільму режисера Сергія Параджанова „Тіні забутих предків” за повістю М.Коцюбинського (в головній ролі А.Миколайчук).

Перший варіант назви – „Гуцульська симфоніста”, під нею твір записаний на платівку. Трохи пізніше для уточнення задуму автор вибирає форму триптиху: три самостійні завершені картини за сюжетом літературного джерела. Перед нами рідкісний зразок злиття музики з оригінальною, „архаїчною” режисурою фільму. Твір може здатися витонченою стилізацією – настільки терпкий і неповторимий не лише по колориту, а й по манері виконання. Ніби чуєш народний спів та інструментальне музикування, записане композитором „з природи”.

Леся Дичко

Вона належить до генерації „шестидесятників”. Вона увійшла в музику як представник „неофольклоризму”, трактуючи його на відміну від М.Скорика, в хоровому варіанті. До цього часу в доробку композиторки лінія хорової творчості, пов'язана з фольклором, з обрядами, займає щільне місце, збагатившись релігійною тематикою, поезією видатних українських митців. Окреме місце в її творчих уподобаннях займає світ дитинства, дитяче бачення природи і життя.

КАНТАТА „ПОРИ РОКУ”

Написана протягом 1973-1976 років для хору а capella на тексти українських народних обрядових пісень. Природно, що в компонуванні музики за головне стильове джерело послужили мелодії веснянок, купальських, петрівчаних та обжинкових пісень, колядок і щедрівок. Композитор не дотримується строгої достовірності у стилізації мелодики народних пісень того чи іншого типу, віддаючи перевагу художньому узагальненню, що значно посилює і загострює тематичні контрасти у різних частинах і розділах циклу. В.Балей

вказує лише на одне пряме запозичення – з пісні „Вийди, вийди, Іванку” у веснянковому циклі.

Багата звукова палітра циклу увібрала в себе інтонації народних пісень різних областей України. Узагальнюючи жанрові та регіональні типи, автор надає їм нового, своєрідного звучання. В композиторській інтерпретації Лесі Дичко обрядовий український фольклор постає витончено прекрасним, грає соковитими барвами. Під її пером характерні типово народні ладоінтонаційні утворення в колористичному хоровому звучанні зливаються в органічне ціле з вишуканими гармоніями.

Важливий композиційний прийом, що визначає структурні особливості кантати – це контраст жанрових зіставлень: пісня і танець, пісня і речитатив. На подібних контрастах побудовані окремі частини циклу: багаторазове чергування танцювальної веснянки і речитативного „благословення” – в першій; сольний речитатив, пісня і танець – у другій; декламаційного складу пісня й танцювальна мелодія – у третій; декламаційна і наспівна щедрівка – в четвертій.

Авторка не боїться сполучати фольклорні елементи з сучасними художніми засобами. Вона користується засадами народного багатоголосся та імітаційною технікою. Не обходить Дичко своєю увагою також поліфонії пластів, а сполучення лінеарності з елементами гетерофонії, властивої для народного виконання зразків обрядового фольклору, де що нагадує музику української „вулиці” з різноголоссям хорового співу, що лине з протилежних кутків села і дає несподівані фонічні ефекти.

Майстерно володіє композиторка технічними можливостями хору, його тембровою палітрою, вправно застосовує різні прийоми так званої вокальної інструментовки, продовжуючи і розвиваючи в цій галузі традиції М.Леонтовича і свого вчителя Б.Лятошинського.

Структура кантати впливає з її назви. Цикл складається з чотирьох частин: „Весна”, „Літо”, „Осінь”, „Зима”. Самобутнім у розбудові цілого є те, що більшість частин у свою чергу розпадається на самостійні менші розділи. В сукупності вони становлять систему „мікроциклів” у циклі. Такий підхід до проблеми структури цілого пояснюється прагненням Дичко до конкретизованої образності й театральності вираження. І це природно, коли зважити, що кожна частина – то свого роду „конденсат” певного народного звичаю чи обряду, який у побуті немислимий без драматичного дійства.

Веснянки визначають смисл і характер розгортання образів у I частині („Весна”). Її збуджена, рухлива тема шістнадцятками сприймається як заклик, необхідний для згуртування натовпу у хороводне коло, спрямування настрою до радісної святковості. Враження збільшення масовості танцю досягається поступовим накладанням на сопранову мелодію веснянки нових голосів-партій за принципом послідовного терцієвого „потовщення” горизонталі (одноголосся – двоголосся-триголосся). Точне дотримання стрічковості руху мелодичних ліній спричинило утворення рівнобіжних тризвуків. Вхідження строго діатонічного, підкресленого унісону альтів і тенорів на словах „Благослови, мати, весну зустрічати” (поява більш „статечної” групи святкуючих) вносить нову барву, елемент заспокоєння і навіть величавості. Подальше розшарування фактури здійснюється шляхом виділення у самостійні лінії басів, альтів, а зрештою тенорів. Усе це проходить на тлі веснянки, що вільно „мігрує” з партії в партію.

Зовнішньо структура „Весни” нагадує куплетну форму (веснянка – заспів, а „Благослови, мати..”-приспів). Однак, вільно оперуючи тональними засобами, модифікуючи і розробляючи теми, авторка домагається наскрізності розгортання образності, симфонізує сам спосіб мислення, руйнуючи межі окремих куплетів. Яскравість і стабільність проведень веснянки, зіставлення її з варіаціями мелодії „Благослови, мати” надає структурі певних ознак рондо.

Слухання Л. Дичко «Пори року. «Весна».

Петрівчаний наспів відкриває II частину – „Літо”. Альтова заспівка соло – справжня народна мелодія „Ой петрівочка – мала нічка”(„Українське народне багатоголосся”, К., 1963,

с. 15). Вона розвивається у формі своєрідних строфічних варіацій, за яких мелодія майже не змінюється, а тільки огортається за кожним разом новими підголосками. Красивими барвами вкраплюються народні паралелізми, прийом подвоєння в октаву (фальцетний підголосок). Перша „Петрівочка” спокійна і мрійлива, це статечно-розлогий спів про красу літньої пори, буйноцвіття квітів і трав. Вона трактується як заспів до наступного розділу – також „Петрівки” на слова „Ой нас чотири подружечки”. Дещо пасторальна мелодія розщеплюється на кілька голосів у „гетерофонній” манері, що призводить до утворення складних гармонічних комплексів типу кластерів. Дотепно застосовано тут прийом народного співу „Гу!”, який глісандує цілими співзвуччями (alla кластери), що спричинює чарівну, повну поезії тихого літнього вечора звучність.

Мелодія „Кривого танцю” – третього розділу „Літа” – авторська. Внутрішнє напруження відтворене синкопами, частою зміною метру. За формою, інтонаційно і за характером нагадує першу тему з „Весни”. Подібність між ними стає незаперечною, коли взяти до уваги прийом нарощування „масовості” і послідовне терцове накладання на остинатний мотив басів нових і нових голосів: на відстані терції, потім квінти, септими, нони і ундецими. Внаслідок цього утворюється рівнобіжний рух відповідними акордами терцієвої структури, що ніби нагадує барвистий, з вигадливим візерунком „звуковий килим”. Подібність між „Весною” і „Кривим танцем” не випадкова: це смислова, тематична і структурна „арка”, що міцно єднає між собою окремі ланки циклу.

Слухання Л. Дичко «Пори року. «Літо».

Третя частина кантати – „Осінь” – становить цикл з двох обжинкових пісень. Слова першої узяті із західноукраїнської народної творчості. Чиста діатоніка, вузький обсяг мелодії, суворий загальний колорит (тенори й баси), стриманість у вияві почуттів спрямовані на утворення „колориту давності”.

Спочатку „Обжинкова” сприймається як жартівлива сценка, зрештою набуває характеру славлення розлогого родючого поля, доглянутого руками селянина-господаря. Структура нагадує вільно трактовану, а в деяких моментах докорінно перетлумачену куплетність.

Світлолірична друга „Обжинкова” – персоніфікований образ „дівки на видані” Явдошки – ніжної, веселої, красивої своєю любов’ю до праці. Ясна мелодія сопрано рухається паралельними терціями і рельєфно виділяється на тлі остинатного мотиву партії тенорів. Вона також сприймається як рефрен, що періодично зіставляється з невеличкою жартівливою приспівкою „Джар, джар, джар...” Цікаво, що тематично цей епізод тісно пов’язаний з першою мелодією попередньої „Обжинкової”. Спільність між ними проявилася в аналогії деяких поспівок, а особливо в ритміці з її характерними синкопами.

Слухання Л. Дичко «Пори року. «Осінь».

В основу IV частини – „Зими” – лягли слова народних щедрівок – традиційної і радянського періоду. Невеличкий заспів вводить у атмосферу урочистого славлення. Саме тому „Щедрівку” викладено у формі остинато на тому ж мотиві, що його використав для свого геніального „Щедрика” М.Леонтович. І у поезії, і в музиці автор свідомо сполучає стильові засади наддніпрянської і західноукраїнської пісенної творчості.

Друга „Щедрівка” сприймається як завершення циклу, його своєрідна кода. В інтонаційній лексиці й емоційному змісті відчутний вплив сучасної масової пісенності. Своїм мелодичним малюнком „Щедрівка” перегукується з другою „Петрівочкою” з „Літа”, що можна тлумачити як намір авторки перекинути ще одну „арку” між окремими розділами циклу. За формою це строфічна побудова, заснована на принципі варіантності. Мелодія подається у різних гармонічних, поліфонічних, тональних і тембрових аспектах. У підлеглих голосах використані відхилення у далекі тональності. Поступово звук наснажується, згущується фактура. Кінцевий епізод заснований на матеріалі вступу до IV частини (ним закінчилася і перша „Щедрівка”). Цим логічно замкнений мікроцикл „Зими”.

Слухання Л. Дичко «Пори року. «Зима».

Кантата становить вдалу спробу композиторського осмислення поетичних образів

народнопісенної культури. Авторка активно симфонізує у ній методи розробки тематичного матеріалу, послідовно дотримується принципу наскрізності в розбудові структури і драматургії циклу.

Валентин Васильович Сильвестров

У 60-ті роки Сильвестров вважався одним із найрадикальніших модерністів. Експериментальний підхід до композиторського процесу породив на ранній стадії творчості абсолютно індивідуальний тип мислення. Втілення філософської концепції співвідношення особистості і Всесвіту репрезентує „Містерія” для альтової флейти і шести груп ударних (1964), написана для Северино Гаццелоні. У цьому творі намічається перехід до вільної серійності, випадкових варіацій. Лірико-пантеїстична направленість твору визвала авторський асоціативний ряд: „флейта і хор ударних виступають як символи: хтось граючий і співаючий, але не в залі, а під відкритим небом створює свою музику, прислухаючись до звучання світу, влітаючи свій голос в це звучання”...

Духовна зрілість наступила у Сильвестрова у 1972 році, як перелом після випробування ним алеаторики, як узагальнення попередніх роздумів, процесів. За проблематикою наступний твір – „Медитація” (симфонія для віолончелі і камерного оркестру) – близький до камерно-інструментальної „Драми”. „Медитація” – це втілення єдності світу у сфері людських емоцій, переживань.

Крім голосу віолончелі, у цій партитурі значну роль відіграють челеста і чембало, які підсилюють мелодійність „Каданс – кульмінаційна точка: гасне світло в залі, на сцені, над пюпитрами... звучить акорд... віолончеліст продовжує грати, ніщо його не спинить... Нежданно, один за одним оркестранти запалюють сірники... потім через різні інтервали часу задмухують їх...” (В.Балей).

Разом з фортепіанними циклами „Кітч-музика” (1977), „Музика в старовинному стилі”(1973), вокальними циклами „Тихі пісні” (1974-1977) стилістика Сильвестрова приходять до простоти, підвищеної тихості, „метафоричності”. В руслі нового традиціоналізму, неоромантизму ці твори нагадують про вічне, еталонне значення світу культури і традиції.

Слухання Сильвестров «Кітч-музика».

„ДИТЯЧА МУЗИКА”

У написаних в 70-ті роки творах Сильвестрова „Дитяча музика” № 1 та № 2 (1972), „Музика у старовинному стилі” (1973-1974) знайшла продовження молода традиція української фортепіанної літератури, зміст якої визначається створенням композицій для дорослих про дітей. Цикли „Дитяча музика” виникли як відгук на імпровізації доньки Інги, композитора заінтригувала дитяча риторика. Перший цикл автор присвятив доньці, другий – своєму товаришеві, композитору Володимирі Губі.

Слухання „МУЗИКА У СТАРОВИННОМУ СТИЛІ”.

«Тиха»

«Вечірня»

Являє собою цикл, що складається з чотирьох розділів: „Ранкова музика”, „Вечірня музика”, „Споглядання”, „Присвята”, які в свою чергу поділяються на окремі частини в різних темпах.

Перша п’єса „Ранкової музики” – Allegro – несе в собі відчутні ознаки менуету.. Моментом осучаснення є підкреслена витонченість, притишеність, ніжність.

Andantino представляє старовинний жанр – пісню трубадура. Поряд з цим музика його близька до колицкової, розгортається в багатстві мелодичних модальних зворотів.

У заключному Vivace знов повертається „моцартівська” стилістика, завдяки токатному руху, який порушується нестандартними зупинками з rubato та епізодичними змінами розміру з 4/4 на 5/4.

„Вечірня музика” (другий розділ циклу) присвячена другові композитора – художнику Григорію Гавриленку.

Таким чином, цикл „Музика в старовинному стилі” є зразком збірного відбиття

старовинної музики, поєднання стилю кількох століть крізь призму сприйняття одного композитора, в одному настрої і емоційному стані.

Пісенна творчість П. Майбороди, О. Білаша, В. Івасюка.

Платон Майборода.

Народився 1 грудня 1918 року на хуторі Плехівщині (тепер село Глобинського району Полтавської області) в селянській сім'ї. У цій родині виник своєрідний ансамбль, що складався зі скрипки, бандури, балалайки, мандоліни. Платон змалку навчився грати по слуху на балалайці. А старший його брат, Георгій Майборода, який першим у сім'ї торував шлях у музичне мистецтво, почав навчати його музичній грамоті. Почалася Німецько-радянська війна, і брати Майбороди стали на захист Вітчизни. Наприкінці 1945 р. П. Майборода після демобілізації повернувся на Батьківщину. У 1939–1941 роках вчився у Київській консерваторії по класу композиції у Л. М. Ревуцького, яку закінчив 1947 року. Близько шести років Платон Іларіонович працював викладачем у Київському музичному училищі ім. Р. Глієра та у вечірній музичній школі для молоді. Багато років П. Майборода співробітничав із Київською кіностудією ім. О. Довженка, писав музику до численних кінофільмів.

Помер у віці 71 року 8 липня 1989 року в Києві. Похований на Байковому кладовищі Києва (ділянка № 2)

Автор численних пісень і хорів, обробок народних пісень, а також ліричних пісень — в тому числі «Рушничок», «Якщо ти любиш», «Ми підем де трави похилі», «Київський вальс». В творчому доробку також симфонічна поема «Героїчна увертюра», вокально-симфонічна поема «Тополя» (слова Тараса Шевченка), музика до драм. спектаклів, а також до фільмів.

Слухання

- «Київський вальс»
- «Рушник».
- Вокально-ораторіальні твори
- вокально-симфонічна ораторія «Дума про Дніпро» (слова А. Шияна і Т. Масенка, 1954),
- поема «Тополя» (1966, сл. Т. Шевченка),
- 2 кантати (1956, 1974);
- для симфонічного оркестру —
- «Героїчна увертюра» (1947);
- пісні (понад 100) —
- «Розлягалися тумани» (1940, сл. О.Новицького),
- цикл про Героїв Соц. Праці (1949, сл. О.Ющенко),
- «Колгоспний вальс» (1949, сл. А.Малишка),
- «Білі каштани» (1953, А.Малишка),
- «Київський вальс» (1954, А.Малишка),
- «Пролягла доріженька» (1954, А.Малишка),
- «Ми підем, де трави похилі»(1954, А.Малишка),
- «Друзі хороші мої» (1955, сл. Т.Масенка),
- «Рідна мати моя» («Пісня про рушник», 1958, А.Малишка),
- «Ти моя вірна любов» (1958, А.Малишка),
- «Якщо ти любиш» (1959, сл. М.Нагнибіди),
- «Гаї шумлять біля потоку» (1967, А.Малишка),
- «Моя стежина» (1970, А.Малишка),
- «Пісня про козацькі могили» (1962, А.Малишка),
- «Пісня про вчительку» та інші (1967, сл. А.Малишка),
- «Партизанська дума» (1963, сл. М.Стельмаха),
- «Виростеш ти, сину» (1973, сл. сл. В.Симоненка),
- «Тополина баркарола» (1973, сл. В.Сосюри),
- «Рідна земле моя» (1973, сл. Д.Луценка),
- «Подвиг» (1971, сл. Д.Луценка),

- «Не збивай, зозуле, цвіту» (1975, сл. М.Ткача),
- «Я до тебе у пісні іду» (1982, сл. Тамари Мезенцевої) та ін.;
- -пісні для дітей;
- -обробки народних пісень;
- -музика до театральних вистав, кінофільмів:
- «Долина синіх скель» (1956),
- «Далеке і близьке» (1957),
- «Літа молодії» (1958),
- «Кров людська — не водиця» (1960, думи),
- «Українська рапсодія» (1961), інші

О. Білаш

Одна з провідних тенденцій – збагачення масової ліричної пісні образно-мовною стилістикою класичного російського й українського фольклорно-побутового романсу – знайшли втілення у творчості О. Білаша, яка розгорнулася на початку 60-х рр.

Індивідуальність стильової інтонації композитора склалася на ґрунті народнопісенного мелосу, це проявляється в особливій відвертості, мелодичній щедрості, емоційній свободі вислову. Ці тенденції яскраво простежуються у ліричних творах “Цвітуть осінні тихі небеса” (вірші А. Малишка), “Впали роси на покоси” і “Лелеченьки” (вірші Д. Павличка), “Ясени” (вірші М. Ткача) та ін.

Пісня “Два кольори” (вірші Д. Павличка) за жанровим різновидом – філософський романс-роздум.

Становлення української естрадної пісні

60-ті рр. – період становлення української естрадної пісні. Розквіт цього пісенного напрямку пов’язаний з виникненням чисельних професійних та самодіяльних вокально-інструментальних ансамблів, які стали активними виконавцями і пропагандистами не лише естрадно-ліричної, а й комсомольсько-молодіжної пісні. Широку популярність набули пісні самодіяльних авторів – В. Івасюка, С. Сабадаша, А. Пашкевича, В. Дутковського.

Митці різних національних республік спрямовують свої творчі пошуки на синтез народнопісенного матеріалу з принципами сучасного формотворення і джазової імпровізації. Вияв експресії й оптимістичного запалу, жвавість і колоритність естрадного виконавства нерідко відбиваються в структурно-ритмічних і тембрових особливостях молодіжного стилю біг-біт.

В такому інтонаційному ключі написані твори “Зелений клен”, “Тиха вода”, “Дикі гуси” і Поклада (вірші Ю. Рибчинського), “Карпати” М. Скорика (вірші М. Петренка), “Веснянка” і “Сонце в долонях” В. Філіпенка (вірші М. Сингаївського), створені в другій половині 60-х рр.

В естрадному плані втілено західноукраїнські пісенно-танцювальні інтонації в творах В. Івасюка (на власні вірші) “Червона рута” і “Водограй”.

Музична творчість О. Білаша – це не тільки пісні та солоспіви, тобто твори “малих форм”. Ще одним жанром, до якого неодноразово звертався композитор, була опера. Великих опер у їх чистому вигляді у композитора лише дві: це “Гайдамаки” за поемою Т. Шевченка (1965, лібрето В. Шевчука) та “Прапорносці” за романом О. Гончара (1985, лібрето Б. Олійника). Інші – опера-балет “Буратіно” (1988) та оперета “Чиста криниця” (1976). За словами дослідників і сучасників, те “старе-нове”, що вніс О. Білаш в оперу, – це природній, невимушений, не вичавлений пресом радянських “постанов” мелодизм, що складав фундамент творчого стилю композитора. За словами Д. Гнатюка, найближчого друга та постійного виконавця творів композитора, “Білаш вніс такий мелодизм в оперу – саме те, за чим зголодніли і співаки, і слухачі” (висловлювання з приводу прем’єри “Прапорносців” у 1985 р.).

Особливий же інтерес становлять два зразки доволі рідкісного жанру моноопери: це “Балада війни” на слова І. Драча (1971) та “Сповідь білого тюльпана” за повістю Ч.

Айтматова (1999). Ще одним крупним твором О. Білаша є ораторія “Вишневий вітер” на слова І. Драча “На смерть поета”, присвячена Т. Шевченку (1989). До вокально-симфонічних творів композитора також належать кантати “Надвечірні дзвони” (“Голод-33”) на слова В. Бровченка (1993) та “Поклони” на слова І. Франка (1994). Інструментальними творами яскраво концертного спрямування є Вокаліз для мецо-сопрано та симфонічного оркестру (1965) та два фортепіанні концерти (1978, 1983). У творчому доробку О. Білаша знаходимо також чудові зразки музики для дітей. Це присвячений онучці фортепіанний цикл з дев’яти п’єс “Тетянчин альбом” (2000), а також два пісенних цикли “Алфавітні усмішки” (1993) та “Пшениченька” (1997). До цієї ж сфери можна віднести цілий ряд програмних творів на сюжет улюбленої дитячої казки “Буратіно”: це балетна (1963) та симфонічна (1986) сюїти, а також мюзікл 1995 року.

Слухання О. Білаша «Ясени».

Натхненні пісні Олександра Білаша назавжди залишаться музичними представниками золотої доби української естради. Вони й досі викликають щемливі ностальгічні спогади у людей старшого покоління. Його пісні – наші культурні скарби. А скарби треба берегти.

Володимир Михайлович Івасюк

народився 4 березня 1949 р. у Кіцмані Чернівецької області в сім’ї вчителів Михайла та Софії Івасюків. У 3 роки з цікавістю спостерігав за репетиціями учительського хору, на які його часто брали батьки. У 1954 р. Володя вступає в підготовчий клас філії Чернівецької музичної школи № 1, де починає оволодівати скрипкою. 1956 р. іде у перший клас середньої школи. Його запрошують грати на місцевих оглядах художньої самодіяльності, на батьківських зборах, на концертах для робітників та колгоспників. За свою чудову гру Володі земляки дарують справжню німецьку скрипку. Після закінчення 6 класу 1963 р. Володя вступає в Київську музичну школу для обдарованих дітей імені М. Лисенка. Однак навчання, виснажлива робота над собою, проживання в гуртожитку позначились на здоров’ї підлітка і він, відмінник, після першого семестру повертається в Кіцмань, де продовжує навчання в середній школі та музичній школі за класом фортепіано. 1964 р. Володимир пише дві пісні “А мені шістнадцять літ” і “У двадцять літ”.

Восени 1964 р. Володя створює в школі ансамбль “Буковинка” і пише для нього свої перші пісні, серед яких найперша — “Колискова”. Колектив здобуває перемоги на кількох самодіяльних конкурсах, їде до Києва, там його помічають, запрошують на обласне телебачення, нагороджують подорожжю по Дніпру. Збирає українські народні пісні, їздить по селах, записує буковинське весілля. Що важливо, пісні юного композитора запам’ятовуються, й невдовзі до нього звертаються з проханнями надіслати ноти й тексти пісень. Попри заняття музикою справи у школі йшли прекрасно. За кілька місяців до її завершення Володя — один з небагатьох претендентів на золоту медаль. Саме тоді трапляється безглузда випадковість - під час прогулянки парком хтось з хлопців закинув картуз на гіпсовий бюст Леніна, усвідомивши аморальність такого вчинку, хлопці лізуть знімати картуза, бюст виявився не закріпленим, “вождь” падає, а хлопці потрапляють в міліцію на 15 діб, відкривається “Справа Володимира Івасюка”. Одразу постає питання про виключення з комсомолу, вигнання зі школи і позбавлення атестату. Батьки зробили все, що могли - Володя отримав атестат з четвірками з історії СРСР і суспільствознавства. Сім’я переїжджає до Чернівців. Володя блискуче здає екзамен в медичний інститут і його зараховано на перший курс лікувального факультету. Радості не було меж, але хтось повідомив про його “справу”, і 31 серпня 1966 р. Володимира звинувачують у тому, що він нечесним шляхом пробрався в лави студентів і при всіх зачитують наказ про його виключення. Юнак витримує цей удар і продовжує боротьбу за своє майбутнє, іде працювати слюсарем на завод “Легмаш”. Володя створює і веде заводський хор, який невдовзі починає займати провідні місця в оглядах художньої самодіяльності, на виступах ансамблю акомпанує сестра Володі Галя, хористи виконують Володині пісні. На хвилі натхнення Івасюк ризикує і під псевдонімом Весняний надсилає на конкурс до 50-річчя Жовтня пісні “Відлітали журавлі” та “Колискова для Оксаночки” та отримує першу премію. Через рік за

рекомендацією "Легмашу" Володя вступає в Чернівецький медінститут. Його обирають старостою групи, запрошують в оркестр народних інструментів "Трембіта" та камерний оркестр медінституту. Після закінчення третього курсу Володя починає працювати над піснею "Червона рута". Восени 1970 р. Володимир познайомився з Галею Тарасюк – студенткою філологічного факультету, "Пісня буде поміж нас" присвячена їй. Згодом Володя запропонував показати "Червону руту" й "Водограй" в передачі українського телебачення "Камертон доброго настрою". А 13 вересня 1970 р. на Театральному майдані Чернівців у присутності тисяч чернівчан і на очах мільйонної глядацької аудиторії постали ці пісні — перший великий триумф молодого митця. 1971 р. в Карпатах був знятий перший український музичний фільм "Червона рута", в якому брали участь Софія Ротару, Василь Зінкевич, Назарій Яремчук, Раїса Кольца, ансамблі "Смерічка" і "Росинка" та прозвучали пісні Івасюка, Дутківського, Скорика. Цього ж року у передачі ЦТ "Алло, ми шукаємо таланти!" звучить нова Володина пісня "Водограй". Навесні 1972 р. починається львівський період у житті Володі: він переїжджає до Львова, де стає студентом підготовчого композиторського факультету Львівської консерваторії та переводиться на IV курс Львівського медичного інституту. Розширюється коло мистецьких знайомств, а невтомно працюючи створює пісні: "Я — твоє крило", "Два перстені", "Наче зграї птиць", "Балада про мальви". 1972 р. пісню "Водограй" визнано піснею року. 1973 р. Володя закінчує Медичний інститут і вступає в аспірантуру на паталогічну фізіологію. Незабаром його пісню "Балада про дві скрипки" виконала молода співачка Софія Ротару (тоді вона вже була відома як переможниця Всесвітнього фестивалю молоді й студентів у Софії за виконання народних молдавських пісень). Згодом вона виконуватиме багато творів Івасюка, а у 1974 р. з "Водограєм" стане лауреатом фестивалю естрадної пісні "Сопот". Саме тоді вперше на міжнародному конкурсі прозвучала українська пісня, а про Володю дуже багато пише польська преса, перекладає й друкує тексти його пісень. У 1974 р. Івасюк стає делегатом XXII з'їзду комсомолу від Львівської області та студентом підготовчого відділення Львівської консерваторії по класу композиції. 1975 р. Володя пише музику до спектаклю за романом О. Гончара "Прапорonoсці" і здобуває диплом першого ступеня. Однак, коли справа торкнулася висунення кандидатури Івасюка на присудження Шевченківської премії за спектакль, хтось викреслив його прізвище. А потім згоріли декорації до вистави... Тоді ж був знятий фільм "Пісня завжди з нами", у якому прозвучало шість пісень Івасюка. Володя проводив дуже багато часу на зйомках, тому пропустив чимало занять. Це стало причиною його виключення з консерваторії. Пише музику до вистави "Мезозойська історія" у Дрогобицькому обласному муздрамтеатрі. Через три роки ціною великих зусиль він поновився у консерваторії в класі Лешека Мазепа. У видавництві "Музична Україна" виходить збірка пісень Івасюка "Моя пісня". 1977 р. Софія Ротару з піснею Володимира "У долі своя весна" перемагає на фестивалі "Сопот", а сам він працює над підготовкою платівки-гіганта.

Слухання Володимир Івасюк

«Два перстені»

«Пісня буде поміж нас»

«Два кольори»

«Я піду в далекі гори»

Всеукраїнський конкурс молодих виконавців "Червона рута" був одним із найперших фестивалів в Україні. Ця подія сколихнула країну й змусила її принаймні продерти очі від летаргійного сну застою. На Буковинській землі у дні першої "Червоної руги" було продемонстровано могутнє й потужне прагнення народу нового, незалежного шляху. До організації фестивалю були причетні журналісти (а саме Іван Лепша), які на сторінках газети "Молодь України" виступили з пропозицією вшанувати пам'ять загиблого українського генія Володимира Івасюка великим пісенним святом. А місцем його проведення обрати Чернівці — місто, де й народилася пісня "Червона рута". Чиновництво намагалося творити перепони, взяти контроль у свої руки, але організаторам вдалося відстояти своє. 17 вересня 1989 року на стадіоні "Буковина" відбулося відкриття першого Всеукраїнського фестивалю "Червона

рута". Воно було таким, яким його бачили й планували організатори — з синьо-жовтими прапорами (то був шок для партійних чиновників), з гострим і відвертим виступом Дмитра Павличка, з піснею про Народний Рух Тараса Петриненка. У ефір вийшли Віка Врадій зі знаменитою піснею "За тобою, Морозенку, Україна плаче", Андрій Миколайчук із "Підпільником Кіндратом", Андрій Середа з піснею "Суботів" та Андрій Панчишин із піснею про приїзд Горбачова у Львів. Тарас Курчик співав "Віддайте мову", а Віктор Морозов — про чернівецьку хворобу. Тобто, найбільш замовчувані справи партії й уряду були винесені на фестивалі сцени. У рамках фестивалю відбувся і вечір пам'яті Володимира Івасюка та відкриття меморіальної дошки. Цим було знято неофіційну заборону на його ім'я і творчу спадщину.

Борис Гмиря

– неперевершений український оперний співак.

Борис Романович Гмиря народився 5 серпня 1903 року у м.Лебедин тепер Сумської області у бідній родині. З раннього дитинства заробляв на хліб, працюючи де доведеться.

1939 року закінчив Харківську консерваторію. Навчався вокалу у відомого педагога Павла Голубєва, учня славнозвісного Федеріко Бугамеллі. Водночас став виступати на сцені Харківського оперного театру.

Мав голос широкого діапазону, м'якого, красивого тембру; був співаком високої вокальної культури. Відомий і як камерний співак українських і російських романсів, був прекрасним виконавцем багатьох українських народних пісень. Гастролював за кордоном. Загалом дав майже 2000 концертів.

Помер 1 серпня 1969 року. Похований на Байковому цвинтарі у Києві.

Внесок у світову скарбницю: 290 українських народних пісень і романсів; 179 російських народних пісень і романсів; понад 100 західних пісень і романсів); 39 оперних партій (77 арій) української, російської та західної класики; 85 фрагментів із вокально-сценічних і симфонічних творів; 30 трансляційних концертів; 200 платівок, які видавалися понад 120 разів накладками від 100 тисяч до 600 тисяч примірників. Загалом, понад 600 камерних творів.

Основні партії: Тарас Бульба («Тарас Бульба» Миколи Лисенка); Трохим («Наймичка» Михайла Вериківського); Сусанін («Іван Сусанін» («Життя за царя») Михайла Глінки); Медьник («Русалка» Олександра Даргомижського); Мефістофель («Фауст» Шарля Гуно).

Вокальні цикли: «Зимова дорога» Франца Шуберта; «Пісні й танці смерті» Модеста Мусоргського; «Перські пісні» Антона Рубінштейна; «П'ятиденка» Дмитра Шостаковича.

Відзнаки: 1939 – лауреат Всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців (друга премія); 1951 – народний артист СРСР; 1952 – лауреат Сталінської премії; 1960 – нагороджено орденом Леніна; 1962 – ім'я Гмирі внесено у престижну Міжнародну енциклопедію Who is who?

У Києві ім'ям співака названа одна з вулиць. Також вулиці імені Гмирі є в Полтаві, Харкові, Чернігові, Сумах, Лебедині, Дніпропетровську та ін.

Ім'ям Гмирі названі музичні школи в Дніпропетровську, Лебедині, Харкові. З іменем співака щорічно відбуваються дитячо-юнацькі фестивалі і конкурси в Дніпропетровську, Лебедині, Сумах. У 2003 році до 100-річчя від дня народження співака Національний Банк України випустив ювілейну монету, а Укрпошта – марку і конверти.

У 2004 році Кабінет Міністрів України прийняв Постанову про «Міжнародний конкурс вокалістів ім. Бориса Гмирі», який проводиться один раз на 3-4 роки. Засновники конкурсу: Міністерство культури України, Київська міська держадміністрація та Фонд Бориса Гмирі.

Соломія Крушельницька — найвидатніша співачка світу.

147 років тому 23 вересня 1872-го в селі Білявинці на Тернопільщині в родині греко-католицького священника народилася видатна українська співачка Соломія Крушельницька.

Музика ввійшла в життя Соломії з раннього дитинства, з колискових пісень матері.

Ще маленькою дівчинкою вчилася грати на фортепіано, а з 10 років співала в хорі, організованому її батьком. Помітивши палке бажання доньки вчитися музики, батьки позичили грошей та відправили її вчитися в Львівську консерваторію.

Титул найвидатнішої співачки світу Соломія Крушельницька здобула ще за життя. Оперними партіями у її виконанні захоплювалися глядачі у величезній кількості європейських міст. Крушельницька — виконавиця понад 60 оперних партій. Вона співала на сценах провідних театрів світу, зокрема в Одесі, Варшаві, Петербурзі, Парижі («Гранд-опера»), Неаполі, Римі, Мілані («Ла Скала») та Каїрі.

Видатній українці присвоєно звання «вагнерівської примадонни 20 століття». Співати на одній сцені з уродженкою маленького українського села вважали за велику честь імениті виконавці.

Померла Соломія Крушельницька 16 листопада 1952 року у Львові, де і була похована поряд з могилою свого друга і наставника Івана Франка.

Слухання «Ой де ті...»

Анатолій Солов'яненко народився 25 вересня 1932 року в Донецьку, в сім'ї шахтаря. Змалку захоплювався музикою. Батько та мати його в молодості виступали в аматорських виставах опер "Наталка Полтавка" М.Лисенка та "Запорожець за Дунаєм" С.Гулака-Артемовського. Змалку Анатолій брав участь у художній самодіяльності, співав дискантом. У 1962 році вперше бере участь у концерті художньої самодіяльності Донецької області у Києві, де виконав кілька романсів, зокрема Я.Степового на слова І.Франка "Розвійтеся вітром". У липні 1962 року під час Всесвітнього конгресу профспілок у Москві брав участь у концерті й був обраний для стажування в Італії, в Мілані, у театрі "Ла Скала". З січня 1962 року Анатолій Солов'яненко півроку стажується в Італії, в "Ла Скала", у відомого співака Дженнардо Барра. 22 листопада 1963 року у Київській опері відбулася прем'єра опери "Ріголетто", в якій Солов'яненко виконав роль герцога Мантуанського. В січні 1964 року Солов'яненко знову перебуває на стажуванні в Італії. Того ж року бере участь в концерті трупи Великого театру в Мілані, в "Ла Скала". 1965 року стає переможцем конкурсу естрадної пісні "Неаполь проти всіх" в Італії. Після конкурсу повертається в Москву й виступає у Великому театрі. Бере участь у численних гастрольних поїздках в Радянському Союзі та за кордоном. У Київському оперному театрі Анатолій Солов'яненко виконав близько 20 партій в операх українських, російських та зарубіжних авторів, зокрема Герцога в опері Дж.Верді "Ріголетто", Манріко в опері Дж.Верді "Трубадур", Андрія в опері С.Гулака-Артемовського "Запорожець за Дунаєм", Фауста в опері Ш.Гуно "Фауст", Маріо Каварадоссі в опері Дж.Пуччіні "Тоска" та ін. Всесвітню славу принесла Солов'яненку його концертна діяльність у багатьох країнах світу, особливо виконання українських та російських романсів. 1975 року Солов'яненку було присвоєне найвище в колишньому Радянському Союзі звання — народного артиста СРСР. У 1977—1978 роках Анатолій Солов'яненко співає у славетному нью-йоркському театрі "Метрополітен-опера". 1980 року співакові присуджено Ленінську премію. 1985 року на екрани виходить фільм "Прелюдія долі", присвячений творчості Анатолія Солов'яненка. 1987 року співак бере участь у серії концертів у Чорнобилі. У 1990-х роках артист через незгоди з керівництвом залишає Київський оперний театр і займається виключно концертною діяльністю в країнах СНД та за кордоном. 1999 року славетний співак у розквіті творчих сил раптово помер. Поховано його селищі Козин поблизу Києва.

Життя Анатолія Солов'яненка, справді народного, улюбленого народом співака, було сповнене безперервної й напруженої праці над вдосконаленням голосу. Щоб досягти успіху, він зрікався простих радостей життя задля того, щоб у хвилини найвищого злету свого таланту досягати вершин виконавської майстерності. Солов'яненко співав у найкращих театрах світу. Йому аплодували в міланському "Ла Скала" та в нью-йоркському "Метрополітен-опера". Він був одним з небагатьох українських співаків, таких як Володимир Мишуга, Соломія Крушельницька, Борис Гмиря, Іван Козловський, Євгенія Мірошниченко, завдяки яким світ дізнавався про українську культуру, про незрівнянну красу пісенної творчості українського народу. Солов'яненко досконало оволодів так званім італійським

стилем, віртуозно виконуючи тенорові партії в операх Верді, Пуччіні, Доницетті, Масканьї. Він вільно володів італійською мовою, і його тенор звучав настільки проникливо й лірично, що вимогливі італійські слухачі визнали його переможцем у конкурсі "Неаполь проти всіх", віддавши перевагу йому перед славним італійським співаком Клаудіо Вілла. Український співак досконало оволодів французькою манерою співу й блискуче співав у багатьох операх французьких композиторів, зокрема Обера, Бізе, Массне. Особливо майстерно виконував він арію Надира в опері Бізе "Шукачі перлин". В ній чудові природні дані голосу Солов'яненка за тембром і характером надивовижу точно збіглися з виконавськими канонами цієї партії. Вражаюче натхненно й лірично виконував Солов'яненко славнозвісний романс "У сьйві місяця її побачив я...", коли м'який, ніжний голос співака наче линув у наповненому місячним світлом просторі. Серед найскладніших партій його тенорового репертуару — партія Маріо Каварадоссі в опері Пуччіні "Тоска". Її співали Енріко Карузо, Беньяміно Джільї, Маріо Ланца, Леонід Собінов, Маріо Дель Монако. Для багатьох виконавців світу образ Каварадоссі був каменем спотикання в співацькій кар'єрі. Але у виконанні Солов'яненка ця складна партія звучала легко, просвітлено й лірично проникливо. З великим успіхом Солов'яненко виступав у партіях класичних російських та українських опер: "Запорожець за Дунаєм" С.Гулака-Артемовського, "Наталка Полтавка" М.Лисенка, "Князь Ігор" О.Бородіна, "Євгеній Онегін" П.Чайковського, "Борис Годунов" М.Мусоргського, "Садко" М.Римського-Корсакова. Особливо дорога для артиста була партія Андрія з опери "Запорожець за Дунаєм". "У ній багато простору для голосу, — говорив Солов'яненко, — все дуже вокальне, все легко співається. Тут органічно сплетені лірика і драматизм. А скільки людяності, справді народної краси!" Солов'яненко в партії Андрія видобуває із свого голосу світлі неповторні барви, національну кантилену, що так вдало поєднується з романтичним настроєм героя. Все, що наполегливо шукав Солов'яненко в українській народній пісні та українському романсі, — задушевність, ліричну простоту і природність, щирість почуттів, — він переніс у партію Андрія, і вона засяяла до того незанимаємими гранями завдяки талантові співака. Особливо проникливо звучало у Солов'яненка:

Ластівко моя прекрасна, Серцю радісний цей час! Ти навек моя кохана — Смерть одна розлучить нас!

Важливе місце в репертуарі Солов'яненка посідали пісні та романси на тексти Т.Г.Шевченка. Співакові були близькими пристрасна й глибоко людяна поезія Кобзаря, проникнута народним мелосом. Тому вражаюче-драматично і водночас піднесено-лірично звучали в інтерпретації Солов'яненка "Огні горять, музика грає" або "Чого мені тяжко, чого мені нудно?". Співак переконливо відтворює драматургійний задум романсів, весь підкоряється рухові мелодії й поступово розвиває, нагнітає її і нарешті утверджує в кульмінаційному завершенні відчуття безмежної туги і болю:

Засни, моє серце, навіки засни, Невкрите, розбите — а люд нависний Нехай скаженіє... Закрий, серце, очі.

Цей романс М.Лисенка на слова Т.Шевченка немов відображав вну-трішні переживання самого актора, його тугу за високим мистецтвом, за рідним Київським оперним театром, якому він віддав десятки років свого життя, а потім змушений був залишити через несумісність його високих вимог до мистецтва і комерційних планів тогочасного керівництва Київської опери. Незмінний успіх у слухачів мав романс Я.Степового "Ой три шляхи" на слова Т.Шевченка. Цей дуже популярний серед виконавців твір Солов'яненко наповнював щирою простотою, задушевністю, викликаючи в серцях почуття доброти й співчутливості. В репертуарі співака було багато творів українського бельканто, що добре давався італійській манері виконання Солов'яненка: "Чорнії брови, карії очі", "Ніч яка місячна", "Дивлюсь я на небо", "Там, де Ятрань круто в'ється", "Повій, вітре, на Україну", "Стоїть гора високая" та інші шедеври. Солов'яненко виконував їх особливо задушевно, просто й водночас витончено лірично, натхненно, що споріднювало його мистецтво з творчістю великих співаків Бориса Гмирі, Оксани Петрусенко, Івана Козловського. Але у Солов'яненка була своя, певно, з глибин народної творчості почерпнута, особливо зібрана, спокійна, рівна кантилена,

насичена великим почуттям, емоціональним трепетом, суголосним з глибоко народною творчістю кобзарів.

Слухання А. Солов'яненко

V. Підсумок.

завдяки творчості відомих композиторів та майстерності виконавців втілено глибину, багатство та різноманітність музичної творчості українського народу.

VI. Домашнє завдання.

Підготуватися до бліц-гри між двома командами, співаючи по черзі й без пауз українські пісні, які починаються на «Ой...».

*Потравка Лідія Іванівна,
учитель предметів мистецької освітньої галузі
Погребищенської загальноосвітньої
школи I-III ступенів
Драбівської районної ради*

Тема. Поп-музика. Пісенний форум «Червона рута». Рок-музика: гурти «Гайдамаки», «Скрябін», «Океан Ельзи», «Даха-Браха», «Онука» та інші. Музика митців української діаспори.

Мета:

- Знайомити учнів та закріпити знання з теми поп- та рок-музика. Розвивати інтерес, зацікавленість скарбами українського музичного мистецтва, знайомити з музичним матеріалом поп та рок гуртів.

- Ознайомити учнів з діячами української художньої культури за межами України. Розширити світогляд учнів щодо художніх надбань української діаспори.

- Виховувати любов до національної культурної спадщини.

Обладнання: комп'ютер, фонограми, конспект уроку.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

III. Мотивація навчальної діяльності.

На сучасній українській сцені представлено майже всі музичні напрями: від фольклору до джазу. Популярність багатьох українських поп-виконавців давно перетнула кордони України. Українську популярну музику можна почути на фестивалях «Червона рута», «Таврійські ігри» та інші.

IV. Викладення нового матеріалу.

Поп-музика— популярна, загальнодоступна музика— поняття, що охоплює різноманітні стилі, жанри та напрями масового музикування. Феномен поп-музики сформувався передусім в англomовних країнах Заходу як явище молодіжної культури.

Інструментальні ресурси поп-музики обмежені, як правило, електрогітарами та ударними інструментами з епізодичним застосуванням саксофонів та інших, зокрема й екзотичних інструментів. Для сучасної поп-музики велике значення відіграє електронна апаратура. Мелодії, як правило, нескладні, ритмічні, легко запам'ятовуються. Сучасна попмузика формувалася паралельно з іншими жанрами, такими як рок музика. У 1970-х і 1980-х роках її найтиповішою формою була т. зв. «Традиційна музика» яку називали «естрадна музика», «естрада». Традиційний поп виконується співаком-солістом під фоновий акомпанемент. У США естрада була тісно пов'язана з джазом (Френк Сінатра), у Франції — з шансоном. Аналогічні виконавці популярні і в СРСР — Леонід Утьосов, Клавдія Шульженко, Марк Бернес, Володимир Трошин. Значну частину попмузичної сцени США складають виконавці-афроамериканці у жанрі соул.

Справжнім проривом в попмузиці стала поява в 1970-ті стилю «диско» (євродиско) і

таких груп, як ABBA, Boney M, Dschinghis Khan, Bee Gees. Попмузика відтепер витісняє рок-н-рол як основна танцювальна музика на дискотеках, і з цього часу танцювальна музика (dance music) є одним з основних напрямків у попмузиці.

Завдяки появі музичного телебачення (зокрема, телеканалу MTV), в 1980-ті формується культура відеокліпів. У цей час у США з'являються такі зірки, як Майкл Джексон, Мадонна, Принс, Вітні Г'юстон. На поп-музику в цей період впливають хіп-хоп, соул і ритм-енд-блюз. У 1990-ті і 2000-ні до цього додається танцювальна електронна музика. Від 2009, в Італії, з'являються такі зірки як Ноеті.

Один із чинників популярності — це міжнародні фестивалі і конкурси, що виявляють «найкращих». Найавторитетнішим конкурсом попмузики вважається премія Греммі. Поп-музика представлена також на щорічному конкурсі «Євробачення».

[Перегляд відеоролика

•Вітні Г'юстон.]

Перший фестиваль «Червона Рута» відбувся 17-24 вересня 1989 року у м. Чернівці. Попередні відбіркові конкурси відбувалися у кількох містах, не обов'язково обласних центрах. Так, наприклад, відбірковий конкурс по Черкаській області проходив у міському будинку культури м. Умань Черкаської області. Перемогу у цьому відбіркового конкурсі, а заодно і путівку до м. Чернівці, отримали черкашани Едуард Драч, Кость Павляк, рок-гурт «Екологія» (керівник — Геннадій Осипенко), а також гордість України Андрій Миколайчук.

У Чернівцях конкурсні програми у жанрах поп- та рок-музики проходили у Літньому театрі, а конкурс авторської (бардівської) пісні та співаної поезії організатори винесли далеко від центру міста, у низину парку, де практично не було глядачів, крім самих учасників та журі.

Учасників—фіналістів було дуже багато, що перевершило очікування організаторів. Так, концерти рок-музикантів проходили замість одного два дні, починаючись зранку об 11.00 і закінчуючись пізно увечері.

У рок-змаганнях брали участь знамениті гурти «Воплі Відоплясова», «Брати Гадюкіни», «Квартира № 50», «Зимовий сад», та багато інших. А організатори фестивалю та члени журі просто були приголомшені такою величезною кількістю конкурсантів та їхнім високим рівнем.

[Перегляд відеоролика

Таїсія Повалій «Червона рута»]

Рок музика

Рок-музика — узагальнена назва низки напрямків популярної музики другої половини ХХ століття, що походять від рок-н-ролу та ритм-енд-блюзу. Термін Rock очевидно є скороченням від Rock'n'roll і дослівно перекладається як «хитати(ся); трясти(ся)».

Рок-музика має велику кількість напрямків: від танцювального рок-н-ролу до важкого металу. Основні центри розвитку рок-музики — західна Європа (особливо Скандинавія та Велика Британія) і США. Пізніше національна рок-музика з'явилася практично у всіх країнах. Українська рок-музика з'явилася за часів СРСР в кінці 1960-х років.

Термін «рок-музика» щодо конкретного колективу іноді не є чітко визначеним через комбінування та поєднання окремими виконавцями різної жанрової стилістики.

Рок-музика комбіновано виконується рок-гуртом, що зазвичай складається з вокаліста, гітариста, басу, соло і ударника, іноді також клавішника. В окремих випадках може бути присутнім також саксофон, губна гармоніка, акордеон та інші інструменти.

Характерні риси рок-музики — одноманітний ритм з сильним бек-бітом, що підтримується барабанами, та електрогітарою (часто — з ефектом дисторшн). Сольні епізоди також виконуються на електрогітарі. В гармонічному та мелодійному відношенні ранній рок-музиці в основному характерна блюзова гармонія, однак в пізніший період спостерігається значна різноманітність музичних рис. Характерною рисою рок-музики, також є її колективність — рок-музика часто є продуктом колективної творчості, а створення й

виконання музики є нерозривним процесом.

Необхідними вимогами для виконання рок-музики музиканти вважають віртуозну техніку, зіграність, вміння передати «драйв» (Drive), особливе вокальне мистецтво, майстерність імпровізації, володіння формою, наявність особливого «блюзового відчуття»

Рок-музика як культурний феномен породила так званий «рок-н-рольний спосіб життя», певний стиль поведінки і систему життєвих цінностей, свого роду філософію. Проте, виникнувши на основі різних жанрів рок-музики, субкультури деколи мають мало схожого. Рок-музика володіє великою енергією («драйвом»), яка захоплює. Вона може дати особі свободу від усталених суспільних принципів і стереотипів, від навколишньої дійсності.

З іншого боку, людина, зосереджена на рок-культурі, може остаточно відгородитися від зовнішнього світу, ускладнюючи становище вживанням алкоголю і наркотиків, що сприяє руйнуванню особистості. Нерідко це явище ставлять в провину рок-музикантам. Початком рок-музики є поява рок-н-ролу що увібрав у себе риси блюзу, ритм-енд-блюзу, бугі-вугі, джазу і кантрі.

Розвиток раннього рок-н-ролу пов'язаний в основному з американськими виконавцями, проте встановити, яка пісня або пластинка може вважатися першою в жанрі, практично неможливо. Серед тих, хто заклав основи рок-н-ролу як повноцінного жанру, найважливішими виконавцями є Фетс Доміно, Бо Діддлі і Чак Беррі. Спочатку рок-н-рол вважався специфічною музикою, характерною тільки для афроамериканської аудиторії. Проте вже з'являлися перші білі артисти, що виконували рок-н-рол. Проривом рок-н-ролу в мейнстрім стала пісня Білла Гейлі «Rock Around The Clock». Проте титул «короля рок-н-ролу» завоював інший білий артист — Елвіс Преслі.

[Слухання та перегляд відеоряду

«Гайдамаки»

• «Святий вечір»,

• «Ой у лузі червона калина»

«Океан Ельзи»

• «Обійми»

«Скрябін»

• мрз «Люди як кораблі»

Елвіс Преслі]

Рок-н-рол в Англії

Хоча, аж до появи біт-музики, Англія в області рок-музики не могла скласти Америці ніякої конкуренції, перші рок-записи стали з'являтися тут вже в 1950-х роках. Якщо в Америці рок-н-рол розвивався в тісному зіткненні з кореневими жанрами блюзу і кантрі, то на англійський рок-н-рол справив найбільший вплив скіфл, зокрема, один з відомих виконавців скіфла Лонні Донеган. Першими виконавцями рок-н-ролу, які змогли змагатися в англійських чартах з американськими виконавцями, стали Кліф Річард і The Shadows.

Перша половина 1960-х

На основі ритм-енд-блюзу, рок-н-ролу і соулу не без впливу народної британської музики в Англії стали з'являтися гурти, що грали нову форму танцювальної музики — біт-музику.

Українська діаспора

збірне визначення української національної спільноти поза межами українських земель (етнічної української території), яка почуває духовий зв'язок з Україною.

Українська музична культура впродовж ХХ століття творилася не лише на теренах рідної землі, але і далеко за її межами. Якщо складні соціально-політичні процеси в Україні не дозволяли пізнавати та науково вивчати культурницькі процеси української діаспори[1], то сучасний розвиток нашого суспільства сприяє цьому. Вивчення історії української музики має на меті сформуванню цілісної картини українського музично-культурного простору. Проте, вона не може бути повноцінною без великого пласта надбань у царині

музичної культури української діаспори ХХ ст. Можливість опрацювати заборонені раніше архіви, закордонні видання, періодику, живих контактів з діячами зарубіжжя, які з'явилася з часу проголошення незалежності України, сприяє науковому вивченню даної проблеми.

Тому актуальним є повернення невідомих і забутих імен митців, які утверджували українську музичну культуру в іноетнічному середовищі. Серед них вагоме місце займають композитори – вихованці Київської, Харківської, Петербурзької, Празької, Віденської консерваторій, Вищого Музичного Інституту ім. М.Лисенка у Львові.

Вражає полістилістика композиторської творчості закордонного українства.

Так, у творчості Зеновія Лиська знаходимо експресіоністичні тенденції неокласицизму, модернізму; у Федора Якименка – синтез елементів романтизму з елементами французької імпресіоністичної музики; різножанрова композиторська творчість Антіна Рудницького поєднує здобутки німецького романтизму, бузонівського неокласицизму з мелосом української народної пісні, а в окремих творах стиль композитора окреслюється як „урбанізм” - прояв модернізму; Стефанія Туркевич-Лукіянович у 1930-ті рр. проявляє себе у поєднанні неоромантизму з неокласицизмом, а в останні роки життя (1972) поєднує неокласичний стиль з жорсткістю quasi серійного тематизму, або працює в рамках постімпресіоністичного стилю; Мар'ян Кузан близький до імпресіонізму, а також до конструктивізму серійної системи.

Однією з прикмет індивідуального композиторського стилю митців діаспори є багатоджерельність – співіснування різних жанрово-інтонаційних та історико-стильових шарів.

- Улюбленими жанрами українських композиторів зарубіжжя були пісенно-хоровий та інструментальний (твори для фортепіано, скрипки, бандури), що було зумовлено як умовами побутування, так і смаками публіки. Разом з тим композитори працювали і у масштабних формах (ораторії, опери, симфонії).
- Обравши акапельне хорове письмо (О.Кошиць, М.Гайворонський, А.Гнатишин, М.Федорів та ін.), митці діаспори продовжували українську співочу традицію, слідуючи шляхом Миколи Лисенка. У ХХ столітті хорова музика стала провідною галуззю як в Україні, так і діаспорі. Світове визнання унікальності музичного фольклору українського народу і національного хорового виконавства хорів О. Кошиця, Д. Котка, М.Антоновича, А.Гнатишина визначало культуротворчу роль хорової галузі у становленні національної музики.
- Білою плямою у вивченні української пісенності довгий час були пісні Січових Стрільців та Української Повстанської Армії. Найбільш повно вони зібрані, зредаговані та видані завдяки митцям західної діаспори – М.Гайворонському, З.Лавришину, А.Гнатишину та ін. Співці Січового Стрілецтва Михайло Гайворонський, Роман Купчинський та Левко Лепкий були серед перших композиторів української західної діаспори 20-30-х рр. ХХ ст.

Сьогодні поряд із посиленням глобалізаційних процесів відбувається активізація ренаціоналізації світу, тобто духовне і національне відродження народів і народностей, творення їхніх нових держав. Тому, вивчення і використання набутого досвіду української діаспори, глибока співпраця діячів української музичної культури діаспори та України, підтримка їх діяльності державними та громадськими організаціями, вироблення національної стратегії в цьому напрямку може стати одним із найважливіших факторів збереження і формування національного „я”, здатного не лише вистояти у боротьбі нищення глобалізацією національних і традиційних пріоритетів, але активно вступити в діалог культур.

Підсумовуючи короткий огляд розвитку української музики західної діаспори ХХ ст., можна зробити висновок, що саме вона була одним із важливих чинників збереження етнічної ідентичності українців, була і є невід'ємною складовою частиною української національної музичної культури, важливим фактором збереження і розвитку окремих її

жанрів, заборонених на етнічних теренах в часи тоталітарного режиму.

Олександр Антонович Кошиць - український хоровий диригент, композитор, етнограф та письменник-мемуарист. У 1926 оселився в Нью-Йорку, працював у США та Канаді над вихованням нових диригентів: провадив музичні курси для диригентів тощо. Писав церковні твори (5 літургій, окремі співи), переобробляв народні пісні. У Нью-Йорку продовжував популяризувати українську музику своїми композиціями, аранжуваннями та грамофонними записами — і музичне видавництво «Вітмарк і син» видало масовим тиражем переклади англійською мовою сорок двох українських народних пісень в обробці Олександра Кошиця.

Попри тріумфи в Європі, США, Мексиці, Кубі, Бразилії, Канаді, Кошиця все частіше мучила нестерпна ностальгія, тривожили звістки з батьківщини. Своім друзям Беневським писав:

• *«Єдина моя надія, що держить мене на землі і дає сили жити, — це бути перед смертю дома, побачити милих друзів, мій дорогий Київ, мою Україну».*

На жаль чи на щастя, бюрократична система узгоджень розтягувала такі процедури на роки. Восстаннє 1928 року надійшло повідомлення, що його кандидатуру на повернення в Україну не затверджено. Кошиць дуже болісно сприйняв цей удар. Уже пізніше, у Вінніпезі упорядкував щоденникові записи «З піснею через світ» (видруковані посмертно) та написав «Спогади», інтенсивно працював над репертуаром віршового звукозапису.

Музична спадщина

- Посмертно залишив подвійну музичну спадщину. Його особистий і музичний архів здепоновано в Осередку української культури й освіти, де його дружина, учителька співу за професією та фольклорист за особистим зацікавленням, була куратором.
- Справив таке враження на свідомості деяких своїх студентів-хористів, що вони перебрали на себе й продовжували його хорово-музичну місію, ставши диригентами Хору ім. О.Кошиця та пропагаторами українського хорового мистецтва. Творча діяльність О.Кошиця та Хору його імені піднесли імідж української культури в Канаді.
- Дружина Олександра Кошиця Тетяна Омелянівна Георгієвська (1892—1966), також родом з України, з Вінниці, колишня хористка Кошиця в київські роки, незмінна учасниця усіх складів Українського хору в часи всесвітніх гастролей. Тетяна Омелянівна після смерті Олександра Кошиця передала його архів Осередкові української культури та освіти у Вінніпезі, і з 1948 року до останніх своїх днів була його директором, а також членом редакційної групи з видання «Спогадів» та «Щоденників», опікункою хору імені Кошиця.

Дмитро Зинівійович Тьомкін — американський композитор, родом з України. Працював переважно в жанрі кіномузики, чотирикратний лауреат премії «Оскар».

- 1921 року Тьомкін виїхав до Берліна, де мешкав тоді його батько, що працював асистентом у знаменитого Пауля Ерліха (до речі, інколи можна зустріти твердження, ніби рік народження Дмитра Тьомкіна — 1899, але ця помилка трапилася через те, що батько навмисне сфальшував дату у Дмитровому паспорті, щоб приховати свій справжній вік від своєї другої жінки). У Берліні молодий піаніст брав уроки у Ферруччо Бузоні та його учнів Егона Петрі й Міхаеля фон Цадори, а 1924 виїхав на гастролі до Парижу, а звідти, за рекомендацією Федора Шаляпіна,— до Сполучених Штатів, де спочатку акомпанував балетній трупі, в якій зустрів свою майбутню дружину Альбертину Раш.
- 1928 року Тьомкін мав величезний успіх у Парижі, де виступив як соліст на європейській прем'єрі Фортепіанного концерту Джорджа Гершвіна.
- Від 1929 року починається голівудська кар'єра Тьомкіна, якій він спочатку завдячував дружині (Альбертина підготувала того року хореографію для трьох мюзиклів компанії Метро-Голдвін-Меєр, а музику писав Дмитро). Від початку тридцятих років він стає

одним з провідних композиторів Голівуду. Особливий успіх мала його музика до «ковбойських» фільмів, вестернів. На запитання, як людина зі слов'янських теренів може так добре відчувати й втілювати в музиці поезію рівнин американського Заходу, композитор відповів, посилаючись на своє походження з України: «Бо степ є степ!» (варто підкреслити, що він вжив не звичне для Америки *prairie*, а слово українського походження *steppe*).

- Під час Другої світової війни Тьомкін написав музику до кільканадцяти документальних стрічок, за що мав спеціальну нагороду від американського військового міністерства.
- 1953 року він дістав одразу два «Оскари» — за музику до фільму «Саме опівдні» та за пісню «*Do Not Forsake Me, Oh My Darlin'*» з того ж таки фільму. Ще два «Оскари» він отримав за музику до фільмів «Високий та могутній» (*The High and the Mighty*, 1955) і «Старий та море» (*The Old Man and the Sea*, 1959) за повістю Гемінгвея
- Тьомкін не тільки писав кіномузику, але й виступав як продюсер (відомий у колишньому СРСР вестерн «Золото Маккенни», 1969).
- 1967 року, поховавши кохану дружину та переживши напад грабіжників, Тьомкін виїхав до Європи, де й мешкав до кінця свого життя. Серед його доробку останніх років — музика до фільму «Чайковський» (Мосфільм, 1970).
- Був нагороджений двома французькими орденами Почесного легіону (кавалер та офіцер ордена) та іспанським Хрестом кавалера Ордена Ізабели Католицької.

Ігор Борисович Маркевич (Маркович) — французький диригент і композитор українського походження.

- У віці двох років був вивезений батьками в Париж, потім родина влаштувалася в Швейцарії. Перші уроки музики отримав від батька-піаніста, з раннього віку почав писати музику. У віці тринадцяти років Маркевич виконав свою фортепіанну сюїту «Весілля» в присутності Альфреда Корто, який взявся його навчати і допоміг опублікувати твір. Через два роки Маркевич поступив в Нормальну школу музики в Парижі, де навчався у Корто як піаніст і у Наді Буланже як композитор. В 1929 молодий музикант був представлений Сергію Дягілєву, якому зіграв фрагмент з твору, над яким у той час працював — симфоніети. Дягілєв схвалив музику і замовив Маркевичу фортепіанний концерт і музику до балету. Концерт був написаний у тому ж році і виконаний на відкритті Дягілєвських сезонів в театрі «Ковент-Гарден» (партію солюючого фортепіано грав сам Маркевич), однак балетний проект здійснений не був через смерть Дягілєва.
- У 1930 в Парижі з успіхом виконується кантата Маркевича, в якій він використовував матеріал незакінченого балету, а ще через рік не менший успіх має його концерто грессо. Музика Маркевича привертає увагу Жана Кокто, Даріуса Мійо, Роже Дезорм'єра, видавництво Schott пропонує йому контракт на видання його творів. Разом з Сержем Лифарем Маркевич працює над двома балетами — «Ребус» і «Політ Ікара», і, попри те, що вони так і не були поставлені, музика обох була виконана на концерті. «Політ Ікара», виконаний в 1933 під кеївництвом Дезорм'єра, справив сенсацію в музичному світі. Незвичайний композиторський почерк, введення нових оркестрових фарб (зокрема, застосування чвертьтонових інтервалів) змусили говорити про Маркевича як про одну із значних фігур європейського музичного модерну. Критики називали його «Ігорем Другим» (під Першим маючи на увазі Стравінського), Бела Барток говорив про вплив музики Маркевича на свої твори.
- Після декількох років життя в Парижі Маркевич поїхав до Швейцарії і в квітні 1935 одружився на Кірі Ніжинській, дочці знаменитого танцівника дягілєвської трупи. У них народився син Вацлав. Проте цей шлюб виявився нетривалим, досить скоро він одружився вдруге — на італійській княгині Топазії Каетані^[it] (1921–1990) зі старовинного італійського роду, який сходить в XIV століття до папи Боніфация VIII.

Як і багато інших композиторів в 1930-ті роки, він виступав диригентом та піаністом. Диригуванням він раніше займався приватним чином у П'єра Монте, успішно керував голландською прем'єрою «Ребуса» і першим виконанням своєї ораторії «Загублений рай» в Лондоні в 1935 році (замінивши захворілого Германа Шерхена, який повинен був стояти за пультом). Як піаніст в ці роки Маркевич вдосконалюється у Альфредо Казелли, і його творчість згодом матиме суттєвий вплив на розвиток не тільки піаністичного, але й композиторського мистецтва Маркевича. Він зближається з італійським музичним авангардом і бере участь у фестивалях «Музичного травня», а незадовго до початку війни переїжджає у Флоренцію. У 1943 він пише нову редакцію «Падіння Ікара», з якої прибрані всі модерністські елементи, і в той же рік стає активним учасником італійського Руху Опору (пізніше йому буде присуджена золота медаль «Партизан Північної Італії»).

- У 1946 році Маркевич бере італійське громадянство, і з тих пір живе то у Флоренції, то в своєму швейцарському замку, займаючись окрім музики, ще й літературою (одна з написаних ним книг називається «Made in Italy»). В цей час він майже полишає композиторську і переключається на диригентську діяльність.
- Протягом довгого часу Маркевич уникав виконання своєї музики, але коли в 1978 отримав пропозицію від брюссельської філармонії продиригувати «Загублений рай», погодився. Концерт мав великий успіх, і, натхненний позитивними відгуками критики, Маркевич прийняв рішення відродити власні твори і заново їх опублікувати. У його планах також була організація міжнародних диригентських майстер-курсів та фестивалів.

Квітка Цісик — американська співачка українського походження, популярна виконавиця рекламних джінглів у США, оперна та блюзова співачка, виконавиця українських народних і популярних пісень. Пісня «Ти осяєш моє життя»[en] (англ. You Light Up My Life), яку вона виконала для однойменного фільму, отримала 1978 року «Оскар»[1] і «Золотий глобус»[2] у категорії «Найкраща пісня до фільму», а також номінувалася на нагороду «Греммі» в категорії «Пісня року»[3].

- Після смерті батька потреба заробляти на життя звернула молоду співачку з оперного шляху у світ джінглу. Певний час вона виступала в клубах Нью-Йорка та не втомлювалась надавати свої записи продюсерам і рекламним агенціям для прослуховування; багато разів співала оригінальні мелодії Юрія Турчина для Радіо «Свобода» — записи робились під егідою Юрія Денисенка, який на той час працював ді-джеєм на радіостанції[24]. Це, зрештою, принесло позитивні результати. У середині 1970-х років Квітка увірвалася у світ реклами на телебаченні та радіо, де її чекала справжня американська слава.
- Ще студенткою Квітка, взявши собі псевдонім Кейсі, не відчувала жодних труднощів у різних музичних стилях. Її почали запрошувати джазові, поп- і рок-зірки. Цісик допомагала Роберті Флек, Бобу Джеймсу, Дейвіду Сенборну, Майклу Болтону, Карлі Саймон, Лінді Ронстадт та іншим[25], а також Квінсі Джонсу — відомому продюсеру-аранжувальнику Америки, котрий відкрив феномен Майкла Джексона.
- Працювала над записом саундтреків до художніх фільмів та брала в них участь як акторка[26]:
- «Ти осяєш моє життя» Джозефа Брукса[en] (1977 рік) — виконала всі пісні головної героїні. Фільм відзначено «Оскаром» та «Золотим глобусом» за найкращу пісню[27]. Цісик також зіграла в епізодичній ролі дружки нареченої — головної героїні цього фільму;
- «Віз»[en] Сідні Люмета (1978 рік) — співачка дорослого хору в музичній пригодницькій адаптації «Чарівника країни Оз». Головні ролі у фільмі виконали, зокрема, Даяна Росс і Майкл Джексон;
- «Один-єдиний» Карла Райнера (1978 рік) — однойменний саундтрек до кінофільму;

- «Коло двох» Жуля Дассена (1980 рік) — однойменний саундтрек до кінофільму;
- «Ділова дівчина» Майка Ніколса (1988 рік) — бек-вокал для саундтреку «Let the River Run»[en] у виконанні Карлі Саймон.
- Неодноразово брала участь у комерційних проектах. За допомогою її витонченого співу свій імідж створювали корпорації ABC, NBC, CBS, Burger King, McDonald's, American Airlines та Delta Air Lines, Coca-Cola, Pepsi-Cola та інші. З початку 1980-х років вона стала однією з найдорожчих і найпопулярніших виконавиць джінглів у США — рекламних мотивів для радіо та телебачення[17][6]. 1981 року Квітка записала для компанії «Ford Motor» рекламну пісню «Have You Driven a Ford Lately?»[28]. Відтоді й аж до смерті вона залишалася єдиним голосом цієї автомобільної компанії. 1987 року в компанії «Ford» підраховали, що загальна кількість прослуховувань рекламної продукції Квітки склала понад 20 мільярдів слухачів — майже в чотири рази більше ніж населення Землі на той час. Це світовий рекорд для корпоративного соліста[19][17]. Також виконувала джінгли для Chevrolet, Cadillac, Toyota.
- Перший диск з українськими піснями «Kvitka» або «Songs of Ukraine» («Пісні України») записаний 1980 року, другий «Two colors» («Два кольори») — 1990. Квітка Цісик планувала випустити третій україномовний альбом з колисковими або сучасними піснями, але цьому не судилося статися — її життя передчасно обірвалося[6]. Останньою піснею, записаною Квіткою, стали «Журавлі» на слова Богдана Лепкого. Згодом пісня стала символом трагічної долі самої співачки:
 Чути кру-кру-кру
 В чужині помру,
 Заки море перелечу — Крилонька зітру...

[Перегляд відеороликів
 •Квітка Цісик «Журавлі»
 Слухання
 •mp3 «Два кольори»
 •mp3 «Ніч така, господи, місячна, зоряна»].

Українська діаспора є невід’ємною частиною українського народу держави Україна і творить глобальний український простір. Культурні надбання української діаспори є насамперед надбанням України, а лише потім – світової цивілізації.

V. Підсумок уроку.

Рефлексія.

*Сьогодні на уроці я дізнався...

*Чи можливо уявити життя без музики.?

*Мені було цікаво дізнатися про...

*Яке значення має музика у Вашому житті?

*Яким напрямом та жанром Ви віддаєте перевагу?

VI. Домашнє завдання.

Підготувати повідомлення на тему «Мої улюблені сучасні виконавці».

Шеремет Лариса Григорівна,
учитель предметів мистецької освітньої галузі
закладу загальної середньої освіти I-III ступенів с.Березняки,
Березняківської сільської ради, Смілянської районної ради

Тема. «Театр і кіно». *Перші професійні актори — скоморохи. Шкільний театр козацько-гетьманської доби. Національний ляльковий театр вертеп. Перший український професійний театр під орудою О. Бачинського при товаристві “Руська бесіда” (1864).*

Мета уроку. Формувати компетентності:

Предметна мистецька компетентність: розкрити характерні особливості мистецтва театру та кіно, історію та становлення; познайомити з видами театру, їх особливостями; продовжити знайомити учнів з корифеями театру та кіно, які стояли у витоків; формувати креативні, комунікативні якості особистості учня; стимулювати потребу до мистецької самоосвіти та здатності до художнього самовираження; навчати давати естетичну оцінку творам мистецтва, критичну оцінку впливу мистецтва та інформаційного простору на формування особистих та суспільних цінностей, вчити усвідомленню зв'язків між мистецтвом та соціокультурним середовищами; формувати емоційні, естетичні, моральні, загальнолюдські цінності особистості.

Ключові компетентності:

Спілкування державною, іноземною мовами: уміння сприймати, розуміти інформацію державною мовою; сприймати твори мистецтва інших країн та їх інтерпретувати, з урахуванням знань про культуру цих країн; уміння використовувати спеціальну мистецьку термінологію, тлумачити поняття, висловлювати свої думки, погляди, емоції.

Математична: уміння перетворювати інформацію з однієї форми в іншу.

Уміння вчитися впродовж життя: формування уміння виявляти власні художні інтереси та потреби; планувати та організовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва чи самовираження через мистецтво; раціонально використовувати час для задоволення культурних потреб, здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію.

Компетентність екологічної грамотності і здорового життя: використання мистецтва для вираження емоцій, почуттів, переживань та корекції власного емоційного стану.

Інформаційно-цифрова: уміння використовувати сучасні цифрові технології, інтернет-ресурси для отримання нових знань, пізнання та творення мистецтва.

Основні компетентності в природничих науках та технологіях: уміння проводити пошукову діяльність, словесно формулювати результати досліджень, використовувати технічні засоби для втілення художніх ідей.

Обладнання: музичний інструмент, комп'ютер, мультимедійна презентація, підручник, відеоматеріали.

Слухання та перегляд:

Тип уроку: урок введення в тему, урок-презентація.

Терміни і поняття: скоморохи, вертеп, театр, антрепріза, інтермедія, мораліте, панегірик, сценографія.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний етап.

II. Мотивація навчальної діяльності.

В архаїчні часи люди не уявляли свого життя без різних видовищ. У синкретичному обрядовому фольклорі слов'ян нерозривно поєдналися слово, музика, танці, магичні ритуальні дії. Театр має нерозривний зв'язок із грою. В обрядовому пратеатрі вона розгортається мовби за попередньо розписаним сценарієм.

III. Актуалізація опорних знань та життєвого досвіду учнів.

➤ До якого виду мистецтва відноситься театр?

- Театр це....
- Пригадайте, як виникло театральне мистецтво?
- Чи приймали участь коли небуть в ролі актора?
- Назвіть професії театру...

IV. Основна частина.

Театральне мистецтво України бере початок з глибокої давнини в народних іграх, танцях, піснях та обрядах. Ще з VI ст. відомі театральні вистави скоморохів. В епоху Київської Русі елементи театру були в церковних обрядах. Про це свідчать фрески Софійського собору в Києві (XI століття). Перші зразки драми публічно виголошували учні київських Братської (Києво-Могилянська Академії) та Лаврської школи (XVI-XVII століття). Важливими центрами розвитку релігійної драми у цей час вважалася також Львівська братська школа та Острозька академія.

Серед явищ мистецького побуту України XVII-XVIII століть особливої уваги заслуговує театр, початки якого сягають ще в часи синкретичної єдності найдавніших фольклорних жанрів: обрядових пісень, хороводів, театралізованих дійств, що нерозривно поєднували слово, музику, танець, акторську гру. Проте поступовий розвиток освіти, культури народу призвів до компромісних рішень цієї проблеми. Цьому сприяли також контакти з європейським театром XVI-XVII століття, де поряд з п'єсами релігійного змісту, що виконувались у храмах з нагоди Різдва, Великого Посту, Великодня, набував широкого розповсюдження народний ярмарковий театр. Сформувалися типові сюжетні колізії побутових вистав з характерними персонажами-масками: ревливий старий чоловік, кокетлива молода жінка, коханець, монах, Арлекін, Коломбіна та ін. Подібні процеси своєрідно виявлялись і в Україні як на професійному рівні у формах "високої драми", так і в широкому існуванні жанрів "низького бар оку" - у народних інтермедіях, ляльковому театрі-вертепі.

Головним центром творення, виконання і розповсюдження цих основних форм театального життя XVII-XVIII ст. була Києво-Могилянська академія, її професори були авторами драматичних творів, теоретиками театру, а студенти-бурсаки - акторами і основними носіями цього мистецтва. З особливим запалом виконувались театральні п'єси під час традиційних "рекреацій" - травневих днів відпочинку, коли учнівська група під опікою педагогів і наставників відправлялася на околицю Києва: "Все грало, вирувало, тішилося і м'ячем, і кеглями, і пристойними гімнами, а студенти старших відділів створювали оркестри, а часом при денному світлі випадково розігрували якусь комедію чи драму". Музичність українського театру була органічною - пісня, хор, танець, інструментальний супровід виконували у виставах важливу драматургічну функцію: характеристики місця дії, історичної ситуації, дійових осіб, зав'язки і кульмінації сценічного конфлікту.

Дві основні жанрові різновиди театального мистецтва доби "українського бароко" - шкільна драма і вертеп у виконавчій практиці тісно перепліталися між собою.

Перші професійні актори — скоморохи

За княжої доби відбувається відокремлення народної та професійної культури. Почали відрізнятися культура низів і культура князів (дружинної верхівки). З розвитком давньоруської книжності, появою бібліотек і шкіл ці відмінності виявляються дедалі більше.

Скоморохи (у перекладі з лат. — веселі люди) — перші професійні актори, музиканти, танцюристи, акробати, дресирувальники зазнали найжорстокіших переслідувань з боку духівництва. Представники християнської церкви забороняли їхні «бісівські» видовища, тому що вони походили з архаїчних язичницьких обрядів і вірувань

Скоморохи виступали як перед народом, так і перед князівською знаттю. В їхньому мистецтві інтегрувалися особливості давнього обрядового театру і деякі риси княжого театру, що мав зародки професіоналізму.

Вистави скоморохів не потребували спеціального приміщення. Єдиним обладнанням була ширма, за якою актори перевдягалися, надівали маски, чіпляли бороди, вуса тощо. Представники цього розважально-жартівливого мистецтва гуртувалися в мандрівні ватаги й

брали участь у різних ритуалах і святах. Найчастіше водили вулицями «Козу», інколи — дресированих ведмедів, виступали на майданах і базарах зі сценками соціально-викривального змісту. Народ любив скоморохів за їхні дотепні дієства, складав про них пісні. Чимало сіл на теренах усієї України дістали назву «Скоморохи», що підтверджує надзвичайну популярність цих мандрівних акторів.

Шкільний театр

Українське театральне мистецтво епохи бароко формувалося в поєднанні традицій національної та європейської культур. У цей період розвинулись два основні різновиди театального мистецтва — шкільна драма в освітньому середовищі (школах, колегіумах) та вертеп у народному. Обидва різновиди мали власні естетичні норми, мову, особливості постановки й акторського виконання.

Виникнення в Україні шкільного театру як різновиду театального мистецтва зумовлене розквітом освіти. Провідними осередками культури в XVII—XVIII ст. вважались братські школи, колегіуми й академії, що підпорядковувались місцевим єпархіям. У навчальних закладах, окрім обов'язкових дисциплін, викладали поетику* й риторику**. Педагоги навчали учнів складати панегірики й декламації у формі промов. Ці твори виконувались з нагоди великих релігійних свят, визначних урочистостей, для вшанування почесних гостей тощо. Деякі виступи читців відбувалися у формі діалогу і потребували акторської майстерності. Саме декламації та діалоги сформували основу шкільної драми.

*Поетика — наука про складання поезії.

** Риторика — ораторське мистецтво.

Перші українські театралізовані вистави розігрувались в Острозькому колегіумі, Львівській братській школі, Києво-Могилянській академії. Найпопулярнішими були різдвяні й великодні постановки, а також п'єси морально-дидактичного й історичного змісту. Принципи складання шкільної драми, її жанри (трагедія, комедія, трагікомедія), особливості мови виклав у своєму підручнику «Піітика» Феофан Прокопович.

Художньо-образна система й мова шкільної драми мали особливий характер. Її головне призначення — висвітлення людських чеснот і вад, ствердження праведного способу життя. Тож автори п'єс чітко розподіляли своїх героїв на позитивних і негативних. Кожен персонаж — символ, уособлення «добра» чи «зла», про що свідчили його репліки, костюм і навіть ім'я (Любов, Радість або Ненависть, Заздрість).

Вертеп

Вертеп, український традиційний ляльковий театр. Вертепні вистави з'явилися в Україні в першій половині 17 століття та поширилися по всій країні. Перша документальна згадка про Вертеп належить до 1667. Це явище цілковито самобутнє, національне. Мандрівні дяки («пиворізи»), студенти-бурсаки, мандруючи по Україні в 17—18 століттях, заробляли гроші приватним навчанням. Саме вони спричинилися до розповсюдження рукописної літератури і влаштовували театральні вистави, ходили з вертепом.

Вертеп являв собою поєднання релігійної християнської різдвяної драми й світської гри, елементів усної народно-поетичної творчості.

Вертеп являв собою велику скриню у вигляді будиночка або церкви, поділену на два поверхи. На верхньому поверсі відбувалися вистави на релігійні сюжети, а на нижньому — із народного життя.

Традиційно вертепне дійство розпочиналося релігійною п'єсою, у якій розповідалося про народження Ісуса, поклоніння волхвів, винищення немовлят царем Іродом і його смерть. Потім дійство переходило на нижню сцену, де розігрувалися народно-побутові сценки з реального життя.

Єдиного тексту вертепної канонічної драми не існує, відомі кілька варіантів, записаних ученими в різних регіонах України: Сокиренський вертеп, Славутинський, Батуринський, Хорольський, Куп'янський, західноукраїнські й закарпатські тексти. Але загалом така п'єса має сталий сюжет, її героями є Діва Марія, Йосип, немовля Ісус, трое волхвів, Рахіль із немовлям, цар Ірод, Смерть, янголи, солдати тощо. Урочисте театралізоване дійство

супроводжувалося виконанням хорів, колядок, а тексти складали літературною (на той час церковнослов'янською) мовою.

Комедійні інтермедії, на відміну від канонічної драми, мали широкий репертуар, сюжети часто змінювалися, відповідно до місцевості та реальних подій суспільного життя. Серед персонажів найпопулярнішими були Циган, Москаль, Шинкарка, Чорт, Запорожець, Лях.

Загалом народний театр вертеп налічував понад сорок ляльок, більшість із яких була задіяна саме в інтермедіях. Їх персонажі розмовляли народною українською мовою, були вдягнені в національні костюми. Веселе театралізоване дійство виконавці збагачували народними піснями, обрядами, жартами.

Розігрувати вертепні вистави розпочинали) наприкінці грудня і закінчували після Різдвяних свят. У розігруванні п'єс вертепу брали участь аматори (зазвичай ремісники, які взимку залишались без роботи, а також бурсаки, студенти колегіумів). Зібравшись у гурт і поставивши вертепну скриню на санчата, вони відвідували ярмарки та гуляння, запрошуючи глядачів на виставу. Траплялося, що вертепники давали й приватні покази: їх запрошували до осель розважити родину своїм мистецтвом за окрему платню й частування.

Театр на Запорозькій Січі

Театральне мистецтво Запорозької Січі увібрало в себе традиції шкільної драми й народного вертепу. Це пояснюється тим, що демократичне козацьке середовище складалося із представників різних верств суспільства: від простих селян і ремісників до випускників колегіумів, Києво-Могилянської академії та шляхетного панства. Чимало заможних козаків посилали своїх синів учитися, щоб потім, здобувши освіту, вони могли зробити гарну військову кар'єру. Тож козацька культура поєднала в собі риси народної та елітарної, а Запорозька Січ була її головним осередком.

Важливою особливістю театального мистецтва Запорозької Січі (утім як і образотворчого й музичного) була його тематика, присвячена вшануванню подвигів славетних українських гетьманів та кошових, героїзації козацького життя, оспівуванню історичних подій, учасниками яких були козаки. Творчість запорозьких митців створювала образ українського воїна — сильного, мужнього, кмітливого й мудрого козака-запорожця. У театральному мистецтві Січі цей образ краще за все представлений у вертепі.

Вертеп був досить популярним серед козацтва. Але козацькі вистави в ньому дещо відрізнялися від тих, що розігрувалися на ярмарках.

Розігрувати вертепні вистави розпочинали) наприкінці грудня і закінчували після Різдвяних свят.

Українське театральне мистецтво XVII—XVIII ст. не лише відіграло важливу роль у становленні власної національної культури, але й стало визначальним у розвитку російської та білоруської культур.

Перший український професійний театр під орудою О. Бачинського при товаристві "Руська бесіда"

29 березня 1864 року, в Народному домі у Львові відбулася перша вистава першого в Галичині українського професійного театру, заснованого товариством "Руська бесіда".

Це товариство виникло у Львові з метою пошкваллення товариського життя серед освіченого прошарку галицьких русинів. Ініціатором його створення став судовий радник, у майбутньому віце-маршалок Галицького сойму Юліан Лаврівський.

"Руська бесіда" була касиновим (клубним) товариством, яке влаштовувало літературні, музичні та танцювальні вечори, концерти, бали та забави, лекції й урочисті академії. Одним із завдань стала організація театру. Ще 1861 року Ю.Лаврівський написав до газети "Слово" статтю "Проект до заведення руського театру у Львові", у якій зокрема писав: "Коли хочемо, щоб наша мова процвітала на полі поступневого розвитку, ми повинні дбати, щоб вона щораз більше входила в публічний ужиток і з цього погляду, думаємо, найкращу поміч могло би тут подати заснування руського театру у Львові". На його думку, "театр учиниме історії минулих, ясних віків, учиниме любити прадідну землю, збудить замилювання до поезії

й мистецтва".

Його підтримав митрополит Григорій Яхимович (1792–1863). Спочатку звернулися до Галицького сойму, щоб один день на тиждень у Скарбківському театрі у Львові виділявся для вистав руською мовою. Коли це не дало сподіваного наслідку, вирішили створити професійний театр при "Руській бесіді". Товариство створило окремий театральний комітет, до якого увійшли Юліан Лаврівський, літератор Євген Згарський, архітектор Сильвестр Гавришкевич. Комітет став збирати пожертви на заснування театру і шукати для нього керівника.

У січні 1864 року директором нового театру став галичанин Омелян Бачинський, який тоді працював у театрі в Житомирі. "Виділ Р. Бесіди заключив с Бачинським таку умову, що Бачинський має zorganizувати театральну дружину і управляти нею, а за тоє, крім визначеної місячної платні от Р. Бесіди, побирати 50% із доходів кожного представлення. Бачинський заангажував кілька початкуючих сил жіночого персоналу, а решта задачі виповняти мали на разі переважно академіки і другі охотники. Новозаангажовані на руску сцену артистки були слідуючі: Контецка, Вікентія Лукасевич, був[ша] артистка польской сцени, Смолінська, Клитовська і Богданівна, а з дилетантів-академіків заявили свої безкорисні услуги: Лазовській, Сирончковській, Анталі Вітошинській, Лонгін Бучацькій, Качела, Калитовській, Юрчакевич, Нижанковській і Кобилянській", – писав Іван Біберович у своїй "Історії основанія і розвою руско-народного театру в Галичині", виданій в Коломиї 1904 року. Жіночою частиною трупи керувала Теофілія Бачинська – дружина директора.

Під керівництвом О.Бачинського театр "Руської бесіди" поставив у Львові від 29 березня до 21 липня 22 вистави. З оригінальних українських творів грали "Марусю" та "Сватання на Гончарівці" Квітки-Основ'яненка, "Наталку Полтавку" та "Москаля-чарівника" І.Котляревського, "Назара Стодолю" Т.Шевченка, "Покійника Опанаса" А.Янковського, "Бувальщину" А.Вельсовського, "Кум-мірошник або Сатана в бочці" В.Дмитренка. З галицьких авторів поставили лише п'єсу "Опiкунство" Рудольфа Моха. У перекладах з польських авторів грали драми "Верховинці" та "Майстер і челядник" Юзефа Коженювського, "Козак і мисливець" І.Вітошинського із музикою М.Вербицького, "Сватання на вечорницях". З французької переробили оперетку "Адам і Єва".

Після війни, за польської влади театр "Бесіди" відродили у Львові Бронислав Овчарський та Олександр Загаров. Але у липні 1924 року товариство "Руської бесіди" через брак коштів відмовилося від дальшої опіки над театром і він припинив своє існування.

Мистецька скарбничка

Антрепріза (фр. *entreprise*, досл.: «підприємство») — форма організації театральної справи, у якій приватний підприємець збирає акторів для участі в спектаклі (на відміну від репертуарного театру з постійною трупою)

Вертеп — старовинний пересувний український ляльковий театр, де ставили релігійні й світські (переважно жартівливі та іронічні) п'єси; відтворена стайня з народженням Христа.

Інтермедія (лат. *intermedia* — «проміжна, середня») — невеличкий розважальний драматичний твір, який виконують між актами вистави. У європейському театрі пережила кілька видозмін — від коментувань Дияволом і Богом попередньої дії...

Мораліте (франц. *moralite*, від лат. *moralis* — моральний) — жанр повчальної алегоричної, переважно віршованої драми, що розвивається в Європі XV—XVI століть. Започатковується цей жанр у Франції, а потім поширюється в Англії, Іспанії, Голландії та інших європейських країнах. Головною ознакою мораліте є алегоризм. Дійові особи виступають тут як уособлення абстрактних понять (чеснот і хиб). У драмах зображується боротьба протилежних начал (добра і зла, духу і тіла) за душу людини. Саме ця боротьба і лежить в основі сюжетів мораліте. На відміну від містерій і міраклів, у цьому жанрі відтворюється подія, взята з реального щоденного життя. Таким чином, п'єси, подібно до фарсів, звільняються від біблійних і житійних сюжетів.

Панегірик-у стародавній Греції і Римі — надгробна похвальна промова, яка прославляла подвиги померлого.

Сценографія (від грецьк. skene + графія) -мистецтво художнього оформлення театральної сцени.

V. Рефлексія

Продовж речення...

- 1.Перші професійні актори –це....
- 2.Праобразами театру в стародавні часи були.....
- 3.Вертеп –це....
- 4.Виникнення в Україні шкільного театру зумовило...

VI. Оцінювання роботи учнів на уроці.

VII. Домашнє завдання

Робота у групах:

1 група.

Підібрати сценарій різдвяного вертепу.

2 група .

Виготовити вертепні ляльки.

Підготувати виступ перед учнями школи та батькам

Козієнко Т.М.,

*учитель образотворчого мистецтва
навчально-виховного комплексу №17
Уманської міської ради*

Тема уроку. «Принцип реалізму і народності «театру корифеїв». Новаторські експерименти видатного режисера і актора Л.Курбаса у театрі «Березіль». Творчість А.Бучми, Н.Ужвій, Г.Юри»

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Вміння вчитися: планувати та організовувати свій час для пізнання, сприймання, самовираження через мистецтво; здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію;

Загальнокультурна компетентність: розвивати розуміння своєї національної ідентичності завдяки пізнанню українського мистецтва в контексті світового; уміння ефективно співпрацювати з іншими, творити (самостійно чи у команді) естетичне середовище та вирішувати художньо-творчі завдання;

Громадська компетентність: виховувати гордість за здобутки українців у мистецькій діяльності та усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства

міжпредметна естетична компетентність: виявлення спроможності аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення у театральному мистецтві

предметних компетентностей:

ознайомити учнів з принципами реалізму і народності «театру корифеїв»; новаторськими експериментами видатного режисера та актора Л.Курбаса у театрі «Березіль»; творчим доробком А.Бучми, Н.Ужвій та Г.Юри; розглянути провідне значення драматургії для розвитку українського театру;

виховувати любов до українського театального мистецтва, повагу до акторів та їх творчості.

Методи і прийоми, використовувані вчителем на уроці: ТЗН, коментар, бесіда, демонстрування наочності, стимулювання творчої активності учнів, педагогічне спостереження, індивідуальне консультування, дослідницькі, інтерактивні методи.

Тип уроку: комбінований

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

III. Актуалізація опорних знань

Бесіда

- Пригадайте, що ви знаєте про шкільний театр: ким він був створений і для якої аудиторії працював?

- Хто грав на сцені шкільного театру?

IV. Мотивація навчальної діяльності

Слово вчителя

1880-1890-ті роки XIX ст. стали важливим етапом у становленні українського театру. Цей період позначений переходом від аматорських гуртків та напівпрофесійних об'єднань до створення українського професійного театру.

V. Пояснення нового матеріалу

1. Розповідь учителя про створення театру корифеїв

У 1882 р. перший професійний український театр «театр корифеїв» відокремився від польського й російського театру в Єлисаветграді. Засновником театру був М. Кропивницький (1840-1910), який опанував усі театральні професії. До трупи були запрошені актори-професіонали та аматори: К. Стоян-Максимович, І. Бурлака, М. Садовський, О. Маркова, М. Заньковецька та ін. У 1907 р. М. Садовський відкрив у Києві постійний Український театр, який проіснував 7 років аж до початку Першої світової війни, коли царатом було закрито не тільки театр, але й усі українські газети, журнали та книгарні.

Вистави трупи різко виділялися на тлі тодішнього театру як змістом, так і виконанням. Кропивницький прагнув до ідейно-художньої цілісності спектаклів, до гармонійного поєднання таких компонентів, як акторська гра, художнє оформлення, музика, співи, танці. Колектив не мав стаціонарного приміщення і був приречений на мандрівне життя. Порівняно з іншими театрами Києва, стаціонарний український театр призначив найдешевші ціни на квитки, організовував виїзні вистави в селах і швидко здобув славу театру народного.

Репертуар театру складала такі твори, як: «Наталка-Полтавка» І. Котляревського, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Чорноморці» М. Старицького, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка тощо. М. Кропивницький поповнив репертуар театру своїми п'єсами («Глитай, або ж Павук», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть»).

Катеринославський аматор – кінооператор Д. Сахненко за фільмував вистави цього театру «Наталка-Полтавка» і «Наймичка». Тим самим було започатковано історію українського художнього кінематографа.

У серпні 1883 р. відбулося об'єднання театру М. Кропивницького з театральною трупю М. Старицького. У новий театральний колектив улилися Карпенко-Карий, П. Саксаганський; директором став М. Старицький, а М. Кропивницький залишився режисером, актором і драматургом. Об'єднання і співпраця видатних театральних діячів сприяли піднесенню національного українського театру. Високопрофесійна українська трупа об'єднала більше ніж 100 акторів, серед яких: М. Садовський, М. Заньковецька, П. Саксаганський, Ф. Левицький, А. Максимович, Л. Квітка. Трупа розширила межі діяльності українського театру: вона гастролювала в Криму, на Кубані, у Поволжі, Польщі, Білорусі, на Кавказі, відвідала Москву та Петербург. Умови діяльності були дуже складними: відсутність стаціонарного приміщення, адміністративний тиск на репертуарну політику трупи (українські вистави дозволялося грати лише разом з п'єсами російських або європейських авторів класичного репертуару).

Засновники театру корифеїв: М. Кропивницький, М. Старицький, І. Карпенко-Карий, М. Садовський, П. Саксаганський, М. Заньковецька – були митцями-громадянами, які вбачали в театральній сцені трибуну соціального, національного, етичного та естетичного виховання мас.

Піднесенню громадської ролі українського театру сприяло й те, що в роки першої російської революції він нарешті позбавився офіційних репертуарних обмежень і отримав можливість ставити вистави українською мовою за п'єсами світової та російської драматургії (В. Шекспір, Ф. Шіллер, К. Гольдоні, Г. Ібсен, М. Гоголь, М. Островський, Л. Толстой, А.

Чехов).

2. Новаторські експерименти видатного режисера та актора Л.Курбаса у театрі «Березіль»

Сьогодні у Львові є театр його імені, у Києві – проспект. Діяльність цієї людини вивчають в університеті – у контексті української літератури ХХ століття. А якщо вдуматися: у цього діяча завжди був вибір – ким стати і на чію культуру працювати. Він обрав український інтерес, коли це було немодно. Сьогодні цим діячем пишаються і Галичина, і Харків. Варто згадати Харків – виникає асоціація: театр «Березіль».

Ім'я видатного українця – Лесь Курбас. Майбутній режисер, актор, перекладач, драматург, публіцист народився 25 лютого 1887 року в Самборі (Львівська область), тобто за походженням галичанин. Навчався в тернопільській гімназії, де захопився вивченням мов. Продовжив освіту у Львові та Відні. Але вийшло так, що він об'єднав обидва кінці України, західний і східний, бо найвідоміша діяльність Курбаса пов'язана з Харковом. Почав свою діяльність з Києва – з театру Миколи Садовського. Вистави, турне, опера... Це був хороший старт. Але час показував, що репертуар не має вичерпуватись українськими побутовими проблемами.

Був у його житті і віденський період, який навчив Леся Кураса, зокрема, у якому стилі організовувати вистави. Далі – Харків, який з 1919 по 1934 рік був столицею України.

31 березня 1922 року виникає театр «Березіль» - спочатку у Києві, потім 1926 року Лесь Курбас переносить його до Харкова. Назва символічна, бо давньоукраїнською мовою означає «березень». Отже, це початок весни, початок нового мистецтва. І Лесь Курбас, і нове українське мистецтво молоді, сповнені ентузіазму. Новостворений театр примушував глядачів думати – і це в умовах, коли переможці давали народу красиву картинку, заставляючи вірити в неї. Варто згадати й умови, в яких тоді розвивалося мистецтво. У Німеччині, Австрії та інших країнах вирував експресіонізм – надзвичайно виразна течія. Деформовані, спеціально підкреслені риси, гра, де поєднується трагізм і гротеск... «Березіль» взяв на озброєння цей момент, поєднуючи власне гру і літературу. Театр простягнув руку літературі. Вистави Курбаса викликали літературну дискусію 20-х років, до якої багато хто долучився. Це був час як наклепів, геростратів, так і нової думки інтелектуалів.

«Березіль» ставив буквально все, роблячи акцент і на репертуарі театру, і на класиці. Новий театр не боявся тем, які ставив час. Він вів публіку за собою, висвітлював різні гострі політичні теми, зокрема – голод. Зрозуміло, що таке не могло сподобатись владі. До певного періоду Курбасу давали фору, але у 30-х роках посипалися звинувачення у буржуазності, націоналізмі. У Москві просто на вулиці режисера схопили і арештували. Після допитів відправили етапом, у 1934 році присудили п'ять років, а у 1937 році – розстріляли. Реабілітували у 1957 році, але до 1987 року про Леся Курбаса фактично не знали – а його сучасники мовчали.

Доля відпустила Леся Курбасу тільки п'ятдесят років, але за ці півстоліття він встиг зробити надзвичайно багато для мистецтва, і сьогодні повертається пам'ять про режисера. І, звісно, сьогодні Леся Курбаса має пам'ятати Харків. Недарма сам «Березіль» фактично нікуди не дівався: офіційно розігнаний, він просто пішов у підпілля, а сьогодні розквітнув. «Березолем» називається «Мала сцена» нинішнього Харківського Українського академічного Драматичного театру імені Т.Г.Шевченка. А ще є харківський журнал «Березіль», де друкуються літературні твори – і українські, і перекладні.

3. Творчість А.Бучми, Н.Ужвій, Г.Юри

Клас ділиться на три групи (групова робота). Кожна з груп презентує своє домашнє випереджувальне завдання:

I група – про творчість Амвросія Бучми, українського режисера та актора театру і кіно, театрального педагога, одного із засновників українського мистецтва театру і кіно ХХ століття.

II група – про творчість Наталії Ужвій, української акторки театру і кіно, чий талант

найкраще розвинувся у театрі «Березіль».

III група – про творчість Гната Юри, українського театрального режисера, актора театру і кіно, його найяскравіші ролі.

VI. Підсумок уроку

Актуалізація опорних знань

• Що вплинуло на розвиток українського театрального мистецтва XIX та XX століття?

• Які новаторські експерименти були запроваджені у театрі «Березіль» Лесем Курбасом?

• Творчий доробок якого актора вам сподобався найбільше? Чому?

• На яку б виставу театру «Березіль» хотіли б потрапити?

Козієнко Т.М.,

учитель образотворчого мистецтва

навчально-виховного комплексу №17

Уманської міської ради

Тема уроку. Століття українського кінематографу. Видатні актори і режисери

Мета уроку: формування ключових компетентностей:

Вміння вчитися: ланувати та організовувати свій час для пізнання, сприймання, самовираження через кіномистецтво; здобувати, опрацьовувати мистецьку інформацію;

Загальнокультурна компетентність: розвивати розуміння своєї національної ідентичності завдяки пізнанню українського кіномистецтва в контексті світового; уміння ефективно співпрацювати з іншими, творити (самостійно чи у команді) естетичне середовище та вирішувати художньо-творчі завдання;

Громадська компетентність: виховувати гордість за здобутки українців у мистецькій діяльності та усвідомлення потреби збереження художнього надбання людства

міжпредметна естетична компетентність: виявлення спроможності аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення українського кінематографа у контексті світового.

предметних компетентностей:

ознайомити учнів з історією розвитку ігрового українського кінематографа, біографією та творчістю видатних діячів кіно – О. Довженка, І. Миколайчука, Л.Бикова; розвивати зацікавленість культурною спадщиною українського кінематографа, аналітичні здібності; виховувати повагу до українського кінематографа та діячів кіномистецтва.

Методи і прийоми, використовувані вчителем на уроці: ТЗН, коментар, бесіда, демонстрування наочності, стимулювання творчої активності учнів, педагогічне спостереження, індивідуальне консультування, дослідницькі, інтерактивні методи.

Тип уроку: урок узагальнення

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

III. Актуалізація опорних знань

Бесіда

- З якими фільмами та іменами акторів і режисерів асоціюється у вас український кінематограф?

- Які українські стрічки дивилися останнім часом? Чим вони вас привабили?

IV. Мотивація навчальної діяльності

Слово вчителя

Кіно – синтетичне мистецтво. Воно поєднує елементи літератури, театру, живопису, музики, хореографії тощо. Основними видами кінематографа вважаються: художній (ігровий), документальний, науково-популярний та анімаційний, кожен з яких має свої

особливості. Сьогодні на уроці ми більш детально поговоримо з вами про ігрове кіно.

V. Пояснення нового матеріалу

1. Український кінематограф, його основні досягнення

Словникова робота

Художнє, або ігрове кіно – вид кіномистецтва, що зображує дійсність в образах, створених об'єднаними зусиллями сценариста, режисера, оператора, акторів та митців багатьох інших кіно професій. У кінострічках демонструються події, розіграні акторами.

Перші режисери українських кінострічок початку ХХ ст. віддавали перевагу екранізації популярних українських вистав – таких, як «Наталка-Полтавка», «Москаль-чарівник», «Наймичка». У той же час мали місце спроби створення фільмів на історичну тематику (наприклад, «Богдан Хмельницький» за п'єсою М.Старицького). У фільмах брали участь відомі артисти українських театрів – корифеї української сцени: М. Заньковецька, І. Мар'яненко, М. Садовський та ін. У тогочасному європейському кінематографі здебільшого знімали комедійні та пригодницькі фільми, а також мелодрами.

Наступний період українського ігрового кіно починається з 1919 р., коли у Радянській Україні відбувається тотальне одержавлення кіно. Кіномистецтво не могло залишатися осторонь, тому ігрове кіно намагалося поєднати революційну тематику з мелодрамою та пригодницькими жанрами. Однак, у цей час в Україні з'являються також екранізації класичних творів національної літератури: «Тарас Трясило», «Микола Джеря», «Борислав сміється».

У 1922 р. було засновано Всеукраїнське фотокіноуправління. На Одеській кінофабриці відбувалися знімання багатьох фільмів, що ставили московські кінорежисери. Так, у 1925 р. на екрани країни вийшов кінофільм С. Ейзенштейна «Броненосець Потьомкін», що став одним із 10 кращих фільмів світового кінематографа а візитівкою Одеси. А вже у 1928 р. було введено в дію Київську кінофабрику (майбутня кіностудія О. Довженка), яка на той час була однією з найбільших та найсучасніших у світі.

Українське кіно часів Другої Світової війни було частково евакуйоване на Схід і здебільшого підпорядковане ідеологічним завданням воєнної доби. Разом з тим, у цей час були зняті справжні кіно шедеври – наприклад, фільм «Райдуга» М. Донського за сценарієм В. Василевської, який емоційно сильно передає трагедію окупованого фашистами українського села (фільм здобув декілька міжнародних нагород, серед них премія «Оскар» (1944р.) у номінації «Кращий іноземний фільм»).

Післявоєнний кінематограф України був обмежений жорсткими канонами соціалістичного реалізму, але його велику цінність становлять як високий рівень акторської гри М.Романова, А.Бучми, молодого С.Бондарчука, так і високопрофесійні роботи режисерів та кінооператорів «Подвиг розвідника», реж. Б. Барнет, опер. Д.Демуцький, «Тарас Шевченко», реж. І. Савченко, опер. Д.Демуцький та ін.

1950-ті – початок 1960-х рр. – це період духовного піднесення, значних змін і активних пошуків, зростання української кінопродукції: були зняті фільми, які й досі мають шалений успіх у глядачів: «Весна на Зарічній вулиці» (1956р., реж. М.Хуців і Ф. Миронер), «Спрага» (1959р., реж. Є. Ташков), «За двома зайцями» (1961р., реж. В.Іванов). Саме у цей час з'являються й кінострічки, що поклали початок унікальному феномену українського «поетичного кіно»: «Тіні забутих предків» (1964р., реж. С.Параджанов), який отримав другу премію на 7 Міжнародному кінофестивалі в Аргентині; «Криниця для спраглих» (1965р. реж. Ю. Ілленко); «Камінний хрест» (1968р., реж. Л.Осика).

1960-1970-ті рр. в українському кінематографі – це період творчості талановитих режисерів та акторів світового рівня: С.Параджанова, Ю.Ілленка, Л.Осики, М.Мащенко, І.Миколайчука, Ю.Шумського, Г.Юри, К.Степанкова, Б.Ступки. Однак, реакційна політика так званого «застою» фактично знищила українське «поетичне кіно». Режисер С.Параджанов був виключений із кінематографа і громадянського життя. Авторський кіношедевр К. Муратової «Довгі проводи» (1971р.) опинився під забороною. Драматична доля також спіткала фільм Ю.Ілленка «Білий птах з чорною ознакою» (1971р.), що отримав Золотий приз

Міжнародного Московського фестивалю. Згодом естетика українського «поетичного кіно» стимулювала режисерський дебют актора І.Миколайчука – «Вавилон-XX» (1979р.).

У 1970-1980-ті рр. розгортається нова хвиля боротьби проти національної української культури. Знищуються українські установи, стає тотальною русифікація, провадиться методичне й цілеспрямоване цькування українознавців, починаються арешти і політичні репресії. Але саме в цей час з'являється багато фільмів, створених сильними творчими особистостями: Л.Биков знімає фільм «В бій ідуть тільки «старики»» (1972р.); у 1983 р. Р.Балаян, після кількох високопрофесійних екранізацій російської літературної класики, у фільмі «Польоти уві сні та наяву» точно передає феноменологію того часу. На українських кіностудіях було знято також кінострічки, що стали популярними в усьому СРСР: «Д'Артаньян і три мушкетери» (1978р., реж. Г.Юнгвальд-Хилькевич), «Пригоди Електроніка» (1979р., реж. К.Бромберг), «Місце зустрічі змінити не можна» (1979р., реж. С.Говорухін).

Багато фільмів, присвячених гострій соціальній проблематиці, було створено за часів «перебудови»: «Астенічний синдром» К.Муратової (1989р.), «Лебедине озеро. Зона» Ю.Ілленка (1989р.) та ін.

У 1990-ті рр. українське телебачення розпочало опановувати поширений у всьому світі жанр телесеріалу: «Роксолана» (реж. Б.Небієрідзе), «Острів кохання» (реж. О. Біймаа).

На межі 2000 р. українські актори знімаються у зарубіжних фільмах. Величезний успіх мав фільм польського режисера Є.Гофмана «Вогнем і мечем», у якому український актор Б.Ступка зіграв роль гетьмана Богдана Хмельницького. З того часу Б.Ступка став головним гетьманом українського екрану – йому належать також ролі в історичному серіалі «Чорна Рада» М. Засєєва-Руденка (2000 р.) та фільмі Ю.Ілленка «Молитва за гетьмана Мазепу» (2001 р.).

Сьогодні в Україні діють 4 державних кіностудії – Національна кіностудія художніх фільмів ім. О.Довженка, Національна кінематика України, Українська кіностудія анімаційних фільмів, Українська студія хронікально-документальних фільмів, а також Національний центр О.Довженка і понад 20 приватних студій.

2. Видатні актори і режисери українського кінематографу

Виступи учнів із презентаціями (випереджальне домашнє завдання)

I. Презентація про О.Довженка

II. Презентація про І.Миколайчука

III. Презентація про Л.Бикова

IV. Презентація про С.Параджанова

V. Презентація про Б.Ступку

3. Рефлексія

• Творчість якого митця українського кінематографа вам найбільше до вподоби? Чому?

• Якби ви були кінорежисером, про що б зняли свій фільм?

• У ролі кого бачите себе на екрані? Чому?

VI. Підсумок уроку (розділу «Театр і кіно»)

Узагальнення набутих знань (тестові завдання)

Початковий рівень (кожна правильна відповідь – 1 бал)

1. Першими професійними акторами Княжого театру були:

А) лірники;

Б) скоморохи;

В) музики.

2. Репертуар театру корифеїв складався переважно із творів:

А) західноєвропейської драматургії;

Б) російської драматургії;

В) української класики.

3. Засновником театру «Березіль» був:

А) Лесь Курбас;

Б) М. Старицький;

В) М.Кропивницький.

4. Режисером фільму «За двома зайцями» був:

А) С. Параджанов;

Б) В.Іванов;

В) Ю.Ілленко.

Середній рівень (правильна відповідь – 2 бали)

5. Поясніть значення творчості М. Заньковецької в українській театральній культурі.

Достатній рівень (правильна відповідь – 2 бали)

6. Назвіть основні новаторські експерименти, які були введені Л.Курбасом у театрі «Березіль».

Високий рівень (правильна відповідь – 4 бали)

7. Зробіть порівняльний аналіз розвитку українського кіномистецтва радянського періоду та сьогодення. Назвіть його основні досягнення.

(Усього – 12 балів)

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом КНЗ «ЧОПОПП ЧОР»
Зам. № 1538 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгоцьська, 38/1